Editura UNIVERS

„E o atmosferă patetic de frumoasă atmosfera acestui roman. Ea explică cu siguranţă şi succesul cărţii scriitorului ceh... L. Fuks a scris un lucru clasic asupra unui episod incredibil al istoriei moderne. Amintiţi-vă acest nume: Domnul Theodor Mundstock. Aparţine unei splendide fiinţe omeneşti, creată printr-un miracol literar. Ea îl introduce pe L. Fuks, autorul ceh cvadragenar, în rîndul scriitorilor contemporani de prima mînă.“

WEBSTER SCHOTT

Lei 6,50

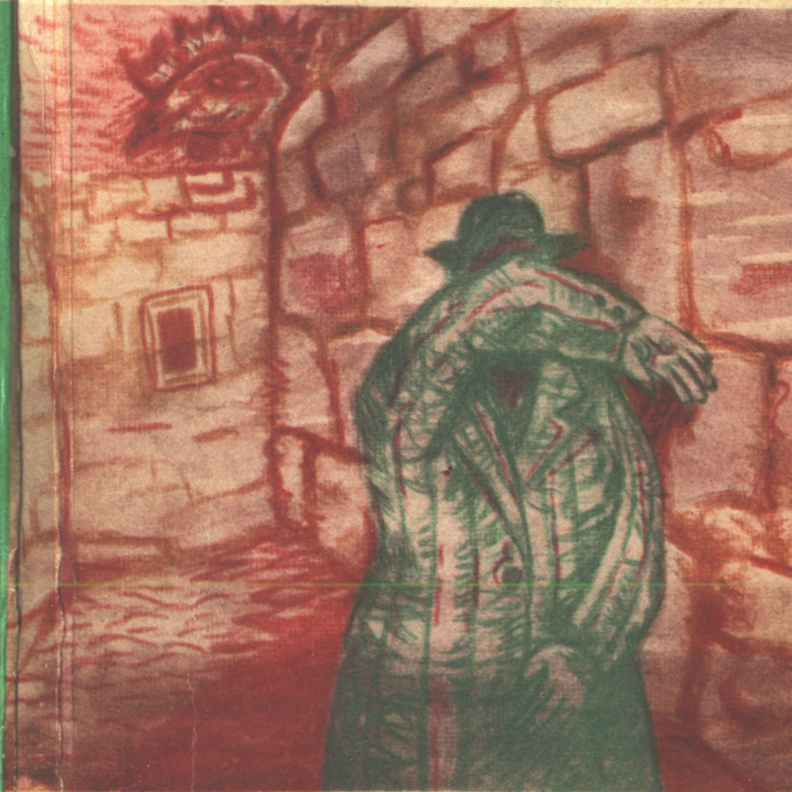
210
1973

LADISLAV FUKS ● DOMNUL THEODOR MUNDSTOCK

LADISLAV FUKS

DOMNUL THEODOR MUNDSTOCK

COLECŢIA MERIDIANE

Clubul cărţii digitale 2023

Coperta de *Aurel Bulacu*

© *Ladislav Fuks 1963*

PAN THEODOR MUNDSTOCK

Československý spisovatel
Praha

Toate drepturile asupra acestei ediții
sînt rezervate Editurii UNIVERS

Ladislav Fuks

Domnul Theodor Mundstock

Traducere și cuvînt înainte de: SIMONA CIOCULESCU

Editura UNIVERS

București — 1973

Rămășagul imposibil al domnului Theodor Mundstock

S-a afirmat, și nu o singură dată, că în literatură cartea care contează în mod decisiv pentru destinul unui autor e cea dintîi, ea fiind aceea care, semnalînd un nume, are putința să-l consacre. Teoria, deși în liniile ei mari verificabilă, se poate amenda printr-o serie de „excepții", ceea ce, la urma urmei, nu face decît s-o confirme în esența ei. În acest sens doar o statistică de sociologie literară ar putea lămuri lucrurile. Scriitorul ceh Ladislav Fuks (autor a mai multe volume de proză: *Domnul Theodor Mundstock, Brunetii mei frați, Incineratorul de cadavre, Variație pentru struna întunecoasă, Moartea cobaiului, Șoarecii Nataliei Mooshrabrová)* considerat atît de critica de specialitate, cît și de marele public ca unul din condeiele cele mai dotate ale literaturii cehoslovace contemporane face parte dintre cazurile care confirmă teoria debutului revelator. Romanul său, *Domnul Theodor Mundstock,* scris în 1941, dar publicat abia în 1963, reprezintă rezultatul sublimat al dramaticei experiențe existențiale în anii de groază, demență și inumanitate ai ocupației naziste.

Cartea s-a bucurat de mare succes, chiar de la apariție. În decurs de cinci ani, ea a fost tradusă în Italia, Franța, Germania Federală, Statele Unite ale Americii, Polonia, Ungaria, Republica Democrată Germană, Anglia, Israel etc. etc., stîrnind comentarii entuziaste în rîndurile criticii. „E o atmosferă patetic de frumoasă atmosfera acestui roman. Ea explică cu siguranță și succesul cărții scriitorului

ceh pe continent. L. Fuks a scris un lucru clasic asupra unui episod incredibil al istoriei moderne. Amintiţi-vă acest nume: Domnul Theodor Mundstock. Aparţine unei splendide fiinţe omeneşti, creată printr-un miracol literar. Ea îl introduce pe L. Fuks, autorul ceh cvadragenar, în rîndul scriitorilor contemporani de prima mînă", scria la 26 ianuarie 1968 Webster Schott, în „Life". „E una dintre cele mai frumoase şi în acelaşi timp cele mai simple (cărţi n.n.) pe care le-am citit despre această epocă de nesfîrşită opresiune" („Lettres Françaises"); „E un triumf al imaginaţiei, un triumf al preciziei poetice..." (John Whitley, „The Sunday Times", 12 ianuarie 1969).

Eroul cărţii, domnul Theodor Mundstock, e un bătrîn evreu singuratec, care aşteaptă cu inima strînsă să primească dintr-un moment într-altul vestea expedierii sale într-un lagăr de exterminare. Bunătatea sa genuină îl ajută totuşi să găsească forţa morală de a-şi domina propria spaimă şi de a-şi consola prietenii (familia Štern), oferindu-le utopice ştiri optimiste despre situaţia frontului. Continua tensiune psihică în care trăieşte produce la un moment dat o fisură în blindajul său interior, îl traumatizează. Eroul devine schizofrenic şi suferă de scindarea personalităţii. Are un dublu pe care îl numeşte Mon şi în prezenţa căruia îşi desfăşoară lungile monologuri. „Cînd se întorsese de la cumpărături era aproape întuneric, aşa că de îndată aprinse lumina în micul vestibul. Apăru şi umbra sa care, pînă să-şi facă el curaj să privească înapoi spre uşă, se repezi la cutia de scrisori, apoi în cameră.

Umbra apăsă butonul lămpii, rupse plicul şi-şi aruncă iute ochii la primul şi ultimul rînd.

Se prăbuşi în fotoliul de lîngă masa de scris şi privirea îi încremeni pe caravela lui Columb de pe abajurul palid al lămpii.

«Am nervii distruşi, Mon», îi spuse umbrei, cu privirea aţintită asupra corăbiei..."

O atmosferă stranie, aproape fantastică învăluie personajul creat de Fuks şi lumea plăsmuită de melopeea sa monologată, deşi acestea îşi iau substanţa din realitatea cea mai obişnuită. Distrugerea echilibrului interior al personajului se manifestă prin ceea ce s-ar putea numi o viziune de-a-ndoaselea asupra împrejurărilor existenţei, constînd într-o exagerare naivă a importanţei lucrurilor secundare şi, consecutiv, în subaprecierea esenţialului fenomenelor. Rezultatul e un univers fantasmagoric şi incomensurabil, la fel de înspăimîntător şi de consternant ca şi cel kafkian, de care îl apropie, de altfel, şi procedeul artistic prin care este obţinută această atmosferă halucinantă: supremaţia timpului epic asupra celui real, obiectiv. În timp ce mătură străzile ce i s-au repartizat, bătrînul domn Mundstock se întreabă febril cine va putea să supravieţuiască lagărului, unde ştie precis că va ajunge în curînd, cum să stăpînească nebunia generală şi să se salveze. „Şi primul răspuns metodic care i-a trecut prin minte, nu, nu i-a trecut, ci pe care şi l-a dat metodic suna:

Acela care procedează practic, organizat şi cu metodă. Acela care e perfect pregătit şi planificat pentru tot."

Personajul nefiind un erou luptător, aşa cum au fost creaţi nenumăraţi în mai toate literaturile europene ale epocii, se decide să se apere nu împotrivindu-se, ci adaptîndu-se absurdului şi cruzimii lumii ce tinde să-l distrugă. Demenţei metodice el îi răspunde printr-o metodă demenţială. Eroul începe să se antreneze sistematic spre a-şi fortifica organismul şi a-l face apt tuturor presupuselor chinuri fizice şi morale. Nu e neglijat nici un amănunt, de la mînerul geamantanului, pe care-l înveleşte în flanel, pînă la locul cel mai puţin primejdios pe care tre-

buie să-l ocupe în coloană, în cazul unor grupuri de şapte, şase, cinci, patru, trei sau două persoane, de la instalarea cît mai comodă în vagonul care-i va transporta, pînă la felul în care se va comporta faţă de un eventual agresor din lagăr. Cea mai absurd-patetică scenă a acestei activităţi nebuneşti este cea în care personajul lui Fuks se pregăteşte să încerce la aragaz moartea prin gazare. Disperarea supremă care îl împinge pe domnul Mundstock, în dorinţa de salvare, să se antreneze în jocul de-a moartea depăşeşte aproape limita omenescului. Aceste pagini de o intensitate poetic-apocaliptică ce dă fiori reci cititorului cuprind una dintre cele mai teribile acuzaţii împotriva fascismului din întreaga literatură universală. Efectul e cu atît mai atroce, cu cît ţipătul de revoltă apare disimulat sub masca bonomă a umilului personaj pentru care această pregătire absurdă pare a fi lucrul cel mai obişnuit din lume. „Eu, de pildă, mă pregătesc tot timpul. Să ştiţi că tot secretul constă în a nu trăi cu iluzii. Cine are ochii deschişi cum trebuie, n-are de ce să se teamă."

De altfel, analiza stărilor psihologice paroxistice e o constantă a creaţiei literare a lui Fuks. Nuvela de ample proporţii *Incineratorul de cadavre* (ecranizată), cealaltă reuşită incontestabilă a scriitorului ceh, e o proză de mare suspens, în genul nuvelelor lui E.A. Poe. Ea urmăreşte procesul alienării psihice a unui om terorizat şi al transformării lui într-un asasin ce-şi va omorî propria familie. Acţiunea se petrece tot în timpul ocupaţiei naziste a Cehoslovaciei şi serveşte drept pretext unei fine analize psihologice, în centrul căreia se află tema sedusului şi a seducătorului, a individului în faţa puterii. Tehnica seducerii, adică a trezirii şi concretizării dispoziţiilor latente spre rău din sufletul omului, explică posibilitatea apariţiei asasinatului avînd ca justificare nu ura, ci „omenia"

(adică apărarea victimei prin moarte de un viitor mult mai rau).

Revenind la *Domnul Theodor Mundstock* trebuie spus că metoda găsită de acesta îi aduce, într-adevăr, mult rîvnita linişte şi ordine psihică după care tînjea. „Pe buze îi joacă un zîmbet fericit, zîmbetul omului care a lăsat în urmă viaţa sa pămîntească şi şi-a atins ultimul ţel. Ultima realitate, pentru care se merge în lagăr, e împlinită. Cel mai îngrozitor lucru pe care i-l predestinase soarta s-a consumat. Moartea îi dezvăluie simplitatea ei..." Chiar dublul său, Mon, dispare. Împăcat, domnul Mundstock aşteaptă aproape nerăbdător sosirea citaţiei pentru lagăr. Pe tînărul care în cele din urmă i-o aduce zîmbetul amabil al eroului „în care tremură o infinită, neţărmurită îngăduinţă şi o abia perceptibilă nuanţă de tristeţe tăcută" îl înspăimîntă şi-l face s-o ia la fugă. E aici unul dintre momentele de confruntare între realitatea epică şi cea obiectivă. Absurdul eforturilor eroului, cum era de bănuit, generează acea atmosferă particulară a cărţii ce amestecă ingenios tragicul şi grotescul, măreţia cu derizoriul, disperarea cu nădejdea. E un mod de abordare pornind de la realitate, pe care însă o depăşeşte printr-o mare capacitate de fantazare ce are ca rezultat crearea unei realităţi noi, cu contururile înceţoşate de viziuni onirice. Grotescul apare din neadecvarea lumii particulare a eroului la lumea reală. Forţa morală a omului ce nu se lasă înfrînt nici de cea mai disperată situaţie este impresionantă pînă la patetism.

În acelaşi timp, e vorba de o forţă cheltuită zadarnic, deoarece liniştea interioară dobîndită de bunul domn Mundstock este iluzorie. Cititorul intuieşte faptul că totul e o tristă utopie. Autorul, la rîndul lui, deşi nu-şi condamnă eroul, îl judecă totuşi sever. Sfîrşitul de o tragică ironie al personajului o probează implicit. Perfect pregătit să

facă faţă supliciilor din lagăr, domnul Mundstock moare călcat de un camion german, în timp ce traversa bulevardul, îndreptîndu-se cu inima uşoară spre locul de adunare al transportului. În ultima sa clipă, eroul gîndeşte : „... Dumnezeule, ce s-a întîmplat, ţipă în capul lui, ce-am făcut, că doar am exersat, poate că într-adevăr nu puteam să ne pregătim pentru toate, totul a fost probabil vreo greşeală de-a mea, m-am înşelat groaznic probabil... Ţipătul îi izbucneşte din gură, ultimul ţipăt : Mon, Mon."

Încercarea de a depăşi absurdul lumii prin acomodarea la el eşuează. Ajunşi în acest punct al prezentării noastre ni se impune o comparaţie care, la prima vedere, poate apărea cel puţin paradoxală. Este vorba de comparaţia cu un alt erou al literaturii cehe moderne, celebru în lumea întreagă, bunul soldat Švejk. Şi Švejk şi Mundstock au ca principal scop supravieţuirea. Amîndoi sînt structuraţi artistic pe o latură grotescă, Švejk pe una de nuanţă comică şi satirică, Mundstock pe alta, tragi-comică. În cazul ambilor, masca grotescă se bazează, mai ales, pe suveranitatea narativă a personajelor, a căror vorbire e aproape în permanenţă un monolog. Metoda improvizaţiei narative le permite acumularea întîmplărilor şi amănuntelor paradoxale care, în cele din urmă, generează o atmosferă absurdă. Deosebirea constă în faptul că în timp ce Švejk se amuză de nonsensul celor debitate de el, domnul Mundstock le ia în serios. În tot cazul, ambele personaje reuşesc (Švejk în mod real şi de la început, domnul Mundstock doar iluzoriu şi pentru o scurtă perioadă) să se echilibreze cu societatea anormală, monstruoasă în care trăiesc. Dacă pentru soarta lui Švejk cititorul nu se îngrijorează nici un moment, personajul părînd a se afla în mijlocul unui cerc magic, unde nimic rău nu i se poate întîmpla, pentru soarta domnului Mundstock se îngrijorează, căci în mod evident imaginea eroului asupra lagărului de concentrare e falsă şi ca atare metodele aplicate, utopice. Moartea întîmplătoare a eroului o demonstrează peremptoriu.

Pe de altă parte, semnificaţia întîmplărilor romanului lui Fuks transgresează planul prim al realităţilor istorice. Destinul domnului Mundstock apare şi ca un caz tipic pentru o perioadă dată (ca un protest împotriva discriminării rasiale), dar şi ca un simbol al destinului omenesc în general, al însingurării ontologice a individului, în mijlocul unei lumi ostile şi a zădărniciei eforturilor lui de a găsi o cale prin care să domine cruzimea şi nonsensul ce-l înconjoară.

Inteligent şi modern scris, romanul lui Fuks e un triumf al ştiinţei construcţiei literare. Cititorul nefamiliarizat cu modalitatea de creaţie a prozatorului riscă, ca şi în cazul lui Kafka, un moment de derută. Frazele ambigue, sincopate, de multe ori fără coerenţa logică obişnuită, schimbarea persoanelor verbale, a stilului de vorbire în cadrul aceluiaşi monolog, permanenta estompare a contururilor ferme ale întîmplărilor, toate aceste procedee artistice specifice, care îngreuiază mult, de altfel, şi munca traducătorului, concură spre a transmite acut cititorului neliniştea şi dezechilibrul eroului naraţiunii. Motivele folosite de autor, la început simple detalii descriptive, se preschimbă imperceptibil în simboluri, ca în cazul motivului abajurului ce proiectează fantomatic umbra caravelei lui Columb, motiv ce întruchipează concomitent şi aspiraţia de evaziune a eroului şi imposibilitatea realizării ei. Această tehnică a reluării şi amplificării semnificaţiilor unui detaliu, tehnică ce poate fi apropiată de cea muzicală a leit-motivului, corespunde concepţiei fuksiene a omului-harfă ce-şi cîntă soarta pe propriile strune, sau, dimpotrivă, este cîntat de ea. Metafora aceasta, centrală şi obsedantă în *Variaţie pentru struna întunecoasă,* e prezentă

obscur şi în romanul de debut al scriitorului, unde o biată fiinţă nefericită, prizonieră a unei lumi ostile care vrea s-o distrugă, tînjeşte zadarnic după un strop de bucurie şi înţelegere.

Dar cazul domnului Mundstock cuprinde şi o lecţie mai adîncă, asupra căreia lectorul este chemat să mediteze singur la capătul fabulei romaneşti ; soluţia atitudinii adevăratului luptător, a drumului pe care alţii l-au găsit, punînd capăt teroarei naziste. Dacă domnul Mundstock a pierdut rămăşagul său imposibil, povestea lui plină de tragism, singulară şi atît de omenească ne mişcă şi ni se aşază în amintire asemeni sunetului unei singure coarde, într-un mare concert.

SIMONA CIOCULESCU

A PUS CINDVA UN RABIN ELEVILOR SAI ACEASTA INTREBARE :
„CE TREBUIE SA PREŢUIASCA OMUL IN VIAŢA CEL MAI MULT ?"
PRIMUL ELEV AFIRMA : „O PRIVIRE AGERA".
AL DOILEA RASPUNSE : „UN PRIETEN BUN".
AL TREILEA ZISE : „UN VECIN CUMSECADE".
AL PATRULEA STRIGA : „VEDEREA LUCRURILOR VIITOARE".
AL CINCILEA SPUSE : „O INIMA BUNA".
RABINUL APROBA PAREREA CELUI DIN URMA, CACI IN EA SINT CUPRINSE TOATE CELE DE MAI INAINTE.

(Talmud, Pirke Abot, 10.)

I

CÎND se întorsese de la cumpărături era aproape întuneric, aşa că de îndată aprinse lumina în micul vestibul. Apăru şi umbra sa care, pînă să-şi facă el curaj să privească înapoi spre uşă, se repezi la cutia de scrisori şi apoi în cameră.

Umbra apăsă butonul lămpii, rupse plicul şi-şi aruncă iute ochii la primul şi ultimul rînd.

Se prăbuşi în fotoliul de lîngă masa de scris şi privirea îi încremeni pe caravela lui Columb de pe abajurul palid al lămpii.

„Am nervii distruşi, Mon, îi spuse umbrei, cu privirea aţintită asupra corăbiei, cum e ceva alb în cutie, cum mi se năzare că văd citaţia, deşi pe plic nu e nici măcar o ştampilă oficială". Iar în sinea lui gîndea: am nervii distruşi, dar acum umbra mea, Mon, ar putea să plece.

Umbra se destrămă, pe frunte şi pe piept îi căzu lumina palidă a lămpii. „Slavă Domnului", şopti şi mîngîie uşurel vietatea care îi apăruse la picioare. Vietatea avea, i se părea lui, un spate pestriţ, ochii de un roşu luminos, un mic cioc galben şi se uita la el plină de bucurie că se întorsese cu bine de la cumpărături.

— M-am înapoiat cu bine de la cumpărături, dar am nervii distruşi, găinuşo, rosti trist, e doar o scrisoare obişnuită şi eu văd imediat citaţia. Nici nu mă mai pot uita la cutia aia. Şi, clătinînd capul, luă scrisoarea şi citi :

Stimate domnule Mundstock,

Vă îngrijiţi de cele mai diferite vietăţi pe care le-a creat acest pămînt, dar că există familia Štern nu vreţi să ştiţi. N-aţi mai apărut de o jumătate de an. De ce nu vă îmbrăcaţi cum trebuie, acum, toamna? V-a întîlnit Šimon pe strada Havelská, fără haină, pe vînt şi ploaie. V-a salutat, dar l-aţi privit fără să-l vedeţi, aşa că n-a îndrăznit să vină la dumneavoastră. Ar vrea să treceţi pe la noi. La fel şi biata bătrînă, ştiţi pentru ce, ca să-i daţi în cărţi. Tot aşa şi Frýda, domnule Mundstock, Frýda se ofileşte. Mă tem că e din cauza despărţirii de domnul inginer. E un necaz groaznic despre care încă nu ştiţi nimic. Nefericita de mine n-am cu cine mă sfătui, Otto dă din mînă, îl cunoaşteţi doar de treizeci de ani, cu sărmana bătrînă nu se mai poate vorbi decît despre trecut, pe dr. Propper l-a lovit apoplexia, Dumnezeu să-l ierte. Singura mea nădejde sînteţi dumneavoastră. Vă aşteptăm spre seară, cînd se mai poate încă ieşi pe stradă, o să stăm în sufragerie. Puteţi să ne scrieţi mai înainte, ca să ne întîlnim aşa cum se cuvine, Otto spune că aşa ar fi cel mai bine, dar nu sînteţi obligat, ce spune el n-are nici un sens.

Vă salutăm din inimă, ai dumneavoastră
ŠTERNI.

P.S. *Domnule Mundstock, plîng, oriunde mă duc. Şi nici nu mă gîndesc la grozăvia care ne aşteaptă. Nu îndrăznesc nici măcar să mi-o pomenesc. Ştiţi ceva despre asta? Vă rog, veniţi imediat.* K.Š.

— Vezi, găinuşo, e doamna Šternová, cu o mişcare pune scrisoarea deoparte şi mîngîie vietatea pe spate, am fost acolo ieri şi azi mă cheamă din nou. Frýda s-a despărţit de logodnic, ce nenorocire. Šimon...

Îşi smuceşte mîna şi încremeneşte. Adică, să-l fi întîlnit şi să nu-l fi văzut? Pe Havelská? Pe Ha-vel-ská? Capul îi alunecă în palme. Dumnezeule, poate doar cînd a trecut prin Oraşul Vechi, gîndindu-se disperat la cele ce-i spusese familia Bäcker cum că Steiner şi Knapp au fugit în Slovacia, la răsculaţi. Dar ei locuiesc pe Baltazarská. A mers pe Mečířká care-i plină de hîrtoape şi are la colţ o drogherie. Apoi la bancă, cu chiria, însă pe strada Mydlařská. Numai cînd s-a dus la bătrînul Mošе Haus, în fosta lui prăvălie de vechituri de pe Benediktská, a trecut grăbit pe Maislová, ca să nu-l vadă nimeni. Pe Havelská n-a mai trecut de trei ani, din vremea cînd au pătruns acolo nemţii, ştie acest lucru mai bine ca propriul nume, Šimon o fi întîlnit pe altcineva şi crede că el s-a făcut că nu-l vede... Şi atunci deodată îl cuprinde un fel de regret, e nevoit să-şi ridice capul din palme şi să zîmbească trist vietăţii de la picioarele sale.

— Ştii, găinuşo, spune cu privirea în gol, încă de mult îi duceam timbre, pe care le tăiam pentru el de pe scrisorile vechi, în strada Havelská, iar el şi le lipea într-un caieţel, cum să-l fi întîlnit acum şi să nu-l fi văzut, e oare cu putinţă ? De purim l-am dus la Grădina Zoologică, unde cel mai mult i-au plăcut maimuţele şi elefanţii şi găinuşele desigur, găinuşo. Mîngîie gîtul vietăţii, care se învîrte încîntată, cu capul îndreptat spre el, şi deodată îşi aminteşte cît timp reuşea Šimon să stea în faţa cuştilor de maimuţe, cu un cornet de alune americane pe care le primise de la el şi cu care nu ştia bine ce să facă. Observa cît de îndemînatic fărîmă maimuţele alunele şi se apăra emoţionat : „Dar şi eu ştiu să fac aşa şi să sar şi să mă legăn, aşa-i că sînt la fel ca ele ? Numai că n-am cuşcă." Iar el i-a zîmbit, l-a mîngîiat şi i-a spus : „Tu eşti mai bun. Tu eşti om, iar ele doar maimuţe, nu ?" şi-i venise să rîdă... Iar de hanuca, l-am luat la teatrul de păpuşi, la Kašpárek, şopteşte cu privirea aţintită asupra corabiei lui Columb, şi-şi aminteşte cum a fost cu Šimon la *Frumoasa din pădurea adormită.* Totul în povestea aceea era luminos, trandafiriu şi gingaş ca de porţelan, iar păpuşile aveau hainele şi feţele roz. Kašpárek sădise în grădină un trandafir şi se temea să nu se ofilească. Šimon se temea o dată cu el şi şoptea : „Ce-o să se întîmple cu trandafirul ?" Iar el zîmbise şi zisese : „Va creşte ca şi tine !" Apoi venise vrăjitorul, fermecase trandafirul, Frumoasa se înţepase în ghimpii lui şi se cufundase în somn. Cînd pe urmă Kašpárek a scăpat-o pe fată de vrăji şi ea s-a ridicat din sicriu, trandafirul a

mai crescut puţin, s-a făcut şi mai frumos, iar el îi spusese lui Šimon : „Ei vezi, toate vrăjile au pierit", iar Šimon bătuse din palme şi se bucurase că s-a întîmplat aşa, da, îşi aminteşte, aşa a fost cînd l-a dus de hanuca la Kašpárek... Dar abia atunci îi vine în minte, Doamne, de hanuca, la Kašpárek da, dar aici, pe Havelská, a fost altcineva şi el m-a confundat. Îşi trage brusc mîna şi simte că începe să-i înţepenească spinarea. Vietatea dă speriată din aripi, şi chiar atunci la vecinii Čížek bate ceasul.

— Găinuşo, îşi aminteşte el, o să-ţi pregătesc cina, ţi-e foame, hai, vino... şi sprijinindu-se de braţele fotoliului, cu capul plin de gînduri apăsătoare, se ridică şi trece în săliţă ca să prepare ceva din lucrurile cumpărate în cele două săculeţe albe, care îi căzuseră pe scaunul de nuiele de lîngă uşă, cînd se întorsese spre cutia de scrisori.

Foarte tulburat, duce săculeţele după perdeaua unde are un fel de bucătărioară şi se gîndeşte : ce bine că Mon a plecat aşa uşor, cel puţin n-o să mă chinuie, dar apoi îl zăreşte stînd ceva mai încolo. Prea departe n-a plecat el, îşi zice, vrea să mă tortureze. Şi se face că nu-l vede.

— Să gătim, îi face semn cu mîna vietăţii, care-l observă curioasă, azi o să avem ospăţ, şi-i arată săculeţele de hîrtie. Vietatea se freacă de piciorul lui şi se îndepărtează, ştie ea de ce. Poate ca să nu ţipe la ea că i se încurcă printre picioare, în timp ce găteşte. Găseşte o bucăţică de ceapă şi puţină grăsime şi vrea să caute mai departe, dar tocmai atunci Mon începe să vorbească :

Clubul cărţii digitale 2023

„Îl cheamă din nou, deşi a fost acolo şi ieri, după cum spune," şopteşte el şi amuţeşte.

Acu-i acu, oftează şi caută sub măsuţă, doar a spus de ce! Din cauza lui Šimon. Şi ca să se sfătuiască despre Frýda! Scrie clar. Şi cărţile bietei bătrîne. Dar cărţile sînt şi pentru ea, pentru doamna Šternová, cugetă în sinea lui, pentru ea în primul rînd. Pentru Dumnezeu, mă cheamă să le dau în cărţi...

— E o prostie, dă din mînă în dreptul ochilor clipitori ai vietăţii, m-a învăţat o ţigancă de lîngă Váh, o dată în concediu, cînd m-am rătăcit pe acolo. I-am dat în schimb bani şi nişte frînghie de rufe... Observă că nu mai are nimic sub măsuţă şi că a uitat să ia pîine, dar e prea tîrziu. De altfel nici n-avem nevoie dacă va fi ospăţ, gîndeşte şi zice cu glas tare :

— Dar m-a învăţat bine, le cade grozav la cărţi Šternilor.

„Cu excepţia lucrurilor triste despre care nu pomeneşte nimic, spune Mon, aşadar, pentru ce-l cheamă ?"

Vietatea îi ciuguleşte ghetele, iar el îşi aduce aminte că are nevoie de tigăiţa albastră. Observă însă pe măsuţă cercul lăsat de oală şi ia cîrpa, căci e obişnuit ca în modesta lui gospodărie totul să fie curat.

„Pentru ce, aşadar ?" spune Mon.

„Doamne, îşi zice, din cauza trecutului mai fericit, bineînţeles! Cînd, duminica dimineaţa, aveau ferestrele larg deschise şi doamna Šternová prăjea şniţele de viţel. Cînd se învîrtea pe lîngă maşina de gătit, amesteca, presăra, turna, punea sare, le aşeza într-o tigăiţă albastră, tăia ceapă

pe tocător şi o lua de pe acesta cu cuţitul, iar apoi în zece minute mîncau şi totul se termina, dar ce plăcere le făcea. Chiar şi lui, sărmanul celibatar, pe care Šternii îl invitau la prînzul de duminică. Iar cînd strîngea masa, doamna Šternová lua o cîrpă, o umezea, o băga într-un săculeţ cu sodă de după sobă şi o trecea pe masă pînă lucea. Căci era obişnuită să aibă totul curat în gospodărie. Asta însă s-a întîmplat ultima oară acum trei ani, iar azi ? Ah, azi doamna Šternová şterge tristă cercul rămas după oală şi găteşte ceva ce, la mare nevoie, ar mînca cel mult găinuşa".

— Mă grăbesc, vezi doar, linişteşte el vietatea, care bate cu ciocuLeţul în pămînt ; înmoaie cîrpa, o bagă în săculeţul cu sodă de după plită şi o plimbă pe măsuţă pînă străluceşte. Încă e un noroc că am învăţat să gătesc aşa de bine, spune, nici nu ştiu de unde-oi fi prins...

„Aşadar, pentru ce-l cheamă ?" strigă Mon. Găseşte tigăiţa şi o pune pe plită.

— Iat-o, spune.

„Pentru ce ?" ţipă Mon.

— Trebuie să mai găsesc şi chibriturile, se adresează oftînd vietăţii şi, în timp ce le caută, îşi aminteşte de Otto care, atunci cînd doamna Šternová gătea, stătea cu el la masa din bucătărie şi-i cerea noutăţi din strada Havelská, unde nu se întîmplase nimic în toţi acei treizeci de ani de cînd se ducea acolo, aşa că de fapt nu-l întreba nimic şi tăcea, cel mult dădea cîteodată din mînă. Otto nu se certase niciodată cu nimeni, deşi avea în Tîrgul de varză o prăvălie cu produse textile şi doi copii, cărora trebuia să le lase

cîte ceva ! Numai că acum nu mai are nici prăvălia; pe atunci Otto ăsta era, la drept vorbind, un înțelept, cel mai înțelept din toți. Și mai era și bunica lor, octogenară, cu bonetă de dantelă, într-un scaun cu spătar de catifea. Bunica știa ebraica și era respectată de vecini ! Spunea că spre seară pleacă la cimitirul evreiesc, să-și caute mormîntul, singura lumină în această vale a amărăciunii și întunericului. Și l-a căutat treizeci de ani, cît timp i-a vizitat el duminica, pe cînd era portar la cimitir domnul Klein, care apoi a murit de bătrînețe. Iar de la bunică trece la frumoasa, zvelta fată cu ochii negri, cu pieptul plin și părul lăsat pe spate mirosind a rezedă, la biata Frýda, care se prefăcea că îi e rușine să se mărite, dar care se înroșea încă de acum trei ani la numele domnului inginer, apoi își amintește din nou de Šimon, băiatul chipeș și inteligent, atît de asemănător la înfățișare cu sora lui. Îngenunchea pe podea și-și lipea într-un caiețel timbrele aduse din Havelská, iar doamna Šternová striga mereu la el să nu i se mai încurce printre picioare cînd gătește... Simți din nou că-i înțepenește ceafa, dar din fericire observă că lîngă dușumea se agită niște aripioare, și din mașina de gătit ies gaze, așa că aprinse repede un chibrit și se pregăti de treabă.

În primul săculeț era mei. Dumnezeu știe unde îl găsise brutarul Pazourek acum, în vreme de război, dar nu încăpea îndoială că i-l strecurase în magazin, în mare taină, ca să-și fiarbă cașa. Brutarul avea fața aristocratică, mîini îngrijite și o purtare aleasă. Clienților le deschidea ușa, doamnelor le spunea „madam", știa și nemțește.

Domnului Mundstock îi îndulcea adesea traiul cu ajutorul rațiilor sale de război. În al doilea săculeț era însă o aleasă raritate: praf de budincă. Domnul Mundstock nu mîncase niciodată budincă, cu atît mai puțin în vreme de război, dar brutarul îi spusese că praful se presară în lapte fierbinte. Și-i mai șoptise că-l poate presăra și în apă fierbinte. Observînd că mai are lîngă mașina de gătit o bucățică de ceapă și alta de untură se hotărî să gătească azi cașa, și să lase trufandaua pentru cea mai apropiată sărbătoare, ca să nu facă risipă. Peste aproape două luni va fi hanuca...

„De-aia nu-l cheamă, strigă Mon, și e ceva vreme de atunci !"

„Ah, Doamne, Doamne, e încă aici, vede probabil că mă cheamă pentru ceea ce știu. Fiindcă am vești despre lagăre de la sărmanul Moše Haus de pe Benediktská, care în ultima vreme meditează la duhuri, iar noutățile le are direct de la comunitatea religioasă evreiască. Fiindcă știu că primele transporturi au plecat nu demult spre Lodž, și că acum vor pleca tot timpul, fiecare din noi poate aștepta citația, dar nimeni nu trebuie să se teamă de ea, căci se zice că în lagăr omul se tîmpește și nu mai simte groaza. Pentru asta mă cheamă, de altfel, chiar scrie acest lucru."

„Nu de aia, țipă Mon, căci a fost la ei acum o jumătate de an, iar primele transporturi au plecat de curînd. Ce minciună mai e și asta ? Îl cheamă tocmai pentru că nu le spune așa ceva, ci totul exact pe dos. Pentru că le spune că transporturile nu pleacă și nu vor pleca spre nici un

Lodž, de-aia-l cheamă ! Şi că citaţia e o fantezie ! Că deşi nemţii mai înaintează încă se vor opri în curînd, de-aia-l cheamă ! Fiindcă e un escroc şi-un mincinos, de-aia !"

Îi cad mîinile.

Lumea se învîrte cu el.

„Fiindcă sînt un escroc şi-un mincinos, un escroc şi-un mincinos !"

— Găinuşo, strigă către ochişorii care clipesc înspre limbile albăstrii ale gazului, fiindcă acest om care-ţi pregăteşte caşa e un escroc şi-un mincinos... Găinuşo, rosteşte deodată apăsat, în timp ce din ochi i se preling lacrimi, cel mai rău lucru e să-ţi pierzi nădejdea. Pierderea nădejdii e cel mai rău lucru ce se poate întîmpla unui om. Fără ea şi bogatul e un cerşetor, cu atît mai mult noi, sărmanii cu stele. Ştii, găinuşo, ce e un mormînt ? Dacă aş cunoaşte vreo cale de ieşire din spaimă, găinuşo, dac-aş şti, şopteşte ; în cămăruţa de alături am cărţi, treizeci de ani le-am adunat, o canapea pe care noaptea o fac pat ca să mă culc şi să dorm, uşa, dar ea dă aici, în săliţa asta, prin ea nu se poate scăpa de lagăr. Şi mai e lampa, pe care caravela pluteşte pe o mare fără început şi sfîrşit, fiindcă se învîrte în cerc, dar pot eu să săr în ea, în abajurul lămpii, şi să fug ? Sau să meditez dacă există duhuri, ca bietul Haus, e asta o cale ? Oglinda, ah, desigur, dar în ea mă văd pe mine. Şi mai e fereastra, prin care pătrunde lumina, atunci cînd nu e camuflată, fereastra de la etajul al patrulea... Ah, dacă aş şti vreo cale, i-aş ajuta pe toţi, pe toţi, fie că poartă steaua sau nu, doar sînt sărmani ca şi noi, poate ceva mai puţin fiindcă au o picătură

de speranţă ceva mai mare, dar eu i-aş ajuta. Nu ştiu însă nici o salvare. Nu ştiu nimic... şopteşte, vale a amărăciunii şi întunericului, cum spune bunica Štern, oare o fi găsit în fine mormîntul acela ?

Ridică cu durere privirea de la vietatea ce se uită în sus clipind cu ochişorii ei roşii, dar la mijlocul drumului rămîne nemişcat, deasupra plitei atîrnă un calendar cu un coşar călare pe un purcel, şi cu inscripţia : „Măcelarul şi mezelarul Alois Klokočník 1941"... Îşi aminteşte că mîine vrea să-şi ia inima în dinţi să treacă pe la Haus, nu pentru noutăţi din comunitate, ci fiindcă Haus e un nenorocit, cu nervii distruşi, care meditează la duhuri. Pe la Šterni o să treacă deci abia poimîine. Pe jumătate adormit pipăie după creion, face un semn în dreptul zilei de poimîine şi adaugă litera Š. Se şterge apoi la ochi ca să înlăture lacrimile, ia ceapa şi începe s-o taie pe tocător...

În clipa aceea cineva ciocăneşte în uşă.

Cuţitul îi cade din mînă.

Vietatea speriată desface aripile şi cu căpşorul aplecat înainte fuge, fuge în cămăruţa de alături, picioruşele ei subţiri abia se mai zăresc.

— Nu te teme, strigă după ea, nu e citaţia, e cineva din familia Čížek, numai ei ciocănesc în loc să sune. Dumnezeule, am nervii distruşi, bine măcar că ştiu să gătesc... Îşi şterge mîinile şi se duce să deschidă.

Pe coridor e doamna Čížková, cu o farfurioară în mînă.

— Poftiţi, ca să mîncaţi cina pe ziua de azi, domnule Mundstock.

Apoi se uită la el îngrijorată :

— E cineva la dumneavoastră ?

Buna doamnă Čížková, cu privirea și fața îngrijorată.

Nici nu știe cum să-i mulțumească. Se simte dintr-o dată mult mai bine.

— Vino, strigă vesel în cămăruță după ce a închis ușa, doamna Čížková ne-a adus plăcinte, cred că le-a copt azi. Și pe cînd vietatea țopăie fricoasă, zice : Știi ce, găinușo ? Să punem bine plăcintele pentru vineri seara, la sabat. N-o să le mîncăm azi, cînd avem ospăț. Dar vineri o să scot farfurioarele de zile mari, le punem pe ele, le presărăm cu zahăr, și așezăm masa. Vom mînca din nou pe masa pusă... Și deodată strînge ochii, îi fixează undeva în gol și spune : Eu mă voi așeza în fotoliu, iar tu vei sta pe spetează, voi crede că sîntem la ospățul de seder. De jur împrejur vor arde lumînări și în fața noastră va sta Șulhan-Aruh. Am să-l deschid și-am să-ți citesc ceva frumos din el, de pildă, cum trebuie să-i iubim pe oameni, sau cum să ne îngrijim ca păsărelele căzute de pe acoperișuri să nu înghețe, sau despre încredere. Plăcintele, între timp, n-or să se întărească. În nici un caz astăzi... spune, în timp ce le acoperă și le pune bine în dulăpior, astăzi n-avem nevoie de ele...

— Cașa nu ți-o dau fierbinte, hotărăște în timp ce închide dulăpiorul, te-ai opări. O să ciugulești de îndată ce se mai răcește. Bucuros s-ar apleca din nou să mîngîie vietatea, dar observă că de fapt nu s-a apucat încă să pregătească nimic, și pe cînd aceasta îi ciugulește însuflețită ghetele, bagă repede mîna în săculeț ca să pună

meiul în tigăiță peste grăsime. Bine, gîndește el, c-a plecat Mon.

„Dar ce-i cu ceilalți, spune Mon de la o mică depărtare, ce parcă Šternii sînt singurii care-l cheamă ? Și ceilalți tot fiindcă le înfrumusețează adevărul ? Tot de-aia ?"

„Ah, Doamne, tot aici e, gîndește și se apleacă deasupra plitei, unde în tigăiță grăsimea se topește într-o apă galbenă, ceilalți îl cheamă și ei, e adevărat !" Ridică capul și spune resemnat :

— Fiindcă înainte de război ieșeam mult în societate... Știi, găinușo, se apleacă sub plită, trebuie să-ți mai spun și despre lucrul ăsta repede, pînă ni se face bunătatea de mîncare. Înainte de război frecventam mult societatea neevreiască, și desigur și pe cea evreiască, de la Hlavovka. Aceasta era cafeneaua de la colțul pieții. Se aflau acolo oglinzi mari, în care cafeneaua se răsfrîngea și părea de două ori mai mare, și candelabre cu mărgele de sticlă și scaune și măsuțe, lîngă ziduri canapele din piele, iar în colțuri sobițe în care iarna, cînd afară ningea, se făcea focul. Domnii, care se întruneau seara în ea, mă chemau să vin printre ei, și eu mă duceam. La o ceșcuță de cafea, iar vinerea la două sute de vin roșu, știi, ca în ajunul sabatului. Sîmbătă nu se mergea acolo, Hlavovka era totdeauna închisă...

„Mai bine ar amesteca, spune Mon, să nu se ardă."

Ia lingurița, amestecă și zice :

... și la biliard, mă chemau. Știi, e un fel de bastonaș cu care se lovește în două bile albe și una roșie, da esențialul e ca, la sfîrșit, să-l freci

cu o cretă albastră. Creta trebuie să stea la marginea mesei, pe bordură, dar trebuie să fie doar o bucăţică, cît un vîrf. Domnii mai jucau şi bridge, dar eu nu l-am priceput...

„Mai bine ar mai presăra mei şi-ar mai pune puţină sare, şuieră Mon, şi-ar mai adăuga şi puţină apă, şi-ar răsturna-o în farfurie..."

Presară, sărează, pune puţină apă, o răstoarnă în farfurie şi şopteşte :

— Ştii, găinuşo, domnii mă chemau acolo, mai ales ca să discut cu ei despre lume şi să mă mai informez şi despre politică. Asta îmi aminteşte de Fuchs, care fuma trabucuri şi bea bere de export. Atîrnau o mulţime de ziare, pe rame, era chiar şi *Tageblatt*. În fiecare zi îl citeau domnii, şi eu la fel, dar nemţeşte nu se vorbea în Hlavovka. În Hlavovka se adunau doar cei ce vorbeau ceheşte. Jan Ervin Mangel redactorul *Crainicului*, Hugo Kraus, preşedintele Ligii şcolare, doctorul Lechner din Moravská, care nu lua bani de la săraci, Muneles, care era medic primar la Panny, Reich avea un oficiu de expedieri, Fleissig, magazin de piei, Wolf, o fată care studia bolile de piele, el lua *Tageblatt* acasă, dar o dată a venit şi-a spus : Domnilor, nu-l mai iau. Fata lui l-a luat pe Maur care s-a împuşcat fiindcă se ruinase... Fuchs ăsta avea o fabrică de brînzeturi şi i-a dat o dată lui Kraus un sfert de milion pentru şcoala cehească din Rumburka. Numai că în felul acesta l-a scos din sărite pe reprezentantul german, şi el evreu pe jumătate, care de atunci n-a mai luat brînză de la dînsul afirmînd că la brînza cu vulpea şi corbul se trişase la compoziţie. Ah, Doamne, unde-or mai fi

cu toţii... Apoi adaogă : Dar să nu mă iau cu altă vorbă. Nemţii se adunau în altă parte, acolo nu mă duceam, la Hlavovka însă eram zilnic printre domni, povesteam, citeam ziarele, jucam biliard... De-aia mă cheamă acum ceilalţi, probabil fiindcă frecventam mult societatea...

„Ce-ar fi, ţipă Mon, dacă ar pune ceapa aia pe care a tăiat-o ?"

Ah, ceapa, ceapa. Ia repede tocătorul şi o adună de pe el cu cuţitul.

„Ce face aici pasărea aia, sau ce e, ţipă Mon, nu-i e foame ?"

Mica vietate ţopăie pe sub plită, şi ochii îi strălucesc.

„Îi e foame, dar o să-i dau imediat, numai să termin..."

„Mii de fulgere, nu e încă gata ?"

Ce-i drept încă nu e, dar va fi în curînd.

Amestecă, presară, adaogă sare, mai toarnă, pune în farfurie, se mai agită un pic, să termine cît mai repede.

„Dar cum s-a întîmplat c-a învăţat aşa de bine să gătească ?" întreabă Mon.

— Aşa, oftează cu privirea aţintită în tigăiţa albăstruie şi trebuie, vrînd-nevrînd, să zîmbească puţintel, aşa e viaţa...

— Cred că e gata, spune şi închide plita ; vietatea bate veselă din aripi, mai, mai să-şi sucească gîtul, dar el o linişteşte : Să se mai răcească un pic, e grozavă, n-ai mai mîncat aşa ceva. Dă-le-ncolo de plăcinte, azi avem ospăţ !

Duce mîncarea din colţul antreului în cameră, iar vietatea ţopăie însufleţită în urma lui. Ajunge

în fine cu mîncarea dincolo și se apucă să mănînce. Vietatea se apropie de fotoliu și așteaptă răbdătoare s-o cheme. Deodată îl zărește pe Mon.

„Doamne, e încă aici, să-nnebunești, nu alta, și eu care credeam că în fine s-a terminat."

„Că-l mai cheamă și alții bine, zice Mon, dar cine ? Ia să-și amintească cine..."

Și în bietul lui cap încep să se pună în mișcare nume cunoscute.

Familia Bäcker. Ca să le spună dacă trebuie să-și ascundă lucrurile în cazul cînd ar pleca. Tablourile și blana pe care a primit-o la nuntă și de care nu se poate despărți. Familia Rádnitzer, dacă crede că vor pleca. El a fost funcționar la bancă. Kolb, ce să facă cu cele douăzeci de mii pe care speră să se bazeze la bătrînețe. Haus, ce e cu spiritele. Locuiește în vechea lui prăvălie de vechituri pe Benediktská. Doamna proprietăreasă Hekšová — de enervare nu mai poate înghiți — ce-și pregătește el la cină, ca să nu coste multe bonuri.

— Pentru Dumnezeu, strigă și se ridică brusc, asta îmi pregătesc, asta ce e pe farfurie, însă în mod excepțional, doamnă proprietăreasă, e cașa de mei, o avertizează și trebuie să se prindă de masă, să se lase din nou brusc, în fotoliu, atît de tare se învîrtește lumea cu el, și-și amintește că doar domnul Vorjahren nu-l întreabă nimic și... E așa amețit de toate aceste nume, că se simte ca într-un cuptor incandescent : și nefericita de Ruth Krausová.

Începe să aibă senzația ciudată, de neînțeles, neliniștitoare, că-l cheamă cu toții, simte că

irumpe în el un foc, care arde mocnit, îl ciocănește ceva pe sub masă, ceva rece, sare, dar în aceeași clipă, ca și cum ar lua foc, i se întunecă privirea și se îngălbenește...

„Doamne, mîntuiește-i sufletul, aude un țipăt și umbra, acoperind lumina palidă a lămpii, îi cade pe frunte, pe piept, ce mănîncă, ce mănîncă acolo ? Cașa ? Mii de fulgere ! Mănîncă budincă cu ceapă ?"

Cu ultimele forțe, acoperit de propria sa umbră, zărește săculețul peste care a pus cîrpa de șters masa, și observă că împreună cu ceapa prăjită în margarină a mîncat și sodă.

„Bine că nu i-a dat găinii", spune Mon și în aceeași clipă dispare.

Cu stomacul gol și totuși fără nici urmă de poftă ajunge clătinîndu-se în săliță, după perdea. Întinde mîna după farfuria cu plăcinte. Vietatea urmărește ce face și-și retrage tristă micul gît între aripi.

— Găinușo, și-i dă o plăcintă, cașa a fost bună, dar eu am uitat că meiul lasă un fel de zeamă și că tu n-ai voie să mănînci așa ceva noaptea. Hai, ciugulește, tot s-ar fi întărit...

Și pasărea își smucește gîtul, ciugulește, și apoi din nou și-l smucește și ciugulește, iar cînd ajunge la marmeladă, își șterge cioculețul de piept sau de picior, el o mîngîie și-i face semn cu mîna și mica vietate știe că masa s-a terminat și că trebuie să meargă la culcare. Ciugulește ghetele, se înclină și zboară pe scaunul de răchită de lîngă ușă. Ochișorii ei roșii mai clipesc ultima oară spre el și adoarme. Pestriță, cu

cioculețul și piciorușele de un galben atît de frumos încît un artist n-ar reuși să le picteze mai bine cu cel mai prețios cadmiu... Ascunde apoi resturile plăcintei și spune: vineri nu vom citi din Șulhan-Aruh, dar măcar azi am mîncat binișor... Și se pregătește de culcare.

În cameră, pe masă, zărește scrisoarea de la Šterni și în cugetul lui chinuit se ivește gîndul singurei lor nădejdi. A acelei nădejdi care e azi totul pentru ei! Gîndul lui de speranță e plin de gustul sodei, dar poate lor le e și mai rău. Nu știe ce-ar face dacă nu s-ar duce la ei, dacă i-ar lăsa în mare încurcătură, sau dacă ar proceda corect. Nu știe, și totuși întrebarea aceasta e hotărîtoare pentru puritatea sufletului său. Se gîndește la ei cu gustul sodei în el, în timp ce transformă canapeaua în pat. La doamna Šternová, la Otto Štern, la nefericita bătrînă, la Frýda, și mai ales la Šimon. Și se gîndește la ei cu un gust de sodă și cînd stinge lumina și se întinde.

Apoi începe să i se năzărească ceva ciudat. Ca și cum dintr-o dată din întrebările crude care i se născuseră azi în suflet ar fi încolțit ceva. Ca și cum prin toată acea permanentă frică de citație, de drumul spre locul de adunare al celor ce urmau să plece în lagăr, de tot ce-l chinuie zi și noapte, făcîndu-l să se prăbușească, și-ar fi făcut loc în conștiința lui bolnavă ceva verde. Habar n-are ce poate fi, simte doar vag că e ceva ce ține de el, așa cum țin de om propriii ochi, propria-i înfățișare și viață, dar e ceva ce se referă și la mulți alții, de pildă la familia Štern. Ca și cum în spaima lui fără speranță, din care nu cunoaște drum de ieșire, ar fi apărut o rază de lumină pînă atunci cu totul nebănuită, care cu cît veghează mai mult cu atît îi apare ca singura nădejde și mîntuire...

N-a reușit să adoarmă multă vreme. Simțea soda pe esofag, auzi ceasul familiei Čížek bătînd miezul nopții, douăsprezece și jumătate, unu jumătate. În anumite momente auzea de asemenea din săliță un uguit ușor și se gîndea dacă nu i-o fi foame, iar în cameră îl auzea pășind pe Mon, oprindu-se des lîngă patul lui, și-și șopti că, de n-ar fi fost el, cu siguranță că n-ar fi greșit la gătit. În acele momente privea în întuneric, ca și cum ar fi vrut să-l zărească, ca și cum ar fi vrut cu disperare să-l zărească pe Mon, cel puțin conturul lui, cel puțin umbra pe care o aruncă, dar fără nădejde, zadarnic. Se ridica în jurul său un întuneric de nepătruns, lumina nu putea străbate aici de nicăieri. Afară, strada se cufundase în bezna antiaeriană protectoare, iar geamul cămăruței lui fusese camuflat cu grijă.

II

Sînt gînduri care-l zdrobesc pe om. Sînt disperări grele ca pietrele piramidelor egiptene. Lîngă parc cineva s-a prăbușit la pămînt, se vede lucind casca unui polițist, oamenii dau năvală din toate părțile. Are drum pe acolo și omul cu steaua. El însă n-are voie să se intereseze de nimic pe stradă, așa că mai bine se întoarce și-o ia în direcția opusă.

Citația, vizita la familia Štern, lagărul de concentrare. Senzația de ieri, cînd se pregătea de culcare. Gînduri care zdrobesc.

Deodată își aude numele.

Își strînge umerii și-și lipește geanta de stea. Cu privirea se prinde de turnul de dincolo de parc. Dar lîngă el zărește o fantomă.

O fată cu basma neagră.

E una din cerșetoarele din parc, care-l cunoaște din vremuri mai bune. Privește strada, căutînd un loc pe unde ar putea traversa. Dar ea întinde mîna și-l atinge. Iar el zîmbește.

— Deci dumneavoastră sînteți, domnule Mundstock...

Simte neclar că de fapt nu e cerșetoare.

Că pe femeia asta n-o cunoaște. Vrea să întrebe ce mai face și să traverseze spre pasajul „La liliacul albastru".

— Domnule Mundstock, tremur toată. Stăpînul poate să cadă pe stradă. Domnule Mundstock, vă rog frumos, nu știți dacă merge la doctor?

Spre locul de trecere strada e goală. Vrea să salute și să plece.

— Domnule Mundstock, o să vă povestesc totul...

— Pentru Dumnezeu, își face el curaj, ce vă trece prin gînd? O să vă închidă! Plecați repede de-aici!

Poate că e foarte curajoasă, poate se gîndește la bătrînețea ei. Cînd arată spre parc, spre o cărăruie pustie, plină de frunze uscate, i se face milă de ea. E bătrînă, zbîrcită și are basma neagră. El din copilărie a fost îndemnat să-și iubească aproapele. Și acum se împotrivește, ca și

cum ar fi într-o capcană. Să stea pe loc cu ea e mai rău decît să meargă. Trebuie să plece de aici, totuna încotro. Trebuie... Și iată că se află în parc cu bătrînica necunoscută, pe cărăruia plină de frunziș uscat...

— Domnule Mundstock, stăpînul adună cartele de tutun în schimbul bonurilor pentru mîncare. Stăpînul fumează și ține lumina aprinsă pînă la ora două noaptea, și cînd vin dimineața să fac curat... Stăpînul are în cameră zece scrumiere...

Pe jumătate o ascultă, pe jumătate se gîndește cine e. Și apoi că merge lîngă ea. Dacă n-ar fi luat-o în direcția opusă, n-ar fi întîlnit-o. E ca o țintă împletită din paie. În mijlocul țintei e steaua cu șase colțuri și servieta. Nu acoperă steaua. E un șiretlic transparent. Pe cel ce strînge azi la piept o servietă în orice clipă îl poate întreba cineva ce ascunde acolo. Și dacă o fi un denunțător, cheamă gardistul. Citația urgentată, drumul la locul de adunare.

La groaznic pericol se expune lîngă bătrîna asta, și nici măcar nu știe cine e... Šimon l-a întîlnit pe Havelská, deși nici n-a trecut pe acolo. Cum să nu-l întîlnească cineva acum, cînd merge... Frica se învolburează în capul lui, preschimbîndu-se pe nesimțite într-un gust de plumb.

Parcul!

Au ajuns.

— Domnule Mundstock, își aude numele pronunțat acum pe sub ramurile negre ale copacilor, stăpînul meu...

Ah, cine e, cine e? Doamna Schleimová? De ce-i zice bărbatului stăpîn? Așa vorbea Rebeca

la fîntînă şi Judiht, dar doamna Schleimová? Priveşte la frunzişul de pe drumul străbătut. E galben ca steaua de pe haină. Familia Štern! Se va duce sîmbătă, dar se împotriveşte întrebării cum o să se descurce la ei. Priveşte înaintea lui şi vede că nu vine nimeni. Oamenii, care trec grăbiţi prin parc, merg pe alee. Aici vin doar disperaţii. În plumbul capului său e turnată familia Štern şi groaza întîlnirii cu disperaţii. Dumnezeule, nu poate fi ea, Anny Schleimová era actriţă la Teatrul german şi bărbatul ei era dentist. Şi zece scrumiere, ce să mai discutăm, despre cine vorbeşte?

— Stăpînul spune: eu trebuie să ţin lumina aprinsă noaptea şi să fumez, ce, nu ştii că-mi fac testamentul?

Cineva îşi face testamentul, azi fiecare şi-l face. Doamna Hekšová lasă casa şi Haus de pe Benediktská lasă ceva, a avut prăvălie cu vechituri. Familia Štern? N-ar trebui să guste ceva, înainte de a se duce acolo? Holbează ochii şi i se pare că s-a înşelat. Pe aici nu trec disperaţii. Singurul care merge pe-aici e el. Se întîlneşte pe el însuşi. De aceea după fiecare colţ e cîte un spion. Pe gazonul ofilit, în tufişul negru, la cotituri. E un parc, care trebuie să existe pentru bucuria oamenilor! Havelská! Să nu treacă şi să fie întîlnit e groaznic. Dar să meargă şi să nu întîlnească — o fericire. Cea mai mare, pe care un om ca el o poate afla azi. Dar el, din păcate, n-a aflat-o...

— Mi-a spus o dată stăpînul că nu ştie dacă se mai întoarce din lagărul de concentrare, şi că

prin urmare vrea să aibă conştiinţa curată. Îţi las casa asta şi douăzeci de mii.

Pentru Dumnezeu, doamna Weberová? Dar cine să-i fi lăsat ei casa şi douăzeci de mii? Familia Strecker? Nici măcar n-o cunosc! Vorbeşte ca Judith şi cu toate astea n-are nici măcar steaua evreiască! Doar nu şi-o fi scos-o! Asemenea nerozie le-a dat în gînd doar la doi, lui Steiner şi Knapp, cînd au fugit în Slovacia. Să fie portăreasa casei lui? Ce prostie, doamna Čivrná are cincizeci de ani... Capul lui de plumb creşte. Ştie că înainte de a trece pe la Šterni, trebuie nu să mănînce, ci să înghită ceva. Îşi coboară privirea la pantofii ei păşind pe frunzişul uscat şi, fără să ştie despre cine e vorba, se gîndeşte că avînd casa şi cele douăzeci de mii ar fi destul de bogată.

— ...şi mi-a mai spus că dacă totuşi se va întoarce, mă ia în vilişoara lui de la Klánovice, şi-a mai spus: o iau şi pe sora şi pe cumnatul tău, şi pe copii şi pe toţi vă ospătez acolo, iar pe tine te fac şefă.

Să te-apuce disperarea, nu alta! Doamna Jarná era din Mokropes! Ca să nu mai vorbim — se îngrozeşte — că doamna Jarná e moartă de cincisprezece ani... Îi priveşte pantofii şi vede că sînt negri şi foarte uzaţi.

Şi deodată îi vine să ţipe.

A recunoscut-o.

Ridicînd ochii de pe bietele ei încălţări, zări ceva mai încolo, pe gazon, statuia unei sărmane bătrîne cu şal negru şi pantofi. Ea era. Am nervii distruşi, îşi zise, pe cînd se îndrepta spre statuie, doamna Schleimová, Jarná, care e moartă

de cincisprezece ani ! Cum a putut să-mi vină asemenea gînd ? Privi recunoscător la statuia sărmanei din iarbă, înconjurată de tufişurile tunse, şi observă că are în mînă o servietă. Femeia de lîngă el o are şi ea, în cealaltă mînă, care nu se vede. Acum totuşi trec pe lîngă statuie şi vede că n-are o servietă, ci o carte. O carte, vreo scriitoare bătrînă ! Se apleacă disperat şi vede că şi femeia de lîngă el are o carte. De fapt are o sacoşă. De groază i se îndoaie genunchii. E altcineva...

Totuşi n-apucă să-şi revină. Vede că s-au rărit frunzele de sub picioare şi că începe să lucească pămîntul negru, întărit. Presimţind că poteca laterală se termină, ridică ochii şi în aceeaşi clipă n-o mai vede... În faţa lor se întinde o alee nesfîrşită.

Pe alee sînt mai puţine frunze, dar în acelaşi timp ce de lume ! Oamenii trec grăbiţi. Poate din cauză că au nimerit aici pe neaşteptate, gura lui nu este capabilă să articuleze nici un cuvinţel de împotrivire, poate pentru că s-au pomenit aici mai înainte de a ajunge, şi că e prea tîrziu să mai facă ceva. Şi pe deasupra cu o fiinţă despre care nu ştie nimic. Cămăruţa lui, în care aleargă găinuşa şi-l aşteaptă să se întoarcă dintr-o clipă în alta ! Canapeaua, lampa cu caravelă. Se grăbea într-acolo şi unde a nimerit ? Încotro l-a ademenit chipul acela cu basma neagră ?! La cimitir ? Trec pe lîngă un grup de sălcii pletoase. Sub ele sînt movile din argilă zvîntată, morminte. Între ele, o barză într-un picior. De fapt e o cruce. Nu, e o căsuţă de păsări. Dedesubtul acoperişului s-a înfipt o frunză

adusă de vînt. De fapt, e tot o iluzie ca şi cea cu statuia. De sub acoperiş se uită la el o pisică grasă, bine hrănită şi în aceeaşi clipă îşi dă seama că nu va ajunge la capătul aleii. Se va prăbuşi şi acesta va fi sfîrşitul. Cel mai mizerabil pe care şi l-a închipuit. Gîndul că va fi un prăpădit chiar şi în coşciug îl învăluie ca un leşin. „Nu e cu putinţă, se împotriveşte el, să înghit ceva !“ Dumnezeule, are trei calmante ! De dinainte de război, elveţiene ? Dar unde le am ? Doar nu le-oi fi luat ! De altfel e totuna. Sînt adevărate pietre preţioase. Mai degrabă fără ele la locul de adunare pentru lagăr, că tot nu-l salvează, dar nu la familia Štern...

Depăşesc căsuţa, crengile negre ale copacilor se apleacă deasupra lor formînd o plasă, din care atîrnă sute de confeti galbene şi roşii şi în care se aude numele său ca un pîrîit şi o şoaptă. Pisici se zbenguie deasupra lui şi vorbesc despre citaţie. În tufişurile negre care apar lîngă alee, acoperite de copaci, se strecoară pisici asemănătoare şi fiecare pas al lor e un pas spre locul de adunare. Şi fiecare secundă, care se scurge aici, lîngă chipul cu broboadă, îl apropie de moarte.

Doi bărbaţi în haine cenuşii îmblănite, cu pălării verzi lăsate pe ochi, apar în prim planul nesfîrşitei alei şi se apropie cu pas militar...

Din ochi îi fuge ultima scînteie de viaţă şi capul de plumb i se prăbuşeşte. Lîngă el merge cineva care spune mereu ceva, dar e totuna acum dacă e doamna Schleimová sau Jarná. Cei doi din faţă se apropie şi ochii lor de oţel îi privesc capul din torace ! Cînd au ajuns la douăzeci de paşi, ţipă... Nu sînt eu, altcineva merge aici...

dar ochii lor cenuşii au străbătut deja prin servietă, care e de altfel complet goală. Dumnezeule, asta nu e stea, ce, nu vedeţi că a căzut pe mine o frunză ? Simte că se înroşeşte, sărmanul, s-a împotrivit şi e zadarnic. Pisicile din tufişuri parcă piuiau şi capul lui, în trup, s-a vărsat într-o bucată de plumb. Ca prin ceaţă îi vede pe cei doi, la şapte, şase, cinci paşi în faţa lui, lîngă el un chip cu broboadă, care spune şi explică mereu ceva, apoi vine clipa cînd totul se stinge. În cap simte doar plumbul.

Şi atunci se produce o minune.

Unul din bărbaţii în haină de piele se întoarce, ca şi cum ar vrea să vadă cine vine în urma lui, apoi îi spune celuilalt ceva. Şi trec mai departe, şi nici nu-l bagă în seamă.

— Vreau să vă spun, domnule Mundstock, aude lîngă el jelania cuiva, stăpînul meu îşi face testamentul de săptămîni şi se otrăveşte cu nicotină.

„Doamne, ce-a fost de fapt... îşi dă seama că pentru o clipă şi-a pierdut cunoştinţa, şi cu toate astea a văzut tot ce s-a întîmplat. Dumnezeule, ce curios..."

— Da, aude jelania, dar domnul fratele lui, răposatul, a prevăzut totul. L-aţi cunoscut cu siguranţă. Se numea la fel ca şi stăpînul, numai că Rudolf, şi locuia în Vyšehrad. Stăpînului i s-au învineţit mîinile şi i s-au umflat degetele, de arătau ca nişte viermi, aşa că în cele din urmă s-a hotărît să se ducă la doctor. Asta a fost cam acu o lună...

Trebuie să se întoarcă.

Cele două spinări în haine de piele şi cele două capete dispar la capătul aleii, în pas militar energic.

Simte că a învins ceva.

Moartea sub înfăţişarea celor doi gestapovişti se apropiase de el, încercase aproape să-i apuce steaua şi apoi dintr-o dată — nimic. Moartea se răsucise, îşi spusese singură ceva şi plecase mai departe. Ca şi cum el nici n-ar fi trecut pe aici în acea clipă copleşitoare. Ca şi cum ar fi trecut pe aici doar bătrîna, spunîndu-şi ceva despre otravă. Ca şi cum s-ar fi întîmplat aici acelaşi lucru ca pe strada Havelská. Unde fusese întîlnit, deşi nu trecuse, aşa că acolo se întîmplase de fapt invers...

— Cînd s-a dus stăpînul la doctorul acela, doctorul i-a spus în timp ce-l privea : Domnule Kolb, fumaţi mult nu-i aşa ?

Kolb !

Dumnezeule, e doamna Emilia Hobzková !

Doar ea povesteşte despre Kolb, care nu ştie ce să facă cu douăzeci de mii !

Se înfioară. Căci bătrîna menajeră a domnului Kolb are un suflet bun, dar poveştile ei ! E ştiut că vorbeşte, ca şi cum ar sta în bucătărie, la taclale. O să observe că-i e rău.

— N-o să vă iau toate ţigările dintr-o dată, povesteşte doamna Hobzková despre ceea ce i-a spus doctorul domnului Kolb, vă las zece pe zi. Dar nici una mai mult. Veniţi peste o săptămînă. Peste o săptămînă s-a dus stăpînul din nou la el şi atunci doctorul i-a spus : v-aţi abţinut, domnule Kolb, ce-i drept e drept, aşa că abţineţi-vă mai departe. Şi i-a lăsat zece ţigări. Dar stăpînul

s-a gîndit probabil că e vindecat, aşa c-a sporit numărul. Cînd am venit dimineaţa să fac curăţenie, avea pe măsuţa pe care scria şase scrumiere. Asta a fost, domnule Mundstock, acu trei săptămîni. Ei, şi peste încă o săptămînă, s-a dus a treia oară la doctor, dar cînd s-a întors... Ştii, Eminko, mi-a spus, azi n-am prea brodit-o. Mi-a spus doctorul : după cum văd, domnule Kolb, aţi fost neascultător, aşa că nu se poate face nimic cu dumneavoastră. Fiindcă aţi vrut să mă înşelaţi, nu vă mai pot trata în continuare. Vă puteţi închipui groaza mea, l-am întrebat pe stăpîn ce fel de doctor mai e şi ăsta, dar el a oftat doar şi-a spus : ei, Eminko, ăsta doctor. Îşi face, pur şi simplu, viaţa liniştită...

E hotărît. O să ia toate trei prafurile, chiar de-o fi să se otrăvească. Merită şi pentru o clipă. O s-o ajute pe Frýda. Şi-o să vadă ce-i cu Simon. O să ia prafurile... Ochii lui urmăresc acum pietonii. Îl privesc sfios, încurajator, posomorît, ultimii ca şi cum ar fi hingheri de pisici... Cea mai pestriţă paletă de priviri, de toate nuanţele şi culorile, de care omul îşi dă seama doar cînd le simte asupra sa... E curios că le simte aşa bine tocmai acum, cînd are capul ca de plumb, iar în ochii care le reflectă abia mai tremură o rămăşiţă de viaţă. Dar poate că tocmai de aceea... Observă că aleea e nesfîrşită, dar că, în schimb, are o răscruce. Copaci uriaşi şi zvelţi, sub care se bifurcă.

Îşi pune în gînd să se scuze acolo şi să plece. Dar deocamdată e deznădăjduitor de departe.

— Aşa, şi, domnule Mundstock, ce s-a întîmplat ! Acu o săptămînă, stăpînul a venit în goană

acasă, şi de enervare nici nu putea vorbi. Ştii noutatea, Eminko, mi-a spus din uşă. Doctorul meu, cel care n-a vrut să mă mai trateze, a plecat şi el. Ieri, cu un transport de evrei, în lagăr... Iar apoi, iubitul meu stăpîn a spus : ştii, Eminko, e groaznic, dar trebuie să dau zor cu testamentul...

Şi din ziua aceea nenorocită, cînd trec noaptea pe lîngă uşa lui văd din nou lumină, lumină ca odinioară, dar mai groaznic e că nu pînă la ora două dimineaţa ca înaintea tratamentului, ci pînă la patru, iar cîteodată pînă la micul dejun... Şi cînd vin la el dimineaţa să fac curăţenie, în loc de zece scrumiere arunc acum douăsprezece... Pricepeţi grozăvia acestui caz ?

„De-ar sfîrşi odată, pentru Dumnezeu, gîndeşte el, să sfîrşească, acum nu e vreme de spus poveşti, nu sîntem la bucătărie, ci în parc." Se apropie răscrucea. Dacă o apucă la dreapta, ajunge pe drumul care-l va duce la stradă, şi apoi în douăzeci de minute este acasă.

— Ştii, Eminko, e de fapt acelaşi lucru, dacă mă otrăvesc aici sau pier acolo, moartea e doar una...

În cincisprezece minute acasă, unde se află mai în siguranţă, chiar dacă acolo e cutia de scrisori şi clopoţelul la care poate suna oricine. Şi biata găinuşă cu siguranţă că aleargă ca pe ghimpi...

— Şi ieri mi-a spus că pînă într-o săptămînă termină testamentul !

„Dumnezeule, mai bine mi-ar spune cum se găteşte caşa de mei", dar răscrucea e aproape şi atunci simte instinctiv că trebuie să ia aminte la cuvintele fiinţei care suspină lîngă el. Se uită la

ea şi observă că tot timpul cît i-a povestit l-a privit rugător şi că acum va începe poate să plîngă. „Asta nu, nu!" gîndeşte şi coboară repede ochii. Vede vîrfurile pantofilor ei şi-l trece un fior gîndindu-se dacă asta-i tot ce voise să-i spună.

— Domnule Mundstock, se jeluieşte, dacă aţi fi aşa bun să mă sfătuiţi ce să fac...

Sub servietă inima îi încremeneşte.

Îi spune repede să încuie tabacherele domnului Kolb în sertarul mesei şi să se ducă la altcineva. La Propper, de pildă. Îşi aminteşte însă că pe acesta l-a lovit apoplexia, aşa că spune repede, la un altul. Şi să-i transmită salutări din partea lui şi că nici nu-i întinde mîna, pentru cazul că i-ar observa cineva, aici, în parc.

Sînt la răscruce.

În ultima clipă îi vine ideea s-o mai avertizeze într-un fel. Să fie prudentă, dacă ar între-ba-o cineva cine era domnul cu care mergea. Să spună că l-a cunoscut cîndva, dar acum nu-şi mai aminteşte de numele lui. Şi dacă ar între-ba-o despre ce vorbeau să spună că îl învăţase cum se face caşa de mei... Iar apoi, neliniştit de propriile cuvinte, salută respectuos, dar doamna îl mai reţine. Cu mulţumirile. Ah da, bătrîna menajeră a domnului Kolb! Mulţumeşte pentru sfaturile bune pe care i le-a dat — amuţeşte de groază o fracţiune de secundă — şi promite că-l va asculta, dacă spune el... că e fericită că l-a cunoscut... dar că nu l-ar fi recunoscut... că în fond s-a schimbat mult în ultimul timp... Dacă are ce mînca. Şi dacă nu cumva e bolnav... Glasul ei e plin de grijă, iar el nu mai are încotro.

Aşadar, arăt mizerabil, ei, sigur, doar am înghiţit sodă, dar stăm la răscruce! Iar cu glas tare spune, pentru numele lui Dumnezeu, mi-am stricat stomacul, am luat sodă, şi ea aprobă din cap şi spune, o indispoziţie, dar mai bine nu mai luaţi sodă... el însă nu mai ascultă.

A luat-o probabil la stînga, el fuge pe drumul din dreapta, începe să se îndrepte în direcţia de unde a venit; frunze galbene ca steaua lui îi foşnesc sub picioare, şi în goană simte cum creşte în el neliniştea mai mult decît atunci cînd mergea cu ea, spaima de faptul că mersese cu ea, teama de timpul scurs care nu mai poate fi întors înapoi, şi apoi teama că acum fuge, animal hăituit, singur, singur, singur... În clipa cînd realizează toate astea, zăreşte dincolo de arbori turnurile bisericii, iar printre tufişuri capătul parcului, locul unde i se făcuse rău necunoscutului, şi observă că mai e încă înconjurat de curioşi, între care se agită mereu casca poliţistului... Şi atunci îşi dă seama că e la capătul puterilor. Şi cu ultimele forţe şopteşte acel nume al său, cunoscut...

În acelaşi moment, grupul de oameni parcă se împrăştie şi cineva iese din el, constată că e chiar acela pe care l-a strigat. Mon...

Cu doamna Hobzková...

Pe cea de-a treia stradă după parc trebuie să încetinească pasul. Îşi dă seama că s-a învîrtit în jurul parcului şi că deodată i s-a făcut rău şi a căzut pe pavaj... Îşi dă seama că din cauza asta are haina plină de praf, dar nu se poate opri să se scuture, faptul ar putea să fie interpretat ca o provocare. Mai bine să ajungă acasă.

Cu geanta pe pieptul prăfuit se tîrăşte pe cea de-a patra stradă.

Încearcă să-şi amintească cum de s-a întîmplat că a mers în jurul parcului şi a căzut... Poate a fost din cauza foamei, sau fiindcă a înghiţit ieri sodă. În jurul lui s-au strîns oameni, a sosit şi un poliţist. Bine măcar că s-a nimerit pe-acolo doamna Hobzková... Îşi aminteşte cum, împreună cu poliţistul, l-a ridicat de pe pavaj, cum i-a întins pălăria, cum l-a condus prin parc unde au întîlnit nişte bărbaţi care nu i-au dat nici o atenţie... Şi Kolb, otrăvirea cu nicotină, Doamne, ce bine că el nu fumează, cel puţin nu-şi face testamentul. Acest din urmă gînd îi venise cînd se afla la capătul celei de-a patra străzi.

Pe a cincea o străbătu tîrîndu-se. Cînd trecu pe lîngă mezelăria şi măcelăria lui Alois Klokočnik, care era imediat după colţ, lîngă casa lui, îi veni în cap ideea ce s-ar face el cu testamentul în cazul cînd ar fuma foarte mult.

Cui şi ce ar lăsa el, sărmanul domn Theodor Mundstock, în haina prăfuită cu steaua evreiască în şase colţuri, el care abia acum o clipă se ridicase de pe pavaj şi pe care doamna Hobzková l-a condus prin parc... Bietul Kolb, pe ce se bizuie el, că doar azi nu se poate lăsa nimic ?! Toţi pot să dispară în lagăr, de parcă i-ar fi înghiţit pămîntul... Cu servieta pe piept, cocoşat, cu capul răsucit în sus, ajunge tîrîndu-se în faţa casei unde locuieşte.

Un bărbat costeliv, pleşuv, stă în faţa casei, fără pălărie, îl priveşte viclean, perfid, şi în creier îi străfulgeră : domnul Korka ! Unul din hăitaşii de pisici din parc ! Ca şi cum n-ar fi fost

sătul de cele întîmplate ! Se preface că nu-l vede, dar simte că celălalt l-a zărit. Că a observat bine haina lui prăfuită. Ei da, am haina puţin prăfuită, am căzut pe pavaj, pentru Dumnezeu, ce mai vreţi să descoperiţi la mine, şi se repede în casă, dar, în aceeaşi clipă, se întreabă unde a rămas Mon. Doar l-a zărit lîngă parc, n-o zace încă acolo ! L-a văzut sculîndu-se... Priveşte în jur, dar în urma lui nu se zăreşte nici o umbră. Dintre oamenii pe care-i observă în spate, nu cunoaşte pe nimeni, cu excepţia sfrijitului, chelului denunţător Korka. Nici pe el nu-l ştie nimeni, în afara denunţătorului Korka. Pe un oarecare domn Theodor Mundstock, care locuieşte aici...

Cu haina şi cu pălăria prăfuite, începe apoi să se tîrască pe scări întors din acea plimbare nenorocită, căci fusese chemat să se prezinte la oficiu pentru repartizarea noilor străzi pe care trebuia să le mături de praf şi murdărie de aici înainte...

III

Cînd ieşi din casă, pe stradă se însera. În noiembrie se înserează repede. Lui i se părea că a pornit la drum în beznă. Dar în acel întuneric imaginar văzu arzînd în mica bucătărioară lampa familiei Štern, şi imaginea aceea care-l făcu să zîmbească îi spori forţele.

„E ciudat, îi spuse umbrei, cînd dădu colţul, dar n-am mai fost într-adevăr de mult pe la Šterni. Probabil că acum, în timp de război, mi-e

rușine. Ei, zise, cînd depăși măcelăria domnului Klokočník, doar nu mă duc la ei din obligație."

„De frică, șuieră Mon, ca să nu întrebe cineva de ce se duce acolo, de frică!"

„De de unde, dădu din mînă, frica n-ar face nimic în acest caz. Mă atrage ceva la Šterni..."

Trecu o doamnă, tîrînd o fetiță care se împotrivea disperată să meargă acasă. Zîmbi și se gîndi, săraca. Se însereazä, se lasă ceața, afară e așa neplăcut...

Da, așa neplăcut, nu trebuia să-și înceteze vizitele regulate la ei. De fapt, ce-l atrage acolo?

Imaginea locșorului cald, a ușii deschise. Gîndul că are de cine se îngriji, asupra cui veghea. Avea planuri cu Šimon al lor. Își pusese speranțele în el. Își închipuia că băiatul acela are înaintea lui un viitor frumos și clar, a cărui imagine o lega de fiecare dată — ca printr-o vrajă — de un porțelan roz și fragil, de o anume culoare roz ca din basme, viitor la care contribuie puținteI un om care n-are nici soție, nici copii... În urmă cu trei ani, cu o singură lovitură de picior, nemții distruseseră totul, ca și cum ar fi fost doar fantezii goale, prostești, figurine din porțelan, iar el încetase să se mai ducă pe la Šterni. Și acum în fața lui se ridică imaginea care-l învăluise cu frumusețea aceea, seninătatea și culoarea trandafirie, ultima oară, cu trei ani în urmă.

„Mii de fulgere, zise Mon, se trezește viața în el. Și nici măcar n-am ajuns acolo! Și cine știe dacă mai ajungem vreodată?"

„Frica de drum e neîntemeiată", dădu el din mînă.

O simțea însă în picioarele de pe pavajul umed și sur, care-l îngheța, și-i dădea usturimi în gîtlej.

Cînd traversă strada, era cît pe ce să nimerească sub un camion. Oamenii de pe trotuar încremeniră o clipă, dar șoferul trecu mai departe și pavajul sur și umed e din nou pustiu.

Va să zică așa, dacă mai ajungem! Nu! Bocancul german n-o să-i sfărîme nimic! Viața e scurtă și ce-a avut din ea? Muncă și disciplină, disciplină și muncă, și viața i-a scăpat printre degete. Trebuia să se mai ducă pe la ei! Acum totuși... Mai vrea să viseze o clipă la toate astea, e așa frumos, luminos, trandafiriu, dar chiar atunci Mon spune:

„Și dacă o să verse?"

Desigur, se lăudase că va înghiți praful miraculos. Dar i se ridică stomacul, se îngălbenește, și gata cu visarea. Se întoarce într-o amărăciune și o beznă poate și mai adînci. Ce rușine! Ce, parcă n-a luat lucrul acela minunat tocmai ca să reziste acolo?

„S-a îmbătat, gîndește el, trei prafuri elvețiene, și de ce-ar trebui să vărs tocmai acolo? Ce, parcă nu le-am luat ca să rezist?"

„Șmecher mai e, ca să dezvăluie în felul acesta ce se ascunde în spatele nădejdii pe care o nutrește de alaltăieri." Și Mon zîmbește.

„Vezi, surîde, e foarte posibil, parcă știe cineva dacă lumea e o vale a amărăciunii și a întunericului?"

Bunica Šternilor se poate înșela foarte bine. De fapt n-are nici vreo dovadă în acest sens. Spune asta numai pentru că citește niște cărți

evreieşti... Se simte bine, de parcă ar fi scăpat de o greutate, şi-şi închipuie cum în această clipă familia Štern e în bucătărioară şi-l aşteaptă, ca pe vremuri. Doamna Šternová zice: din clipă în clipă trebuie să sosească domnul Mundstock. Fugi şi deschide, eu mă pieptăn... Poate că Šimon tocmai spune: din clipă în clipă trebuie să vină domnul Mundstock. O să-i deschid eu. Sau bunica: Numai de-ar fi odată aici. Frýdo, mers deschide, şi adus la el aici în bucătărie, unde mi-ai băgat din nou boneta de sărbătoare... Poate că numai Otto stă şi tace. Gîndeşte, aveţi răbdare... Da, asta îşi spun şi sînt îngrijoraţi. De Frýda mai ales şi de lagăr. De magazinul cu produse textile nu, căci le-a fost luat. Şi lui îi e lehamite. N-or şti ceva despre Ruth Krausová? Numaidecît însă respinge gîndul. Mai bine să întrebe de domnul Vorjahren. Dar despre el nu pot şti nimic. Îl cunoşteau doar după nume... Trece pe lîngă zidul unei case, plin de afişe hidoase, umezite de ceaţă, la care azi nici nu se uită.

— *Herrgott, nehm'sie Brille, sie*[1]... strigă cineva, lipit de pieptul lui, îl îmbrînceşte şi, trăgînd o înjurătură, pleacă mai departe. Ce ochelari, căpoşule, se întorsese spre afişe şi nu-l zărise. Şi-şi aminteşte cînd se ducea cîteodată pe la ei, seara...

„Beau vin şi dansau, nu? îl aude pe Mon. Strîngeau bani mulţi, nu?" Tresare, ca şi cînd l-ar fi înţepat ceva. Fiecare crede că Šternii plus magazinul fac la un loc saci de aur. O calomnie care-şi croieşte drum pînă şi în minţile cele mai clare. Şi pe care o sprijină azi în toate felurile, ca de pildă cu afişele alea la care căsca gura neamţul. Imaginea unui evreu sărman, aşezat pe un sac de aur. Aici vedeţi cum mergeau lucrurile, uitaţi-vă la desen şi aflaţi totul. Mon? Doar el nici nu-i cunoscuse înainte de război... Merg împreună din prima zi de ocupaţie. Poate să-i pună ziua de naştere şi în calendar, asemenea dată nu se uită întreaga viaţă. Măcar, îşi zice, măcar să fi băut şi să fi dansat! Dacă ar fi băut şi dansat şi el puţin! Dacă ar fi existat măcar unul din sacii de aur de pe afişe! Cel puţin ar fi profitat şi ei un pic de viaţă, ca alţii. Ca, de pildă, chiar cei care tipăriseră afişele.

N-au profitat de nimic. Muncă, disciplină, disciplină, muncă, grija să nu se spună, asta le-a fost viaţa, iar acum îi chinuie şi-i hăituiesc. Dar, într-adevăr, nu e de loc prea tîrziu! Totul se poate încă recupera! Nu, bocancul poliţist n-o să-i sfărîme fericirea...

„E beat, e beat, şopteşte Mon, merge, ca şi cum ar păşi spre ei în cea mai adîncă pace, dar prafurile sînt de vină." Brusc observă că au ajuns la copaci.

Dacă ar trece prin parc, ar scurta drumul. Dar e ceaţă şi întuneric şi, dacă ar întîlni pisicile, l-ar opri. Ba — în întunericul şi ceaţa parcului — l-ar şi învinui de sabotaj... Se retrage lîngă bordură... Pe cînd merge observă că, dacă se ţine pe lîngă tufişuri, păşeşte pe loc uscat, nu simte umezeală la picioare şi la gît şi nici nu trebuie să se ferească de oamenii care trec ca nişte um-

[1] Dumnezeule, luaţi-vă ochelari... (germ.).

bre întunecoase, deşi abia se lasă întunericul şi e ceaţă.

Cîrmîz, liliac, drob.

Dacă nu s-ar simţi aşa de uşor, s-ar gîndi, ah, arbuştii stau într-un singur loc, nimeni nu-i suspectează, nu-i ameninţă cu transportul în lagăr, peste vreo săptămînă o să-i acopere zăpada. Oamenii vor trece pe lîngă ei, şi cel mult o să spună : a căzut zăpada. Iar la primăvară, cînd o să lumineze soarele, or să le dea frunzuliţe şi-or să înflorească, or să se uite la oameni, or să observe tramvaiele, păsările de pe ramurile lor, copiii care zburdă, iar despre un oarecare război şi despre persecuţiile dintre oameni nici n-o să... Ei sigur, sînt doar arbuşti, ei nu trebuie să-şi dovedească originea, s-ar gîndi el, dacă nu s-ar simţi aşa uşor, oamenilor le e totuna dacă aici se află cîrmîz, liliac sau drob, poate doar ficuşi şi lămîi n-ar suporta azi, dar astea sînt sută la sută indigene şi nu le ameninţă nimic. Sînt mult mai fericite, decît omul la care se urmăreşte şi se cercetează totul, e mult mai bine să fii arbust, decît un oarecare domn Mundstock, care tocmai trece grăbit pe lîngă ei ?!

„Florile ?“

„Ah, florile o duc mai rău, îi spune umbrei, pe cînd se grăbeşte de-a lungul arbuştilor, ele trebuie să aştepte într-un singur loc pînă ce le culege cineva. Vine cineva, le rupe şi atunci trebuie să-şi presimtă sfîrşitul. Ştii, îi spune umbrei cu durere, să-ţi presimţi sfîrşitul e tot aşa de cumplit ca şi atunci cînd îţi pierzi nădejdea.“

„Şi de altfel, spune peste o clipă, dacă aş fi arbust n-aş putea să mă grăbesc acum spre familia Štern. Şi n-aş putea nici să simt speranţă. E poate totuşi mai bine să fii om. Şi dacă gonesc astfel după o nălucă, după o ispită a simţurilor...“ Aude paşi, sub picioarele lui, şi se gîndeşte, ah, o pisică fuge din parc... Apoi îşi dă seama că e Mon...

Cînd ia sfîrşit parcul, iau sfîrşit şi arbuştii. În faţa lui se întinde o nouă stradă neagră-vineţie şi umedă, strada Rýnská.

Trece în grabă pe Rýnská, nu se uită nici la dreapta, nici la stînga, şi Mon murmură : sărmanul, sărmanul. Dar nu trebuie să piardă ! N-are decît să vorbească despre ce-o vrea !

— Nu, nu sînt un biet nenorocit, zice în timp ce se grăbeşte pe Rýnská, n-o să pierd ! O simt ! Nu sînt !

„Ba e, prafurile sînt de vină, dealtfel e totuna. Principalul e că o simte. Dar, zice Mon şi-l măsoară bănuitor, ce-o să le spună oare azi ? S-a gîndit la ceva ?“

Zîmbind se caută în buzunarul unde are un pacheţel, învelit într-un ziar vechi.

„Aşa, cărţile, ei da, e altceva. Dar ce o să le spună ?“

„Poate-o să-mi vină vreo idee. Transporturile pleacă cu adevărat. În Polonia, la Lodž. Le zic însă că nu pleacă. A, Lodž, o să spun, ce eroare. Pură născocire, cu siguranţă că aţi prins vestea din aer, o să le zic, deşi am auzit că asta e doar începutul, cum povestea bătrînul Haus... Şi războiul se termină curînd, o să le mai spun, pînă la primăvară, cînd or înflori arbuştii. Şi-şi amin-

tește de sabotajele, care-i veniseră în gînd în parc...

— Sabotaje, strigă, și Mon ciulește urechile. Da, sabotaje și greve! Și, cuprins de o plăcută înfrigurare, îi trece prin minte că asemenea sabotaje și greve ar trebui de fapt să dăuneze naziștilor. Pășește cu ochii ațintiți asupra trotuarului cenușiu și umed al străzii Rýnská meditînd ce înseamnă „a dăuna". Înseamnă să se dezorganizeze economia. Deci economia dezorganizată, dar asta încă nu e totul... Și, ajuns în acest punct, trebuie să zîmbească puțin.

„Uite cum e, explică, economia dezorganizată nemții reușesc s-o mențină un an. Mai bine-zis cîteva luni, cam pînă ce înfloresc arbuștii. Ei, și de aici încep nemulțumirile. Asta înseamnă că oamenii sînt sătui de război și încep să se revolte..."

De uimire Mon rămîne năuc.

„Să se revolte? Nemții? respiră adînc și inima îi tresare în piept. Dar unde? Pretutindeni?"

„În Bavaria precis, zîmbește, în Bavaria sau în Prusia răsăriteană și în regiunea Rinului. Ca să fie cuprins și răsăritul și apusul, nu?

„Dar, obiectează Mon, o să creadă Šternii în asemenea născociri? Nu sună destul de neverosimil faptul că se revoltă, cînd ei încă înaintează? N-ar trebui să tacă, pînă nu încep cu adevărat să piardă?"

Asta așa-i. Se pune însă întrebarea dacă mai apucă clipa aceea. Așa că le va spune. Despre revoltele din spatele frontului poate vorbi liniștit — și, cu ochii fixați pe asfaltul umed și cenușiu, meditează o clipă — o să spună că au mari pierderi în timpul ofensivelor. Da! E logic! Mari pierderi de vieți omenești, de aici neliniște în spatele frontului, și tot de aici sabotaje și greve, în regiunea Rinului și în Prusia. Și se gîndește — cam trist — dacă nu cumva se poate argumenta orice pe lume, cu condiția să te alegi cu un cîștig.

„Fantastic, gîndește Mon, mii de fulgere, e fantastic, azi o să-i facem praf pe Šterni, o să amuțească pur și simplu." Și închipuindu-și uimirea pe care o să le-o trezească, de bucurie aproape că începe să vocifereze.

Se potolește abia cînd strada Rýnská se termină și cînd, în cenușiul depărtării, zărește o casă cunoscută.

— Doamne, strigă, uite c-am ajuns! Așa e. Ei și... șoptește, cu privirea ațintită în penumbra cețoasă, a fost chiar așa rău drumul pe stradă, ai?

„Desigur, își spune, exista pericolul să nimeresc sub vreun automobil, dar ce, n-am ochi? Sau să mă ciocnesc de vreun neamț? E o prostie, așa ceva nici nu se întîmplă. Să răcesc de la picioare? Asta și-o poate închipui doar doamna Šternová. Prin urmare, de ce mi-ar fi frică de stradă? A, de asta? Fiindcă mi-ar cere polițistul buletinul de populație? Vezi, nici nu mi-a trecut prin cap. Și apoi n-ar fi nimic. Îl am în ordine. Că e tipărit în el un E mare? Și ce-i cu asta? Ce, parcă poate să-mi dăuneze? Sau că am pe haină steaua evreiască? Dă din mînă zîmbind. Ucid moartea, steaua luminează...

— Că mai demult mi-a fost frică, strigă, probabil că nervii au fost de vină!

„Bine, dar acum sînt de vină prafurile", spune Mon, iar el oftează și se avîntă prin penumbra cețoasă în direcția casei cunoscute.

Mon începe să i se încurce pe sub picioare, iar el, vrînd-nevrînd, trebuie să încetinească pasul, să observe mai mult oamenii și să se gîndească că ar fi mai bine dacă n-ar întîlni pe nimeni, ca să nu vadă că se duce la ei...

„Va să zică, tot frica e", zice Mon, dar el neagă.

„Doar un mic calcul, răspunde, pășind agale, unii oameni s-au sălbăticit și controlează cine sună la vecini. Chibzuiesc, combină, atîta timp cît nu descoperă nimic. Iar cînd descoperă, rezultatul e sigur, mai ales dacă au și spus cuiva." Dacă nu s-ar simți așa ușor, ar gîndi, Doamne, oare trăim ca să ne supraveghem reciproc? Asta e oare sensul vieții? Oameni, care se spionează mereu, ca la pușcărie... Ce oameni, e vorba doar despre Šterni! Despre acei vechi dușmani, cum afirmă naziștii. E vorba despre el, Otto, și despre ea, Klara Šternová și despre Frýda și Šimon și despre bunica lor octogenară. Și despre el, domnul Mundstock, dușmanul ordinei, cum scrie pe unele afișe, despre domnul Mundstock, căruia abia acum o clipă i s-a năzărit povestea cu dezorganizarea economiei, cu sabotaje și greve, ca prin ea să aline sufletele zdrobite ale familiei Štern. Într-adevăr, tristă ironie, să-ți vină să plîngi, nu se poate oare argumenta totul pe lume, cu condiția să te alegi cu un profit? Dar nu! Dacă nu s-ar simți așa ușor, poate s-ar gîndi la asta, acum însă nu! De vină sînt prafurile.

— Și de fapt am fost un prost, zice deodată, pe cînd se apropie prin ceață de casă, toată viața mea am fost un singuratec! Nu m-am dus nicăieri! Din cînd în cînd la cinema, la o plimbare, și în locul acela al meu, unde mă duceam zilnic, iată toată viața mea în afară de familia Štern.

„În locul unde se ducea zilnic, prin urmare, n-a fost un singuratec, spune Mon, acolo în Hlavovka era nelipsit..." Cum termină de vorbit, domnul Mundstock zîmbește extrem de trist.

„Da de unde, nu e de loc adevărat, nu mă gîndesc la Hlavovka. Domnii mă chemau să vin în mijlocul lor, e adevărat, inginerul Fuchs, fabricantul, Muneles medicul-primar, Fleissig... ca să șed puțin, să frunzăresc ziarele, să joc biliard... Dacă am fost acolo de trei ori în toată viața mea... Și biliardul? De fapt, nici nu știu cum se joacă..."

Vede că a ajuns în fața casei Šternilor. În spatele lui s-a mișcat o umbră sfrijită și pleșuvă.

„Turbatul, șoptește Mon, Korka..."

„Dar nu locuiește aici! Și-apoi sîntem în noiembrie și are pălărie pe cap. De unde știe că n-are păr?"

În ușa casei îl cuprinde neliniștea.

„Trăiască curajul, trăiască minunea", șoptește Mon.

Strînge buzele și neliniștea e iar departe.

Pe coridor clipește o lumină albastră. De după colț, la parter, iese o doamnă grasă cu basma. Trece pe lîngă el, îl vede, deși se preface că nu.

„Ghinion, șoptește Mon, dar nu-i nimic. Poate să-și spună că n-a întîlnit-o. La fel ca și trans-

porturile care nu pleacă spre Lodž, cum o să le afirme peste o clipă..."

„Poate fi portăreasa și portăresele nu sînt rele, își zice, sînt în general sătule de nemți pînă peste cap. Depinde de casă. Ar trebui să-i întrebe pe Šterni, dacă se va ivi prilejul, despre doamna grasă cu basma, pe care a întîlnit-o."

Pînă la scări merge cît poate de repede, dar nu mai întîlnește pe nimeni. La etajul al treilea pe o ușă, o carte de vizită : Otto Štern.

„Numai de-ar ține pînă la sfîrșit prafurile, strigă Mon. De n-ar înceta efectul chiar la mijloc !"

Dă din mînă și i se umezește ușor fruntea. I se zvîntă însă imediat.

Încă înainte de a trece pragul locuinței, i-au răspuns la întrebarea pe care — pentru mai multă siguranță — o pusese imediat.

Că doamna grasă cu basma, de la parter, e văduva Emila Taussigová, care pleacă mîine dimineață la Lodž...

IV

— Așadar vedeți, spuse mohorît, stînd sub o lampă agonizantă, în mijlocul familiei Štern, așa se prezintă situația. Pînă în primăvara anului viitor. Și spunînd acestea gîndi : frumoasă performanță oratorică, cea mai bună pe care am realizat-o vreodată aici, să mă ierte Dumnezeu. Și adăugă : Asta e purul adevăr.

Frica nu-l învinsese. Întristarea se născuse în clipa cînd îi zărise în această bucătărioară, cînd

îi văzuse stînd într-o comuniune și o dragoste înduioșătoare, dar deprimare sau apăsare nu simțea. Faptul că nu îndrăznea să li se uite în ochi declanșase siguranța neobișnuită cu care vorbea, iar amploarea acestei siguranțe îl mirase și pe el însuși. Aștepta cu capul plecat, dar liniștit, să vadă cine din familie va lua cuvîntul și ce va spune.

Cel dintîi s-a auzit glasul mărginit de dantela albă a unei bonete străvechi.

— Mult stimate domnule Mundstock, spuse ceremonios glasul, ca și cum ar fi început un discurs de coroană, și privirea acelui glas se înălță deasupra capetelor celor prezenți, sînt o bătrînă de optzeci și unu de ani. Dar lucrurile astea, ca și dumneavoastră, le spun aici de mai bine de trei ani. Iar ei ? Strînse brațele fotoliului de catifea în care stătea, întoarse capul și zise : Vă recomand să-i priviți. O să vedeți patru persoane. Dar ar trebui să știți cine sînt. În ce societatea ați intrat, cînd ați trecut pragul acestei case...

Toți o priveau dezorientați.

— Ăștia, pe care-i vedeți aici, domnule Mundstock, arătă, descriind cu mîna un cerc larg, nu mai sînt cei pe care-i știați mai înainte, ăștia sînt cu totul alți oameni. Și acum, cînd știți cu cine aveți onoarea, înțelegeți de ce m-am îmbolnăvit. În familia asta, n-au decît să se uite unde vor, totul e curată fantezie. Aici adevărul plînge la colț, iar cînd ajung în fine să fie în pas cu el, o pun așa rău la inimă, că plîng îngrozitor, și pînă ce se vor urni de aici, se vor văita că au pornit-o la drum. Și-au pierdut mintea și

cred totul exact pe dos. Cînd spuneți că masa asta e rotundă, continuă fără să se lase întreruptă, or să creadă că e cu colțuri. Cînd spuneți că aici arde lumina, vor zice că e întuneric. Și, culmea culmilor e, să ne ierte Dumnezeu, că se încred în afișele care atîrnă jos, lîngă cinema...

— În afișele de la cinema nu, izbucni doamna Šternová, smucindu-și impetuos capul, așa ceva știe oricine că e propagandă. Dar știrile de pe front ! Ei ! Victorie, victorie, strigă și ridică mîinile, victorie, nicăieri înfrîngere. Sau ați auzit poate și de vreo înfrîngere ? țipă și ochii i se rotiră în jurul lui. Ați auzit ? Ați auzit ? Și, fiindcă el tăcea posomorît, spuse : Vedeți ! Și-o să vă spun ceva acum : noi nu plecăm nicăieri !

Cu toții o priviră, uimiți.

— Nicăieri, v-o spun cehește, pentru că noi nici n-o să ridicăm bagajele. Noi n-o să ieșim în stradă. Pentru că pe noi o să ne omoare în locuința asta... Citiți ziarele ? Scriu minciuni, dădu repede din mînă, dar să născocească orașe cucerite, asta nu se poate. Înaintează și înving. În fața lor totul se cutremură și capitulează. Armatele se năruie înaintea lor, ca și cum ar fi din bețe de chibrituri. Uitați-vă oriunde pe hartă și spuneți-mi unde nu și-au înfipt încă steagul lor. Ei, spuneți dacă știți, eu aș fi bucuroasă să aud. Dar oamenii n-o iau de loc astfel. Cînd citesc lucrurile astea în ziar, sau le aud, dau din mînă și cred mai departe într-ale lor. Au dreptul, n-o să le iau eu credința. Dar pentru noi e vorba de viață ! *De viață !* strigă și-și prinse capul cu mîinile. Se mai miră azi cineva că ne lasă nervii, ar îndrăzni cineva să clatine din cap în cazul cînd

am înnebuni, ei, spuneți, dacă da, doar nu-i un lucru de nimic, Dumnezeule, asta vreau să aud !

Și cum nimeni nu se făcea auzit, zise :

— Sigur, bunica nu simte de loc așa.

Și începu să plîngă.

— Așa, vedeți ce țipă, nu simte, strigă bunica. Doamne atotputernice, de nu ne-ai auzi ! De nu ne-ai pedepsi pentru vorbele noastre hulitoare. Amuți și-și ridică fața zbîrcită, încadrată de dantela albă, undeva spre tavan.

În frîntura de liniște moartă care se lăsase, se auzi un glas din celălalt cap al mesei.

— Mama se gîndește mereu că ne-a venit sfîrșitul. Se și vede tot timpul într-un lagăr de concentrare. De fapt însă ei o să piardă pînă la primăvară și noi n-o să mai plecăm nicăieri, nu-i așa ?

Cînd vorbise doamna Šternová el se gîndise : ce fericire că nu citește ziarele. Cînd bunica invocase cerul, simțise parcă din tavan amenințarea unui deget pedepsitor. Dar acum, cînd îl auzi pe Šimon, era groaznic. Privea supus la el, din celălalt capăt al mesei, cu ochii lui mari și negri, ochi în care nu era nici umbră de îndoială asupra adevărului cuvintelor sale, iar lui i se păru că prafurile calmante au încetat să-și mai facă efectul... Și Otto, Otto stătea mereu cu ochii plecați și nu rostise de fapt pînă acum nici un cuvînt. Iar Frýda ? Plecase capul deasupra mesei și privea la fața de masă, părul ei lung și negru îi acoperise obrazul : arăta de parcă sufletul i-ar fi zburat din trup. Privi involuntar spre fereastră. În cadrul ei atîrna camuflajul făcut dintr-o bucată de hîrtie neagră. Lumina muribundă a

lămpii de deasupra capului său se pierdea pe acea suprafață, lăsînd impresia că ardea pentru un suflet mort. Poate că senzația aceea a anulării efectului calmantelor, provocată de imensitatea încrederii lui Šimon, fusese doar o iluzie de-o clipă. Ceva crescu în el, și acest „ceva" îi arătă deodată fără milă că trista lui misiune de aici nu se sfîrșise nici pe departe. Că e de datoria lui să mai reziste. „În numele iubirii Domnului", își zise și apoi, plecîndu-și capul ușor încărunțit, rosti :

— O să piardă !

În felul acesta se dădu semnalul altor discuții.

— O să piardă, spuneți, se răsti doamna Šternová, dar cînd ?! Cînd ? Deocamdată însă le merge totul din plin ! Apoi remarcă : Ce, nu vedeți hinterlandul ?

În acea clipă, își dădu seama că nu-i rămîne decît să scoată la iveală născocirea lui despre dezorganizare. Cea despre regiunea Rinului și despre Prusia.

— În hinterland e, slavă Domnului, haos, spuse. Nu știți nimic despre regiunea Rinului și Prusia ?

Presupusese că se vor repezi asupra lui cu întrebări și că-l vor asalta din toate părțile, dar, lucru de mirare, s-a întîmplat altceva. Šimon sări de pe scaun, foarte emoționat. Doamna Šternová se înfioră în tăcere. Fața bunicii însă, sub bonetă, se răci vizibil.

— Știm, domnule Mundstock, știm, spuse pe un ton rece, le-am spus-o încă de alaltăieri. Le-am adus știrea de la familia Bäcker. În regiunea Rinului și în Prusia e haos. Și acum ui-

tați-vă la ei, dădu din mînă către cei prezenți și-și întoarse ochii spre fereastră.

I se tăie răsuflarea. Familia Bäcker, îi străfulgeră prin cap, cine ar fi crezut așa ceva despre ei, o familie atît de ortodoxă, care spune întotdeauna numai adevărul ! Și cum de le-a venit în minte același lucru ? Haos în regiunea Rinului și Prusia ? Deodată îi trecu prin cap dacă nu cumva e ceva real în toate acestea... Mai înainte însă de a putea spune o vorbă, se auzi glasul doamnei Šternová :

— Haos în regiunea Rinului și Prusia, știu. Numai să fie adevărat !

— Ai dreptate ! Numai să fie adevărat, rosti bunica sacadat ; și întorcînd capul spre el spuse : Știți de ce i-au ieșit cuvintele astea din gură ? Pentru că despre haos nu citește în ziare. Pentru că are la cinematograf afișele alea ale ei. Pentru că asta într-adevăr nu se află pe ele...

Šimon zîmbi și făcu : *„Sieg heil !"* și se uită la el, ce zice despre asta. Mai înainte ca din această încredere a lui să poată resimți o nouă neliniște, doamna Šternová spuse :

— Știți, domnule Mundstock, cînd a venit cu știrea de la familia Bäcker... a trebuit să-mi închipui, și parcă ceva nu mergea cum trebuie. M-am întrebat dacă nu e minciună. Acu, spuneți și dumneavoastră, în epoca asta haos. Oare e cu putință ?

Cuprins de o bizară presimțire, se întrebă, oare...

— Și ei înaintează mereu.

Își atinse involuntar fruntea. Același lucru se întrebase și el, pe cînd se grăbea încoace, acum

o clipă. Știa că va repeta propriile cuvinte întocmai așa cum și le spusese lîngă parc. Oftă tulburat :

— Uitați cum e, doamnă Šternová. Ei înaintează, ce-i drept, dar trebuie să luați în considerație ce pierderi au în timpul ofensivelor ! Pierderi de vieți omenești. De aceea se revoltă !

Vorbele bunicii însă aproape îl înspăimîntară. Zise :

— Vedeți, domnule Mundstock, și asta le-am spus-o. Familia Bäcker mi-a comunicat că pierderile de vieți omenești trec de un milion. Civilii știu asta și sînt sătui. Bäckerii au știri bune. Ascultă străinătatea. Nu trebuie spus însă nicăieri... adăugă, ca pentru sine.

Era ca într-o halucinație.

Își dădu seama că doamna Šternová e incapabilă să spună ceva, înghițea în sec cu gura întredeschisă și ochii ei se roteau ușor în jurul lui. O privi pe bunică, cum zîmbește rece și triumfător pe scaunul său, cu fața zbîrcită, încadrată de dantelele albe, și îngălbenită de lampa muribundă, și deodată se gîndi : sărmana bătrînă, zîmbește ca în coșciug. Apoi, îl văzu pe Šimon cum, din celălalt capăt al mesei, se uită la el recunoscător, cum i se aprind în ochi scîntei mititele, cum spune că a știut imediat că ăsta-i adevărul, dacă îl susține bunica. Și-o văzu pe Frýda cu părul ei negru, revărsat, din care se desprindea un slab parfum de rezedă, ridicase și ea în sfîrșit ochii de pe fața de masă și-l privise puțin pe sub pleoape, dar foarte sfios, i se păruse că ascultase tot timpul chiar dacă nu încetase să se gîndească la un singur om... Și Otto...

Văzu că Otto se pregătește în fine să rostească ceva și simți că ce va spune Otto va fi hotărîtor. Că vorbele lui vor decide dacă i-a convins sau a pierdut :

— Theo are dreptate, spuse posomorît. Așa e. Adică e vorba să mai rezistăm cîteva luni !

Cînd ceasornicul bătu ora fixă, Frýda începu să-și aranjeze părul și în cele din urmă se și ridică. Rămase lîngă masă cu ochii plecați și cu brațele lipite de corp, ca o elevă de internat. Doamna Šternová înălță sprîncenele și apoi îi spuse să se ducă să pregătească sărăcăcioasa aceea de cină... Fata dădu din cap și ieși. Abia închisese ușa după ea și doamna Šternová oftă :

— Și Frýda noastră ! E mereu ca o lunatecă.

— Are gărgăuni, spuse Šimon din capul mesei, dar doamna Šternová îl repezi ; el zîmbi și plecă ochii.

— Așadar, uitați cum stau lucrurile, domnule Mundstock, luă cuvîntul bunica și el știu că venise clipa să afle tot despre inginerul Frýdei. I se păru însă că presimte ceva mai mult. Esența ! Că s-a despărțit probabil de ea din cauza originii neariene, cum se spune... Deodată îl cuprinse o teribilă curiozitate, dacă va fi așa cum gîndește el. Își atinse fruntea cu mîna, ca să fie sigur că e treaz.

— Uitați care este situația, domnule Mundstock, repetă bunica. Domnul inginer i-a spus Frýdei noastre că ar fi bine să se despartă. Știți, din cauza originii ei neariene, cum se spune...

Ca prin abur îl văzu pe Šimon dînd din cap spre el, că da, e adevărat, și întrebînd în același

timp din ochi ce spune el de asta, sau poate ce înseamnă, de fapt, toate acestea. Ca în penumbră o văzu pe doamna Šternová cum îl privește încremenită și tace. Și ca prin ceață, pe Otto. Stătea înlemnit și se întorsese trist spre fereastră, spre camuflajul negru.

— I-a mai ținut un discurs, în care a arătat că pe ea n-ar salva-o prin căsătorie, iar lui și-ar pricinui necazuri mari, urmă bunica. Cu totul altceva ar fi, îi spusese, dacă ar salva-o prin căsătorie. Ar fi venit la noi și i-ar fi cerut mîna. Și-ar fi pășit cu ea spre altar. Dar astfel, în situația de azi, lucrul se exclude. Iată, așadar, ce e cu Frýda noastră.

Iată, așadar, ce e cu Frýda, își veni el în fire, exact așa cum bănuise acum o clipă. Iar Frýda, săraca, din cauza asta e ca o lunatecă.

— Și din cauza asta Frýda e ca lunatecă, rosti el amorțit.

— Are gărgăuni, zise Šimon.

Și bunica spuse :

— Domnul Mundstock a ghicit, din păcate, totul.

Ochii bunicii clipeau în mijlocul dantelelor, doamna Šternová privea la el, ca și cum ar fi fost gata să se înece și s-ar fi agățat de un fir de pai, și atunci se uită la el și Otto, întorcîndu-și mîhnit și parcă rușinat privirea dinspre camuflaj.

Šimon însă privea la el cu ochi luminoși, plini de încredere.

Dădu din cap și oftă.

— E trist, e trist că s-a despărțit de ea din cauza originii, spuse. E trist, repetă deodată cu glas schimbat, căci simți brusc cum crește din nou în el o forță, și privi în jur. Dacă s-a întîmplat, s-a întîmplat, spuse și privi din nou împrejur, nu vă puteți aștepta de la fiecare să fie om întreg. Inginerului acela îi e probabil frică.

Deodată îi fulgeră prin cap că nici nu-l cunoaște personal și-l învinuiește de frică, poate că-l nedreptățește.

— Poate că-l nedreptățesc, adăugă repede, să-mi fie cu iertare. Poate că l-a influențat familia lui.

Atunci bunica strigă :

— Domnule Mundstock, din păcate, parcă ați citi undeva. Așa i-a spus și el. Că părinții lui sînt împotriva căsătoriei.

Doamna Šternová adăogă că cel puțin așa afirmase și Otto se întoarse din nou spre fereastră.

— Ei vedeți, continuă foarte mirat, apoi nici să nu regretați. Cine știe în ce familie ar fi ajuns Frýda. Nici nu știți la ce e bună despărțirea asta.

— Nici eu nu mi-aș fi făcut sînge rău din așa ceva, spuse Šimon și-și sprijini bărbia în pumn.

— Tu taci din gură, te rog, strigă la el doamna Šternová, dacă ți s-ar întîmpla ție !

— Mie nu mi s-ar fi întîmplat, spuse Šimon și-i zîmbi.

Iar lui îi veni deodată o idee demnă de luat în seamă.

— Cum văd, zise emoționat, aici poate fi vorba de două lucruri.

Priveau la el cu atîta nerăbdare, chiar și Otto, încît se rușină puțin. Dar calmul nu-i scăzu. Spuse :

— În primul rînd. Domnul inginer s-a înșelat teribil crezînd că Frýda nu se va salva. Desigur, n-o salvează el, ci sfîrșitul războiului care va veni, cum am spus, pînă la primăvară. Asta, în primul rînd. Și în al doilea rînd ? În al doilea rînd, ce va face Frýda pînă atunci. Cum s-o scoatem din starea asta de depresiune ?

Își ațintiseră privirile asupra lui, patru perechi de ochi, iar el simțea că începe să-i stăpînească. Ca și cum deodată s-ar fi întors în anii de demult, mai feniciți, cînd, alături, în bucătărie, doamna Šternová prăjea șnițele, iar Šimon i se încurca printre picioare cu caietelul de timbre poștale. Ca și cum fereastra ar fi fost larg deschisă și în spatele ei ar fi strălucit soarele de duminică dimineața. Avea senzația că în el a început să încolțească ceva verde, că parcă s-a sculat din morți el, fostul domn Theodor Mundstock. În fracțiunea de secundă cît l-a învăluit senzația aceasta, i-a trecut prin cap imaginea prafurilor înghițite, și în același timp, de îndată ce a realizat minunatul lor efect, s-a făcut auzit în el un fel de mecanism care i-a sugerat că prafurile nu sînt singura cauză a raționamentului bun pe care tocmai îl desfășoară în fața lor. Dar nu era vreme de speculații. Se gîndi să se mai informeze ce e cu Šimon și cu cărțile, și totul va fi bine. Se întoarse spre cei din jurul mesei. Simțea că începe să-i domine.

— Eu aș propune un lucru, zise, după o clipă de prefăcută meditație. Aș propune următoarele...

Apoi începu să le explice.

— Știut e, spuse, că pe lume totul se uită cu timpul. Chiar cele mai triste lucruri prin care trece omul cu vremea pierd așa-numitul gust al tristeții, astfel că în sufletul omului nu mai cade nici o picătură de jale... Se opri puțin, căci își amintise că în drum spre ei îi venise ideea să întrebe de Ruth Krausová, și picătura de jale îi căzu în suflet, ba chiar mai mult decît o simplă picătură, ceva însă din adîncul lui o șterse repede. Frýda, cu timpul, o să uite de tristețea ei, urmă, privindu-i liniștit în ochi. O să facă, pur și simplu, cunoștință cu altcineva și-o să se mărite. Doar Frýda noastră ar putea avea zece pretendenți.

Știa că e adevărat, căci el însuși o considera pe Frýda foarte frumoasă. Niciodată nu se îndoise de acest lucru. Simți că, în taină, toți sînt de acord cu el. Bunica voia să spună ceva, doamna Šternová la fel, numai Šimon se strîmba semnificativ și-și rotea ochii, iar Otto tăcea mai departe și astfel nu-l întrerupseră.

— Trebuie ca Frýda să treacă cu bine de perioada cea mai rea. Perioadă pe care o s-o uite. Apoi totul va fi cîștigat.

— Asta susțin și eu, interveni doamna Šternová. Nu spuneți că pînă în primăvara anului viitor ?

Nu sesiză accentul ironic din glasul ei.

— Cîteva luni, poate doar săptămîni, răspunse. Și pentru ca să le treacă cu bine, trebuie s-o ajutăm. Pur și simplu, să fie o trecere neforțată.

Toţi începuseră să-i dea dreptate, chiar doamna Šternová. Îl priveau însă destul de nedumeriţi, aşa că i se păru că-i dădeau dreptate dinainte... Spuse :

— Prefaceţi-vă înaintea Frýdei că inginerul are dreptate, că are intenţii bune faţă de ea. Dacă o să vă pricepeţi să-i vorbiţi, o să-i ajute; plecarea lui o va durea mai puţin. Asta se înţelege. O va durea mai puţin, pentru c-o să înţeleagă că inginerul are de fapt dreptate, că n-are intenţii rele. Ei, şi ca să vadă mai bine şi s-o doară mai puţin, spuneţi-i că el vrea s-o aştepte. Spuneţi-i, de pildă, că aţi vorbit cu el între patru ochi. Asta o s-o dezmeticească cu totul. O să-şi dea seama că nu s-a înşelat de loc asupra lui.

— Dar, domnule Mundstock, totuşi el... obiectă doamna Šternová, dar bunica dădu din mînă. Mişcarea bătrînei doamne exprima dorinţa fermă ca ea să tacă din gură. Căci el ştie, cu siguranţă, ce spune.

— Totuşi el... repetă zîmbind către stăpîna casei, nu contează ce anume a zis el... tocmai ăsta este sfatul meu. Ce-am spus ? Că peste cîteva luni, poate săptămîni, Frýdei o să-i treacă durerea şi-o să scape...

— Şi ce facem dacă n-o să fie aşa, ea e destul de sensibilă... rosti mai tare doamna Šternová.

— Lasă asta, Klara, aşteaptă, strigă bunica, tu mereu ai cîte ceva de spus. Vedeţi, domnule Mundstock, totul e de-a-ndoaselea. Spus alb şi ea ţipă negru. Spus negru, şi ea alb. Noi nu contează, domnule Mundstock ! Totul e fantezie curată. Mai degrabă...

— Că e sensibilă sau nu, n-are a face. O să se elibereze, pentru că va fi liniştită. Va fi liniştită pentru c-o să-i spuneţi ce v-am sfătuit. Şi fiindcă va fi liniştită, în cîteva luni, poate chiar săptămîni, o să uite. Ei, şi-aşa pentru această primă perioadă. Iar cînd vor reveni condiţiile normale...

— Tocmai asta vreau să aud, interveni destul de tare doamna Šternová, ce o să fie după aceea. O să se ducă la inginer şi...

— Cînd vor fi din nou condiţii normale, o întrerupse cu un zîmbet, n-o să se ducă la inginer, fiindcă nici n-o să-şi mai amintească de inginer. Şi cum ar putea să-şi mai amintească, cînd ştiţi că a uitat ? Trebuie să vă explic din nou ? Asta e. Şi dacă totuşi îşi va mai aminti, lucrul o să aibă cu totul alt gust. N-o să se mai chinuie. Vom fi cîştigat. Iată rolul timpului în aceste cazuri dureroase, o ştiu foarte bine, spuse şi din nou îşi aminti că voise să întrebe de Ruth Krausová, şi-n suflet îi căzu mai mult decît o picătură de jale. Neforţat, o trecere fără dureri, adăugă convingător.

Apoi, deodată, înainte ca cineva să fi putut să vorbească, rosti :

— E vorba de o me-to-dă...

În acel moment, parcă din nou ar fi tresărit ceva în domnul Mundstock. În clipa cînd pronunţă acel unic cuvînt, cu totul banal şi obişnuit. N-o văzu pe bunică cum dă din cap şi zîmbeşte, n-o auzi vorbind pe doamna Šternová despre ceva ce se angrena ca prin minune, ca şi cum ar

fi fost un aparat fermecat, nu vedea, n-auzea, ceva tresărea în el. Dar senzaţia nu putea fi provocată de prafurile calmante. Căci nu era linişte, ci mişcare. Ceva verde înmugurea în conştiinţa lui. Din nou mecanismul acela din interior, care trebuie să fi existat în el cu mult înainte de a veni aici. Ceva ce existase în el încă din trecut şi de care uitase în ultimii ani, iar acum înviase şi se ridicase graţie acelui unic, cu totul banal şi obişnuit cuvînt. Se întrebă dacă nu e cumva în legătură cu foarte curiosul sentiment de nădejde, care îl încercase alaltăieri, în pat, dar ca şi în urmă cu o clipă trebui să se mulţumească cu o imagine ceţoasă şi cu vagi impresii, nu se putea gîndi mai adînc. Stătea la Šterni în bucătăria mică, sub lampa agonizantă, în centrul atenţiei întregii familii, fapt ce nu-i permitea să mediteze asupra mişcărilor tainice şi a înmuguririi ciudatului său suflet.

— Şi ar cam trebui să-şi taie părul, spuse deodată Šimon, o să-i ajungă în curînd la pămînt, ca Evei din tablou, cînd i-a alungat Dumnezeu din rai. Să fiu în locul ei, eu m-aş duce la Lukeš.

— Arhanghelul, îl corectă bunica, şi doamna Šternová voi să-i tragă o palmă, dar mîna îi rămase în aer la mijlocul drumului. Se deschise uşa şi intră Frýda cu farfuriile, toţi amuţiră.

— Iată şi sărmana noastră cină, domnule Mundstock, rosti repede, dar neobişnuit de însufleţită doamna Šternová. Iar bunica spuse cu entuziasm :

— Nu vă uitaţi prea mult la ea, domnule Mundstock. Aşa e azi.

După cină, veniră la rînd cărţile. Micul pachet, învelit într-un ziar vechi, se ivi pe masă, în lumina muribundă şi gălbuie a lămpii. Vedea bine cît sînt de nerăbdători, vedea bine feţele lor cenuşii, palide. Poate doar Otto era liniştit, ba chiar acum zîmbea uşor. Zîmbi şi el. Desigur, de ce nu. Cărţile erau lucrul cel mai nesăbuit pe care-l făcuse în viaţă. Din vremea cînd o întîlnise pe ţigancă. Ştia că, după succesele anterioare, precis n-o să dea greş. Doar cărţile erau cu totul în mîinile lui...

Îi dădură întîietate bunicii, deşi trebuiră să-şi înfrîneze teribil nerăbdarea. Chiar şi Frýda, care era mereu tristă şi abătută. Dar ce să-i faci, şi în scrisoare se află scris că mai ales pentru bunica erau cărţile. Şi apoi avea optzeci de ani. Pe cînd le tăia de două ori, erau deja cu toţii în jurul lui, al ghicitorului, al amăgitorului. Doar Otto stătea mai departe, pe scaun, şi tăcea. Iar Šimon îngenunchease pe scaunul lui, de cealaltă parte a mesei, cu capul sprijinit în mîini şi cu călcîiele pe spătar, uitîndu-se cu ochii mari, strălucitori. Sorbea fiecare mişcare a bunicii. Iar bunicii îi căzuseră dama de treflă, decarul de tobă şi asul de treflă.

— Asul, oftă, asta n-ar fi prea rău. Înseamnă că o să aveţi parte de cinstire. Înseamnă demnitate. Iar decarul de tobă e o bucurie neaşteptată.

— Şi ce-i cu dama de treflă ? întrebă bunica.

— Asta arată că e un bărbat în preajma dumneavoastră !

Šimon fluieră :

— Babi o să se mărite! O să fie drăcovenie mare!

Imediat, toţi tăbărîră pe el ca ciorile, dar fără răutate! Tuturor le venise probabil acelaşi gînd. Pentru o fracţiune de secundă în încăpere domni veselia. Doar Frýda, simţi el, se întristă vizibil, şi în aceeaşi clipă observară şi ceilalţi, pentru că amuţiră îndată.

— E un salvator, spuse, dar adăugă imediat, arian, ca să nu se creadă cumva că se gîndeşte la el.

Şi atunci doamna Šternová strigă:

— Domnul Kopyto!

I se alăturară şi ceilalţi.

— Domnul Kopyto, domnul Kopyto, cine altul?!

De fapt i se alăturaseră doar bunica, Šimon şi Frýda, aceasta din urmă abia şoptise numele. Otto şedea şi tăcea.

Se gîndi ce nume curios şi cine-o fi.

— Domnul Kopyto, nu-l ştiţi? Un cunoscut al familiei Bäcker, spuse bunica.

— E cercetă-ă-ător, traduce din limba germană, rîse Šimon.

— Germanist şi colecţionar, rosti bunica.

— Poartă ochelari mari şi are glasul adînc. Ar fi avut, se spune, o operaţie la gît, afirmă doamna Šternová. Familia Bäcker îşi ascunde la el cîteva lucruri...

— Adică, dacă ar fi nevoiţi să plece cu transportul, termină de vorbit bunica.

— E de prisos.

— Şi nouă ne-a spus, declară Šimon, că poate să ne păstreze cîte ceva, dacă va fi cazul. Cînd vorbeşte, sforăie.

— Aţi văzut, aţi ghicit excelent, trecu bunica peste cuvintele nepotului, parcă aţi fi presimţit. Aş mai vrea ceva, aşa, în general.

— Ceva în general, spuse, păi, uitaţi cum e: bărbatul o să vă aducă o veste plăcută, care-o să vă bucure. Şi-o să aveţi parte de acele mari onoruri. Încă trei cărţi...

Cînd le alese şi le întoarse, nu văzu din nou decît alte trefle şi carale.

— O să atingeţi o vîrstă foarte înaintată...

Veni apoi rîndul Frýdei.

În cărţile ei citi că suferă rău pentru ceva şi că pesemne e vorba de o chestiune de inimă. O văzu că a încremenit. Dar spre mirarea lui, simţi că se încordează şi doamna Šternová. Şi lucru şi mai uimitor, şi bunica. Se întrebă dacă n-au înnebunit, şi involuntar îşi pipăi fruntea... Dar dama de roşu, la care se gîndeşte, continuă cu un gest pe care şi-l amintea încă de la Váh, nu are intenţii rele cu ea. Are planurile ei bune. Deocamdată însă trebuie să facă, cum se spune, un mic sacrificiu. Ceva de genul unei scurte despărţiri. Dar o să dureze puţin şi totul va merge spre bine... Simţi la toţi o uşurare, ca şi cum ar fi scăpat de o mare greutate. Ba chiar doamna Šternová şi bunica răsuflară adînc, în cugetul lui clătină capul... Cînd Frýda vru să ştie cît timp, o puse să mai tragă o carte. Şi mai înainte de a o privi, spuse:

— Cam patru luni. Pînă la primăvară...

Atunci doamna Šternová strigă, în timp ce lumina lămpii sclipi în ochii lui :

— Domnule Mundstock, aţi nimerit perfect. Acesta e cazul ei, exclamă şi îl privi uimită.

Şi bunica exclamă din fotoliul înalt de catifea :

— Domnule Mundstock, ăsta e exact cazul ei, cum e posibil să ghiciţi totul aşa bine !

Šimon îşi aruncă mîinile spre tavan, fluieră şi în aceeaşi clipă căzu cu scaunul pe spate.

— Vezi, zăpăcitule, strigă doamna Šternová, ce ţi-aş mai trage o palmă şi te-aş lăsa să zaci ! Dar el rîdea şi acolo unde era.

Îl străbătu un fior uşor. Îi trecu prin gînd că oamenii ăştia trebuie să fi înnebunit cu siguranţă. Din cauza lui Šimon însă, îi veni deodată să rîdă, şi cum rîdea, îşi dădu seama că, într-adevăr, nu mai rîsese astfel de mult, poate de trei ani, poate de şi mai demult. Rîsul acesta îi apărea ca o baie plăcută, purificatoare, eliberatoare şi relaxantă, şi în acelaşi timp, parcă simţea pe propria piele ceva colorat, ca o pată trandafirie... Sări de pe scaun, apoi îl prinse de mîini pe Šimon şi-l trase în picioare şi în timpul ăsta amîndoi rîdeau, de se prăpădeau. Îi fulgeră prin cap că trebuie să-l fi întîlnit pe Šimon pe strada Havelská, dar, curios lucru, rîdea mai departe...

Rîdeau şi doamna Šternová şi bunica.

Doar Otto stătea, nu spunea nimic şi tăcea.

Şi atunci Frýda dădu din cap şi începu să plîngă.

Cînd în fine o liniştiră, putu să vină la rînd doamna Šternová.

Se vedea că arde de nerăbdare.

În ultima clipă însă, Šimon se aplecă spre ea şi-i şopti ceva.

— Hai, întreabă, îl îndemnă şi se uită la el, la domnul Mundstock.

— Ei, nimic, articulă Šimon, voiam să ştiu doar dacă mai aveţi cocoşelul acela...

— Găinuşa, răspunse zîmbind, o mai am...

— Sfinte Dumnezeule, eu credeam că e porumbel ! strigă doamna Šternová. Nu ne-aţi spus o dată că a căzut, iarna, de pe acoperiş şi că dumneavoastră l-aţi luat ca să nu îngheţe ? Sfinte Dumnezeule, se apucă cu mîinile de cap...

Totuşi schimbară vorba repede, căci doamna Šternová ardea de nerăbdare.

Îi căzu o locuinţă cu trei camere, bucurie din partea copiilor şi mulţi bani. Mulţi bani. Ştia desigur că Otto nu-i va cere să-i dea în cărţi şi că doamna Šternová e ultima. Aşa că ei trebuiau să-i iasă mulţi bani. Dar mai înainte citi şi puţină nelinişte, şi necazuri. Le argumentă foarte simplu.

— Cum să nu fie, spuse cu convingere, în aceste vremuri crunte. Nici nu-ţi poţi închipui altfel. Doar cărţile nu mint.

Cînd părăsi bucătăria îi veni în gînd, din senin, Ruth Krausová. Avea vaga impresie că nu întrebase de loc de ea... De domnul Vorjahren parcă întrebase, dar nu ştiau nimic. Îl cunoşteau numai după nume... Ce ştia însă precis se referea la imaginile lui despre frumuseţe, veselie, seninătate, la vechile, bunele, binevoitoarele lui intenţii. Lor le-a ajutat cu cuvîntul, Frýdei la fel, dar lui Šimon ? Îşi aminti că nu poate să-i

lase ceva prin testament. „Nici să merg cu el la Kašpárek n-am voie, e de altfel şi prea mare pentru aşa ceva, şi nici la grădina zoologică. Nici timbre poştale nu-i mai pot aduce. Nu pot să mă îngrijesc nici de notele lui, că doar l-au dat afară din şcoală pe bietul băiat. Ce pot eu să fac de fapt şi de ce-ar avea el nevoie, acum, cel mai mult ?“ Prin faţa privirilor i se perindară pantofi negri şi figurine de porţelan fragil, însă numai o clipă. Nu, nu, nici poveste, zîmbi... În clipa cînd îşi lua haina de pe cuierul din antreu, încercă să-i spună în fugă gazdei că data viitoare va trebui să vorbească mai mult despre Šimon, şi doamna Šternová îl privi foarte recunoscătoare pentru aceste cuvinte...

Cînd se despărţi de ei, le văzu feţele mulţumite. Îi părea rău de ei, dar nu-şi reproşa nimic. Ştia că azi aceşti sărmani, la care adevărul plînge într-un colţ, vor dormi mai liniştiţi. Îi era milă de ei. Şi totuşi chiar el se simţea acum neobişnuit de bine dispus.

— Sînteţi un om calm, domnule Mundstock, nu vă temeţi de nimic, îi spuse la despărţire stăpîna casei, dacă nu v-ar cunoaşte omul ar crede că nimic nu vă poate necăji. Rîdeţi cu poftă şi vă pricepeţi la toate cel mai bine. Ar trebui doar să vă mai odihniţi. Aţi uitat oare că omul mai posedă şi un trup ? Paloarea asta, şi-şi agită palmele înaintea propriei sale feţe la fel de palidă, poate nu dormiţi bine ?

Šimon, aplecîndu-se peste balustrada scării, îi mai făcea semn cu mîna pe cînd cobora scările, în semiobscuritate.

— Să nu cazi, o auzi pe doamna Šternová, atrăgîndu-i mulţumită atenţia.

La parterul casei trecu în tăcere pe lîngă uşa doamnei Emila Taussigová, văduva care pleca mîine în lagăr.

Cînd ieşi în stradă, auzi lîngă el paşii şi glasul cuiva.

Tresări şi-l zări pe Mon.

„Au ţinut într-adevăr, şopti, a fost un adevărat miracol. Păcat că au fost ultimele. Dacă ar fi luat doar unul îi puteau rămîne două pentru data viitoare.“

Deodată începu să gîfîie, să tremure şi să se înfioare.

„Ce e, ce e ?“ şopti Mon, dar şi el gîfîia, tremura şi se înfiora la fel.

Ah, da, încetează efectul. E totuna... Şi se aruncă înfricoşat în mijlocul străzii întunecoase, îmbibată de umezeală şi ceaţă, ca să ajungă cît mai repede acasă. În cap are mii de gînduri, dar nu reuşeşte să se fixeze la nici unul. Frica începe să fie prea puternică, ca să se mai poată gîndi la ceva. În cap are mii de gînduri şi totuşi pustiu. Doar cînd trece grăbit pe lîngă arbuştii din parc, îi străfulgeră prin minte o propoziţie mai clară pe care o spusese în treacăt la Šterni : „E vorba de o metodă.“ Din cauza fricii însă, uită de ea mai înainte de a face un pas.

Acasă ajunse cu bine.

Simţea o mare nelinişte, dar nu-i era rău.

Cînd se aşeză pe canapeaua pe care în curînd avea s-o transforme în pat, i se păru foarte ciudat cum de s-a întîmplat că acolo, la Šterni, a ghicit totul dinainte.

Apoi, la vecinii Čížek ceasul bătu ora şapte. Şi atunci brusc îi trecu prin cap gîndul dacă nu e cumva profet.

V

În nopatea aceea i se păru că întunericul din jurul patului său are o nuanţă roşie, neobişnuită. Simţea fierbinţeală, aşa că puse rumeneala întunericului pe socoteala temperaturii ridicate. „Am răcit cînd m-am dus la Šterni, îşi zise, e noiembrie şi am răcit." Dar ştia că nu răcise. „E de la prafuri, cu siguranţă că mi se trage de la prafuri", gîndi. Ştia însă că nu e nici de la prafuri. Adevărata cauză a febrei o presimţea vag şi n-avea multă speranţă că n-o să-i atingă conştiinţa.

Profet!

Era o descoperire zguduitoare.

Îşi aminti că auzise cîndva cum că astfel de cazuri există în natură, dar că se manifestă rar. Unde auzise, nu ştia. Se îndoia că faptul s-ar fi produs pe rîul Váh, o ţigancă obişnuită cu siguranţă că n-ar avea asemenea cunoştinţe. Încercă să-şi amintească dacă nu suferise şi mainainte de lucrul acesta. Nu-şi amintea. Oamenii însă o presimţiseră cu siguranţă. Astfel se putea explica de ce-l opreau şi-l chestionau asupra celor mai diverse lucruri. Dacă l-ar fi întîlnit pe domnul Vorjahren, precis că l-ar fi oprit şi el. Dar toate astea nu reprezentau adevărul. Caracterul cutremurător al faptului consta în împrejurarea că numita calitate se declanşase în el

tocmai cînd se aştepta mai puţin: în perioada cînd începea cea mai groaznică urmărire a evreilor, transportarea în lagărele de concentrare, după luni de chin şi epuizare de nedescris... Rămînea aici o enigmă chinuitoare, ascunsă după lucrul acela, si numele ei era scopul. Scopul clarviziunii. Cuvîntul acesta îşi croia drum în gîndurile lui, se lovea de pereţii tîmplelor, cerea stăruitor o explicaţie. Şi deodată îi veni să strige.

Scopul.

Simti că în cameră a năvălit Mon.

Îi simti răsuflarea caldă şi febra corpului în toate mădularele. Îl simtea în toate gîndurile, se lovea de pereţii tîmplelor. Îl auzea vorbindu-i în creier, expunînd, explicînd, dar se împotrivea cuvintelor lui ca un cal care se aruncă în prăpastie ţinut în hăţuri de călăreţ. Întunericul din juru-i se înroşea din ce în ce mai mult şi în acelaşi timp începuse să se rărească. Era un atac sălbatic dus contra raţiunii lui, unit cu groaza şi durerea fizică devenite insuportabile. Cînd atinseră o limită dincolo de care nu se mai putea bănui nimic asemănător unei stări omeneşti, sărmana lui raţiune chinuită cedă şi se predă.

Conştiinţa îi fu cuprinsă de o revărsare care îneca în ea tot ce avea legătură cu realitatea. Ceea ce plutea la suprafaţă erau rămăşiţe, preschimbate în foarte ciudate creaturi, iar el recunoştea despre ce e vorba.

Prin intermediul lui trebuiau să fie salvaţi ceilalţi. În ceasul care se apropia deveni salvator.

Ochii lui Mon se umplură de lacrimi.

Gîndul acesta i se părea înfiorător.

El, salvatorul omenirii, al nenumăraților oameni cu stele galbene pe haine!

Întunericul din cămăruța lui era neînchipuit de roșu și dens.

Dar revărsarea altor gînduri păru din nou să-l liniștească un pic, ba chiar să-i usuce lacrimile. Își aminti de senzația avută miercuri, rază a bizarei presimțiri că drumul speranței și salvării proprii și a celorlalți e ascuns în sufletul lui. Trebuia să existe aici o legătură. Presimțirea speranței și a salvării! Ce poate avea mai prețios în amărăciune și întuneric un disperat decît presimțirea speranței și a salvării? Doar cel mai rău lucru de pe lume e să pierzi nădejdea și să presimți sfîrșitul. Gîndurile acestea nu numai că-l liniștiră, dar îl umplură și de senzația unei neașteptate bucurii. Numai că — își dădu seama — dacă e salvator, ceva se va cere de la el, cu siguranță. Prin ce răscumpărare va fi măsurată valoarea darului? Ochii i se umeziră din nou și febra i se urcă. „Mon, bietul de tine, ce ți-a fost sortit. Să fii salvator!“ Era cumplit... Și totuși veni iarăși o clipă de liniște și Mon se îndepărtă încet de pat, el însă simți că nu pleacă din cămăruță, că rătăcește — cu ochii la pîndă — undeva între ușă și masa de scris, și atunci îi veni în minte că, dacă e clarvăzător, ar trebui să știe cum se va termina totul... Ce se va întîmpla cu el, cu Mon, cu familia Štern (ah, viitorul lui Šimon, în care își pusese atîtea speranțe), cu Ruth Krausová (dar aici, de mirare, se feri să pună o întrebare clară, precisă), cu domnul Vorjahren (dacă mai e aici), cu familia Radnitzer, cu Kolb (dacă se va vindeca și la

cine), cu familia Bäcker, cu doamna proprietăreasă Hekšová, și dacă bătrînul Haus n-o să înnebunească din cauza spiritelor. Da, ar cam trebui să știe toate acestea. Încercă să se gîndească la ei, dar nu i se năzărea nimic. I se păru că s-a prăbușit pămîntul sub el și că deasupra capului soarele i-a dispărut. Cu întreaga lui ființă striga după lucrul căruia la început i se împotrivise și de care se înspăimîntase. Striga după clarviziune, după menirea sa, ca însetatul după picătura de apă, ca orbul după raza de lumină, striga după păstrarea și conservarea darului. Dar în starea aceea de rugăminți disperate își făcu loc, în cele din urmă, o nouă clipă și atunci parcă mîna cuiva ar fi îndepărtat vălul de pe un anumit lucru care îi scăpase cu totul în ultimele transformări.

Își dădu seama că e proroc și mîntuitor, dar modul, modul practic, concret în care trebuie să-și realizeze menirea de mîntuitor e ascuns în continuare în sufletul lui, la fel ca în ultimele zile, poate doar cu deosebirea că acum pare a fi mult mai la îndemînă și că descoperirea și găsirea în el însuși a drumului salvării a devenit prima și cea mai înaltă îndatorire a sa.

În răstimpuri încercă să-l caute în el, dar nu descoperi nimic. Constată totuși că în această scormonire interioară rolul principal îl are o amintire din viața lui trecută, care îi venise în minte ieri, pe cînd stătea la familia Štern. Era concluzia la care ajunse acum, stînd pe pat, pe fosta canapea...

Întunericul din jurul lui era mereu la fel de dens și roșu, dar el se simțea mai bine și mai liniștit.

Deodată îl apucă amețeala.

Astăzi descoperise în el clarviziunea!

Mesianism!

Dintr-un singur salt, Mon ajunge pe pat.

Se dezlănțuie o sarabandă nebunească.

Cămăruța se învîrte cu o viteză grozavă în jurul lui Mon și întunericul ei, grație forței centrifugale, se rărește și se înroșește. În înspăimîntătorul vîrtej prin axa capului său enorma misiune își croiește impetuos drum. Sarabanda se rostogolește cu furie, iar Mon se tînguie, plînge, geme.

Deodată apucă clanța și deschide ușa.

Pe coridor stă o doamnă. O vede prin ceața roșie, dar, curios, o recunoaște.

— Domnule Mundstock, ce se întîmplă? Vă e rău? Bat de zece minute. Pentru Dumnezeu, domnule Mundstock, ce e cu dumneavoastră, de vă uitați așa ciudat? Sfinte Doamne! Așteptați o clipă! Îl chem pe bărbatul meu...

Apoi:

— Bună seara, domnule Mundstock, ce e, vă e cumva rău? Stați, domnule Mundstock, ce vreți să faceți pe coridor, sînteți doar om cu judecată, intrați cuminte înăuntru, nu puteți sta aici în fața ușii, mai și răciți.

Dintr-o dată vede clar că stă pe patul său și că în cămăruță e aprinsă lumina de la veioză. Dintr-o dată simte că în jurul picioarelor lui umblă o mică vietate pestriță, cu cioculețul galben, care-l privește curioasă. Dintr-o dată realizează că domnul Čížek și soția lui sînt în capoate verzi și că stau pe scaun, la masa lui.

— Vă e mai bine, domnule Mundstock? o aude pe doamna Čížková.

Simte că dă din cap și-și pipăie fruntea înfășurată cu ceva.

— Puteți s-o scoateți.

Iar apoi:

— Așa, poate că n-o să fie nimic serios. Ați fost probabil puțin istovit. Dar știu că ne-ați băgat în sperieți. Se auzeau lovituri, ca și cum ați fi bătut cu pumnii în perete...

— Probabil că vi s-a năzărit ceva și v-ați sculat în vis... spune liniștit domnul Čížek. Nu vreți să vă aprindeți o țigară, domnule Mundstock?

— Mulțumesc, domnule Čížek, știți doar că nu fumez, poate dintr-o dată să răspundă și se gîndește că arată probabil groaznic. Cu mîna face o mișcare imprecisă spre picior, ca și cum ar vrea să-i facă semn micii vietăți pestrițe, ce se învîrte tot timpul pe-acolo, să nu se uite la el.

— Sigur, domnul Mundstock nu fumează... răspunde doamna Čížková. Fiți mulțumit, nu e sănătos, iar rațiile sînt înfiorătoare...

— Ei, ce voiați să știți, domnule Mundstock, întrebați, o să vă răspund, bineînțeles dac-o să știu și eu, o întrerupse domnul Čížek pe soția sa.

— Voiam să știu ceva...?

Domnul Čížek îl privește liniștitor.

— Păi, chiar acum ați spus. Domnule Mundstock, ce e cu dumneavoastră?

— Cînd am spus? întreabă neliniștit.

— Chiar acu o clipă. Ați mulțumit pentru țigare, ați zis că nu fumați, ați făcut un semn cu

mîna, şi-aţi spus că aţi prefera în loc de asta să ştiţi ceva...

— Ah, da, îmi amintesc... Şi după o clipă: Dacă pierderile din timpul ofensivelor sînt aşa de mari...

Şi dacă în regiunea Rinului şi în Prusia e anarhie...

Şi dacă pînă la primăvară va veni într-adevăr sfîrşitul...

Apoi i se pare că şi-a revenit complet. Priveşte la doamna şi la domnul Čížek cum stau în capoate la măsuţă, cu feţele pe jumătate luminate de lampă, urmărind stingheriţi vietatea care ţopăie prin mijlocul cămăruţei, iar prin cap îi străfulgeră, ah, am uitat, ce-or gîndi de fapt oamenii ăştia? N-am oare salvarea în mîinile mele? Nu sînt oare... Şi încearcă să se îndrepte puţin şi să ridice capul...

— Staţi liniştit, domnule Mundstock, sau întindeţi-vă. Să nu vi se facă rău, spune doamna Čížková.

Iar domnul Čížek ridică ochii de la vietate şi începe să-i explice.

Că un post de radio străin a spus că o sută de mii de nemţi au căzut în prizonierat rusesc...

Că anul acesta pe nemţi îi aşteaptă o iarnă foarte rea şi aspră...

Că oamenii noştri încep să facă sabotaje...

„Steiner şi Knapp, îi străfulgeră prin cap, evreii ăia doi."

Şi vorbeşte apoi despre viitoarea viaţă.

Toţi, fie că sîntem negri sau albi, vom avea din nou libertăţi egale.

În aceeaşi clipă îi trece prin minte un gînd îngrozitor: dacă nu cumva domnul Čížek e şi el clarvăzător...

Îl respinge, de îndată.

E o fantezie blasfematorie. Promisiuni deşarte ale bunului domn Čížek.

Aude cum doamna Čížková îl sfătuieşte cu amabilitate să se culce liniştit, că ei o să stingă lampa şi-o să tragă uşa. Şi în cazul cînd i-ar mai fi rău să ciocăne fără grije. Să nu se teamă. Pe copii nu-i trezeşte.

Simte apoi cum două mîini îi strîng mîna, aude paşi.

Şi din nou un glas în antreu.

Apoi răsună zgomotul uşii, în jurul lui se întinde întunericul şi e iarăşi tăcere.

Îşi dă seama deodată că întunericul care-l învăluie acum e negru, dens, liniştitor, aşa cum trebuie să fie el noaptea, şi în aceeaşi clipă adoarme.

VI

Viitorul era plin de spaime.

Dar de care anume nu ştia deocamdată, cu toate veleităţile lui de profet.

O întîlnea cîteodată prin casă pe doamna proprietăreasă Hekšová. Cum îl zărea, începea să plîngă încet. Din asta trase concluzia că îi sînt cunoscute spaimele, dar n-o iscodi. Undeva se trîntea o uşă, îşi ştergea repede ochii şi fugea. De obicei însă uşa nu se trîntea şi atunci fugea el. Să-l viziteze pe Moše Haus? Se gîndise s-o

facă, apoi însă nu îndrăznise să se ducă. Nu pentru că Moše Haus era un biet om care se gîndea la duhuri, ci tocmai fiindcă avea ştiri de la comunitate şi de el n-ar mai fi putut fugi. Pînă să ajungă la uşa locuinţei lui, s-ar fi împiedicat de o mie de lucruri şi-ar fi aflat toate spaimele. Aşa că se ruga să nu le afle din altă parte, sau, Doamne fereşte, să n-ajungă el însuşi la ele. Da, se înspăimînta la gîndul posibilităţilor lui de clarviziune, se înspăimînta. Să nu cunoască spaimele era mai puţin periculos. Era suficient un ciocănit în cutia de scrisori, ca să-i sfîşie o bucată de nerv, iar ca să-i sfîşie pe toţi deodată nu suporta. Omul nu e aşa puternic, şi în special acela care se numeşte domnul Theodor Mundstock şi trăieşte în iadul nazist.

O dată se întîmplă să fie scutit de ciocănit. Îi dădu corespondenţa doamna Hekšová, care o găsise în cutia ei. Nu putuse fugi de el, şi nici el de ea. Corespondenţa era ca o ştafetă pentru care e nevoie de contactul a două mîini, sau ca o cătuşă comună. Cum se aflau la parter, se deschise o uşă şi ieşi doamna administratoare care locuia acolo. Avea o rochie pestriţă şi mîinile ude.

— Tocmai spăl, spuse.

Era o vedere a oraşului cu marea de acoperişuri şi turnuri, o vedere din acelea care se vînd la chioşcuri. Cînd o întoarse, văzu un scris frumos şi îşi dădu seama pe loc că aşa scria domnul Vorjahren. Anii cînd stătuseră pe strada Havelská. Presimţi o catastrofă. Erau însă de faţă doamnele Hekšová şi Čívrná şi trebui să se stăpînească.

Stimate domnule Mundstock,

Vă salut din inimă şi vă doresc multă sănătate şi toate cele bune. N-am mai putut să mă hotărăsc să vin pe la dumneavoastră, reproşaţi-mi-o cît mai puţin. Nu ştiţi cît mă mîhneşte. Mîine plec. O să ne mai vedem oare? Dacă nu, amintiţi-vă cîteodată de vechiul dumneavoastră coleg de la „Cînepă, frînghii şi aţă" şi, dacă totuşi poate o să vă întîlniţi cu duduia Ruth, dendată ce lucrul acesta se va întîmpla, salutaţi-o din partea mea şi pe ea. Să vă ocrotească Dumnezeu,

Samuel Vorjahren

Pălise.

Văzîndu-l, doamna Hekšová începu să tremure, dar trebui să se stăpînească. Era de faţă doamna Čivrná.

— Un cunoscut îmi scrie că pleacă la ghetou... oftă şi-şi fixă ochii pe ştampilă.

Era de joi. Plecase ieri. Lodž ? Terezín ? Acest lucru nu era menţionat.

„Poate că nu trebuie să scrie aşa ceva, poate că se pedepseşte..."

Răsună un torent de cuvinte şi se agită o mînecă bălţată. Privi în jur şi observă că e singur cu doamna administratoare, doamna proprietăreasă fugise. Ultimele cuvinte pe care le auzise fuseseră că s-ar fi putut să fie vorba de o scriere secretă.

În cămăruţă aprinse lampa şi citi biletul în contra luminii. Cînd îl parcurse a cincea oară, îl ştia pe dinafară, dar cerneala secretă n-o des-

coperise. Oare voia să știe încotro plecase domnul Vorjahren ? Deschise micul scrin de lîngă lampă și puse biletul înăuntru, cum făcea cu toate pe care le primea. Avea acolo șase și între ele un teanc de scrisori galbene. Scrinulețul era negru, din abanos, și arăta ca un sicriu în care se depun amintirile triste.

Apoi îl cuprinse din toate părțile spaima.

Doamne Dumnezeule, domnul Vorjahren !

La picioare îi apăru un cioculeț galben, care îi ciugulea șireturile pantofilor.

Cine n-a plecat încă ?

Familia Štern, doamna Hekšová, familia Radnitzer, familia Bäcker, Kolb, Haus, Ruth Krausová... Dar Radnitzerii au fost deja convocați la Pohořelec, iar familia Bäcker e în tratative cu Kopyto pentru păstrarea lucrurilor. Rămîn doamna Hekšová, Kolb și familia Štern. Pe Haus nu-l mai socotește, o să înnebunească în curînd. Ruth Krausová... Coborî ochii și scutură piciorul. Mica vietate înaripată ținea în cioc două șireturi... Sărmana, vrea să se ducă la culcare, și între timp...

Mon stătea în spatele ușii și adulmeca.

„Între timp, zise, poate veni la rînd și el, un oarecare domn Theodor Mundstock."

Acel domn Mundstock, care stă acum pe canapea, are șireturile dezlegate și socotește cine a și plecat și cine încă nu ; care are fața cenușie, pielea gîtului scofîlcită, noaptea nu doarme, a îmbătrînit cu un secol în trei ani de cînd au venit naziștii și au acoperit totul cu penumbra lor cafenie.

Ce vremuri crude și cum au mai dovedit-o !

Stă pe canapea cu capul în palme și i se pare că încăperea se umple de o ceață din care apar contururile obiectelor și-ale unei vietăți, ceva care se tîrăște în urma lui...

Nemiloase vremuri i-au cotropit biata lui viață.

Stă pe canapea, se sprijină pe genunchi cu capul în palme și parcă și camera și vietatea s-au pierdut în ceață.

Vede un tînăr de douăzeci și trei de ani, pieptănîndu-și în fața oglinzii părul negru, îndreptîndu-și cravata verde și batista. E aproape ora opt, dar tînărul, după cum se pare, nu se prea grăbește. Își lasă apoi pălăria pe scaun și pleacă. Iar el, domnul Mundstock, se ridică de pe canapea și se ia după el, ca după propria-i umbră. Pe lîngă parc, pe strada Maislová, pe lîngă primăria evreiască și sinagogă. Apoi pe niște trepte, traversează o stradă și-ajunge în Havelská. În fața acelei case cunoscute, verde ca și cravata lui. Un gang, trepte de lemn. La etajul întîi, pe o ușă, o tăbliță destul de sărăcăcioasă : *Menache Löwy, cînepă, frînghii, ață.* Caută cheia, și domnul Mundstock se strecoară după el, ca după propria-i umbră.

— Bună ziua, spune tînărul, își scoate haina și se așază la masă, bună ziua, și domnul Mundstock care-l observă, ca pe propria-i umbră, se gîndește : e bine cînd omul se piaptănă, are o cravată convenabilă, doar oamenii la asta se uită în primul rînd, cînd nu vor să te privească în ochi, cum afirmă Haus, care le și vinde. Dar să te îngrijești așa ca domnul acesta și să ai asemenea maniere, nu, asta n-o să ducă la nimic bun ; să fiu eu oare ?

Se adresează celui care se află de partea cealaltă a mesei, în fața lui. Tot tînăr, dar ceva mai copt și nu atît de grijuliu cu înfățișarea lui și nici nu stă fără haină.

— Ei, domnule Vorjahren, cum ați folosit duminica de ieri ?

— Am fost la o partidă de fotbal. Cu A. C. Sparta. A fost un meci frumos, dar...

— Eu am fost iar în Grădina botanică, zîmbește tînărul domn Mundstock, și apoi la cinematograful *U Vejvodú*, la Greta Garbo. Am stat în loje la balcon, cu maharadjahii... Se oprește brusc, l-a luat gura pe dinainte, dar e prea tîrziu, și domnul Mundstock care-l observă simte un junghi în inimă...

— Cu Krauska, adaugă tînărul Vorjahren de la masa din față, ascultă, cred că n-ar fi o partidă rea, e o femeie foarte bună și s-a născut pe șapte, ăsta e numărul dumitale. Ești un tînăr cu simț practic...

A, da, un tînăr cu simț practic, e adevărat, și Ruth Krausová e într-adevăr născută pe șapte și e o femeie foarte bună, dar păcat că nu e frumoasă. E urîtă. Căci Ruth Krausová e, se zice, chiar foarte urîtă... Doamne Dumnezeule, aici parcă ceva n-ar fi în regulă ! Ruth Krausová care e urîtă și tînărul domn Mundstock de douăzeci și trei de ani, destul de drăguț și atent cu înfățișarea lui. Sau poate că se îngrijește ca să compenseze astfel defectele ei ? Dumnezeu știe. Dar domnul Mundstock știe mai dinainte că faptul acesta e secundar și tace, ca să nu-l pună în încurcătură pe colegul domnului Mundstock...

Domnul Mundstock merge cu Ruth în Grădina botanică, unde sînt atîtea plante, arbuști și pomi ultrabizari, se plimbă pe sub arini, frasini, scoruși, se plimbă pe sub fagi, stejari, castani, ba chiar la cîțiva pași mai încolo și pe sub pini și molizi, apoi intră în seră, și acolo, în căldura înăbușitoare și parfumată, se plimbă cîtăva vreme printre palmieri, ficuși, lămîi, asparaguși și aloe înalte, se simte într-o lume exotică, apoi ies și se așază la restaurantul grădinii. Sînt doar cîteva măsuțe și scaune, înconjurate de trandafiri înfloriți, iar prin pereții serei se poate vedea lumea aceea exotică. El bea bere slabă, cum se găsește doar aici, ea soarbe cu paiul o grenadină. Despre ce vorbesc ? Ah, poate nici nu merită să pomenim despre ce vorbesc, poate despre cărțulia pe care i-a dăruit-o azi domnul Mundstock, se simt însă bine. Apoi el aduce vorba despre filmul la care se vor duce azi. Și lumea exotică din seră și trandafirii înfloriți din jur merg cu ei pe străzi pînă la cinematograf și acolo văd totul a doua oară, pe amăgitorul ecran, în spatele căruia stă un pianist și cîntă uvertura la *Poet și țăran*, sau valsul *Trandafirul din sud*, uneori cu acompaniamentul unei viori... Domnul Vorjahren în față tace, ca să nu-l pună în încurcătură pe domnul Mundstock, tace și știe...

Știe că vizita asta la cinematograf, despre care tocmai vorbise fericitul domn Mundstock, avusese loc după o bună jumătate de an în care nu se văzuse cu Ruth, ci doar își scriseseră ; el, domnul Mundstock, băga scrisorile acasă într-un mic scrin negru ; se văzuseră după o bună jumătate de an, în care viața lui parcă ar fi încremenit.

Căci Ruth Krausová e o fată deosebită, ciudată. Suferă de depresiuni, de tristeţi, de o deznădejde care o chinuie din copilărie, şi pe care a cunoscut-o pentru prima oară cînd i-au îngropat tatăl în micul cimitir evreiesc din afara satului, dar despre asta nu spune nimănui nimic, nici măcar pretendentului ei, domnului Mundstock, ca şi cum ar fi vorba despre viaţa ei, despre tot... În această stare, ca printr-o vrajă rea, îi cresc în minte, pînă la monstruozitate, defectele proprii. Amare, neînduplecate stări, cărora le-ar veni poate de hac un doctor evreu renumit, dar ea se opune să se ducă la doctor, la fel cum se împotriveşte să vorbească despre ele, să povestească despre înmormîntarea tatălui ei în micul cimitir dinafara satului. Apoi se şi fereşte de oameni şi are relaţii cu ei doar atît cît trebuie ca să-şi apere existenţa. Să se întîlnească cu pretendentul ei, domnul Mundstock, sau chiar să iasă cu el pe stradă... Ruth Krausová e o fată deosebită, ciudată... Dar domnul Mundstock ?

Se năruie şi cade, dar e neputincios ca un băiat de treisprezece ani. Odată şi-a luat curajul s-o aştepte, căci pe atunci încă mai credea că-i va putea fi de ajutor sărmanei fete. Ce, parcă încurajarea omului pe care-l iubim nu e cel mai bun ajutor în astfel de depresiuni ? Oare cuvîntul schimbat cu un suflet aşa apropiat nu va face minuni ? O aşteptase spre seară, cînd se aprinseseră deja felinarele pe străzi şi ea ieşea de la birou. O aşteptase în strada Platnérská, căci era angajată la reprezentanţa generală a firmei *Bleckmann şi Schoeller,* industrie grea, şi fusese din cauza asta cît pe ce s-o omoare. Se întîmplase la

puţin timp după ce îi dăruise cărţulia cu povestirile lui Gerhart Hauptmann, pe care le citise cu plăcere şi-i povestise conţinutul uneia dintre ele, *Carnavalul*... Cînd în penumbra înserării, la lumina lămpilor de pe Platnérská, îl recunoscuse, rămăsese ca împietrită pe trotuar, aşa că oamenii care veneau în urmă se opriseră brusc ca să nu se lovească de ea, o priviseră uimiţi, iar ea se simţise şi mai rău... Poate doar din cauza atenţiei acordate de cei din jur se lăsase îndu-plecată să se urnească din loc. Mergea alături de el ca în agonie, palidă de moarte şi tremurînd ; treceau pe strada Hálková spre pod. Îi explicase îndelung şi cu aprindere tinerească că vrea s-o ajute, o întrebase ce are, şi o invitase să meargă cu el mîine sau chiar astă seară la doctor ; o întrebase ce s-a întîmplat de fapt, atunci, la înmormîntarea tatălui ei, de se gîndeşte mereu la ea... Îi demonstrase îndelung, cu convingere tinerească, că nu-i nimic şi c-o să treacă, fiecare om se tîrăşte cu o povară, nici unul dintre oamenii de pe pămînt nu e absolut fericit...

Cînd se apropiaseră de pod şi auzeau slab vuietul stăvilarului, îi spuse că are pentru duminică două bilete de cinema şi c-o să fie frumos, că scrie şi-n ziare şi că amîndoi aşteptau cu nerăbdare filmul acesta. Că trebuie să meargă să se distreze, să se înveselească, şi-şi scutură capul descoperit... Abia atunci pronunţă în fine cîteva cuvinte... Tocmai ajunseseră la pod. Dacă nu cumva vrea să fie ca Kielblock din povestirea *Carnavalul,* spusese cu o voce surdă şi goală, privind în jos la rîul uşor îngheţat şi în acel

moment îl cuprinsese groaza. Își aminti de planorist și de soția lui, cum din cauza petrecerilor și distracțiilor continue au pierit împreună cu copilul în noapte, pe apele lacului, a cărui gheață s-a rupt sub greutatea saniei lor. Cum s-au despărțit apoi, nici el singur nu mai știa. Își dăduse seama doar că se întîmplase la mijlocul podului, în stația de tramvai, și că așa cum era, cu gura întredeschisă și ochii căzuți în fundul capului, Ruth arăta ca prefigurarea morții, oglindind și propria imagine a înecatului care din cauza petrecerilor și distracțiilor neîntrerupte... Nu, fusese așa de copleșitor, că niciodată n-a mai îndrăznit să încerce s-o ajute pe Ruth, s-o stimuleze prin cuvîntul „suflet apropiat", să facă un miracol, toate erau doar fanteziile lui. Poate că se confirmau în mîinile unor renumiți doctori evrei, poate la alți oameni. Și tot așa n-a mai întrebat-o niciodată nici de trista înmormîntare a tatălui, și n-a mai sfătuit-o să se ducă la doctor. Recunoștea că, în această perioadă tristă, singurul mijloc e să-i lase singurătatea și liniștea, așa cum cere în scrisoare, și să aștepte să se refacă și să-i scrie. Pune scrisoarea lîngă celelalte, fericit că se va întîlni din nou cu ea, că vor merge din nou la cinema, la plimbare, și că e în stare să facă orice pentru ea. Pînă la viitoarea perioadă tristă, care va veni peste cîteva luni... Domnului Mundstock îi plac femeile frumoase și dintre ele mai ales Greta Garbo, dar și asta e o fantezie de-a lui, pe cînd aici e viața lui : Ruth Krausová a lui.

Și tinerelul domn Mundstock deschide registrul de contabilitate și începe să noteze și să calculeze, calculează și notează, ca și cum ar șterge urmele durerii sale, cîte luni și săptămîni, cîți metri, coroane și haleri, și nu spune nimic, nimic, doar cînd ajunge la capitolul unde ține socotelile pentru Excelsior, frînghie cu diametrul de nouă milimetri, se face auzit, spune : Excelsior, cea mai bună calitate, și domnul Vorjahren se întoarce și zice : marfă stricată, dar are el metoda lui pentru toate, nu-i nimic, nu-i nimic, și domnul Mundstock, care urmărește totul, ca și cum ar fi propria-i umbră, oftează deodată ușor și pleacă...

Și a doua zi faptele se repetă exact ca în ajun.

Și apoi a treia, a patra, a cincea, a șasea zi e sabatul, în a șaptea duminica, dar după duminică iar e luni și din nou...

Și iată că într-o zi, domnul Mundstock vede coborînd scările un domn mai în vîrstă. Iese din casă, merge pe lîngă parc, pășește pe strada Maislová, trece cu respect pe lîngă primăria evreiască, merge pe trotuar în dreptul sinagogii și, traversînd, ajunge în Havelská. Se află deja în fața casei cenușii. Un pasaj, trepte. Pe ușă, la primul etaj, o tăbliță de sticlă *Löwy și Rëzmovič, cînepă, frînghie și ață.* Apasă pe clanță și domnul Mundstock alunecă după el, după domnul mai în vîrstă, ca propria-i umbră.

— Vă urez bună dimineața, spune domnul mai în vîrstă și-și atîrnă pardesiul și pălăria în cuier. Apoi se așază la masă. Domnul Mundstock, care-l observă ca propria-i umbră, dă din cap. Restul e în ordine, dar părul nu mai e nici pe departe așa de pieptănat, de altfel nici nu-l mai are prea negru, iar cravata e și ea cu totul ba-

nală, cenuşie, la fel cu casa care nu mai e verde, şi ce dacă oamenii se uită la cravate, cînd nu vor să se uite mai sus, cum afirma cîndva Haus, pe cînd n-avea încă magazinul de vechituri şi le vindea ? Da, gîndeşte domnul Mundstock, nu mai e fostul tinerel care stătea cîndva aici, cred că ăsta sînt mai degrabă eu... Atunci domnul vîrstnic vorbeşte :

— Ei, cum aţi petrecut duminica de ieri, domnule Vorjahren ?

Domnul mai în vîrstă din faţa lui se întoarce :

— Am fost la Chuchle, să văd cursele de cai. Întrecerile au fost frumoase, dar...

— Duminica a fost plăcută, spune vîrstnicul domn Mundstock, eu am fost în Grădina botanică şi apoi la cinema, la Alfa, la *Contesa Walewská,* cu Greta Garbo. Am stat la parter în rîndul cincisprezece... şi se opreşte brusc, s-a trădat şi e prea tîrziu, domnul Mundstock care observă toate astea simte o strîngere de inimă. Şi...

— Cu Ruth, spune domnul Vorjahren, ascultă, n-ar fi o partidă rea ! E o doamnă foarte cumsecade şi e născută pe şapte. Iar dumneata eşti o persoană practică mai în vîrstă...

A, da, o vîrstnică şi practică persoană, e adevărat, nu-i de mirare, doar şi Ruth Krausová e o doamnă mai în vîrstă, şi nu mai poate fi la fel ca atunci cînd avea douăzeci de ani... De altfel, totul e în ordine. Nici vîrstnicul domn Mundstock nu mai are atîta grijă de el însuşi. Oare ca să nu se deosebească aşa mult de domnişoara Krausová ? Dumnezeu ştie. Dar domnul Vorjahren ştie mai mult şi tace, ca să nu-şi pună în încurcătură colegul, pe domnul Mundstock...

Ştie că vizita asta la cinematograf a avut loc iarăşi după o jumătate de an, în care timp nu s-a văzut cu Ruth şi-au schimbat doar scrisori pe care el, domnul Mundstock, le pune bine, că Ruth fusese din nou copleşită de apăsările, tristeţile, deznădejdile ei şi mai ştie că domnul Mundstock e la fel de neputincios împotriva lor ca şi acum douăzeci de ani, că n-ar îndrăzni s-o scoată din starea asta cu încercările lui de încurajare şi cu dialogul sufletelor înrudite, cu întrebări despre ce s-a petrecut atunci, la înmormîntarea tatălui, cu recomandarea de a se duce la doctor, că nu-i rămîne decît să aştepte pînă-i va trimite o scrisoare pe care s-o aşeze lîngă celelalte, şi din nou se vor întîlni, se vor duce la cinema, la plimbare, mai vîrstnicul domn Mundstock şi mai vîrstnica domnişoară Ruth, şi aşa pînă la viitoarea perioadă tristă. Domnului Mundstock îi plăceau tot femeile frumoase şi mai ales acea mare artistă, îi plăceau, dar astea erau fantezii, pe cînd aici era propria lui viaţă...

Şi vîrstnicul domn Mundstock se apleacă asupra registrului de contabilitate şi socoteşte şi scrie, cîte luni, metri, coroane, şi nici nu spune nimic, doar cînd ajunge la Excelsior, remarcă : excelentă calitate, iar domnul Vorjahren, în faţa lui, răspunde : marfă stricată, dar dumneata trebuie să ai în toate metoda dumitale, şi el iartă, doar nu-i nimic rău, şi domnul Theodor Mundstock, care a observat totul ca propria-i umbră, răsuflă uşurat şi pleacă...

Da, aşa a fost.

Ani de-a rîndul, în strada Havelská, zi de zi, în afara sîmbetelor, cînd se ţine sabatul, şi a du-

minicilor, a sărbătorilor şi concediilor, tot timpul în cerc, nici nu mai poate ţine socoteala, pînă într-o bună zi...

Cerul e murdar şi prin văzduh zboară zăpadă amestecată cu ploaie. Pe lîngă primărie trece în fugă un domn mai vîrstnic, apoi pe lîngă sinagogă, intră în strada Havelská, în casa cenuşie, pe uşa cu tăbliţă. Dă buzna înăuntru, dar nu mai spune nici bună ziua, nu-şi atîrnă pălăria şi paltonul ud în cuier, înăuntru e un adevărat iad.

Mesele desfăcute, sertarele scoase, scaunele sparte, pe locul unde stătea domnul Vorjahren, un morman de hîrtii. Dumnezeule, a încurcat oare etajul ? Deodată, în spatele lui cineva urlă : *Ausweis.* [1]

În faţa lui vede un om în uniformă verde-cenuşie, cu picioarele răşchirate, care priveşte la cravata lui cenuşie, uzată...

Uniforma îi face impresia că ar avea culorile unei case vechi de două generaţii.

— *Also was denn, sie Hure, worauf sie noch warten,* ţipă stînd răşchirat, *sie sind doch Theodor Mundstück oder Mundstock ?* Sînteţi funcţionar la această firmă scîrnavă cu frînghii ? *Also sie sind entlassen, sie unverheiratete jüdische Sau...* [2]

Pricepe că e un porc de evreu celibatar şi că este dat afară.

Pricepe că e sfîrşitul.

Ia legitimaţia şi pleacă.

[1] Permisul (germ.).

[2] Prin urmare, tîrîtură, ce mai aştepţi, eşti Theodor Mundstück sau Mundstock ? Deci eşti concediat, porc de evrei celibatar (germ.).

În jos pe scările de lemn.

Afară din gang.

Din strada Havelská.

Pe bulevardul înnoroiat trece pe lîngă sinagogă şi pe lîngă primăria evreiască.

După treizeci de ani.

Se tîrăşte pînă acasă.

Descuie antreul, intră în cămăruţă. Nu-şi scoate pălăria udă, nu-şi agaţă haina. Se aşază pe canapea şi stă, stă, zăpada amestecată cu ploaie picură de pe el, picură, şi ceva înăuntrul lui parcă se despică.

Apoi îşi pune capul în palme, şi-l învăluie ceaţa.

Plînge ca un tinerel, ca un băiat de treisprezece ani la înmormîntarea părinţilor, ca cerul cenuşiu şi posac de afară, lacrimile i se amestecă cu ploaia care-i curge de pe pălărie, iar prin cap îi trece, un porc de evreu celibatar, care plînge, şi chiar în clipa cînd îi vine acest gînd, ceva înăuntrul lui se despică.

Din ploaie şi lacrimi i se înfiripă la picioare umbra.

Numele ei e Mon. Altfel n-o poate numi.

Pe canapea, cu capul în mîini, domnul Mundstock îşi aduse aminte de toate şi plînse. Distrus, chinuit, zdrobit, zărea în jurul lui o ceaţă în care erau obiecte, o vietate alergînd înspăimîntată cu şireturile ghetelor în ciocul mic şi îşi dădu seama că e sfîrşitul.

Şi ceaţa din preajma lui se risipeşte, totul e limpede şi strident, calcă peste vietatea care-i ciuguleşte violent ghetele, calcă cu picioarele peste şireturile care atîrnă, se clatină în prag. În

urma lui ușa se trîntește cu zgomot, zăvorul cade. Gîndul care-i vine e că domnul Vorjahren s-a înșelat. Toți anii ăștia petrecuți cu frînghia Excelsior. Ce e cu Šternii — nu e gînd, ci doar străfulgerare. Ce e cu Ruth, o frîntură de fulger. Ajunge în antreiaș, smulge la o parte perdeaua, umblă în scrin și trage cu greu afară bucata de frînghie luată ca amintire.

În cămăruță izbucnește între timp o zarvă îngrozitoare. În ușă răsună niște lovituri, de parcă însăși disperarea ar zbura pe acolo și-ar izbi cu aripile, ușa se zguduie, se cutremură, trepidează, dar e zăvorîtă. La ușa dinspre coridor răsună alte lovituri și se aude un glas...

Nemișcat zace lîngă scrin cu frînghia de gît, în timp ce afară pe culoar tremură doamna Čížková alături de bărbatul ei, care o liniștește și ia cu asalt ușa, încet, dar precis, cu șperaclul. În cele din urmă, cînd au deschis ușa cămăruței și-au privit înăuntru, au observat că pe prag zace ceva. Domnul Čížek ridică lucrul acela și se duse cu el la fereastră. Era un porumbel cu penajul gri-cenușiu, cu piciorușele de un maro-cărămiziu, și cu ciocul ețul închis la culoare. Aripile îi erau zdrobite, iar puful de pe piept stropit cu picături de sînge.

VII

Sărmanului cu fîșia de piele roșie și zdrelită la gît casa aceea trebuie să i se fi părut înspăimîntătoare. De la primul și de la al doilea etaj ieșeau în afară lucarne de piatră cu ferestre gotice, turnulețe și capete de creaturi bizare cu gîturi lungi, încovoiate, imitînd garguiele. Etajul al treilea avea doar o cornișă. Poate locuiește acolo, își spuse disperat, poate... Dar cum observa de pe celălalt trotuar vechea casă, n-avu curajul să mai pătrundă înăuntru. Brusc nu mai avu nici curajul să treacă strada... În cele din urmă, îi veni ideea că locuința trebuie să aibă o ușă și în curte, și se gîndi să nu intre prin intrarea principală, ci pe acolo. Ideea aceasta îl liniști puțin, ba îi potoli și mîncărimea din gît : amînă cu cîteva minute înfăptuirea intenției.

Merse mai departe pe celălalt trotuar de-a lungul ferestrelor acoperite cu perdele grele. În plăcile întunecoase ale geamurilor vedea mergînd imaginea propriei făpturi. La capătul străzii îndrăzni să se întoarcă și, cînd văzu că nu vine nimeni în urma lui, traversă, coti după un colț, apoi după un altul, pînă înconjură întregul bloc, acolo intră într-o casă străină și ajunse alergînd în curte. Străbătu în fugă două curticele, trecu printr-un labirint de lăzi de gunoi și bătătoare de covoare, pînă ajunse în dreptul unei uși mici. Numai de n-ar fi încuiată, îi fulgeră prin cap. Apăsă înfrigurat clanța, ușa cedă.

Înăuntru adia un frig de cavou, și pe alocuri era semiobscuritate. Lîngă lista locatarilor aprinse un chibrit. La lumina gălbuie văzu cartea de vizită cu numele pe care-l căuta atîrnînd, slavă Domnului, în dreptul etajului trei. Își spuse că se temea zadarnic. Nu fusese niciodată la el acasă, dar știa la cine anume se ducea, îl cunoștea de ani de zile, era un om în carne și oase, ca oricare altul. În jurul lui erau multe

uşi primejdioase, dintre care unele se puteau deschide dintr-o clipă într-alta, intrarea din stradă era în spatele lui, cea prin care nu intrase şi pe unde putea apărea în orice moment cineva. Acest lucru îl determină să nu mai zăbovească. Urcă pe scările întunecoase, iar balustrada de care se sprijinea se frînsese în timpul ăsta de şase ori în unghi ascuţit, sub palma lui ; ajunse la etajul al treilea. Aprinse un chibrit şi văzu că stă faţă în faţă cu uşa locuinţei acelui om. O sudoare rece îi acoperi fruntea. Îşi atinsese scopul şi era cumplit.

Veni să-i deschidă o doamnă mai în vîrstă, pe care n-o cunoştea.

Îi spuse în şoaptă cine e şi cu cine s-ar încumeta să vorbească.

Doamna răspunse în şoaptă să intre. În antreul întunecos îl pofti să-şi scoată paltonul şi pălăria...

Apoi îl conduse într-o cameră, fără măcar să-l anunţe. Era un birou imens, întunecos. Mai mult simţi instinctiv, decît văzu, că un întreg perete era acoperit de bibliotecă, că pe ceilalţi pereţi se află tablouri şi tablouaşe în rame roşii şi aurite, că într-un colţ era atîrnat un covor. Bănui că se mai află acolo şi un mic taburet cu un sfeşnic. Iar mai încolo două uşi închise. Una prin care intrase din antreu, cealaltă care ducea probabil în camera vecină. Prin două ferestre pătrundea penumbra străzii. Dar forma ferestrelor n-o remarcă.

O umbră dreaptă stătea la masa de scris cu faţa spre el, dar nu putea fi acela. Acolo nu stătea un om, era o închipuire, creată de imaginaţia

surescitată şi de mîncărimea din gît. Acela era alături, după una din uşi. Auzea cum doamna îi spune ceva, probabil îl anunţă că a venit şi că e alături. Apoi doamna din spatele uşii amuţi şi peste locuinţă se revărsă o linişte moartă. Iar aici, în birou, nu venea nimeni.

Stătea acolo în faţa mesei de scris de cinci minute şi se uita să vadă cînd se va deschide una din cele două uşi, dar nu se întîmpla nimic. Apoi tot acolo mai stătu alte cinci minute şi din nou nimic. Apoi stătu cincisprezece minute şi iarăşi nimic, apoi aproape o jumătate de oră şi acela tot nu venea. Începu să i se pară ciudat. Stătea acolo deja de-o oră şi prinseră să-l doară picioarele. S-ar fi aşezat cu plăcere. La un pas de masă, exact în faţa umbrei ţepene, văzu o mobilă care era mai mult ca sigur un fotoliu. Medită o clipă, ar fi oare cuviincios să se aşeze cînd nu l-a invitat nimeni ? Ce-ar zice dacă ar vedea că stă jos, cînd o veni ? Îşi puse în gînd să mai aştepte o clipă. Dar trecu încă o oră şi nici urmă de cineva. În casă nu se simţea nimic. Situaţia începu să i se pară suspectă. Să fi uitat oare de el ? Să uite că e aici şi aşteaptă ? Şi dacă uitase, ce o să fie dacă intră din întîmplare şi vede că e acolo ? Gîndul îi făcu rău. Îşi pipăi gîtul, simţi o uscăciune arzătoare în el, ar fi băut ceva. Dacă ar putea să dispară, îi trecu prin cap. Să dispară discret în antreu, să-şi ia paltonul şi pălăria, şi să iasă prin uşă, pe culoar ! Dar să plece brusc era periculos, simţi că n-o să aibă curajul. Dacă l-ar auzi în clipa cînd s-ar strecura, şi ar deschide uşa pe neaşteptate ? Ce-ar spune ? Că pleacă ? Că i s-a făcut sete ? Ar apărea ca şi

cum ar fi luat ceva de aici și acum fuge în taină. Oricum era rău: și să stea și să plece. Nu știa ce să facă.

În fine, în întunericul bibliotecii se produse o oarecare schimbare. Umbra țeapănă de la masă parcă s-ar fi mișcat imperceptibil. Ridică mîna, ca și cum ar fi pipăit penumbra din fața ei, ca și cum ar fi vrut să se convingă cine e acolo...

Îi veni un gînd îngrozitor. Că umbra de la masă ar putea fi totuși chiar el. Asta însemna că l-a observat tot timpul în acele ore în care stătuse aici... Cum privea perplex fotoliul, deodată se întoarse spre ușă, își pipăi gîtul, voi să fugă... Se cutremură de groază. Dar îndată după aceea, faptul i se păru prea fantastic. Așa ceva nu era posibil. Doar dacă...

Doar dacă, își zise, e el, dar nu-l vede. Nu vede că stă în fața lui. Și se gîndi cu groază ce-ar putea însemna acest lucru... Văzu umbra cum pipăie cu mîna în aer, în văzduhul gol, umbra întunecoasă de la masă, privi ferestrele prin care pătrundea din stradă aproape întunericul și-n această obscuritate vîrfurile ferestrelor se frînseră brusc în arcuri gotice, își dădu seama că nu e la etajul trei, ci la primul sau la al doilea, și prin cap îi străfulgeră dacă n-are cumva în fața lui un orb...

Începură să i se taie picioarele, să-i vibreze nervii și, cuprins de-o groază de nedescris, simți cum i se umflă din nou gîtul, dar mai înainte ca forțele să-l părăsească de tot și să se prăbușească pe covorul din fața biroului, tocmai în acel moment decisiv, umbra vorbi.

— *Șolem* [1], spuse umbra. Și apoi: Luați loc, domnule Mundstock, și beți ceva. În carafă e puțin vin cu apă, și arătă carafa care se afla în fața lui pe birou. La începutul secolului doisprezece trăia în mijlocul poporului izrealitean un rabin Jehuda Halevi. Poate c-ați auzit numele acesta de la mine.

Își aminti. Da, da, numele ăsta îl auzise de la el. Era o dată de adar șeni, înainte de purim, la sinagoga Staronová! Dar asta s-a petrecut cu mulți ani în urmă.

— Și acest rabin Jehuda Halevi i-a zis lui Kusari:

„Izraelul e printre popoarele lumii ca inima printre mădulare. E dintre toate cel mai bogat în boli și dintre toate cel mai bogat în sănătate."

Iar cînd Kusari i-a cerut să-i lămurească cele spuse, Maestrul i-a spus:

„Inima e mereu amenințată de boli. Suferă de griji, de jale, de sperietură, de groază. Temperamentul o împinge la permanente schimbări între exces și lipsă. Au influență asupra ei mîncarea și băutura, mișcarea, osteneala muncii, somnul, veghea, toate astea acționează asupra inimii, în timp ce celelalte mădulare stau liniștite."

Spuse atunci Kusari:

„Îmi e limpede acum că inima e mai bogată în boli ca restul mădularelor. Dar spune-mi, Maestre, cum poate fi cea mai bogată în sănătate?"

Și Maestrul răspunse:

[1] Pace (ebraică).

„E cu putință ca în inimă să se strîngă sucuri otrăvite, să se ajungă la umflături, la cancer, la ulcerații, răni, la pierderea sensibilității, sau la paralizia inimii ? Şi e cu putință ca asta să se întîmple celorlalte mădulare ?"

Şi atunci răspunse Kusari :

„Nu e cu putință ca în inimă să se strîngă sucuri otrăvite, fiindcă chiar în cantitate neglijabilă ele ar produce moartea. Inima se împotrivește cum poate sucurilor care vor s-o distrugă și le respinge. Celelalte mădulare nu sînt așa simțitoare și de aceea pot îngrămădi sucurile otrăvitoare, din care apoi apar bolile".

Şi atunci rabi rosti :

„Adevărat grăiești. De aceea bolile mădularelor aduc inimii și sensibilității ei multe senzații dureroase, dar în același timp ele sînt și cauza pentru care, înainte de a pătrunde și a se instala acolo, sînt respinse."

Şi aceasta e situația nu numai cu Izraelul și popoarele pămîntului, dar și cu inima și mădularele domnului Theodor Mundstock.

Prin penumbra încăperii, zîmbetul liniștit de la masă îl privi în față.

Simți o oarecare ușurare. Ca și cum l-ar fi despresurat umbrele. Umbrele, gînduri metamorfozate despre o anumită clarviziune și despre destinul de salvator al națiunii.

— N-au fost mulți proroci și mîntuitori adevărați, ci mulți neadevărați, auzi spunîndu-se de partea cealaltă a mesei. Au fost mulți neadevărați, care s-au înșelat pe ei înșiși. Acum două-trei sute de ani au fost. Dar au murit, de îndată ce otrava autoînșelării le-a atins inima. Au fost

niște bieți oameni de care și-a bătut joc diavolul, fie ca Domnul să se milostivească de ei. Poate că și asta ați auzit-o cîndva de la mine. Își aminti că auzise și acest lucru de la el. În sinagoga Staronová, de lună nouă, de roș hodeș. Dar și asta fusese de mult.

— Ne lăsăm cu ușurință copleșiți de viziunile prorocice și mesianice, dar trebuie totuși să le deosebim pe cele adevărate de cele false. Un rabin relata această întîmplare :

„Unui împărat i s-a îmbolnăvit rău singurul său fiu. Un doctor l-a sfătuit să ungă o pînză cu o alifie înțepătoare și să înfășoare băiatul gol în ea. Alt doctor s-a opus acestuia, spunînd că băiatul e prea slab ca să suporte durerea pe care o provoacă alifia. Al treilea a recomandat o băutură somniferă. Dar al patrulea se temea că ar putea dăuna inimii bolnavului. Atunci al cincilea a propus ca băutura să fie servită băiatului cu lingurița oră de oră, și asta de îndată ce prințul s-ar trezi și ar simți durerea. Şi așa s-a întîmplat."

Cînd Domnul vede că duhul fiilor lui Izrael e bolnav, îl înfășoară într-o pînză și abate somnul asupra lui, atît cît poate răbda. Dar ca să nu-l distrugă astfel, îl trezește oră de oră cu imaginea înșelătoare a prorocilor și mîntuitorilor și din nou îl adoarme pînă ce trece noaptea și vine adevăratul proroc sau mîntuitor.

Fie ca domnul Theodor Mundstock să doarmă mai departe liniștit...

Văzu cum figura de la masă zîmbește. Simți un fel de gol plăcut. Umbrele, gînduri metamor-

fozate despre clarviziune și misiunea lui salvatoare, îi pieriră din suflet.

— Viața noastră nu se poate lipsi de suferință. Suferința e chemarea noastră. În suferință sîntem veșnici. Acum două mii cinci sute de ani, babilonienii ne-au înfrînt și au distrus primul nostru templu, simbolul culturii noastre și sanctuarul libertății noastre. Ne-au tîrît în țara lor. Dar noi le-am supraviețuit. Acum două mii de ani ne-au biruit romanii și au distrus ultimul nostru templu și la fel ne-au tîrît în țara lor, dar noi le-am supraviețuit. Dușmanul nostru de azi — hoardele lui Hitler — ne amenință pe toți cu moartea, ne ucide și ne arde sinagogile, dar noi o să-i supraviețuim. Cum e posibil ? Prin aceea că sîntem propovăduitorii unor idei care ele însele sînt veșnice. *Ahavat haberjot !* Ai iubirii, adevărului și păcii !

Domnul Theodor Mundstock se va duce liniștit acasă și va izgoni gîndurile bolnave din inima lui, care li se va împotrivi data viitoare.

Ar trebui oare ca domnul Mundstock să fie un clarvăzător și-un proroc, și-ar trebui el să-și ia viața, cînd a fost un om cumpănit, cu picioarele pe pămînt, logic, care avea în toate metoda lui... ?

Tăcu o clipă și în cameră domni tăcerea.

Amurgul care pătrundea prin ferestre se albise, ca și cum afară s-ar fi destrămat un nor cenușiu.

Apoi spuse :

— Deși sîntem aleși și veșnici, fiecare din noi trebuie să-și facă curaj. Cu cît sîntem mai săraci, cu atît trebuie să dăm ce e mai bun în fiecare din noi. Trebuie să fim pildă pentru cei din

jur, pentru oraș, pentru țară, pentru întreaga lume. *Olam hésed jibáneh :* lumea trebuie să fie clădită pe iubire. Trebuie să știm să arătăm oamenilor că-i iubim și să le împărțim iubirea noastră. Nu numai atunci cînd nouă înșine ne merge bine și sîntem fericiți și mulțumiți, atunci probabil prea multă dragoste n-am împărți niciodată oamenilor. Ci atunci cînd noi înșine suferim și ne chinuim...

Domnul Mundstock trebuie să-și dea seama că e evreu și să nu fugă din fața suferinței și a înaltei lui responsabilități.

Domnul Mundstock trebuie să știe să se integreze în marea istorie a evreilor...

Se ridică de după birou și, ținîndu-și mîinile îmbătrînite în aer, zise :

— Să te binecuvinteze Dumnezeul lui Izrael în aceste zile și ore și să te apere. Fie ca fața lui să strălucească pentru tine și să fie milostivă. Fie ca Domnul să-și întoarcă fața lui spre tine și să-ți dea liniștea.

Ca în vis, răspunse : *omen.*

Mai auzi după aceea : să mediteze cu înțelepciune la tot ce aflase.

Apoi, chiar în dreptul ușii :

— Puteți ieși liniștit prin ușa principală.

Cînd ajunse în fața casei asemănătoare unui castel înspăimîntător, în seara rece și umedă, își veni întrucîtva în fire, băgă de seamă că nu trecuse de loc atîta timp cît i se păruse cînd intrase în biroul întunecos și se oprise în fața mesei de scris.

Rămăsese acolo cel mult o oră.

VIII

Umezeala rece a serii de ieri s-a preschimbat azi într-un ger de crapă pietrele.

Teribilul ger gonește pe stradă, și oameni în blănuri și cu fulare fug din fața lui ca din fața unui cal speriat. Dispar și ies din prăvălii pe jumătate goale, caută pe unde se vinde cîte ceva și pe toți acești oameni îi urmărește de la marginea trotuarului el, cu o pereche de ochi, cu doi ochi pe jumătate morți, plini de tristețe. Strînge la piept o geantă umflată — lucrul pe care-l ascunde are prețul aurului — și se gîndește : încep cumpărăturile din preajma crăciunului, la șaisprezece decembrie încep sărbătorile de hanuca.

„Da, îi spune umbrei de la picioare, încep sărbătorile de hanuca. Anul trecut au căzut parcă mai tîrziu decît anul acesta. N-au dată fixă. Sau poate că au ? Aș putea să mă lămuresc dintr-un calendar evreiesc. Dar n-am calendar. N-am nici calendar de veci, ca să pot calcula — cu ajutorul Domnului — zilele de sărbătoare din toți anii pînă la sfîrșitul lumii. Nu m-am așteptat ca vreodată calendarul de veci să rămînă singura orientare în timp. Trebuia să fi aflat începutul sărbătorilor de unul singur.

Ah, da, e adevărat, trebuia să fi întrebat ieri cînd am fost în vizită. Dar n-am întrebat pentru că nu mi-a venit ideea. Am uitat ! Și fiindcă n-am întrebat ieri, o să întreb azi aici, pe stradă, nu ?

Se apropie o doamnă grasă cu o față amabilă, blîndă și zîmbitoare. Duce un pachețel împodobit cu o crenguță de cetină.

— Doamnă, vă rog, îndrăznește să întrebe, știți cumva cînd încep sărbătorile de hanuca ?

Se uită de cîteva ori nedumerită la el și apoi, din senin, se cutremură și pleacă...

„Nu-i nimic, nu-i nimic, strigă mica umbră, i-a fost frig, s-a rușinat, biata de ea, că nu știe, și poate c-a și înspăimîntat-o nițel cu ochii lui chinuiți. Dar domnul acela de colo știe cu siguranță și n-o să se sperie, duce pachețele împodobite cu crenguțe de cetină."

— Domnule, fiți bun, se roagă îndurerat, nu știți cumva cînd încep sărbătorile de hanuca ?

Îi privește pieptul alături de geanta umflată, îl privește peste marginea *pince-nez*-ului și a gulerului de biber și face o grimasă. Apoi pleacă mai departe...

„Nu-i nimic, nu-i nimic, se agită mica umbră de la picioarele lui, gerul i-a astupat urechile, n-a înțeles, a crezut probabil că e cerșetor, că-i cere bani. Dar cei doi o să-ți spună cu siguranță, precis, dar, pentru Dumnezeu, repede, mai repede..."

Se apropie doi tineri cu mîinile în buzunare, zgribulindu-se în gulerele ridicate ale paltoanelor jerpelite. Din colțul gurii le atîrnă țigări.

Își apasă cu geanta inima care-i zvîcnește și întredeschide gura neputincios.

— Trebuia să fi întrebat ieri cînd eram în vizită, trebuia, spune trist, aici pe stradă probabil că n-o să aflu. Și mi-e așa de frig....

„Dar pentru Dumnezeu, de ce stă aici dacă îi e frig, țipă umbra, de se cutremură trotuarul, de ce nu se duce acasă, la căldură, ca alți oa-

meni, are încă garsoniera lui, o sobă, cîțiva cărbuni, pentru ce ?" Pleacă ochii și tace.

„Ei, pentru ce ?" țipă umbra.

Privește disperat trotuarul, ca și cum ar vrea să potolească glasul acela groaznic, să-l facă să amuțească.

— Am garsonieră, o sobă și cîțiva cărbuni, și-o să plec peste o oră, două, înainte să se întunece, dar nu acum, încă nu. Stau aici, fiindcă trebuie ! Stau aici ca să mă încălzesc puțintel... Sigur, să mă încălzesc — îi clănțăne dinții — dar știi, un pic altfel decît încălzesc cărbunii, altfel...

Prima zi a sărbătorilor de hanuca trebuie s-o petreacă printre oameni. Trebuie s-o petreacă afară din locuința care se schimbase alaltăieri în cimitir, într-un cimitir cu fundul de parchet și cu un covoraș, un cimitir fără un pumn de pămînt pe care să-l poată lua în palmă, să-l sărute și să-l presare... Nădăjduia să găsească un asemenea cimitir undeva afară, să facă înmormîntarea și apoi să se încălzească printre oameni. Fiindcă dacă se apropie Crăciunul, oamenii încălzesc... Și el nu e pretențios. Flacăra pasiunii, o îmbrățișare înflăcărată, nu, la asta nici n-ar îndrăzni să se gîndească din partea unor oameni care nu-l cunosc, el aspiră doar la o flacără micuță...

Pe stradă gonesc tramvaie, automobile, pe trotuar circulă pietonii. Cu geanta lui umflată stă la un pas de ei, nimeni nici măcar nu-l bagă în seamă. Stă poate prea departe. Trebuie să mai facă cîțiva pași de la marginea trotuarului, să le fie mai aproape.

Face un pas și se trezește în mijlocul vîltorii sălbatice.

E smuls și împins înainte, nu știe încotro, dar e totuna, e printre oameni și oameni sînt și acolo unde e dus. Nimerește în direcția opusă și e din nou smuls și împins înapoi, nu știe unde, dar e printre oameni, oameni sînt și înapoi. E rostogolit de colo pînă colo, se ciocnesc de el, îl smucesc cei care ies prin ușile magazinelor, cei care intră înăuntru. Umbra, care i se încurcă pe sub picioare, se zbate pe trotuar ca un pește pe jumătate mort, iar geanta de la pieptul lui, umflată de ceva ce are prețul aurului, tresaltă.

Vîltoarea l-a aruncat undeva după colțul străzii, într-un ungher dintre două case cu un singur etaj, unde se află un romb de gazon cenușiu și înghețat.

Deschide servieta și scoate din ea un mic corp inert, cu pene.

În clipa cînd îl scoate, i se apleacă peste umăr doi ochi injectați ce încremenesc privindu-i mîinile. Perechea de ochi congestionați are gulerul ridicat și mîinile în buzunare. Din colțul gurii îi atîrnă o țigară.

Recunoaște unul din tinerii pe care-i acostase acum o clipă.

Gulerul ridicat îl ocolește și se strîmbă.

— Bună haleală, spune prin colțul ridicat al gurii, l-ai cumpărat la negru ? Cîți sunători ?

Se învîrte lumea cu el.

Să strige după ajutor !

Dar cum ar putea. El ! Și apoi, sînt singuri aici.

Celălalt pîndește după colț și acum apare și el. Cu gulerul ridicat și cu mîinile în buzunare. Scuipă restul țigării și vine aproape. Îl țin între ei ca într-un cleşte.

— E tocmai bun la tavă, e porumbel, strecoară primul printre dinți.

— Isuse Cristoase, mă duceam să-l îngrop, să-l înmormîntez, nu puteți să faceți una ca asta, nu, îndrăznește să șoptească și strînge la piept ghemotocul de fulgi, din care atîrnă neputincios un cap mic.

Rîd cu un hohot zgomotos și înghețat.

— Vrea să-l arunce, spune primul și-și scoate încet mîinile din buzunare. Se retrage din fața lor în colțul dintre cele două case cu un singur etaj.

În momentul acela se apropie oameni.

Stă înghesuit în colțul zidurilor și ei se prefac că vorbesc cu el, de parc-ar fi un vechi cunoscut.

— Așadar, nu-l vinde, zice primul, cînd trec oamenii, așadar, vrea să-l îngroape în pămînt! Ce vrea de fapt să mărite, dacă nu porumbelul ăsta?

În acest timp, celălalt lovește cu piciorul în gazonul înghețat.

— Aici o să vi-l dezgroape pisica, zice.

Primul îl măsoară o clipă cu ochii injectați și apoi rostește:

— Dacă a crăpat, ar putea să fie otrăvit.

— N-a crăpat, strigă, și-a pierdut viața, a murit, s-a sfîrșit, și eu mă duc să-l îngrop!

— Să-l înmormîntezi, știm. Și portăreasa noastră a îngropat o pisică, zice primul și-arată cu capul în direcția ușii uneia din case. Acolo e

grădina spitalului, tocmai bună pentru îngropăciune. Haidem!

— Hai, mergem la îngropăciune, repetă, și amîndoi îl împing spre ușa uneia din cele două case, către care arătaseră.

Se apropie din nou oameni.

— Hai, spun și-l împing înăuntru.

Îl conduc printr-un culoar necunoscut, ca în cătușe. Se tem să le scape, să sară, să fugă, iar ca să strige după ajutor, nici poveste. La capătul coridorului lovesc cu piciorul o ușă și se trezesc într-un spațiu mic cu doi pomi golași, cu o bucată de iarbă înghețată și cu o ladă de gunoi. Ceva mai departe se află un zid.

— Ei, bag-o aici, zice cel cu ochi injectați și ridică capacul lăzii de gunoi.

— Pentru Dumnezeu, se împotrivește, vede că e plină de cenușă și de o murdărie îngrozitoare, nu-mi cereți așa ceva, pentru Dumnezeu, aveți milă...

— Atunci aici, spune al doilea și lovește cu gheata în pămînt. Apoi se apleacă și rîcîie cu mîinile.

În pămînt apare o gaură.

— Ei, te-ai hotărît? șuieră primul și scoate pentru o clipă mîinile din buzunare.

Tremurînd tot, depune micuța făptură în gaură. Stă lîngă el cu gulerul ridicat și cu mîinile în buzunare.

— Trebuie să cîntăm? întreabă.

Acoperă gaura cu bulgărași de pămînt. Îi strivește cu palma, bătătorește și iar strivește, ca nimeni niciodată să nu miște pămîntul acela. Știe însă că e zadarnic. Și-a dat seama ce și-au pus

în gînd cei doi. Cînd o să plece, se vor întoarce aici şi-or să dezgroape sărmanul trupşor. Ar vrea să plîngă.

— Ei, s-a terminat cu îngropăciunea ? zice cel cu ochii injectaţi.

Se ridică cu greu de la pămînt, îşi zice : bietul de el, ce-l aşteaptă după moarte, să fi bănuit eu... Cînd se ridică în picioare, ochii îi sînt umezi. Se întorc.

Prin coridorul casei.

Merge între ei ca în cătuşe.

— Ei, şi de vînzare nimic ? şuieră al doilea.

Deodată primul îi taie drumul şi spune :

— Aştepţi lagărul de concentrare ?

Sînt deja la colţ, pe stradă, în dreptul rondului de iarbă îngheţată.

Tace.

— Nu vine mîntuitorul, şopteşte apoi.

Se privesc unul pe celălalt. Apoi al doilea scoate mîinile din buzunare şi-şi aprinde o ţigare.

— Cum adică, nu vine mîntuitorul ? zice, fără să-l scape din ochi. La cine vă gîndiţi ?

Se privesc din nou unul pe altul.

— Ce vreţi să faceţi ? zice cel cu ochi injectati.

Şi cum el stă şi tace, adaogă :

— Haidem ! Luaţi-o înainte, noi venim puţin mai în urmă...

Din nou e prins de şuvoi, dus înainte, purtat îndărăt, cu cei doi după el. Încă nu se întorc, încă nu l-au dezgropat, ar vrea să plîngă. Iese din şuvoiul de pe trotuar şi, cu moleşeala celui care se îneacă, se prinde de margine. Se întoarce, cei doi nu mai sînt pe urmele lui. Au dispărut.

Pe stradă se răspîndesc nori vineţii, în care se aude huruind, tunînd, vuind. Ca şi cum pe stradă s-ar rostogoli furtuna.

Vede roţi mirosind a cauciuc şi benzină. Vede căştile de oţel în mantale încinse de cartuşe. Se duc să asasineze. Şaisprezece decembrie, prima zi a sărbătorilor de hanuca.

Aude în urma sa un glas :

„Omul acesta, care stă aici, mai era ieri încă un profet, doamnă".

„Omul acesta era ieri şi un izbăvitor, doamnă."

„Dar, doamnelor, dumneavoastră nu ştiţi că omul acesta se duce azi să se încălzească ?"

Aude un rîs care se pierde în mulţime.

Îl cuprinde un frig groaznic şi prin cap îi trece fulgerător : să se arunce sub roţile camioanelor. Dar ştie că nu trebuie s-o facă. Ştie acest lucru de ieri...

Brusc observă în faţa lui o figură cunoscută, cu ochii injectaţi.

— Ia priviţi, n-are gardian ! zice.

— Dacă aşteptaţi Zebra aici, plecaţi. Vă urmăreşte un tip.

— Pe Zebra o înhaţă mîine şi-o să intraţi la apă, şuieră şi arată cu un gest sub bărbie, noi v-am prevenit !

Camioanele au trecut şi pe partea cealaltă a străzii a apărut o pădurice. Pomi de crăciun, de vînzare. O mămică într-o haină jerpelită smulge cu toată puterea din dreptul lor o fetiţă, la fel de jerpelită. Fetiţa se împotriveşte disperată.

Se întoarce acasă pe străzi lăturalnice. Cu capul plecat, priveşte trotuarul.

Observă însă că oamenii care trec pe lîngă el merg la fel. Au capetele plecate şi privesc la trotuar.

Cei doi l-au luat drept un vînzător la negru, îşi zice.

Nici nu bănuieşte că au mers după el pînă în faţa casei şi că cel cu ochii injectaţi a intrat chiar înăuntru, să se uite la cărţile de vizită şi să asculte la ce etaj se trînteşte uşa...

S-a încălzit puţin, cum spera ? Nici el nu ştie. Puţin poate că da.

A început să ningă.

Deasupra oraşului întunecos, cerul pare presărat cu stele.

Prima zi a sărbătorilor de hanuca.

În scrinul din săliţă găseşte menora, sfeşnicul bunicii, pe care aceasta îl moştenise de la mama ei, iar ea, la rîndul ei, de la părinţi. Un sfeşnic greu, împodobit, maiestuos. Se duce în cameră şi-l aşază pe măsuţa pe care o apropiase de fereastra întunecată. Îi stabileşte uşor poziţia de la nord spre sud, doar îl aşază astfel cel puţin de treizeci de ani. Şi lumînările ? Deşi duce lipsă de multe lucruri care nu se găsesc în vreme de război, lumînări pentru sfeşnicul de hanuca are. Le are de la Moše Haus, care Dumnezeu ştie de la cine le-a luat şi i le-a socotit doar treizeci de haleri bucata. Moše Haus n-ar cîştiga la lumînările de hanuca. Sînt aşa subţirele că trebuie să le înfăşoare partea de jos în hîrtie, ca să stea în cupele menorei. Într-o cupă din dreapta aşază

una din lumînări, pe cealaltă, şamisul, o introduce într-o mică cupă portabilă. O aprinde. Flacăra pîlpîie şi aruncă o mică umbră.

Cu şamisul în mînă cîntă încet brohe :

„Lăudat fii Doamne, Dumnezeul nostru, împărat al lumii străluminat care ne-ai sfinţit pe noi cu poruncile tale şi ne-ai poruncit nouă să aprindem lumini de hanuca şi, uitîndu-ne la ele, să ne amintim de minunile şi miracolele pe care le-ai făcut în acest timp al anului străbunilor noştri, în vremile de demult."

Apoi, cu ajutorul şamisului, aprinde lumînarea în menora şi cîntă *Moauz ţur jeşuósi* [1].

Moauz ţur jeşuósi
Lého noe leşabéah
ticain beis tefilosi
veşom taudo nezabéah [2].
...

Umbra începe să sară în jurul sfeşnicului.

Priveşte flăcăruile şi inima i se strînge de tristeţe.

...
Oz egmaur beşir mizmaur
hanucas hamizbéah. [3].

[1] *Stînca cea tare a mîntuirii noastre* (ebraică).

[2] *Stînca cea tare a mîntuirii noastre*
Numai ţie ţi se cuvine laudă
Refă casa rugăciunii mele
Ca acolo să-ţi aduc jertfă de mulţumire (ebraică).

[3] *Atunci voi sărbători cu cîntare resfinţirea templului* (ebraică).

Privește flăcăruile și se gîndește, hanuca, sărbătoarea liniștii și păcii. Evreii stau în jurul menorelor, își amintesc și se bucură. Oare... Se gîndește la Ruth Krausová. Poate că și ea ține în clipa asta șamisul, aprinde lumînările și cîntă brohe, biata Ruth, poate... Îi vine în minte familia Štern. Ea, el, draga și buna Frýda, bunica, Šimon. Šimon ! Ochii mari și negri ai băiatului privesc la flacăra primei lumînări de hanuca și sînt plini de uimire. Flăcăruia se reflectă și pîlpîie în frumoșii lui ochi negri... Apleacă capul spre sfeșnic, sub care din nou începe să tremure o mică umbră.

— Zboară ceva roz, șoptește, plutește ceva roz.

Afară ninge și cerul deasupra orașului e plin de stele.

Și apoi, după opt zile, seara, ca și acum, o să adaoge în menora alte lumînări, o să cînte brohe și imnul *Moauz țur jeșuósi,* o să se gîndească la familia Štern, la Šimon, la Ruth... Iar ultima zi o să lumineze tot sfeșnicul de hanuca, și toate cele treizeci și șase de lumînări și opt șamise se vor consuma în această perioadă. În acea ultimă zi de hanuca se aprinde pomul de crăciun, se cîntă colinde, răsună clopotele, miroase cădelnița, ultima zi de hanuca e ajunul crăciunului ! Ajunul crăciunului, în mijlocul războiului.

În cămăruța lui e liniște.

E singur cu mica sa umbră.

Dar e multă lumină în cămăruța lui.

Lumînările menorei ard.

Și nici liniște nu e în cămăruța lui.

De alături, de la familia Čížek, răsună radioul, amestecat cu glăsciorul lui Karel și al Maničkăi.

Și nici aici nu e singur.

Are pe genunchi o hîrtie îngălbenită...

Despăturește hîrtia îngălbenită, ultima scrisoare de la Ruth, care i-a scris acum doi ani, de douăzeci și patru decembrie 1939.

Dragă Theo,

Te salut din inimă. Simt că o să fie rău de noi. Nu pot vorbi cu tine despre perspectivele noastre, și chiar dacă aș putea, abia dacă aș reuși s-o fac. E trist și dificil. Cred totuși că ar trebui să fii și tu puțin informat și să nu crezi că forța noastră stă în neștiință.

Se aude că or să ne mute pe toți la răsărit, unde ne vom construi sate și-acolo o să trăim despărțiți de lume. Firește, cine știe dacă o să se ajungă aici. Războiul se poate termina pînă să ajungem acolo, și chiar dacă ar mai avea vreme să ne mute, poate c-am rezista totuși cîtva timp. Aud însă lucruri mult mai grave. Înființează lagăre de concentrare, din acelea de care au în Reich pentru adversarii politici, dar exclusiv pentru noi, și că acolo, într-un mod despre care nu se știe nimic mai exact azi, ne distrug. Printre noi sînt mulți care nu cred acest lucru, am vorbit cu cei din familia Strecker, care au rîs de mine. Dar nu mă mai las în voia viselor. Am nimerit într-un iad groaznic.

Theo, arăt din ce în ce mai rău, te-ai îngrozi văzîndu-mă. Ieri am auzit pe stradă pe cineva zicînd „pocitanie“, și-am simțit o înțepătură în creier. Am considerat că vorbele acelea îmi fuseseră adresate. Mi-am amintit de înmormîntarea tatei.

Ce s-a întîmplat atunci, în cimitirul acela al nostru de țară, n-am mărturisit nimănui. Ție îți voi spune acum, după treizeci de ani de cunoștință nefericită. Te aștepți probabil Dumnezeu știe la ce întîmplare, dar a fost foarte simplu și n-a durat nici un minut.

Tocmai spuseserăm Jisgadal *și aruncaserăm pămîntul în mormînt peste tata, cînd cineva s-a urcat pe zid și-a strigat : du-te de te bagă după el, maimuță jidovească ; asta a fost tot.*

Scriu despre lagăre. Numai că, Theo, eu nu mai am forțe să mă lupt cu soarta în vreun lagăr. N-o să suport suferințele lor. Omul însă trebuie să reziste, Theo, să reziste, singur de tot, fie el cît de slab, doar e așa simplu și ușor. Dacă va trebui să plec, Theo, n-am să ajung. Mă duc într-adevăr să mă ascund lîngă bietul tata, în singurul loc de pe lume unde e liniște și pace. O să fie mai bine pentru mine și, dacă-mi dorești binele ca în trecut, o să recunoști că așa e, și n-o să te întristezi cîtuși de puțin. Te mai rog un singur lucru : nu încerca să mă scoți dintr-ale mele. Gîndește-te din ce m-ai scoate și ce sens ar avea. Ultima ta încercare ar eșua la fel ca cea dintîi, acum treizeci de ani, pe strada Platnéřská. Am strica doar îndelunga noastră înțelegere, ne-am învălui într-o tristețe falsă, iar punctul pe care l-am pune după viețile noastre n-ar fi cel bun.

Cu această ocazie vreau să-ți mulțumesc pentru tot binele cu care m-ai înconjurat în trecut, pentru înțelegerea ta de treizeci de ani. Ți-am stricat viața.

. . . .

. . . .

Să te răsplătească de o mie de ori Dumnezeu.

Acum mă voi închide, cît mai mult posibil, în locuință și nu voi ieși nicăieri, voi aștepta, cum ai auzit, sub pămînt, singurul mod suportabil pentru mine. Poate că n-o să plec nicăieri, și că acolo nu se va întîmpla nimic. Sînt convinsă că tu o să supraviețuiești. Apoi, cînd se va sfîrși, ne vom întîlni iarăși, cum ne întîlneam odinioară și o să știm că am supraviețuit cu demnitate iadului. Vom merge în Grădina botanică (poate că pomii tocmai vor înflori), la cinematograf, vom începe să trăim din nou.

Deocamdată multă sănătate și curaj.

Îți doresc o hanuca fericită 1939/5720.

De alături se aude radioul, și voci de copii.

Da, l-au chemat să vină la ei ca să nu fie așa singur, să petreacă seara cu ei. S-a scuzat cu mii de mulțumiri. Le-ar mai și strica dispoziția. I-ar înspăimînta pe copii.

E evreu, și-o să rămînă lîngă menora lui.

Evreii stau în jurul menorelor, își amintesc și se bucură...

Stă lîngă menora lui, își amintește și șoptește *jevonin nicbețu olai, azai bimei hașmanim* [1], în liniștea cămăruței prin peretele căreia se aud colinde din vecini, ca prin zidurile a șapte orașe, șoptește *benei vinó iemei șmono, covu șir urenonim* [2], singur, părăsit, mîhnit.

[1] Grecii dădură năvală peste mine ; era în zilele hașmoneilor (ebraică).

[2] Spre veșnică pomenire au întocmit înțelepții noștri aceste opt zile pentru cîntece și veselie (ebraică).

Foşneşte ceva. Zboară ceva, şopteşte lîngă sfeşnic. Zboară ceva trandafiriu !

Deodată sună cineva.

Se ridică şi ca în vis se duce să deschidă. Pe coridor stau doi indivizi cu mîinile în buzunare şi cu gulerele zdrenţăroase ridicate.

Vrea să strige, dar i se strînge gîtul.

Pătrund în săliţă şi de-aici în cameră. O clipă încremenesc. Văd sfeşnicul. Zăresc şi scrisoarea.

— E frumos aici, zice cel cu ochii injectaţi şi scoate din buzunar un obiect negru şi lucios, pe care şi-l aşază în palmă şi-l cîntăreşte.

— E frumos la dumneavoastră, şi-aţi primit o scrisoare de crăciun, pe o hîrtie veche şi galbenă, spune al doilea, uitîndu-se în jur.

— Vă miraţi probabil cum am ajuns aici, rîde primul cu o voce zgomotoasă şi îngheţată, cîntărind în palmă obiectul negru, metalic.

— E doar nişte brînză topită, zice, babacul e la o lăptărie.

— Poimîne plecăm în Reich. Sîntem concentraţi.

— Pentru Dumnezeu, domnilor, strigă, într-o stare asemănătoare leşinului, nu v-aţi înşelat ? Şi ei încep să rîdă.

— Domnii... spune cel cu ochii injectaţi, s-au înşelat. Noi am crezut că sînteţi persoana ce trebuia să aştepte Zebra pentru afacerea aia, trebuia să vă prevenim şi să luăm socoteala de la dumneavoastră. Toate încurcăturile le-a pricinuit tîmpitul ăsta, şi arată spre celălalt.

— Nu poartă stea, n-am băgat de seamă, aşa că nu mă... spune celălalt şi se uită la sfeşnic.

Nu înţelege, dar se trezeşte din uluire. Brusc pricepe că au venit să-l viziteze în ajunul crăciunului, că i-au adus ceva şi că stau în picioare, fiindcă nici nu le-a oferit un scaun.

Îşi aminteşte că ar putea să pregătească măcar un ceai.

— Lăsaţi-o baltă, noi trebuie s-o ştergem, e moş ajunul.

Deschide cutioara şi vede patru bucăţele de brînză învelite în staniol.

— Fără plată, spun, e crăciun. Şi mai înainte de a putea rosti ceva, ies din cameră.

— Pentru Dumnezeu, staţi puţin, domnilor, vrea să-i reţină, dar ei deschid deja uşa şi sînt pe coridor.

— Cine-i femeia de jos, în rochie bălţată, zice cel cu ochii injectaţi, ne-a privit cam mustrător ?

— A, e doamna administratoare Čivrná, zîmbeşte el.

— Dracu a scos-o în ajunul crăciunului pe coridor, zice al doilea.

— Nu-i nimic, nu-i nimic, surîde el, e o femeie cumsecade, vreţi să vin cu dumneavoastră ?

— Ei, crăciun fericit şi rămîneţi cu bine, dar înmormîntarea a fost... Porumbelul e încă acolo, dacă nu credeţi, puteţi să vă uitaţi, dar cu grijă...

Crede, crede, în afară de faptul că n-a fost porumbel, dar n-o spune tare, zîmbeşte, le urează sărbători vesele şi întoarcere fericită din Germania şi să mai vină, dacă bineînţeles o să mai fie aici... Iar ei răspund, da, sigur, şi cel cu ochii injectaţi adaugă că o să-l viziteze probabil după război, fiindcă vor să fîl, fîl din Reich, şi cu mîi-

nile arată ceva ca o fugă. Rîd, ridică gulerele, fac semn cu mîna și dispar pe scări.

Se întoarce în cămăruță ca în vis, își simte capul plin.

Ruth, familia Štern, Šimon, cei doi, cutiuța de pe masă, aproape să nu-ți vină să crezi.

Menora arde, de alături răsună radioul și el se simte deodată ușor și mulțumit, ca și cum tocmai ar fi înghițit niște prafuri.

IX

Au trecut sărbătorile de hanuca și-a început un nou an civil. Domnul Theodor Mundstock mătura...

Pe strada Sanytrová treceau și acum iarna destui oameni. Dimineața de la biserică, care se afla lîngă stația de tramvai, în direcția cinematografului și a magazinului cu obiecte sportive. După amiaza de la cinematograf și magazin spre biserică și stația de tramvai. Și dimineața și la amiază treceau în ambele sensuri copii, căci prin partea locului se aflau două școli. Iar el mătura pe strada Sanytrová cîteodată dimineața de tot și pe la amiază, iar altădată la prînz și în cursul după-amiezii. În vechea haină neagră cu steaua galbenă, care se zărea asa de bine încît putea fi recunoscut din depărtare. Și poate tocmai fiindcă pe Sanytrová mătura mereu sub ochii oamenilor, îi veneau în minte gînduri și impresii în legătură cu ei.

Da, am lăsat în urmă toate suferințele, îi trecu prin cap, pe cînd punea gunoiul în căruciorul pe

care i-l dăduseră în ziua aceea la centrul orășenesc de repartiție, le-am trecut cu bine... Iar cînd pe trotuar mergeau femei și bărbați în paltoane modern croite și priveau înadins în altă parte, sau abia de observau în treacăt privirea lui tristă, atunci îi fulgera prin cap că el face parte de fapt din cel mai vechi popor al lumii, care s-a menținut pînă azi. Apoi, cu mătura în mînă, își dădea curaj și-și spunea că ei au trăit în vremea strămoșului Abraham și încă mult mai înainte, pe cînd înfloreau imperiul egiptean și cel babilonian și asirienii, sumerienii, amalhitanii, filistinii și fenicienii și cum se mai numeau toate popoarele, cînd încă nu era nici o urmă de strada Sanytrová pe care tocmai o mătură.

Încotro s-au răspîndit toți cei din vechime? S-au mistuit undeva în mijlocul omenirii, ca aburii. Sau poate domnul de colo, care așteaptă tramvaiul, e asirian și învățătorul de la școala primară, care tocmai traversează strada, e sumerian, doamna din fața bisericii feniciană, iar tînărul din reclama de deasupra cinematografului un nou actor filistinez? Praful pămîntului i-a înmormîntat acum mii de ani, doar obiecte dezgropate au rămas după ei, felurite pietricele și fragmente de tăblițe în muzee, doar rămășițe de mult moarte, chiar dacă au fost imperii mărețe și atotputernice, ba chiar unul din ele cu un turn pînă la stele. Da, au dispărut cu totul. Dar ei, fiii lui Izrael, există, așa cum au fost în zorii istoriei, oricare ar fi numele lor, picătură a unui sînge străvechi și totuși tînăr, chiar dacă odată și destul de amestecat, așa că azi, cînd se găsește un fragment în alfabet ebraic, s-a

găsit de fapt o bucată de limbă vie, o bucățică de grai vorbit... Oare trebuie să fie suferința răscumpărarea lor ? Ajuns aici, își amintea de fiecare dată de cuvintele bătrînului, că suferința e partea ce le revine, și își spunea că probabil persecuția lor e răscumpărarea pentru faptul că au rezistat la toate.

Cînd năvăleau în fugă, de la școală, copiii cu ghiozdane, chiuind, era ca și cum pe stradă ar fi trecut o furtună. Cînd școlarii ajungeau la locul unde mătura el, cum stătea acolo între ei cu steaua și cu mătura, se înroșea de rușine și-și amintea de Šimon. Fiindcă el nu aleargă de la școală și nu chiuie, nu poate, și totdeauna s-a întrebat de ce tocmai el. Prin ce meritase el așa ceva ? Făcuse poate băiatul acesta ceva rău sau glorios, fiindcă se născuse într-un leagăn cu steaua lui David ? Ce, parcă trăise încă înainte de naștere ?

Îi venea mereu în gînd, pe această stradă, ce s-ar fi întîmplat cu Šimon dacă s-ar fi născut în alte împrejurări, dacă părinții lui nu s-ar fi cunoscut ? Dacă Otto și-ar fi luat altă nevastă decît pe doamna Šternová sau doamna Šternová alt bărbat decît pe Otto ? O asemenea situație era posibilă. Doar faptul că se întîlniseră doi oameni străini putea depinde de un lucru fără importanță. Dacă drumurile lor nu s-ar fi încrucișat niciodată, ar fi fost Šimon aici sau în locul lui ar fi fost altcineva ? Dar dacă Otto și doamna Klára ar fi rămas celibatari, ce-ar fi fost ? Ar mai fi Šimon, sau n-ar mai fi ? Ar fi fost cumva posibil ca băiatul ăsta, Šimon, să nu fie, cînd azi el există ? Da, a fost o întîmplare

în cazul lui Šimon, că s-a născut într-un leagăn cu steaua neamului crăiesc și că acum, din cauza aceasta, n-are voie să meargă la școală, o întîmplare a fost și la el, că s-a născut în același leagăn crăiesc și că mătură acum aici...

Cînd vedea trecînd pe trotuar o pereche tînără sau îndrăgostiți cu zîmbetul plin de fericire, își spunea, ce o să fie oare cu biata Frýda și cu inginerul ei arian, care a părăsit-o ? Frýda nu va reuși probabil să se refacă. La Ruth Krausová nici nu îndrăznea să se gîndească în clipa aceea...

Cînd elevii treceau și strada se liniștea, iar el ajungea cu căruciorul la zidul lateral al bisericii și se odihnea puțin acolo, prefăcîndu-se că aranjează gunoiul, își amintea de cuvintele bătrînului : că trebuie să se hotărască să fie pildă și să se încadreze astfel în istoria evreiască...

Strada Sanytrová avea avantajul că era destul de curată. Destul de curată ținînd seama de faptul că era străbătută de mulți oameni și că la ambele capete se aflau școli. Mătura doar hîrtie, bilete de tramvai, chibrituri arse. Cîteodată și cotoare de măr. Dar coji de banană sau portocală niciodată. La început faptul l-a uimit destul de mult, copiilor le plac bananele și portocalele. Dar cînd a privit uniformele în cizme înalte, coloanele mașinilor militare și a inspirat miasma albastră a benzinei și cauciucului, s-a dezmeticit. Era ocupație și război. În timpul ocupației și al războiului nu e loc pentru banane și portocale, ci pentru grenade și puști. Și atunci își dădu seama de un lucru : că atîta vreme cît el, domnul Theodor Mundstock, evreu, va mătura strada Sany-

trová, niciodată nu se va rostogoli aici o coajă de banană sau portocală. Şi mătura bilete de tramvai şi chibrite arse.

Strada Mydlářská unde mătura sîmbăta dimineaţa era, ce-i drept, mai liniştită, dar în acelaşi timp mult mai prăfoasă. Cum trăgea cu mătura, se ridica de pe caldarîm un norişor de praf, iar cînd mătura în toată legea se ridica un nor întreg. El şi căruciorul lui se aflau într-un nor de praf. Faţa, gura şi plămînii îi erau plini, iar haina lui neagră era cenuşie, ca şi steaua galbenă, în şase colţuri. Acolo, în norii aceia de praf, medita la altceva.

Îşi amintea că, pe cînd se ducea încă de sărbătorile mari la sinagoga Staronová, ca să-l audă predicînd pe bătrîn, auzise din gura lui întîmplarea despre praf şi stea...

Să înmulţesc vreau sămînţa ta ca stelele pe cer şi ca nisipul pe malul mării.

Şi rabinul Iehudi bar Elai tălmăcise aşa :

„Acest popor e asemuit cu praful şi e asemuit cu stelele.

Dacă decade, decade pînă în praf.

Dacă se înalţă, se înalţă pînă la stele..."

Cînd se întorcea acasă de pe strada Mydlárská, simţea praful. Îl simţea pe faţă, în gură, în plămîni. Abia cînd, acasă, îşi scutura vechea haină neagră şi se clătea cu apă după paravanul din săliţă, se simţea mai bine. Scăpa o clipă de praful de pe strada Mydlárská. Dar frica şi suferinţa zilei care va să vină îl însoţeau ca propria-i umbră.

Odată însă se întîmplă ceva de neînchipuit.

Odată, în această vreme cumplită de frică şi chin, cînd singur nu mai înţelegea cum e cu putinţă să se mai ţină pe picioare şi să-şi păstreze minţile, încadrat în istoria evreiască a suferinţei, odată sosi ziua cînd totul se schimbă.

Domnul Theodor Mundstock descoperi ceea ce pînă acum simţea doar tulbure, ceea ce presimţea cîteodată. Descoperi ce se ascunde în spatele germinării şi înmuguririi verzi din lăuntrul lui.

Calea de ieşire din istoria evreiască a suferinţei.

Taina salvării.

A fost cea mai fericită zi din viaţa lui.

Era vineri şi el tocmai măturase Mečířská !

Simţea că începe să se ridice spre stele.

*

Fusese o zi obişnuită, nici prea însorită, nici prea înnorată, nici frig, nici cald, o vineri cu totul banală şi obişnuită. Singurul lucru deosebit în acea vineri fusese faptul că strada Mečířská parcă ar fi turbat. Sau că oamenii de pe Mečířská s-ar fi vorbit între ei şi toţi deodată ar fi început să facă curăţenie mare. Altfel nu era posibil. Strada Mečířská arăta ca în timpul unei curăţenii generale. În acea zi memorabilă, în faţa tuturor caselor se aflau grămezi de gunoi. La marginea trotuarelor luceau bidoane vechi, găleţi, butoiaşe stîlcite, chiuvete cu smalţul sărit. Totul ticsit cu tot ce se poate imagina. Cenuşă, zdrenţe, pahare, crăticioare, vătraie, plăci de sobe, ţevi, arcuri din canapele, bucăţi de fier de

tot felul, o parte dintr-o saltea veche, o lopățică ruginită, o mătură tocită. În fața celei mai mari case se afla chiar o grămadă de cărămizi și plăci de teracotă, ca și cum cineva și-ar fi dărîmat soba din bucătărie. Era o mulțime de neînchipuit de măruntaie din case și gospodării, gospodării și case cu stomacele întoarse spre stradă. Stomacele se terminau la colț, lîngă drogherie, sub forma unor bucăți dintr-un vechi furtun de apă. Iar domnul Theodor Mundstock trebuia să adune toate lucrurile acestea în căruciorul care îi fusese repartizat în ziua aceea la centrul de distribuire.

Cînd, spre amiază, sosi pe stradă și văzu, înțelese că va fi absolut cu neputință să strîngă tot. Își făcuse deja, în săptămînile de cînd mătura, deprinderea de a aprecia capacitatea căruciorului. O clipă privi la caldarîmul neregulat, bătîndu-și capul să-și amintească ce sărbători urmează. Crăciunul trecuse de mult și pînă la paști și la venirea primăverii mai era încă destulă vreme... Și pe cînd își piendea zadarnic timpul, gîndindu-se ce sărbătoare urmează, i se păru că pe stradă trec oameni ciudați pe care nu-i mai văzuse niciodată pe aici și care se uită furiș la el, ca și cum ar cerceta dacă o să strîngă tot.

Atunci îi trecu prin cap că i-au dat strada Mečířská ca momeală. Ca să n-o curețe și pe urmă ei să-l învinuiască de nesupunere, de răzvrătire contra ordinului, ba chiar de sabotaj. În fața ochilor îi juca cutia de scrisori și în ea o foaie alburie cu ștampila oficială. Se gîndi că, dacă e așa, e pierdut.

Și în timp ce cu o mînă se ținea de cărucior, ca să nu se prăbușească pe pavaj, tremurînd de disperare și inundat de sudoare, privea trist și dezorientat căruciorul, care în aceea clipă i se părea mult mai mic ca altădată, și-și spunea : poate că și căruciorul mi l-au distribuit azi intenționat mai mic. Între timp pe trotuare se scurgeau oameni, bărbați și femei de diferite vîrste și înălțimi, cu diverse haine și pălării, cu serviete, poșete, sacoșe sau cu mîinile goale, venind de la sărmane cumpărături sau diverse alergături acasă, la masă ; unii cînd treceau pe lîngă el se uitau intenționat în altă parte, alții îl atingeau în treacăt cu privirea, cîțiva i se uitară o clipă în ochi compătimitor, sau ca și cum ar fi vrut să-l trezească, dar cu siguranță că nici unul dintre cei care treceau pe alături nu bănuia ce se întîmplă cu el, în ce situație îngrozitoare se află domnul acela cu haina neagră, ponosită, cu steaua galbenă, cu cărucior și mătură, că e în joc azi și aici ființa sau neființa lui.

Doar oamenii, care traversau discret strada, observîndu-l din depărtare, strîngeau în buzunarele mantalelor sentința și zîmbeau prevestitor de rele.

Așa începuse vinerea memorabilă, cea mai fericită zi a domnului Theodor Mundstock.

Apoi porni să i se împlinească soarta.

Chiar în clipa cînd, cu mîinile tremurătoare și acoperit de sudoare, la colțul primei case, așeza cea dintîi cutie de tablă în cărucior și mătura ce rămăsese sub trotuar...

Își aminti că pe-aici trecuse o dată în drum spre familia Bäcker, ca să evite strada Havelská

care nu era prea departe. Își aminti de strada Havelská. Și îi veni să plîngă.

Cînd ajunse, poticnindu-se cu căruciorul, la cea de a doua casă, fundul căruciorului era deja plin de murdărie urîtă. Și era abia la început! Își dădu seama că precis nu va putea lua gunoaiele. Poate dacă ar fi venit în două rînduri.

La a treia casă mătură cenușa și resemnat aruncă în cărucior sticle vechi și zdrențe. Observă atunci și o bucată de frînghie veche. Mărfuri inferioare de proastă calitate, gîndi și-și aminti din nou de strada Havelská. Excelsior, aia calitate! Calitate! Și domnul Vorjahren: marfă stricată. Da, asta o spunea bietul domn Vorjahren, care se afla deja undeva, acolo. Și-i trecu prin cap că poate n-o să se mai întîlnească cu el, nici acolo. Fiindcă lui i se aruncă în spate sabotajul, după care se află moartea. Sabotajul e mai sigur ca toate ștreangurile din cele mai bune frînghii ale lumii. Își scoase batista și-și șterse discret fața, ca de sudoare. De fapt își ștergea lacrimile. Se gîndi că totul o să se termine mai înainte decît crede. Că nici n-o să ajungă la capătul străzii.

În dreptul celei de a patra case aștepta o grămadă de cenușă, cărămizi, plăci de teracotă, pentru că a patra casă era cea mai mare din toate. Era exclus. Doar dacă venea de trei ori la rînd. Dacă s-ar putea întoarce aici de trei ori.

„Cînd aveți în toate metoda dumneavoastră specială... îi străfulgerară deodată prin creier cuvintele domnului Vorjahren. Cînd totdeauna ați fost un om practic, *prac-tic...*"

Arunca resemnat în cărucior plăcile de la sobele vechi, cînd îi veni dureros în minte familia Štern. De fapt ea, cum prăjea șnițele. Și Frýda! Doamnă Šternová, nu vă temeți, o să-și revină. O să vă sfătuiesc. Iată... E vorba de un procedeu. Știți, un *pro-ce-deu!*

În acel moment trecu pe lîngă el un domn cu pălărie neagră și cu ochelari de aur, care parcă încuviință înțelegător din cap. Arăta ca un profesor universitar. Își aminti de rabinul superior. Ar trebui domnul Mundstock să fie clarvăzător și mîntuitor și să-și ia viața, cînd el a fost totdeauna un om așa de lucid, obiectiv, logic, avînd în toate *o metodă a sa?*

Își aduse aminte, și mîinile i se opriră o clipă în aer.

Mereu procedeu și metodă. Mereu metodă și procedeu. Domnul Vorjahren, familia Štern, bătrînul rabin. Nemaivorbind de alții. Obiectiv, logic, lucid, practic. Un om *practic...* Mereu unul și același lucru...

Pentru Dumnezeu, își zise, ăsta e adevărul! Doar el așa fusese! Ani de zile, pe cînd se ducea la familia Štern, și acolo, după colț, pe Havelská lui! De ce cîștiga firma de cînepă, fără să se fi întîmplat vreodată ca vreun client să fie în pierdere? De ce nu cîștiga firma de cînepă, dar clientul nu era înșelat? De ce firma de cînepă mai și pierdea cîteodată, dar clientul niciodată, deși acest lucru se întîmplase într-adevăr foarte rar? Pentru că știa ce să facă de fiecare dată. Pentru că era practic și metodic. Și pentru ce îl primea familia Štern cu bucurie? Tocmai de aceea! Ah, dacă s-ar putea întoarce la acele

vremuri vechi, își spuse. Aici, pe îngrozitoarea Mečířská, în fața mormanelor de gunoi, pe care n-o să le strîngă! Pe care i le-au întins ca pe o cursă, spre a avea motiv să-l pedepsească! Dacă și-ar putea păstra liniștea și ar cîntări totul, își zise, și mîinile începură să-i tremure în aer. Nu mai era însă doar groază sau frică. Era o emoție deosebită...

Privi la ambele trotuare și la căruciorul lui, amîndouă stropite de sudoare amestecată cu lacrimi, și deodată prin acea sudoare amestecată cu lacrimi observă ceea ce pînă acum trecuse cu vederea. Cîrligele, fixate pe partea laterală a căruciorului, cîrligele pentru mătură, care este prinsă de ele cînd munca s-a terminat și se merge acasă, și alte două cîrlige pe cealaltă parte a căruciorului pentru a doua mătură pe care n-o ia cu el. Și-i trecu prin cap că de fapt lucrează prost. Că ar putea lua toată strada, cu case cu tot, dacă s-ar orienta practic. Dacă, de pildă, gunoiul din cutii și găleți nu l-ar vărsa în cărucior, ci l-ar lăsa în cutii și găleți, așa cum e, iar aceste cutii și găleți le-ar agăța de cîrlige? În felul acesta ar economisi locul în cărucior, și-ar arunca în el doar gunoiul din chiuvete, care nu poate fi atîrnat, și vechiturile din grămezi. Iar teracotele și cărămizile să le așeze astfel încît să vină una într-alta și să ocupe cît mai puțin loc? Și totul să fie acoperit sus cu chiuvetele, ca să nu se verse pe drum cînd va pleca. Pe scurt, ar putea să aranjeze metodic și gunoiul. Gunoiul străzii Mečířská.

Și deodată ochii i se uscară, iar sudoarea încetă să-i curgă, se apucă imediat de lucru. Începu din nou să umple cutiile și gălețile de gunoi și să le atîrne de cîrlige, începu să îndrepte cărămizile și faianța, ca să vină unele într-altele. Începu să bătătorească cenușa și gunoiul... Pe lîngă el treceau oameni, bărbați și femei de diferite vîrste, priveau pe furiș ce face aici domnul acela cu haina veche, uzată și cu steaua. Dar se prefăceau că nu văd. Se întorceau în altă parte și grăbeau pasul. Iar el trudea în mijlocul străzii cu pavajul neregulat, agăța, bătătorea, aranja, și cînd ajunse la sfîrșit, acolo la colț, lîngă drogherie, văzu că și căruciorul e plin, acoperit de chiuvete, încărcat pe margini de cutii și găleți îndesate; iar strada Mečířská e curată. Că o scăpase de măruntaie și stomace. I se părea că au dispărut, ca și cum i-ar fi înghițit pămîntul, și oamenii care treceau discret, în depărtare, prin spatele lui. Desigur, cum să nu. Scăpase.

Erau orele două după-amiază cînd plecă de acolo.

Cu căruciorul scîrțîind de încărcat ce era, acoperit de multe bidoane și găleți îngrozitoare, de o murdărie de necrezut, cu căruciorul ale cărui roate erau împletite cu bucăți de furtun negru, iar vîrful blindat cu fundurile chiuvetelor crăpate, peste care trona mătura. Un cofetar italian de înghețată n-ar fi putut avea, la cea mai mare sărbătoare, căruciorul mai împodobit. Pe toate trotuarele străzilor pe care trecea, oamenii se opreau și se întorceau cu uimire după el, agenții de la încrucișări priveau plini de șovăială după vehiculele care circulau și, fără să se uite, îi făceau semn din cap să traverseze repede. I se

părea că dacă n-ar fi fost acea șovăială ar fi oprit din cauza lui toată circulația.

Și domnul Mundstock merse, merse, pînă ce sudoarea începu să se prelingă din el, iar ochii îi lăcrimară, dar nu de spaimă și teamă, ci de o emoție specială, ciudată.

Numai de-ar ajunge cît mai repede cu cărucioruI la locul de depozitare a cenușei și gunoiului.

Numai de-ar ajunge cît mai repede acasă, în garsoniera lui, în camera lui micuță.

Căci în domnul Theodor Mundstock începea să se facă lumină.

În acea memorabilă zi de vineri a lunii ianuarie a anului 1942
putea fi zărit
domnul Theodor Mundstock
cum se grăbește
cu mîinile în buzunare și capul plecat
într-o haină veche și uzată acoperită de praf
cu steaua galbenă în șase colțuri
de la depozitul de cenușă și gunoaie
pe strada Zábranská, Rovná, Antonínská
pe bulevardul Heinrich von Kleist
pe strada Gluck și Stuck,
pe lîngă parcul Zaviš z Falkenštejna
pe sub pasajul de cale ferată de lîngă gara centrală
pe bulevardul Generalului von Schwerin și strada Romană
peste Calea 31 ianuarie
pe strada Londoneză
spre casă.

Casele, străzile, bulevardele, pasajele, parcurile, mașinile, tramvaiele, magazinele și oamenii, nimic din toate astea nu exista pentru el. Cine ar fi avut ochii deosebit de ascuțiți ar fi văzut poate cum i se încurcă pe sub picioare propria umbră Mon, precum un cățeluș dresat pe sub picioarele artistului, în manej. Cine ar fi avut un auz deosebit de sensibil, ar fi auzit poate cum șoptește ca frunzulițele lăstarilor, cum susură ca vinul tînăr, cum șuieră ca un clarinet care dansează, cum răsună vesel ca un clopot sau ca un puști în mijlocul copiilor de-o vîrstă cu el. Dar astfel de oameni nu erau pe stradă. Pe străzi se aflau doar oameni care vedeau un bărbat mai în vîrstă, grăbit, într-o haină veche, ponosită, acoperită de praf, cu steaua galbenă în șase colțuri, cu mîinile în buzunare și capul plecat.

Și nici unul dintre pietoni n-avea nici o presimțire despre ceea ce domnul mai în vîrstă, grăbit, cu steaua pe haina acoperită de praf, știe clar :

Că la fel ca azi, pe strada Mečířská, trebuie să gîndească mereu. Că dacă ar gîndi la fel ca azi pe Mečířská, metoda și organizarea l-ar salva. Ar fi *salvat !*

Prima întrebare metodică care i-a venit, ba nu, nu i-a venit, ci pe care și-a pus-o metodic pe drumul plin de speranță și salvare spre casă, suna :

Cine, la drept vorbind, o scoate la capăt cu lagărul de concentrare ?

Şi primul răspuns metodic care i-a trecut prin minte, nu, nu i-a trecut, ci pe care şi l-a dat metodic suna :

Acela care procedează practic, organizat şi cu metodă.

Acela care e perfect pregătit şi planificat pentru tot.

Mon i se împleticea printre picioare şi era grozav de emoţionat. Ar fi chiuit de bucurie. Casele, străzile, maşinile, tramvaiele, trotuarele, magazinele, oamenii, nimic nu exista pentru el. Treceau în fugă în jur ca pe o bandă rulantă, în contra direcţiei în care mergea el. Oamenii vedeau fugind un domn mai în vîrstă, într-o haină ponosită, prăfuită, cu steaua galbenă cu şase colţuri. Cei care aveau inima bună, simţitoare, îl compătimeau. Dar simţuri aşa sensibile ca să ştie despre ce e vorba n-avea nimeni. Domnul Theodor Mundstock se opri în faţa casei sale.

În apropierea uşii zări capul slăbănog şi pleşuv al denunţătorului Korka. Vorbea cu un om. Acesta era domnul Hejčl de la etajul al doilea. Îl salută cu o mişcare a capului pe domnul Hejčl. Dar se întoarse imediat spre uşa de intrare, ca domnul Hejčl să nu trebuiască să-i răspundă. Vorbea tocmai cu denunţătorul.

Cine o scoate la capăt ?

Cine e perfect pregătit pentru toate.

Pe cînd alerga pe scări spre etajul său, al patrulea, îi veni în gînd cutia de scrisori. Numai de n-ar fi azi, acolo, foaia oficială ! Numai de n-ar fi azi, acolo ! Încă nu, azi ! Urca în fugă, cîte două trepte deodată.

Ajunse alergînd la etajul al patrulea, deschise uşa şi, în aceeaşi clipă, umbra lui, Mon, se repezi la cutie. În săliţă era penumbră, Mon căuta orbecăind. Nu află nimic pe bîjbîite. Aprinse becul de pe perete, în cutie era doar aer, gol, cenuşiu. În acea clipă, domnul Mundstock cîştigase şi lupta cu timpul.

Primul său drum a fost după perdea, unde, deasupra aragazului, atîrna calendarul lui Alois Klokočník. Întinse mîna după creion şi înrămă vinerea memorabilă. Ştia cu certitudine că-şi va aminti întreaga viaţă această zi. Ceţurile se împrăştiaseră, drumul spre nădejde şi salvare fusese descoperit.

Îşi dezbrăcă cu satisfacţie haina uzată, o scutură şi se spălă cu apă rece. Împrospătat, intră în camera în care se întuneca, era patru şi un sfert. Aprinse lampa şi vru să-i spună lui Mon : „Ei, vezi, scumpule. M-am regăsit, aşa cum am fost, cînd n-aveai despre mine încă nici o idee“, dar nu văzu mica umbră nicăieri. Se întoarse, umbra nu era nici în spatele lui. Umbra dispăruse. Doar de pe abajurul lămpii plutea spre el caravela lui Columb...

XI

În mica lui garsonieră domnul Theodor Mundstock se pregătea. Practic, metodic, planificat...

Im Namen des deutschen Volkes, Reiches und Reichskanzlers [1] familia domnului Richard Bäc-

[1] În numele poporului german, al Reichului şi al cancelarului (germ.).

ker își făcuse bocceaua, fiecare pînă în cincizeci de kilograme, și plecase în lagărul de concentrare. Mai înainte de-a pleca, încredințase unele lucruri spre păstrare domnului Kopyto. Erau cîteva tablouri, bijuterii și o blană. Blana doamnei Bäckrová, cea pe care o primise la nuntă și despre care afirma că o iubește. Domnul Kopyto spusese, nu-i de mirare, sîntem oameni și fiecare din noi iubește cîte ceva, și deveni eroul zilei. Transportase totul din timp de la locuința lor, deși era vorba de bunuri mobile, pentru înstrăinarea cărora se aplica pedeapsa cu moartea. Era un furt al proprietății Reichului. Domnul Kopyto riscase în mod evident cînd scosese din locuință bunurile mobile ale familiei Bäcker. Fusese eroul zilei. Și ei plecaseră.

Im Namen des deutschen Volkes și celelalte, doamna proprietăreasă Hekšová, care nu mai avea demult casa, plecase de asemenea. Cu un coșuleț de nuiele, în care se aflau abia zece kilograme. Doamna Hekšová era o doamnă mai în vîrstă și mai mult n-ar fi putut duce. Dar se grăbise s-o ajute domnul Kopyto. Neobservat, scosese la timp din locuința ei cîteva din lucrurile mai valoroase. Printre care un mic tablou cu rama de aur, pe care-l moștenise de la mama ei. Ținea la el foarte mult. Cum să nu, spusese domnul Kopyto, fiecare din noi are un lucru de care se atașează. E omenește. L-a scos din casă, riscîndu-și gîtul. A fost eroul zilei. Și doamna proprietăreasă Hešková plecase.

Im Namen des deutschen Volkes se închisese pămîntul și în urma familiei Radnitzer. Locuința lor fusese luată de mult de familia unui funcționar al Reichului, cu tot ce avea în ea. Afară doar de cîteva lucruri prețioase, pe care le luase domnul Kopyto. În afară de o mie de coroane pe care le împrumutase din vreme de la ei sub pretext că familia lui murea de foame. Era un excelent salvator. Priva cetățeanul Reichului de bunurile sale legale și în același timp își punea viața în joc. Dar ce n-ar face omul pentru semenii lui? Pe Radnitzeri îi înghițise pămîntul.

Familia Grünwald se spînzurase, familia Strecker se asfixiase cu gaz, Albína Schicková se aruncase pe fereastră, Kohn se lăsase călcat de accelerat la Chuchle. *Im Namen des deutschen Volkes, Reiches und des Führers und Reichskanzlers.*

Domnul Kopyto scosese mai înainte cîte ceva din locuințele lor.

Doar familia Štern mai rezista încă.

Doar bătrînul Moše Haus de pe Benediktská mai tremura încă.

Ce era cu Kolb, nu se știa.

Cu Ruth Krausová... ?

Domnul Theodor Mundstock avea metoda și procedeele sale. Se pregătea zi și noapte. Treptat, practic, metodic și planificat...

În ce consta metoda domnului Theodor Mundstock?

Într-o colosală descoperire a tuturor situațiilor posibile, în procedee amănunțite, prelucrate în toate detaliile, pentru fiecare din aceste situații și pentru fiecare eventualitate posibilă și într-o exersare nemaipomenit de perseverentă și practică. Consta în aceea că apucase strîns realitatea

și medita la ea, și în același timp o elibera de orice fantezie, prezumție sau născocire.

În aceasta consta.

Se simțea, ca și cum s-ar fi metamorfozat.

XII

Domnul Theodor Mundstock se uită. Se uită cu atenție. Dar ceea ce vede nu e camera lui. Nu e măsuța rotundă cu fotolii, biroul cu lampa, oglinda de lîngă geam, canapeaua care seara se transformă în pat. Domnul Theodor Mundstock se uită atent și vede o gară.

Și cum n-ar vedea-o, dacă e acolo și privește atent ?

Stă pe peron. Un tren nesfîrșit de lung, gata de plecare, staționează nu prea departe. Poate la cincizeci, poate la treizeci de pași. Dar el știe că și cei patruzeci de pași pînă la trenul gata de plecare sînt o distanță uriașă. Acum își ascute auzul. Pe peron răsună un glas. Probabil difuzorul, se anunță plecarea, își zice, măcar o să afle cînd pleacă ! Dar nu e difuzorul. Cineva pe peron strigă, porcule, *sie eine Sau*, mișcă, sau îți rup picioarele ! Glasul tună prin gară așa tare, că lampa de pe masă pîlpîie de groază, iar oglinda de lîngă geam se mișcă pe cuiul ei. Dar ce e de făcut, dacă glasul strigă așa tare ? Zărește un om într-o uniformă cu două culori, culorile a două generații. Pentru Dumnezeu, se gîndește, paiața asta am mai văzut-o undeva. E o veche cunoștință. Mișcă !

Și domnul Vorjahren ?

Domnul Vorjahren îl vede și el, dar spre deosebire de domnul Mundstock, care se uită doar, domnul Vorjahren e cel care se mișcă. Trage pe peron o valiză de cincizeci de kilograme, spre trenul gata de plecare. Îi mai rămîn patruzeci de pași, enormă distanță. Picioarele i se frîng ca unui căluț, iar fața îi e crispată de slăbiciune și groază. Locomotiva e gata, gata să țîșnească la drum, se încinge, se încruntă, e o mașină neînsuflețită, nu-i e milă de domnul Vorjahren care se luptă. Dar atunci cel în uniformă se repede la domnul Vorjahren și domnul Mundstock își zice, ei destul, bine că ți-a venit în fine ideea să-l ajuți ! Omul însă își face vînt și dă cu piciorul în valiza domnului Vorjahren. La patruzeci de pași de tren, domnul Vorjahren se face palid, se clatină și valiza îi cade din mînă. Văzînd asta, domnul Mundstock pălește și el. Nu s-a mai întîmplat așa ceva pe peroane, să țipe cineva la oameni că sînt porci și să dea cu piciorul în bagajele lor. Cine a mai văzut vreodată așa ceva ? Odată, își amintește el, cînd a plecat în concediu pe Váh și și-a cumpărat apă pe peron înaintea pornirii accelerатului, un domn necunoscut l-a atins în treacăt, dar imediat s-a scuzat politicos, pardon, domnule, scuzați, și fusese doar o atingere ușoară și cu totul întîmplătoare. Desigur, asta se întîmplase pe peron odinioară, pe vremea oamenilor normali, cînd și-a cumpărat apă și pleca în concediu. Celălalt fapt se întîmplă pe peron acum, în timpul nebunilor, și domnul Vorjahren nu se duce în concediu și nici nu cumpără apă. Domnul Vorjahren pleacă în lagăr. Și aici e o mare diferență.

Palid, domnul Vorjahren își revine, ia valiza și apoi o tîrăște mai departe. Ca un căluț căruia i se frîng picioarele, și e gata să cadă în fiecare clipă. N-ar fi de mirare, își spune trist domnul Mundstock, o valiză atît de mare, pînă și măcelarul Klokočník ar avea bătaie de cap cu ea. Se uită atent și observă un lucru foarte curios : ca să tragi o valiză de o jumătate de metru pe peron, esențiale nu sînt picioarele, ci membrele superioare.

Mîinile.

Iar în gînd, pe cînd îl observă pe domnul Vorjahren, se întreabă : cum duce de fapt domnul Vorjahren valiza ? O mută oare dintr-o mînă în alta ? Desigur, își zice, domnul Vorjahren mută valiza, n-ar putea pretinde că duce cincizeci de kilograme tot timpul într-o singură mînă ! Nu le-ar ridica nici domnul Klokočník ! Ce înseamnă așadar faptul că, deși o mută, totuși îi cade ? Și domnul Mundstock extrage o învățătură.

Depinde de frecvența cu care se mută valiza de cincizeci de kilograme dintr-o mînă în alta.

O asemenea valiză, constată el, cel mai bine e să fie schimbată la fiecare al zecelea pas. Întîmplător e exact dublul greutății lui, dar asta e pură întîmplare. Mai tîrziu trebuie schimbat la fiecare al cincilea pas, și astfel se obține exact echilibrul necesar. Desigur, asta mai tîrziu, cînd pînă la punctul final mai rămîn patruzeci de pași. De îndată ce constată faptul, ar vrea să-i strige domnului Vorjahren, schimbați mîna la al cincilea pas, dar nu se poate. Observă altceva.

A doua mînă a domnului Vorjahren, care tocmai nu duce nimic.

Doamne ferește, să stea degeaba. Nici gînd s-o miști pe lîngă corp, așa cum face bietul domn Vorjahren. Cealaltă mînă trebuie s-o scuturi ! Și să miști degetele ! Căci prin scuturare și mișcare mîna se alimentează cu sînge și se odihnește mai bine. Despre acest lucru, vai, domnul Vorjahren n-are idee. Bucuros i-ar striga, pentru Dumnezeu, domnule Vorjahren, pe cealaltă scuturați-o și mișcați-o, căci în modul acesta n-ajungeți nicăieri. Vă săpați mormîntul pe peron ! Dar nu poate să strige. Impresiile se îmbulzesc.

Domnul Mundstock își dă seama că e necesar de asemenea să știi cum să apuci valiza.

E curios, se miră el, și totuși adevărat : oamenii nici nu știu cum se iau valizele. Cuferele trebuiesc ținute zdravăn. Cu mînerul în mijlocul palmei. Nu trebuie să atîrne pe degete. Nu poate să-și dea seama de la distanță cum ține domnul Vorjahren valiza, dar în mod evident cu degetele. Și astfel, nu e de mirare că nu poate merge mai departe. Degetele i se taie și slăbesc strînsoarea. Și de aceea — își dă seama — trebuie să aibă la el și o batistă.

Să țină mînerul într-o batistă !

Dar nu într-una fină sau de mătase, cum avea domnul Vorjahren în buzunărașul hainelor negre, cînd se ducea la balurile de purim. Trebuie să fie o batistă trainică, se înțelege. Și de aceea, mai bună decît batista e o flanelă.

O flanelă !

Căci flanela nu e numai trainică, dar și moale. Domnul Vorjahren însă n-are flanelă, și de aceea

omul în uniformă poate să-l înjure și să-i lovească valiza ; e logic.

Și domnul Mundstock, cum stă pe peron și-l observă pe domnul Vorjahren, care se împleticește spre tren, se mișcă din senin și pleacă.

Pleacă în săliță, după paravan, deschide un scrin și acolo jos, unde ține ghetele, frînghiile și ața, găsește o flanelă. Roșie. Tocmai bună pentru palmă. Dar cînd o ia în palmă parcă ar avea sînge. Parcă i-ar sîngera mîna. Simte că omul, căruia îi sîngerează mîna, poate fi considerat suspect. Ba chiar omul în uniformă ar putea să-i și ia flanela, dacă nu suportă așa ceva.

Așadar, pune repede flanela înapoi și caută alta. Prin grămada de cîrpe găsește o bucată cenușie. Seamănă ca nuanță cu cravata ponosită, de acasă, de pe Havelská, și cu uniforma soldatului care țipă, dacă faci abstracție de verdele din ea. Asta nu-ți sare în ochi. E prea mare totuși. Ar fi bună mai degrabă pentru cap, decît pentru palmă, căci este un rest dintr-o pijama. Așa că trebuie să se ducă să taie o bucată din fîșia cenușie. Șase centimetri lungime și cinci lățime. Sau invers ? După o meditație mai îndelungată taie dublu, ca fîșia cenușie să se poată îndoi la jumătate. Apoi o așază în palmă și se duce la oglinda care e în odăiță, lîngă fereastră. În ea observă că în mîna lui palid-cenușie flanela gri se pierde, ca și cum n-ar fi. Se contopește cu mîna lui palid-cenușie, ca și cum ar fi unul și același lucru. E chiar de plîns că se contopește așa de bine, dar domnul Mundstock e mulțumit. Pentru Dumnezeu, ce se întîmplă între timp pe peron ?

Plăcut emoționat, se repede din nou pe peron și-l zărește pe domnul Vorjahren care a ajuns cu valiza aproape de tren. Nenorocitului îi mai rămîn încă zece pași. Numai de-ar ajunge, l-a lăsat în pace și soldatul ăla nebun, își zice impresionat. Locomotiva arde de nerăbdare, și nici nu-l observă pe sărmanul om cu valiza. Mașină neînsuflețită, care nu știe de milă. Sărmanul își adună toate forțele care i-au mai rămas, smucește valiza, se face palid, picioarele i se taie, se uită disperat la șirul nesfîrșit de vagoane care se află la zece pași în fața lui, iar locomotiva parcă dinadins fluieră și începe să se cutremure nerăbdătoare. E nepăsătoare, ca și cum s-ar fi însuflețit.

Și domnul Mundstock, pe cînd privește la crîncena luptă a domnului Vorjahren, înțelege deodată că, pentru ca experiența să aibă un sens, trebuie să se mai convingă cum va arăta cu geamantanul pe care tocmai îl rostogolește bietul domn Vorjahren.

Cu un geamantan mare și adevărat.

În aceeași clipă îl învăluie o căldură plăcută, ca pe un om care caută lucruri mari și le găsește.

Pe peron, domnul Mundstock se pune din nou în mișcare, aleargă în săliță unde are un geamantan adevărat, uriaș. Doar ceva mai înainte își spunea că dacă s-ar întîmpla lucrul acela, Doamne păzește, pe ăsta l-ar lua. Era de calitate, călătorise cu el în Slovacia. Apucă geamantanul și-l duce în cămăruță la oglinda care e lîngă fereastră. Își pune apoi flanela cenușie în palmă și apucă cufărul de mîner. Se privește în oglindă... !

Numai că în acea clipă locomotiva pufăie și domnul Mundstock, sărind repede, îl mai zărește pe domnul Vorjahren cum dispare cu enorma valiză pe ușa vagonului.

Răsuflă ușurat, slavă Domnului, a ajuns, dar simte că el încă n-a terminat. Că-i lipsește încă ceva. Și-atunci își dă seama de lucrul principal : și anume, de felul cum se spetea domnul Vorjahren cu valiza lui enormă. Așa e. Geamantanul lui însă e gol, și trebuie să atîrne ! Nu merge așa să se joace cu un geamantan gol. Evident că în acest caz pregătirea n-ar mai fi bună de nimic...

Și astfel domnul Mundstock, pe peron, începe să caute repede obiecte care să atîrne cît mai greu.

Locomotiva e toată o flacără, gîfîie și dă drumul la aburi. Pe cînd caută, nimerește în aburul ei și se simte ca în nori. Caută în nori. Și găsește. Pe birou o greutate, sub masă ghetele, în săliță mașina de călcat și o bucată de fier de la sobă. Găsește în nori. Bîjbîie în mica bibliotecă după cărți, care sînt grele. Umple geamantanul, de e gata să plesnească. Abia îl închide. De mirare că nu-i sar închizătorile. Ce-ar fi dacă ar da cineva cu piciorul în el, își zice, ce lucru imposibil ! Ia flanela și aleargă din nori spre oglindă.

Dar atunci locomotiva fluieră pentru ultima oară și răsună țăcănitul roților. Mașina, ca aprinsă de febră, se pune în mișcare.

Domnul Mundstock lasă geamantanul lîngă el și cu mîna la ochi privește ferestrele vagonului în care a dispărut domnul Vorjahren. Nu-l vede. Pe ferestre se apleacă fețe necunoscute, palide, cenușii, galbene, îngrozite, slăbite, triste, cîteva din ele fac semn cu mîna, strigă și plîng ca într-o amețeală. Sărmani nefericiți ! Și domnul Mundstock bagă de seamă că domnul Vorjahren n-a ajuns firește la fereastră din cauza îmbulzelii din compartiment. Nu poate să-i facă, bietului de el, nici semn cu mîna. Ridică resemnat geamantanul și se îndepărtează.

Începe ridicarea geamantanului.

Și atunci observă domnul Mundstock ultimul lucru.

Pe cînd îl ridică, unu, doi, unu, doi, și așa de zece ori, iar sudoarea îi broboneşte fruntea, și-apoi schimbă mîna din nou, unu, doi, unu, doi, de zece ori, și sudoarea îi alunecă pe față, constată că are mîna stîngă mai slabă.

Mîna stîngă îi e mai slabă !

Desigur : fiecare o are mai slabă, căci oamenii se folosesc de mîna dreaptă. E necesar doar să-ți dai seama din timp. Domnul Vorjahren desigur nu și-a dat seama din timp.

Ultimul vagon al nesfîrșitului tren, cu luminița roșie, se pierde în tunelul apropiat, și domnul Mundstock știe că va trebui să exerseze zilnic ridicarea cu mîna stîngă. E muncă grea, nădușește omul. Dar așa sînt vremurile ! Scoate micul notes și însemnează : o oră de ridicare cu stînga.

În tunel, luminița roșie a ultimului vagon a dispărut.

Peronul s-a golit de oameni și a amuțit.

Domnul Mundstock, dîndu-și seama că e singur pe peron cu geamantanul, își privește „omega" și vede că e timpul să plece. Și-și zice,

de ce nu, de una a scăpat doar! Și-și mai zice, așadar asta ar merge. În felul acesta o să ajungă la tren. E de fapt lucrul cel mai neînsemnat.

Își șterge sudoarea de pe frunte, apucă geamantanul cu bucata de flanelă și merge. Pe peronul pustiu pașii lui răsună. De asta am scăpat, își zice, dar bietul domn Vorjahren a văzut unde poți să ajungi cînd nu te pregătești. Sărmanul e în tunel...

Măsuța cu fotolii, biroul cu lampa, canapeaua. Canapeaua, care peste puțin trebuie să se schimbe în pat.

În domnul Mundstock pulsează sîngele.

Nu-i pasă că-l dor mîinile, știe că, pentru a avea sens, antrenamentul trebuie continuat. Altfel această pregătire n-ar face, cum se spune, nici o para chioară!

Emoționat, se ridică de pe canapea, face un pas spre fereastra lîngă care se află oglinda și se oprește scurt. Brusc, parcă i-ar fi înțepenit picioarele, nu poate merge mai departe. A nimerit într-o înghesuială îngrozitoare. Stă în picioare, de mișcat nu se poate mișca și îi e foarte cald. Ar vrea să privească în jur, dar în jur e întuneric. Un întuneric așa dens, că nu poate vedea nici caravela lui Columb de pe lampă. Întunericul însă trece. Se rărește, o albeață străfulgeră în penumbră, și în ochi îi pătrunde dureros lumina zilei. A apărut caravela. Tocmai au ieșit din tunel...

Acum privește în jur în compartimentul ințesat, în direcția coridorului, și își dă seama că aici e mai rău decît crezuse.

La un metru în fața lui se înghesuie bietul domn Vorjahren.

Soarbe aerul pe gură, sau face așa din cauza foamei?

Îi e foame probabil, căci tocmai s-a mișcat. Îl privește cum se chinceşte ca să ajungă la enormul geamantan, pe care îl are la picioare, așa ceva domnul Vorjahren poate face doar din cauza foamei. Are înăuntru o pîine. Dar pe cînd se ghemuiește, nimerește peste vecin, nici nu-i de mirare în asemenea înghesuială, vecinul îl împinge pe următorul și așa mai departe, și, vai, pe micul coridor tocmai trece un soldat.

— Porc de revoluționar, ce faci acolo în compartiment? Te arunc sub roți!

I se adresează bietului domn Vorjahren. Acesta se face palid, tremură, lasă valiza în pace, încearcă să-și reia poziția verticală între oameni. Și domnul Mundstock se face palid. Cine a mai văzut să strige cineva în tren, porc de revoluționar, te arunc sub roți? Soldatul ăla trebuie să fie nebun! Cînd plecase el în concediu... Dar asta fusese odinioară. Nici compartimentul nu era plin să plesnească. Stăteau jos, puteau să deschidă geamantanul, puteau să scoată și-un șervețel. Și nu treceau soldați, ba și nebuni pe deasupra, ci controlori cu un cleşte și apoi omul în alb, care vindea bere. Domnul Vorjahren trebuie să știe că nu merge în concediu. Domnul Vorjahren se duce într-un lagăr de concentrare! Domnul Mundstock privește la disperatul domn Vorjahren, la un metru în fața lui, și zice, ce prostie să pui pîinea în geamantan, cum i-o fi venit ideea asta. Și deduce un lucru foarte important.

Că într-un compartiment arhiplin e important să nu te mişti prea mult.

Iar de aici trage o învăţătură : să pună o bucată de pîine în buzunar.

Plin de o emoţie plăcută, ca omul care a descoperit o frîntură de lume nouă, îşi face loc cu greu prin înghesuiala din compartiment în săliţă şi de acolo după perdea, taie o bucată de pîine tare, o pune în buzunar şi liniştit se strecoară înapoi.

Şi aşa se face că, pe cînd stă în picioare în compartimentul arhiplin, nu e nevoit să se repeadă la geamantan, şi deci nici să se înghesuie în vecin. Ba chiar în compartimentul arhiplin, nici pîinea n-o scoate din buzunar. E suficient, dacă îşi rupe bucăţele în buzunar. Cînd se rup bucăţele în buzunar, omul se şi satură mai mult. E la fel ca şi cu berea, cînd se bea cu linguriţa. Şi apoi nici nu e aşa vizibil, ca atunci cînd muşti dintr-o bucată.

Pe micul coridor trece nebunul în uniformă, se opreşte şi priveşte în compartiment.

Vesel, domnul Mundstock rupe în buzunar bucăţele şi cu o mişcare foarte discretă le duce la gură. Îşi ascute în acelaşi timp auzul, dar n-aude nici un cuvinţel. Soldatul cel nebun tace ca peştele. Nu poate nici măcar să-i spună că mănîncă. Cu atît mai puţin că e porc. Domnul Mundstock nu se atinge de nimeni. Domnul Mundstock nu se atinge nici măcar de un singur om...

De bucurie ar vrea să strige la domnul Vorjahren, pentru Dumnezeu, domnule Vorjahren, fiţi înţelept în compartiment, uitaţi-vă la mine, trebuie aranjat totul în buzunar. Rupeţi pîinea !

Dar nu poate să strige. De altfel el însuşi se înăbuşe de zăduf.

Aşa că se strecoară din compartiment pe coridorul unde cu o clipă înainte trecuse soldatul, acolo răsuflă adînc, îşi şterge picăturile de sudoare şi-şi spune, slavă Domnului, merge minunat, am terminat şi cu asta. De fapt e lucrul cel mai puţin important. Se uită înapoi în compartiment şi se gîndeşte, bietul domn Vorjahren, care se tot înghesuie înăuntru.

Bietul domn Vorjahren, care nu ştie că în compartiment se mănîncă pîinea din buzunar...

Dar domnul Mundstock ştie prea bine că asta nu e tot. Că o să fie mult mai rău cînd vor ajunge acolo.

Cînd vor ajunge acolo !

Dar ce se poate face ?

Realitatea trebuie luată în întregimea ei, nu doar pe bucăţi. Pregătirea n-ar face nici o para chioară...

Domnului Mundstock, plin de emoţie, nu-i rămîne decît să se stăpînească, să ofteze şi să se apuce cu poftă de o altă muncă trudnică...

Sub picioarele lui, trenul îşi încetineşte mersul, pînă se opreşte de tot. Stă lîngă o rampă înălţată, în dreptul căreia staţionează trenurile de marfă. Sub ferestrele mici ale vagoanelor goneşte o mulţime de uniforme în cizme şi urlă ceva. Probabil : coborîţi vă rugăm, *bitte aussteigen*. Domnul Mundstock îşi încordează auzul.

— ***Heraus, Schweine, heraus !*** Afară, porcilor, afară !

Prin cap îi străfulgeră că trenul lor a adus un vagon cu carne de porc, desigur trebuie de-

pozitată repede, el niciodată n-a mîncat așa ceva. Dar vede că din vagon se îmbulzesc oameni. Fețe palide, cenușii, îngălbenite, acelea care făceau cu mîna și plîngeau aplecate peste ferestre în gară, și printre ele și fața înspăimîntată a domnului Vorjahren, care tîrăște valiza de o jumătate de metru. Oamenii în uniformă urlă ca dementii. Domnul Mundstock nu-i înțelege, dar presimte că nu urlă „poftiți pe aici". El însuși coboară pe rampă cel din urmă, așază valiza lîngă el și privește liniștit în jur. Aproape ca și cum ar căuta un hamal. Dar zărește un lucru înspăimîntător.

Oamenii în uniformă încep să lovească. Pe oricine le iese în cale, bat ca pe bandă rulantă. Unde o fi domnul Vorjahren ?

Nici nu trebuie să se uite în jur. Îl vede pe domnul Vorjahren, cum tocmai se face palid și transpiră, geamantanul îi cade din mînă, nefericitul, și el a încasat-o. Amintindu-și, domnul Mundstock se îngălbenește. Așa ceva n-a mai pomenit. Cînd plecase odinioară în concediu și coborîse din tren... Mai bine însă să nu se gîndească la asta. Oamenii în uniformă sînt într-adevăr nebuni, nu e totuși cu putință să strigi la oameni porcilor și să-i bați abia coborîți din tren, ce, așa fac persoanele normale ? Din senin, pe cînd observa învălmășeala, domnul Mundstock constată un lucru interesant.

Că cel mai mult se aleg cu lovituri cei din margine.

Și domnul Vorjahren, de pildă, stătea la margine, cînd l-au lovit.

Această constatare îl bucură pe domnul Mundstock.

Dar domnul Mundstock nu contenește să se uite și observă prin urmare mult mai multe : că o încasează și cei care bat la ochi prin ceva.

Domnul Vorjahren a făcut o mare greșeală că a rămas pe rampă la margine, dar, pentru Dumnezeu, domnul Vorjahren are și o înfățișare îngrozitor de bătătoare la ochi ! Da, abia acum observă. E îmbrăcat, ca și cum s-ar duce la balul de purim. Poate că are în buzunar și o batistuță de mătase. Domnule Vorjahren, pentru Dumnezeu, nu vă duceți la nici un fel de bal de purim, ci în lagăr, cum de v-a venit ideea asta ? Dacă sînteți așa gătit, apoi nu trebuie să vă mirați că ați fost lovit. Nebunii pot să gîndească, uite, ăsta e cu siguranță un evreu bogat. Și nici măcar nu sînteți ! Domnul Mundstock ar vrea să strige, domnule Vorjahren, dar să se dezbrace aici, pe rampă, nu merge. De altfel, nici să strige nu poate. Emoționat, se gîndește că el n-o să fie așa. Da de unde ! Pentru lagăr, numai haina în care mătură ! Sau nici ea. E veche, neagră, și ar putea să apară ca un lucru intenționat. Ca și cum ar merge la o înmormîntare. O s-o ia mai de grabă pe cealaltă bleumarin, pe care n-a purtat-o de zece ani.

Și domnul Mundstock pe rampă, în urma mulțimii cu mii de capete și în urma bietului domn Vorjahren, luîndu-și valiza, se mișcă repede și intră în săliță, după perdea. Inundat de o căldură plăcută, deschide scrinul și scoate haina bleumarin. Se întoarce în cameră, îmbracă haina, se apropie de oglindă. Se privește atent. Haina

îi e largă, și cum să nu fie, în ultimii trei ani a pierdut douăzeci de kilograme. Tot ce pune pe el e larg, n-are de ales.

Deodată, cum se privește în oglindă, simte că haina bleumarin e bătătoare la ochi prin ceva. Mai bătătoare la ochi chiar decît cea neagră, uzată, în care mătură. E așa ciudată, ireală, ca și cum nici n-ar fi haină, ci un lucru de pe altă lume. Dacă ar mai fi aici locomotiva cu aburi, ar crede că se găsește în nori. Pentru Dumnezeu, oare de unde vine senzația asta ?

Din faptul că n-a purtat-o zece ani și s-a dezobișnuit de ea ?

E posibil. Dar deodată își dă seama.

E din cauză că n-are pe ea steaua evreiască !

Da, pe haina asta lipsește steaua. Și cum n-ar lipsi, cînd ultima oară a pus-o acum zece ani ? Pe atunci nu se purtau pe haine. Pe atunci era altă modă. Și domnul Mundstock își notează : să coasă steaua pe haina bleumarin. Știe că apoi va merge curajos în ea.

Și merge.

Înapoi pe rampă, în haina bleumarin fără stea — totuși, știe că dacă vor remarca faptul, ea va fi acolo — apucă geamantanul și se vîră în mulțime, ca făcînd parte din ea. Pe domnul Vorjahren îl zărește desigur la margine. Soldații încep să-i încoloneze și atunci se ivește ceva nou.

Domnul Mundstock numără oamenii.

Trebuie să meargă la mijloc, ca să se afle cît mai departe de lovituri. Dacă va fi un grup de șapte, trebuie să fie al patrulea. Va avea din fiecare parte cître trei. Dacă va fi un grup de șase, o să fie mai rău. Va avea într-o parte trei,

în cealaltă doar doi. Grupul de doi ar fi o catastrofă. Dar așa merg copiii și apoi cît de lungă ar fi coloana lor ? Ar fi o coloană pînă la capătul lumii. Dar nu vor fi nici grupuri de șapte, nici de șase, șapte e numărul lor, iar șase colțuri are steaua lor, soldații se feresc de ele. Mai degrabă, grupuri de cinci și așa ar merge. Ar fi la mijloc între doi și doi. Dar nici așa n-o să fie. Își amintește că i s-a spus o dată la familia Čížek despre steaua roșie cu cinci colțuri. Asta poate fi steaua comuniștilor, îi trece prin cap, și soldații n-or să aleagă grupul de cinci. Și așa mai rămîne doar grupul de patru, ceea ce ar fi din nou rău. Dintr-o parte doi, din cealaltă doar unul.

O, de-ar fi mai degrabă cîte trei...

Și în timp ce meditează în felul acesta, îndelung și obositor, cei în uniformă îi îmbrîncesc pe oamenii înspăimîntați cu paturile armelor și urlă. În formație neprecizată, mulțimea începe să mărșăluiască. Domnul Mundstock face socoteala că are de fiecare parte trei. E totuși șaptele evreiesc. Ca să nu plîngă după el ! Dar domnul Vorjahren nu trage nici un profit din asta. Se tîrăște cu valiza, departe înainte, îmbrăcat ca de purim, al doilea din margine, și pe deasupra se mai și întoarce. Așa, întoarce-te mereu și uită-te, își zice, iar el însuși e complet edificat.

Cînd va pleca de la gară, în mijlocul rîndului, în haina discretă, nu se va întoarce. Cu cît se întoarce mai mult cineva, cu atît vede mai mult și cu cît vede mai mult, cu atît are șanse mai mari să-l observe ceilalți. Dar așa, cînd el însuși nu vede aproape nimic... Trebuie să se uite la

călcîiele celui care merge în fața lui și să numere pașii ! Pînă la zece. Spre sfîrșit pînă la cinci. Să schimbe dintr-o mînă în alta, să scuture, să îndoaie degetele. Și în felul acesta discret va merge, pînă ce va ajunge acolo...

Și domnul Mundstock, în haina bleumarin, cu mînerul geamantanului ticsit în palmă, înfășurat în flanela cenușie, merge, nu se întoarce, privește atent la călcîiele celui dinainte, numără unu, doi, unu, doi, pînă la zece, schimbă, scutură, îndoaie, de la fereastră la masa de scris, de la masa de scris la canapea, de la canapea la ușă, și așa mereu împrejur și iar împrejur, ca un leu în cușcă, pînă ce-l dor picioarele și mîinile, pînă îi vine să rîdă. Deodată totul îi apare ca o distracție. Nu e nici o filozofie. E, de fapt, numai un fel de rotire. E suficient ca omul să se pregătească. Domnul Vorjahren cu siguranță că nu s-a pregătit. El însă da. El a terminat cu asta. Astfel, în cele din urmă, își zice : ce-ar fi să mă odihnesc un pic și se așază.

Dar sare imediat.

Ce, parcă poate să se odihnească ? Toată pregătirea n-ar mai valora nici cît negru sub unghie. Realitatea e totuși mai cuprinzătoare decît drumul de la gară. De la gară trebuie să meargă undeva ! Trebuie să-i cazeze undeva ! Și domnul Mundstock, plin de ardoare, intră — în barăci.

Barăcile ! E seară și toți se pregătesc de dormit. Se pregătește și nefericitul domn Vorjahren. Are patul în colț.

Atunci, deodată, ușa zboară în lături și în baracă năvălește un soldat cu automatul.

Vine probabil să spună noapte bună, își zice domnul Theodor Mundstock, sprijinindu-se liniștit de zid, nu departe de ușă, după asemenea plimbare cu cincizeci de kilograme, somnul e într-adevăr un lucru bun. Dar știe că soldatul nu vine să le ureze noapte bună.

Vitelor, culcarea, poruncește soldatul și agită automatul. Culcarea !

Domnul Vorjahren se culcă în colțișorul lui și se răsucește.

Tu, din colț, ce te tot sucești, începe să țipe soldatul și ridică automatul, culcă-te, idiotule !

Domnul Vorjahren se face palid și rămîne nemișcat ca un mort. Domnul Mundstock ridică sprîncenele. De ce s-o fi răsucit așa domnul Vorjahren cînd s-a culcat, probabil din cauza înjurăturilor soldatului. Îl mai și enervează. Ehe, trebuie să se obișnuiască scumpul domn Vorjahren, doar azi așa li se vorbește oamenilor ! Domnul Mundstock simte că începe să se supere. Îl deranjează faptul că, plecînd, soldatul trîntește ușa. E pur și simplu nebun, într-o epocă normală nu l-ar angaja nici măcar la un hotel de rang inferior. Să înjure și să trîntească ușa, așa ceva nu face decît un psihopat. Dar, deși e supărat în cugetul lui, observă totuși că din ușă a zburat o așchie mică, mititică. E cît pe ce să strige, pentru Dumnezeu, aici totul e din lemn, pereții, dușumeaua, tavanul și priciurile.

Priciurile !

Cum nu le luase încă în seamă !

În domnul Mundstock se face lumină.

Acum se explică de ce s-a răsucit domnul Vorjahren cînd s-a culcat. Nu e obișnuit să

doarmă pe prici. Îl stînjenește. Ei, asta e! Și domnul Mundstock, de bucurie, se înroșește. A mai descoperit un lucru.

Că pe prici nu e obișnuit nici el să doarmă. De treizeci de ani buni doarme în patul moale, pe care și-l face spre seară din canapea. De treizeci de ani buni — canapea ziua, pat noaptea. Știe că din această clipă totul se schimbă radical. Patul, un nonsens, s-a sfîrșit cu el. Peste o clipă, cînd se va duce la culcare, o să pună pe canapea scîndura de călcat. Dar deocamdată nu se duce după scîndură. Se sprijină mai departe de zid și se încruntă ca mai înainte. Ce, parcă se poate duce la culcare? Doar n-a terminat încă. S-au culcat și începe noaptea.

Noaptea.

Domnul Mundstock a trecut în mijlocul barăcii și a început să se uite primprejur.

În jur e întuneric, aproape ca în tunel. Nici corabia lui Columb nu se vede. Pe priciuri sînt aranjați oameni. Unii dorm și aceia sînt cei mai fericiți. Alții moțăie doar, aiurînd ca într-o agonie. Dar majoritatea veghează și privește îngrozită în întuneric. Domnul Mundstock nu le vede fețele, le bănuiește însă paloarea, cenușiul, gălbejeala, totul se revoltă în el, dar trebuie să se stăpînească. Nici nu mișcă măcar, să nu-i sperie.

Deodată se luminează de ziuă.

Caravela lui Columb se ivește brusc din întuneric plutind prin semiîntunericul dintre priciurile acelea îngrozitoare, care încep să se vadă împreună cu figurile palide, cenușii și galbene, mai slăbite și mai obosite decît ieri seara, cînd

venise soldatul să le ureze noapte bună. Se apropie dimineața.

Domnul Mundstock presimte că peste vreo oră se vor scula, și repulsia lui pentru blestematul acesta de loc crește nemăsurat. Pe neașteptate ușa zboară în lături și în baracă năvălesc uniformele.

Bună dimineața, domnilor, cum ați dormit prima noapte la noi, binevoiți a vă scula liniștit și foarte încet. Dar nu spun așa ceva. Agită automatele și latră: *raș, raus, raș, raus,* precum niște cîini turbați, de se cutremură zidurile barăcii, de se cutremură zidurile micuței camere, de se leagănă corabia de pe abajur.

Raș, raus, raș, raus. Domnul Mundstock stă în mijlocul acestui lătrat și abia se abține să nu scuipe. Începe să fie sătul. Trebuie să se stăpînească, ca să se uite atent mai departe. Observă că oamenii se scoală cu greu, ba chiar unul din colț foarte greu. Nici nu se poate ridica de pe prici.

A, domnul Vorjahren!

I se trage de la faptul că a dormit mereu în pat. Numai de n-ar plăti prea scump faptul acesta. Pînă să gîndească astfel, o bestie în uniformă se repede la domnul Vorjahren și începe să-l tragă de pe prici.

— *Sie, faule Sau,* îl dojenește, de se cutremură zidurile, porc leneș, mai stai mult? Sau n-ai chef?

Domnul Vorjahren e cît pe-aci să se prăbușească. Desigur, e rezultatul faptului că nu s-a exersat pe scîndură. Numai de nu l-ar mai și lovi cu piciorul bestia aia. Sînt nebuni de legat. Și

domnul Mundstock, cu un efort de voință, își înăbușe mînia, încearcă să observe fiecare mișcare a domnului Vorjahren și constată că a ști să stai întins pe scîndură nu înseamnă că ai cîștigat.

Trebuie să știi și să te scoli corect de pe scîndură, de îndată ce sună deșteptătorul.

Va fi cu siguranță înainte de opt, cum e obișnuit el, cînd nu trebuie să măture străzile de dimineață. Nu rămîne, îi străfulgeră prin creierul revoltat, decît să se obișnuiască și cu asta. Cine știe totuși cînd s-o face scularea în blestematul ăla de lagăr — își privește „omega" de la mînă — n-a aflat pînă acum. Poate știe bătrînul Haus, care are știri din comunitate, ar trebui să-l întrebe. Șapte o fi de ajuns ?

Oamenii se scoală de pe priciuri, soldații latră și e încă întuneric. Abia acum se luminează de ziuă.

Poate la șase ? Deși asta e steaua lor. De altfel, șapte e numărul lor. Dar nu înseamnă nimic. La ora șase dimineața, jos de pe scîndura de călcat. În cele din urmă, mînios, se hotărăște pentru cinci. La cinci !

„N-am să mor dacă mă scol la cinci aici, își spune cu privirea la «omega», dar acolo ar putea să se răzbune." Ca pe Samuel Vorjahren. O să învețe să se așeze pe scîndură, o să învețe să se dea jos de pe scîndură, o să învețe să se trezească la cinci, și astfel nimeni n-o să mai latre la el, cum că ce se sucește acolo, în colț ? Dealtfel, pentru siguranță, nici nu va dormi în colț, e logic. Cum de nu i-a venit ideea domnului Vorjahren ? Asta i-a trebuit ?

Și domnul Mundstock mai privește o dată, pentru ultima oară, prin baracă și zice : așadar, am terminat destul de mulțumitor și cu noaptea... Și ca să se liniștească, se duce să se așeze pe fotoliu.

Apoi îi vine ideea că totuși nici acum nu s-a terminat. Trebuie să fie lucruri mai rele, cele pentru care se merge de fapt în lagăr, dar nu-i nimic. O să ajungă și la ele.

Numai că trec cinci minute și domnul Mundstock stă și se gîndește și nu-i vine nimic în minte. Poate ar trebui totuși să-l caut pe Haus, își zice, domnule Haus, întreb, ce se mai întîmplă acolo, dumneavoastră aveți știri de la comunitate. Firește, dacă n-a înnebunit între timp. Dar nu e posibil să-l viziteze pe Haus acum, e seară, abia mîine, și el ar vrea să continue.

„N-are sens să mă opresc acum, spune, strîngîndu-și capul în mîini, cel puțin dacă aș mai cunoaște încă o părticică a acelei groaznice realități, ca pregătirea să nu fie de florile mărului..."

A ajuns însă așa departe, că, deși îngrijorat, nu se lasă pradă neliniștii.

Simte că, după toate suferințele îndurate, e sănătos.

Îi vine gîndul dacă nu e cumva greșit să fii prea sănătos. Să nu cumva să-l dea la muncă grea. Acolo omul trebuie, în mod evident, să se țină la mijloc și în ce privește sănătatea. Dar, îi trece prin cap, ce-ar fi totuși ? Ce-ar fi ? Parcă ar fi căzut fulgerul din cer, domnul Mundstock sare din fotoliu.

În ultima clipă a mai descoperit munca la carieră...

Aleargă în săliță după paravan unde, lîngă zid, se află un vătrai. Poate de la bunica, Dumnezeu s-o binecuvinteze. Și, peste o clipă, domnul Mundstock, cu sapa pe umăr, se îndreaptă spre cariera de piatră.

E mare, acoperită sus cu pomișori pipernicíți, pretutindeni mult praf, gălăgie. Oriunde se uită, nenorociți pe jumătate dezbrăcați și printre ei uniforme în cizme. Își dă jos haina și cămașa și se pomenește în fața unui bloc de piatră neobișnuit de mare. La început e de rău. Lovește, lovește, mai să cadă lampa de pe masă, din piatră sar numai așchii. Își încordează toate forțele și lovește, lovește, pînă ce sapa se înfierbîntă, zidul se cutremură, în fața ochilor îi zboară scîntei și atunci simte că merge din ce în ce mai bine, și-și dă seama de ce. Că în rezultatul acesta se află exercițiile oneste cu geamantanul. Fiindcă și la carieră lucrul depinde de membrele superioare. Astfel că, pînă la urmă, își spune, mare lucru cariera, e cam tot aia ! Nu e cine știe ce. Dar pe unde s-o ascunde Vorjahren ? Aici probabil nu e, ei sigur, cum să fie aici, e slab și nevolnic și asta e muncă grea, îi iau doar pe cei mai sănătoși. Nu pe bietul Vorjahren de la *Cînepă, frînghie și ață*... În acel moment sună sirena și munca ia sfîrșit.

Își șterge mulțumit fruntea.

Numai să-i spună ceva monștrii ăia în uniforme !

Vrea să se îmbrace și să plece și oamenii din jurul lui se îmbracă, cînd așa, din senin, un monstru se repede după el și strigă îngrozitor. Domnul Mundstock se întoarce și rămîne năuc. Pînă să poată deschide gura, își amintește de palmă...

Se apropie miezul nopții.

Pentru prima oară după treizeci de ani, domnul Theodor Mundstock nu transformă canapeaua în pat. Aduce din săliță scîndura și, pentru prima oară după treizeci de ani, domnul Theodor Mundstock transformă canapeaua în prici.

Și cînd, în întunericul camerei, se culcă pe priciul de lemn ca în lagăr, palma aceea din carieră îi vibrează în tot corpul. E adevărat, își amintește de ea încă de pe rampă. Dar abia acum, după carieră, știe că o dată cu palma lucrurile încep să devină serioase. Acolo pe rampă o evitase ușor, pentru că nu era la margine, dar la carieră stă față în față cu bestia în uniformă. Oare va suporta palma ? Mai înainte nici nu era obiceiul să lovești pe cineva peste față, de unde să aibă experiență ? Omul în uniformă urlase la el, mai să-i sară beregata, apoi ridicase mîna și el simțise cum, pe fața slăbită, îi căzuse palma monstruoasă a nebunului, de văzuse scîntei. Calm, calm, își spune pe prici în întunericul cămăruței sale, altfel nu merge. Simțise de asemenea pe buza de jos sînge, strînsese poate prea tare dinții și se mușcase. Gestul putuse să pară un semn de mînie. Putuse să-l enerveze pe nebunul în uniformă. Să nu strîngă dinții, să nu-și muște buzele. Și domnului Mundstock, stînd în întuneric, pe prici, îi năvălesc în cap alte gînduri. Că după ceea ce se va întîmpla nu trebuie nici să i se uite în ochi nebunului în uniformă. Faptul ar apărea

ca o invitaţie să-l lovească a doua oară. Trebuie să se uite cît mai jos. La cravată, cum spunea Haus odinioară, cînd le vindea, la cravata maro. Cîndva el purta cravată verde, iar acum cenuşie. Oare Haus avea vreuna maro ? El n-are nici una. Dar trebuie să se obişnuiască cu ele. Ar putea să-şi vopsească una. Să cumpere de la drogherie un praf. Dar se poate întîmpla ca tipul în uniformă să-i scoată un dinte. De emoţie domnului Mundstock, cum stă întins pe prici, i se taie picioarele. Recunoaşte că bruta poate să-i scoată cîţiva dinţi. Ce e de făcut acum ? Bine ar fi să-i scuipe imediat, nebunul o să-şi dea seama că şi-a realizat scopul şi cine-şi realizează scopul se opreşte. Se va întoarce şi va pleca. Poate că ar trebui să aibă pregătit în gură, pentru cazul acesta, un dinte. Brusc îşi aminteşte de doctorul Schleim. Dr. Schleim, care era însurat cu o artistă de la Teatrul german, mort acum şase ani, odihnească-l Dumnezeu ; şi-şi aminteşte, Dumnezeule, am cîţiva dinţi falşi, de acum şase ani. Proteza ! „Am cîştigat, îşi spune, proteza pot s-o scot cu limba şi s-o scuip, să-l binecuvinteze sfîntul pe Schleim, am cîştigat ! Apoi o iau şi-o pun în gură, bineînţeles cînd monstrul o să se întoarcă. Sau chiar în faţa lui, dacă-şi dă seama că e proteză şi porunceşte s-o ridic. Totul merge bine, îşi zice, totul merge strună." Totuşi, cum stă în întuneric, pe prici, nu încetează să presimtă ceva grav : căci în lucrurile acestea dificile n-are antrenament.

Nu e uşor să primeşti o lovitură, încît să vezi stele verzi, şi în acelaşi timp să te gîndeşti imediat cum să dai drumul la dinţi, să nu strîngi

prea tare buzele şi să nu le muşti, să nu te uiţi în ochi, ci la cravată, şi Dumnezeu mai ştie ce. Într-un asemenea moment, toate acestea nu sînt lucru de nimic.

Dar cum să organizeze antrenamentul ?

Domnul Mundstock începe să presimtă că o să fie mai greu decît ridicarea valizei şi lovitul pietrei. Acolo ajungea el singur, dar aici...

Domnul Mundstock se întoarce pe prici şi priveşte în întuneric. Expune, discută în contradictoriu, meditează, începe să nu mai fie în apele lui. Nu-i vine nici o idee, nici o posibilitate, nici o metodă practică, nimic. Şi de oboseală i se închid ochii şi aţipeşte, cînd în fine îi vine ideea.

„Cum am putut să uit, îşi zice şi-i sare inima, doar..."

Priciul îl înghioldeşte, întunericul îl înconjoară şi el, cu sprîncenele uşor ridicate, zîmbeşte şi-i pare că se află pe cel mai frumos pat.

XIII

A doua zi, domnul Mundstock nu poate aştepta seara. Adică ora cinci, cînd experienţa acestor mizeri ani de război te învaţă că în prăvălii se află cei mai puţini oameni. La patru şi jumătate îşi îmbracă vechea haină neagră şi-şi trece în revistă buzunarele. Cheia, batista nu sînt bune. Micul portmoneu cu cîteva coroane, da. Şi mai ales, bonul de la familia Čížek, hîrtiuţa pentru cincizeci de grame de carne. Apucă servieta, pavăza stelei lui, nu-şi ia însă pălăria, care l-ar incomoda azi, şi iese din casă.

Cu bonul pentru cincizeci de grame de carne, cu servieta și fără pălărie, dar în același timp cu un plan bine chibzuit.

Cum a putut uita oare de omul practic, care are metoda lui în toate ? De ultimii trei ani mizerabili doar el era vinovat ! Prin simpla lui uitare. Și-a plăsmuit și-o umbră — Mon.

„Fugi de aici", gîndește el, văzînd o umbră pe culoarul de la parter.

— Eu sînt, domnule Mundstock, vă doresc bună seara...

— A, e doamna portăreasă ! Bună seara. Unde mă duc ? Pînă la măcelar.

— La bătrînul zurbagiu ? Salutați-l din partea mea.

Știe că va fi pentru prima oară că nu-i va îndeplini dorința doamnei Čívrná. E cu totul imposibil să-l salute azi pe măcelar. N-ar corespunde planului.

Planului, în care fiecare propoziție e precis stabilită și fiecare cuvințel calculat.

Iese din casă.

Ajunge după colț.

Inima îi bate ceva mai puternic.

La drept vorbind, socoate el, e foarte îndrăzneț planul pe care intenționează să-l aplice, e de fapt foarte periculos. E cel mai gîndit plan care s-a născut vreodată în el, dar ce-ar fi să nu izbutească ? N-o să cheme Klokočnik poliția ? Respinge gîndul, de îndată ce-i trece prin cap. Da de unde, Klokočnik și să cheme poliția ? În ziua de azi și pentru el ! Și-apoi ce, nu-l știe de ani de zile ce arțăgos cumsecade și impulsiv e ? Nu-l știe și doamna portăreasă Čivrná ? Iar de cînd

sînt nemții aici e și mai sălbatic, și mai furios. Nu, hotărît, nu va fi dezamăgit. Strînge servieta la piept și cu cealaltă mînă, în buzunar, portmoneul cu bani puțini și bonul pentru cincizeci de grame de carne. E pregătit pentru toate posibilitățile în afara poliției, pe care n-o ia în considerare, așadar poate să dea greș ? Observă în treacăt oamenii pe care-i întîlnește și zîmbește îngăduitor.

În turn, dincolo de parc, bate ora cinci.

Pe casă o firmă, roșu cu alb.

Alois Klokočník, măcelar și mezelar. Marfă proaspătă, calitatea I-a. Direct de la abator.

Și sub ea, o plăcuță pictată :

Cine cumpără la mine
O duce bine,
Cu vită și porc a-ntîia.

I-o compusese birtașul de pe strada alăturată, care e un pic și poet.

Ușa prăvălioarei e sărăcăcios camuflată, colțul de jos al peticului de hîrtie se poate desprinde și înăuntru se aprinde lumina. Dar e abia cinci.

Cu inima bătînd deschide și intră.

În prăvălie e un singur client, o doamnă fără stea, cumpără o sută de grame de tobă neagră. Pentru cină, pentru soț și pentru ea. „Adevărat ospăț, își zice și zîmbește compătimitor, strîngînd servieta la piept." Doamna îl privește, zîmbește și ea compătimitor, dă din cap repede și pleacă salutînd. Așa că e singur în prăvălie. Singur cu cel care stă după tejghea...

Stă după tejghea cu picioarele depărtate, cu șorțul alb și cu labele pe sticla sub care are marfa, cu gîtul dezgolit, cu mustața înspăimîntătoare, gras și voluminos, un adevărat măcelar. Stă, privește și așteaptă, ca un cîine uriaș. O clipă, domnului Mundstock i se strînge inima. Dar nu lasă să se vadă nici umbră de frică. „Am trecut eu prin altele mai rele, se gîndește, ce, n-am trecut și prin munca în carieră ?“ Și-și scutură gîndurile printr-o mișcare energică.

— O sută de grame de salam, din ăsta de patru, zice și trîntește mîna pe sticlă.

Cîinele uriaș și tăcut de după tejghea mișcă ușor mustața — poate se miră cum vorbește azi acest domn Mundstock — pipăie cu laba sub sticlă și taie o bucată de salam. Apoi o aruncă pe cîntar, fără să clipească, și în acea clipă atenția domnului Mundstock se orientează în altă direcție. Știe că balanța arată mai mult de o sută de grame. Dacă s-ar emoționa, s-ar termina cu planul său bine gîndit. Apoi cîntarul țăcăne, pachetul e cîntărit.

Scotocește în buzunarul hainei, scoate portmoneul, deschide și-i dă măcelarului hîrtiuța pentru cincizeci de grame de carne. Măcelarul Alois Klokočník abia se uită la bonul care se pierde complet în laba lui și e gata să nu spună nimic și să-l arunce în sertar. Asta e prima primejdie. Domnul Mundstock a prevăzut-o foarte precis și e pregătit.

— Ce vă uitați așa la bon, de parcă aș vrea să vă înșel ? izbucnește conform planului. Ce, era de cincizeci de grame, nu de o sută ? Și se încruntă urît.

Măcelarul îl privește și mișcă un pic mustața. Îi e probabil penibil, îi e foarte penibil ; trebuie să-i arate că în realitate e vorba doar de cincizeci de grame. Dar domnul Mundstock a prevăzut foarte precis faptul. E a doua primejdie și e pregătit. Țipă conform planului :

— Totuși am dat bon de o sută, trebuie că l-ai schimbat în laba aia a dumitale !

Măcelarul holbează ochii.

Dar domnul Mundstock știe că turbatului nu trebuie să-i lași timp să-și revină după grava acuzare. Mai înainte ca acesta să se dezmeticească, aruncă pe tejghea coroanele și spune :

— Ai aici banii. Patru coroane sînt destul pentru salamul dumitale. Mai e și stricat pe deasupra. Așa vinzi întotdeauna ? Ar trebui să-l dai la menajerii.

Măcelarul și-a venit în fire.

— Pentru Dumnezeu, domnule Mundstock, e război doar, știți că dacă aș putea le-aș da cu piciorul, dar stricat nu e, domnule Mundstock, credeți-mă, pe cel stricat l-aș arunca, aș da cu el de pămînt...

Simte că de data asta nu prea i-au ieșit socotelile.

Presupusese că măcelarul se va înroși și cînd colo el se scuză. Nu se poate decît să treacă peste acest fapt și să continue conform planului. Adică, ca și cum s-ar fi înroșit și ar fi strigat amenințător : ce înțelegi prin „stricat“, domnule Mundstock ?

Așa că țipă :

— Ce-am înțeles ? Că nu ești un măcelar onorabil. Fiindcă un măcelar onorabil s-ar rușina de asemenea marfă. Ar trebui să faci altceva !

— E război, domnule Mundstock, zice răgușit ursuzul și își plimbă nervos labele pe sticlă, pui și gîște nu sînt. Au înfulecat tot. Le-aș da cu piciorul...

Simte că din nou nu i-a reușit planul. Presupusese că măcelarul va începe deja să strige. Iar el, pînă una alta, se scuză mereu. Ce s-o fi făcut azi cu violența lui ? Ce se întîmplă cu el ? Se supără, însă pe ei ! Pe ei ! Nu rămîne decît să fie adus în direcția cea bună prin atacuri fulgerătoare.

— Azi fiecare se scuză dînd vina pe ei, dă Mundstock din cap. Fiecare le aruncă vina în spinare, ca și cum ei ar fi greșit.. Fiecare e nevinovat, ei sînt cei mai răi... E ușor să vinzi carne stricată și să-ți speli mîinile în felul acesta...

Observă că măcelarul începe să nu mai fie în apele lui. Îl privise într-un fel ciudat. Acum, după cuvintele acelea. Pentru Dumnezeu, numai de n-ar crede că am înnebunit, îi fulgeră prin minte, că pe urmă adio plan. Mai bine să nu mai aștepte nimic.

— Asta spun, să arunci vina în spinarea nevinovaților, strigă, de zbîrnîie sticla de pe tejghea, apucă cele o sută de grame — e cu siguranță mai mult, îi trece fulgerător prin cap, simte greutatea în palmă — și acum vine unul din momentele culminante.

Îi aruncă salamul în cap lui Klokočník, cum stă după tejghea, cu labele sprijinite de sticlă.

Măcelarul înțepenește.

„Calm, calm și să rezist, șoptește, i se zburlesc deja mustățile, semn bun..."

— Ce-ați înțeles prin asta, domnule Mundstock ? De cînd sînt nu mi s-a întîmplat așa ceva, zice în sfîrșit, după mai mult timp, domnul Alois Klokočník, cu un ton special, apăsător, ca și cum s-ar fi stăpînit.

— Ce-am înțeles prin asta ? Ce-am spus ! Să-ți mănînci singur salamul, dacă vrei amănunte. Nici măcelar adevărat nu ești. Nici forță n-ai în mîinile alea ale dumitale, așa cum au măcelarii adevărați. Nu te pricepi nici să tai carnea...

În acel moment, ca și cum l-ar fi înțepat ceva, măcelarul Klokočník se întinde peste tejghea și laba lui se odihnește pe umărul domnului Mundstock : „Domnule Mundstock, îl zgîlțîie, domnule Mundstock !"

Pe tejghea, în fața ursului congestionat, cad doi dinți din față. Apoi, gura întredeschisă și ochii privesc încremeniți la gîtul sălbatecului, la locul acela dezgolit, unde se poartă cravata maro...

— Cristoase, strigă măcelarul și roșeața de pe fața lui dispare brusc, domnule Mundstock, ce-ați făcut ? E groaznic dacă v-ați rănit, nu vă curge sînge ? Ce s-a întîmplat cu dumneavoastră ?

Dar, după tejghea, vede stînd un domn care zîmbește afabil, ca cel mai fericit om din lume, vede un domn într-o haină veche, ponosită, cu steaua evreiască, binevoitor, drăguț și amabil, așa cum a fost acest domn treizeci de ani de cînd se cunosc, și-l aude spunînd :

— Nu-i nimic, domnule Klokočník, nu-i nimic, e în ordine. Nici nu ştiţi despre ce e vorba! Cît mi-aţi fost de folos. Iar cu dinţii să nu vă faceţi griji, erau falşi, am încă cinci de felul ăsta.

Cînd, după o bucată de timp, domnul Mundstock iese din măcelăria şi mezelăria lui Alois Klokočník, are în buzunar două sute de salam, în portmoneu un bon pentru două sute grame de carne, numai cele opt coroane le-a luat măcelarul de la el. „Bun, cumsecade măcelarul Alois Klokočník, îşi reproşează domnul Mundstock şi mai să-i dea lacrimile, sărmanul, cum s-a speriat, dar ce puteam să fac?"

S-a lăsat seara, deasupra străzii zboară fulgi mărunţi de zăpadă, unii din ei i se aşază din cînd în cînd pe păr. În ciuda înserării, felinarele întunecate sînt încă stinse. Merge şi-şi spune: aşadar, am terminat cu asta. Era lucrul cel mai rău şi iată, s-a terminat. Cu ajutorul Domnului şi al măcelarului Alois Klokočník. Cum mai merge treaba, cînd există un plan bine stabilit! Au fost totuşi destule greutăţi. Ba chiar o abatere. Dar a reuşit. Cu ajutorul Domnului şi al planului precis stabilit.

Cînd intră în săliţă, lasă jos camuflajul, aprinde becul şi se duce grăbit după paravan. Fără să clipească aruncă cele două sute de grame de salam în tigăiţa albăstruie împreună cu o bucăţică de slănină şi aprinde gazul. Astă seară o să fie ospăţ. Astă seară ar putea să întindă masa şi să citească ceva din Şulhan-Aruh. Sau să se ducă după cină la familia Čížek. La oamenii aceia buni, care îl ajută cum pot şi nu se tem nici un

pic. Dar îşi aminteşte că după mîncare îl aşteaptă încă multă treabă. Şulhan-Aruh şi familia Čížek de-abia mîine. Se uită la salam cum se prăjeşte, îl plimbă în tigăiţă, amestecă puţin, sărează, adaugă o picătură de apă. Îşi scoate apoi cămaşa, ia una nouă, ca să se ospăteze bine şi să fie pregătit pentru alte chinuri nocturne. Pentru alte chinuri, care-l aşteaptă astă seară. Cu un surîs blajin pe faţă, domnul Mundstock oftează neputincios.

Şi se mai gîndeşte: poate că salamul nu e de porc.

XIV

E dimineaţă şi domnul Mundstock se grăbeşte spre brutar. Spre brutarul Jakub Pazourek, căci i s-a terminat pîinea, spre omul cu mîinile îngrijite şi cu faţa fină, aristocratică. De fapt, domnului Mundstock nici nu-i pasă acum de pîine. Se grăbeşte spre brutar dintr-un motiv mult mai ciudat.

În halat alb, brutarul stă lîngă raftul din fund, socoteşte ceva, spune „momant", îşi aruncă din cînd în cînd ochii spre el, dar socoteşte mai departe. „E brutar, îşi zice domnul Mundstock, aşadar socoteşte chiflele, dar de ce oare îşi aruncă aşa ochii spre mine? Probabil din cauză că n-am mai fost pe aici de multă vreme. Trebuie să am răbdare. Ca să-mi satisfacă dorinţa şi să se realizeze ceea ce vreau să-i propun."

Deodată brutarul scoate un strigăt şi se repede spre tejghea.

— Mii de tunete, strigă, mă tot întreb : să fiţi dumneavoastră, să nu fiţi, cum v-aţi schimbat ! Scuzaţi-mă, domnule Mundstock, că v-am lăsat să aşteptaţi aşa mult.

— Nu-i nimic, domnule Pazourek, zîmbeşte domnul Mundstock, terminaţi-vă treaba. Număraţi chiflele, acum eu v-am încurcat.

— Nu m-aţi încurcat, domnule Mundstock, nu număram chiflele. Socoteam cu cît s-au scumpit parfumurile franţuzeşti Chanel, ştiţi mie-mi place Chanelul cel mai mult. Domnule procurist, dumneavoastră faceţi probabil cură de gălbenuşuri sau la lampa de cuarţ, altfel nu e posibil. Aşa ten magnific nu întîlneşti nici la doamna Lavecká... Şi în spatele tejghelei, brutarul îşi împreunează mîinile îngrijite şi îl priveşte cu evlavie, lăsînd totul în jurul lui la voia întîmplării.

Domnul Mundstock tace şi gîndeşte : dac-ar şti de ce-am venit, ce-ar spune oare, şi zîmbeşte.

Deodată cineva din spatele prăvăliei îl strigă pe brutar să vină după pîine şi brutarul zice „ce chin" şi, cu o mişcare elegantă, dispare în prăvălie. După o clipă, apare asudat tot, căci duce în mîini un coş uriaş cu pîini rotunde. Trînteşte coşul pe jos şi oftează : „Ce greutate ! În felul ăsta îşi distruge omul treptat mîinile !"

Domnul Mundstock vede că norocul începe să-i surîdă şi încuviinţează repede :

— Bineînţeles, de la asemenea coş de rufe. Şi nici n-aveţi flanel.

— Ce n-am, vă rog ? întreabă brutarul.

— Flanel.

Iar cînd faţa plăcută a domnului Pazourek încremeneşte într-o expresie nedumerită, explică :

— Flanelul, domnule Pazourek, e esenţial. Şi dumneavoastră nu-l aveţi.

Dintr-o dată domnului Mundstock i se pare că brutarul e consternat şi că nu ştie ce să-i răspundă. Desigur, cum să ştie, cînd n-are idee ce e acela flanel. Peste o clipă, cînd îi va spune de ce a venit şi-i va explica, ce-o să se mai uite. Trebuie totuşi să-l mai pregătească un pic.

— Aşadar, vi se pare că arăt bine ? întreabă.

Brutarul se dezmeticeşte un pic şi oftează că minunat. Ca din salonul doamnei Boženka Lavecká, dacă-l ştie cumva. În schimb, spune trist, pe doamna Schleimová, dacă o ştie, nici n-ar mai recunoaşte-o omul. Fusese întotdeauna o doamnă aşa îngrijită.

— Actriţa de la Teatrul german, dă din cap domnul Mundstock, văduva doctorului Schleim.

— Probabil fiindcă aşteaptă citaţia, spune brutarul şi plin de mirare îl priveşte din nou pe domnul Mundstock, eu mi-am închipuit că nici nu iau doamne aşa distinse.

Şi pe cînd domnul Mundstock îşi priveşte înadins mîinile în tăcere, brutarul zice :

— E vreo cremă franţuzească flanelul ăla ?

Zîmbind, domnul Mundstock clatină din cap.

— De unde să iei azi o cremă franţuzească, domnule Pazourek ! Pur şi simplu, flanel.

Emoţionat, brutarul oftează şi spune :

— Ieri, madam mi-a povestit despre un domn Haus. Spunea că e cel care avea *Trödlerei* [1], dar eu nu-l ştiu... Domnul ăsta se pare că face în locuinţă diverse lucruri bizare şi săptămîna tre-

[1] Comerţ de vechituri (germ.).

cută a vrut să se înece într-o albie, spunea. *In einem Waschtrog...*

Şi în timp ce domnul Mundstock tresare uşor şi se gîndeşte : pentru ca în felul acesta să înceapă să cheme duhurile, brutarul întreabă :

— Sau e ceva de casă ?

Domnul Mundstock aprobă tainic din cap şi tace, brutarul oftează.

— Dar madam se teme să nu-l ducă la ospiciu pe domnul Haus. Să nu nimerească la balamuc domnul Haus, *der alte Trödler,* negustorul de vechituri, zicea. *In einem Trottelhaus...* Dumneavoastră cu siguranţă n-aşteptaţi citaţia, dacă arătaţi aşa... adaugă încet brutarul, uitîndu-se la el întrebător.

— Ce vă mai trece prin minte, domnule Pazourek, sigur c-o aştept. O aştept, o aştept. Cine n-o aşteaptă oare ? Transporturile pleacă zilnic, domnule Pazourek...

— Ah, da, pleacă zilnic, încuviinţează trist brutarul, şi madam aşteaptă. *Schrecklich, aber Wahr*[1], a zis. *Arme Teufel,* unul ca celălalt. *Und der Arme muss überall in den Sack*[2], a spus.

— Asta i se trage de la teatru, dă domnul Mundstock din mînă, uşor jignit. *der Schrecken ist oft grösser als die Gefahr*[3], dacă vrea doamna von Schleimová să ştie, biata de ea. Ei, domnule Pazourek, ceea ce se întîmplă azi nu e teatru,

[1] Groaznic, dar adevărat (germ.).

[2] Nenorocitul... Şi pretutindeni omului sărman i se înfundă (germ.).

[3] Spaima este adesea mai mare decît primejdia (germ.).

cum îşi imaginează probabil doamna Schleimová, e adevărul adevărat. Omul trebuie să fie pregătit. Metodă şi iar metodă, asta contează ! Omul nu trebuie să fie fantezist. Dă-mi, te rog, o jumătate de pîine...

Şi domnul Mundstock îi întinde brutarului bonurile şi banii, ia pîinea şi-apoi, întorcîndu-se, ca şi cum ar fi vrut să se convingă că în prăvălie nu e nimeni străin, zice :

— Domnule Pazourek, ca să vă spun în fine adevărul, n-am venit de fapt azi la dumneavoastră pentru pîine. Spuneţi că arăt minunat, dar nici pomeneală să merg la salon şi încă în vremurile astea, cred, de altfel, că nici nu mi s-ar îngădui. Procedez cu totul altfel. Ce-aţi zice, domnule Pazourek, dacă v-aş ajuta puţin pe aici. Să duc coşurile, de pildă, dacă sînt aşa grele pentru dumneavoastră şi asta ar fi de fapt lucrul cel mai mic, nici nu e vorba de el, mai de grabă să am grijă de cuptorul unde coaceţi şi să scot din el, ştiţi, lucrul acesta ar reprezenta ceva pentru mine...

Domnului Mundstock i se pare că brutarul e complet zăpăcit şi nu ştie ce să zică.

— Bineînţeles că nu v-aş cere nimic în schimb, adaugă repede, aş face-o aşa, pentru plăcerea mea, căci trebuinţă de fapt nu mai am. aş face-o doar ca ceva în plus...

— Dar, domnule Mundstock, nu e posibil, îşi revine brutarul, v-aţi distruge complet, acolo, la cuptor, e foarte cald, dogoreşte, n-aş putea să vă cer aşa ceva, arătaţi splendid...

Scîrţîie uşa şi în prăvălie intră o clientă.

— Mai vorbim noi altădată, zice zîmbind domnul Mundstock, o să vă spun ce e flanela şi ce vrea să zică cînd e folosită... şi pleacă.

Se duce vesel acasă, chiar dacă nu s-a înţeles cu brutarul asupra lucrului pentru care venise la el, dar e totuna, simte că brutarul o să-i dea voie. Se gîndeşte ce entuziasmat era, cînd, după obicei, i-a deschis uşa, dar se gîndeşte şi la doamna Schleimová care aşteaptă şi la bătrînul Haus care poate că într-adevăr cheamă duhurile şi-a vrut să se înece.

„Bieţii de ei, îşi spune, nu suportă."

Deodată grăbeşte pasul.

Dă fuga acasă cu pîinea.

Deschide uşa şi aleargă în săliţă. Cu viteza fulgerului deschide cutia de scrisori. N-o fi venit oare în timp ce era la brutar ? Dar cutia poştală e goală. Nu cuprinde nici măcar o vedere.

XV

Spre orele cinci luă loc la masa familiei Štern.

Doamna Šternová şi bunica nu-şi mai reveneau din uimire.

Šimon se miră.

Frýda se uita doar.

Otto tăcea.

Zîmbi modest şi spuse că n-a venit pentru asta...

În cele din urmă bunica, din mijlocul scaunului de catifea şi al dantelelor respectabilei bonete, începu :

— Slavă Domnului c-aţi venit, iarăşi nu ştiu ce să facă. I-a cuprins din nou deznădejdea. Închipuiţi-vă, se îndoiesc din nou că pînă la primăvară se termină. Dacă-aţi trăi aici, nu v-aţi păstra înfăţişarea asta. Aţi îmbătrîni într-o seară, ca mine.

În timpul acesta, Šimon îngenunchease pe scaun, de partea cealaltă a mesei, şi cu bărbia sprijinită în palmă se uita la el cu ochi mari, încrezători.

Cu chipul încadrat de plete, Frýda începuse să privească faţa de masă.

Doamna Šternová zise :

— Eu nu mai sînt în stare. Cică pînă la primăvară ! Ce, nu e primăvară ? Nu e aprilie ? N-a trecut deja pésahul [1] ? Apoi întreabă : Ştiţi că şi doamna Schleimová ? Aţi cunoscut-o ?

Spuse că soţul ei i-a pus dinţii. Şi că ea se aştepta.

— Cine aşteaptă, găseşte, făcu bunica. Schleim aştepta. Şi adăugă : Să nu te pedepsească Dumnezeu !

Aceste cuvinte fură semnalul primului strigăt al doamnei Šternová.

— Să nu mă pedepsească Dumnezeu, ţipă, aşadar, eu mint şi ea n-a plecat. Sau poate că i-am dorit-o, nu ? I-am dorit-o Schleimovei, am zis Schleimová...

— Lasă asta, te rog, se auzi Otto vorbind mai înainte să se aştepte cineva, dar totul fu zadarnic.

[1] Paştele.

— Lasă-l şi pe Kolb, nu, nici el n-a plecat, se întoarse ea violent spre soţ, şi el stă încă acasă, Emy îi găteşte, după cîte am auzit, curci umplute şi se pregăteşte să plece într-o excursie în Italia ! La mare, se adresă din nou domnului Mundstock, acum, primăvara, acolo totul înfloreşte, aşa se zice... Familia Neufeld încă nu se pregăteşte de drum, strigă, încă nu s-au înţeles cu Kopyto, ăla care strînge lucrurile. Glasul doamnei Šternová căpătă deodată un ton mai liniştit : Şi ar trebui să vă mai spun. Da, dar familia Nettl, nu-i cunoaşteţi probabil, sînt acolo de-o lună, şi se tulbură din nou. Dac-or mai fi ! strigă. Frýda a avut un vis !

— Ei, un vis, şopti Frýda ridicînd ochii spre el, poate să nu însemne nimic.

— Se făcea că ne împuşcau pe toţi... mărturisi Šimon şi îl privi întrebător, cu capul sprijinit de palmă. Că pe un cîmp de exerciţii stătea unul în uniformă şi avea o mitralieră, iar noi eram în faţa lui şi el trăgea în noi cu mitraliera. Şi el parcă nu vedea că stăm acolo, altfel n-ar fi tras, dacă ne-ar fi văzut...

— Da, imaginaţie surescitată, încuviinţă el, oamenii scornesc multe azi. Omul trebuie să ia în consideraţie realitatea şi nu orice vorbă. Asta e calea salvării !

— Dar, domnule Mundstock, strigă doamna Šternová, prefăcîndu-se uimită, asta fac şi eu ! Iau în consideraţie realitatea şi nu orice vorbă. Dar tocmai acest lucru nu mi se recunoaşte aici ! Tocmai acest lucru mi se reproşează ! Şi ştiţi de ce ? Pentru că lor nu le place realitatea. Ei se strîmbă. Ar vrea să trăiască ca în vremea de

pace. Să fi văzut cum s-au repezit asupra mea, cînd le-am spus că magazinul de textile al lui Otto este al unui neamţ. Cică m-am găsit cui să spun aşa ceva, închipuiţi-vă ! Ca şi cum eu aş fi născocit-o. E al lui, dădu din mînă spre Otto, care stătea şi tăcea, stă acolo după tejghea şi taie catifea reiată. Şi trebuie să vedeţi ce afaceri face. Curg banii... Šimon rîse ştrengăreşte. Şi tu, nu rîde ! se răsti la el. Şi se mai miră că-mi distrug nervii. De unde să ia omul puteri ? Nu mă mir de cei care se refugiază în plăsmuiri, nu. Undeva trebuie căutată salvarea ! Cît poate omul să îndure ? Aştept să văd cînd o să înceapă cineva să mă învinuiască pentru că mă rog. Ce spun eu, să mă învinuiască ! La noi, domnule Mundstock, nu se învinuieşte. La noi se ocărăşte ! Eşti nebună, te rogi ! Gata lagărul ! Doamna Šternová aproape că începuse să plîngă. N-au decît, se îmbărbătă, îmi aduc aminte, cînd eram copil, nu era sărbătoare să nu ne ducem la sinagogă. Pesah, şavuot, hanuca, Anul nou, Ziua împăcării, iar acum să fiu necredincioasă, nu ?

— Te rog, Klara, nimeni nu-ţi aduce nici o vină, zise bunica aspru.

— Ba bine că nu, strigă, fiindcă vă e teamă. Au auzit, din întîmplare, că lucrul acesta nu se reproşează la oameni nici în lagăr. Un rabin cîntă *el Mole rahamin*[1]...

— Învaţă să vorbeşti, spuse bunica, dar doamna Šternová începu să plîngă, şi toţi amuţiră.

[1] Dumnezeu cel plin de îndurare (ebraică).

Apoi, ştergîndu-şi ochii, întrebă :
— Aţi fost la Haus ?
Mundstock simţi pericolul şi zise repede că nu.
— Aşadar, nici nu ştiţi c-a vrut să se înece ?
Uşurat, răspunse că ştie.
— A fost Otto alaltăieri la el, zise doamna Šternová.
— E pe zi ce trece mai rău. Nu prea mai e în toate minţile.
— Te rog, te rog, se auzi pentru a doua oară vocea lui Otto, iar bunica spuse severă :
— Nu mă mir de el. E om bătrîn.
— Are o fată roşcovană, care-i citeşte poveşti, exclamă Šimon, din celălalt capăt al mesei, şi-i zîmbi tainic.
— Are o fată de la comunitatea religioasă, o orfană, ca să-i pregătească de mîncare şi să-l îngrijească, spuse bunica cu fermitate. Îi citeşte cîteodată cu glas tare dintr-o cărţulie cu poveşti.
— Nu cîteodată, mereu ! i-o reteză doamna Šternová. Stă la fereastră, într-un colţ. El şade pe scaun şi ascultă. Dar asta n-ar fi nimic, adăugă, întorcîndu-se spre el. Aprinde lumînări şi cheamă cei şaptezeci şi doi de îngeri ai şemhaforasului [1]. Aţi mai auzit vreodată aşa ceva ? Ştiţi ce-i asta ? Eu nu ştiu. Poate că spun greşit. Zi, ce ţi-a spus, nu mai sta ! se întoarse spre Otto.
— Lasă asta, te rog, dădu Otto din mînă şi amuţi din nou.
— Să vedeţi ce-a povestit, urmă doamna Šternová şi domnul Mundstock avu brusc senzaţia că

[1] Cel atotputernic (ebraică).

şi ceilalţi au amuţit. Chiar bunica întoarse spre fiică o ureche dantelată. Doar Šimon, îngenuncheat pe scaun, nu încetase să-i zîmbească peste masă. Spunea că de fapt nu e nici un război şi că noi toţi trăim pe o stea, cum îi zice oare... pe scurt la miliarde de kilometri depărtare şi că ni se pare doar c-ar fi război şi că am fi pe pămînt. Pe steaua aia e belşug şi fiecare are tot ce visează, însă cînd ne culcăm noaptea ni se năzăresc diferite visuri, care sînt tocmai ceea ce trăim aici. Aşa că cel mai bine e să se ia în timpul nopţii prafuri de dormit, după care nu ţi se mai năzare nimic. Doar ce e pe steaua aceea, cînd ne pregătim de culcare, seara, înţelegeţi ?
— E o fantezie, declară el.
— Cică a vîndut regelui o statuie albă şi că astfel şi-a clădit o vilă, în care locuieşte. Adică acolo, pe steaua aceea. Dar că acum are visuri rele noaptea şi că i se năzare că ar locui într-o gaură de pe Benediktská, unde n-are nici cadă.
— Lasă asta, e un biet nenorocit, se auzi glasul lui Otto.
— Susţine, de asemenea, închipuiţi-vă, că aude cu ochii şi vede cu dinţii ! De aceea, zice, cînd nu vrea să audă nimic, închide ochii, tocmai aici însă e nenorocirea, că adoarme imediat şi i se pare că e pe pămînt şi că e război. Cînd nu vrea să vadă, închide gura. De-aia spune că în ultima vreme nu vorbeşte de loc. Toate astea i le-a spus lui Otto.
— Şi vorbea tot timpul, zise Šimon cu bărbia în palmă, privindu-l cu devotament.
— Şi ce-i cu fata, cu orfana ? se interesă, uitîndu-se la Šimon.

— Nu se mişcă de lîngă el, răspunse doamna Šternová, stă la geam, într-un colţ, şi citeşte poveşti. El zice că poveştile sînt singurul lucru bun din visurile lui despre pămînt ! Seara totdeauna, cînd se duce să se culce, o ia cu el pe stea, în vila lui. Dar prafurile pentru somn le ia în Benediktská, astea le are acolo... Aşa că, dacă staţi să vă gîndiţi, el ia seara drept dimineaţă, ziua drept noapte, iar pămîntul drept o stea. Pînă la prafuri... Înţelegeţi ?

În colţ, Otto se încrunta, toţi erau tăcuţi.

— Dar veşti din comunitate are ? întrebă domnul Mundstock.

— Are veşti din comunitate, încuviinţă doamna Šternová. Benediktská e la cîţiva paşi de Maislová. Acum i le-aduce orfana. Numai că şi asta e o nenorocire, şi veştile le ia drept vis. Închipuiţi-vă, ia drept vis toată comunitatea religioasă evreiască ! Pentru că aici, pe Benediktská, ar fi, cum spune, pe pămînt...

„Bietul Haus, îşi zise, ia veştile din comunitate drept vis. Ar trebui să-l caut totuşi şi să aflu alte amănunte despre lagăre, ar trebui."

— Dar să vă spun despre familia Neufeld, rosti doamna Šternová emoţionată, şi Otto dădu din mînă şi se întoarse spre geam. Neufeldii sînt gata de drum. Şi-au pus bine rufăria la domnul Kopyto.

— Şi blana, adăugă Šimon.

— Blana de asemenea. Ca şi familia Bäcker, de altfel, înainte de a pleca, spuse doamna Šternová.

— E prematur, se făcu auzit Otto, întors spre fereastră. Doamna Šternová ridică din sprîncene şi se întoarse puţin.

— Nu e prematur, strigă. Cînd or pleca, o să fie tîrziu. Ştiţi, el ar aştepta pînă în ultimul moment, îl arătă cu mîna, pînă la coborîrea scărilor. Poţi să ştii cine o să-l spioneze ? E foarte grav să ascunzi lucruri la cineva, sublinie ea, se consideră ca o înstrăinare a avutului Reichului ! Ajunge să fie în casă un denunţător, şi gata. La noi, din întîmplare, locuiesc numai oameni cumsecade, totuşi nu trebuie să facem mare gălăgie în casă. Šimon are obiceiul să istorisească fel de fel de lucruri pe coridor, de se aude pînă la etajul întîi. Am auzit că şi dumneavoastră aveţi pe cineva ?

— Da, pe Korka, spuse. Dar nu mă tem de el.

— Mie nu-mi vine să cred aşa ceva, zise Otto.

— Lui nu-i vine să creadă, repetă sarcastic doamna Šternová.

— Domnul Kopyto ăla poate fi într-adevăr un escroc, doamnă Šternová, remarcă Mundstock întorcîndu-se spre Otto.

— Nici chiar aşa, îl întrerupse ea, atît de departe nu merge el. Şi chiar dacă ar fi, totuna e, rosti, ai cel puţin o nădejde... Dar eu ştiu că nu e escroc. Domnul Kopyto e un om cinstit, cumsecade şi nu e de loc un aiurit. Doar bunicii îi calcă pe nervi în ultima vreme.

— Vine pe la dumneavoastră ? întrebă Mundstock mirat.

— Vine cîteodată.

— Lasă asta, zise Otto.

— Fiindcă e guraliv, spuse bunica. Ar făgădui mereu cîte ceva, şi combină, sfătuieşte, lămureşte, iar eu pur şi simplu nu-l mai cred. Mie, domnule Mundstock, mi se pare din ce în ce mai mult că se preface tot timpul şi că e un *hochstapler*[1] obişnuit, care-ţi poate dăuna mult.

— E un om învăţat, colecţionar!

— Om învăţat, colecţionar, răspunse bunica, a împrumutat de la noi o sută de coroane.

— Nu i-aş reproşa lucrul ăsta, declară doamna Šternová. N-are omul de prisos în vremurile noastre...

— Iar noi avem, domnule Mundstock, replică sec bunica, noi ne înecăm în bani. Nici nu ştiu ce să mai facă cu ei. Acum tocmai o să-şi cumpere un automobil şi o să plece la mare. În Italia. Se zice că e frumos primăvara acolo. Şi-o să-şi cumpere şi o vilă, nu, Klára? aproape la fel ca aceea pe care o are bietul Haus pe steaua lui...

Šimon rîse şi se uită la el cu o privire credincioasă.

— Să-l lăsăm în pace pe Kopyto, dădu bunica dezgustată din mînă, dacă *e şlimasel şmuser*[2], o să-l afle Dumnezeu şi-o să se răfuiască cu el. Eu nu mă mai ocup de el. Isuse, e cinci jumătate, zise deodată uitîndu-se la Frýda. Frýdinko, mers la bucătărie să faci nenorocita aia de caşă... E o mîncare evreiască de post, domnule Mundstock, ca de *ţom gedaliah*[1], dar poate că o să vă placă.

Sprijinindu-se de marginea mesei, Frýda îşi dădu părul pe spate şi plecă.

— Să nu uit, spuse Mundstock şi căută în buzunar, am adus un bon pentru făină şi margarină. Iar aici am ceva bun pentru Šimonek. Ca fiind cel mai tînăr.

Puse pe masă cîteva bonuri şi-o ciocolată.

— Dumnezeule, ciocolată, rămaseră cu gura căscată. Toţi în afară de Otto.

— Am primit-o de la vecinii mei, de la familia Čížek, explică. Au şi ei copii, şi asta mi-au dat-o mie. Nu ştiu de unde au făcut rost. S-o mănînce Šimonek. Ca cel mai mic... repetă încet.

Šimon sări de pe scaun şi zîmbi. Rămase cu ochii îndreptaţi spre el.

Se lăsă o linişte care brusc îi păru chinuitoare.

— Nu sînt bolşevicii ăia? întrebă bunica, cu glasul înăbuşit.

Încuviinţă în tăcere.

— Vreunii buni, constată ea liniştită.

— Niciodată n-am fost pentru comunism, da de unde, izbucni brusc doamna Šternová şi-şi scutură violent capul.

— Nimeni nu te întreabă, se făcu auzit Otto.

— Tu da, tu eşti pentru ei, spune! Ai fost pentru ei totdeauna, nu? Ştiţi, domnule Mundstock, noi sîntem o familie comunistă! El e comisar!

Šimon rîse nebunatic şi se legănă pe scaun.

[1] Escroc (germ.).
[2] Flecar ghiduş (idiş).

[1] Postul gedaliah.

— Stai ca lumea, să nu zbori iar pe jos, ca atunci, țipă doamna Šternová și-l amenință cu degetul.

— Renunță te rog la discursurile tale excentrice, Klára, zise bunica, îndreptîndu-și boneta de dantelă. Frýda e la bucătărie, iar tu aici spui prostii.

— Pe scurt, a văzut-o Šimon pe strada Trandafirilor, rosti doamna Šternová, în timp ce Frýda pregătea cașa în bucătărie. Rătăcea ca o somnambulă.

— Trebuie să precizezi că el locuiește pe acolo, dacă vrei să povestești ceva. Altfel n-are sens, remarcă bunica.

— Asta știe domnul Mundstock de mult, i-o reteză mama.

— Nu rătăcea, se băgă repede în vorbă Šimon, mergea doar pe lîngă zid și se uita în sus.

— Așadar, încă nu l-a uitat? întrebă domnul Mundstock.

Ridicară din umeri, iar Šimon îl privi cercetător.

— Doar n-a trecut nici jumătate de an de cînd am fost ultima oară la voi, spuse, scuzîndu-se parcă. Cel puțin nu plînge după el?

— Nu, domnule Mundstock, dar e îngîndurată, spuse doamna Šternová.

— Eu nu m-aș chinui din cauza femeilor, zise Šimon, sînt lucruri mai bune de făcut.

— Taci, țipă doamna Šternová, ești un prost...

— Prost-neprost, are dreptate, spuse bunica, are o minte sănătoasă pentru vîrsta lui. Apoi adăugă: Frýda e mai bine, domnule Mundstock,

ați avut dreptate. Timpul e cel mai bun doctor.

În acea clipă se deschise ușa și intră Frýda. Ducea farfuriile pe-o tavă.

„A făcut repede cașa, gîndi, dar poate că despre cazul ei n-ar mai fi nevoie să se vorbească." Era clar că metoda fusese bună.

Cașa era din fulgi de ovăz, stropită cu o picătură de lapte. Nici nu-i întrebă de unde făcuseră rost de ea. Šimon își linse în glumă buzele și se așeză cum trebuie pe scaun.

— Știți că pe Šimonek l-a oprit un polițist pe stradă?

Ridică uimit ochii.

— S-a întîmplat demult, în ianuarie, spuse Šimon.

— Demult, da, încuviință bunica.

— Nu m-a oprit, mi-a spus să merg mai departe. Tocmai treceau soldații și cîntau.

— Se uita în vitrina drogheriei de pe strada Mečířská, preciză doamna Šternová.

— De fapt, n-a vrut să stau acolo, cînd treceau ei.

— Deci nu ți-a spus-o grosolan? întrebă grăbit.

— Nu, mi-a spus pur și simplu: tinere, continuă-ți drumul.

— Avea trei coroane și voia să cumpere un săpun, începu să plîngă cu suspine doamna Šternová și toți plecară capul.

— V-a văzut și pe dumneavoastră cum treceați pe stradă cu un cărucior așa ciudat împodobit, de se întorceau toți oamenii, dar dumneavoastră parcă nici nu l-ați fi observat, spuse doamna Šternová suspinînd.

— S-au întors să vadă ce faceţi, chiar cînd treceau în sens contrar soldaţii. De aceea... rosti Šimon, înroşindu-se.

Ridică fruntea din farfuria cu caşa şi întrebă :

— Cînd a fost asta ?

— E mult de-atunci. În ianuarie, dădu Šimon din linguriţă.

— Veneau soldaţii spre mine, cînd am trecut cu căruciorul ? Cum a fost ?

— Bine-aţi făcut, spuse cu ton de cunoscător Šimon şi înghiţi o linguriţă de caşa. Aţi cotit-o pe Liliacului şi acolo aţi măturat intenţionat în faţa legătoriei de cărţi. Dar eu am ştiut imediat că e un truc. Doar aveaţi căruciorul plin. Şi pe Liliacului mătură domnul acela, care a fost la poştă.

— Domnul Kallfleisch... adăugă doamna Šternová.

— Ca să vedeţi, spuse zîmbind, după o clipă de tăcere, fixîndu-şi ochii undeva în gol. Iar în sinea lui îşi zise : atunci, pe Mečířská, în vinerea aceea fericită. Soldaţii îi scăpaseră complet din vedere. Întrebă zîmbind : Aşadar, nu credeţi că pînă la primăvară se termină ? Tot vă mai temeţi c-o să plecaţi undeva ?

Deodată, doamna Šternová puse linguriţa pe masă.

— O să plecăm, o să plecăm ! Războiul nu s-a terminat şi primăvara e aici. O să plecăm în lagăr !!!

Frýda ridică capul şi prin ochi îi trecu un fior.

— N-o să plecaţi, zise el energic. N-o să plecaţi !

— Domnule Mundstock, se făcu auzită doamna Šternová, cu un glas ciudat de liniştit, ca înainte de furtună, cînd mă uit cîteodată în calendar văd că e aprilie. Încă din copilărie am învăţat că primăvara începe la douăzeci şi unu martie, care cade în luna nisanu, după care urmează luna ijar...

— Fii liniştită măcar la masă, te rog, se răsti Otto, destul de ursuz.

— E cam încurcat ce spui, preciză bunica.

— Aşadar, sînt nebună ! strigă doamna Šternová şi se ridică de pe scaun. Aşadar, nu e încă primăvară. E ianuarie şi ninge... Şi începu să ţipe şi să plîngă, pînă cînd, în cele din urmă, Otto se sculă şi trînti linguriţa de masă.

— Sfinte Cristoase, strigă el, nici masa nu poate fi liniştită. Nici cînd avem musafiri ! Şi-apoi spune că aici e ca în lagăr ! Sfinte Cristoase, eu înnebunesc !

Domnul Mundstock văzu că de data aceasta trebuie să intervină energic. Că aşa nu mai merge.

— Băgaţi-vă minţile în cap, spuse tare, dar liniştit, în felul acesta nu rezolvaţi nimic. Omul poate fi cuprins de disperare şi totul poate să-i apară în negru. Dar peste o clipă vede altfel lucrurile. Veniţi să vă aşezaţi şi să mîncaţi !

Doamna Šternová se întoarse la masă şi suspinînd începu să mănînce. Otto puse şi el din nou mîna pe linguriţă. Frýda, la care se uită pe furiş, se înclină cu părul răsfirat deasupra farfuriei. I se păru deodată că dintre toţi ea se simţea cel mai bine.

— Nu strică, zise domnul Mundstock după o bună bucată de timp, să luăm în considerație totul, ca și cum am pleca acolo cu o săptămînă înainte de sfîrșit. Ziceți că ar fi suficientă o săptămînă ca să ne ucidă ? Păi, tocmai asta spun și eu, să luăm totul în considerație. În ordine, frumos, treptat, metodic, o realitate după alta, și să ne pregătim. Eu, de pildă, mă pregătesc tot timpul. Să știți că tot secretul constă în a nu trăi cu iluzii. Cine are ochii deschiși cum trebuie n-are de ce să se teamă. Oare eu mă tem ?

Fețele luară brusc o expresie identică celei pe care o avuseseră în jurul orei cinci, cînd se așezase la masa lor.

— Și acum să aprindem sfeșnicul...

Šimon aprinse sfeșnicul și scoase un țipăt.

— Asta-i din cauză că nu l-a aprins taică-tu, cum se obișnuiește în toate familiile cumsecade, remarcă doamna Šternová. La noi totul e pe dos. Și-apoi te mai miri că se răzbună păcatele pe copiii nevinovați.

— Fugi și te pansează, Šimonek, rosti bunica. Frýdo, du-te cu el și dă-i cu puțin ulei.

Dar Šimon rîdea. Începu să mormăie ceva și să-și rotească mîinile deasupra sfeșnicului.

— Face pozne, adăugă bunica, și doamna Šternova zise :

— Așa că n-ai de unde știi ce ți se poate întîmpla, cînd vei fi bătrîn ca domnul Haus.

Abia strînseseră fața de masă, că el și întinsese cele treizeci și două de cartonașe amăgitoare. Spuse zîmbind că e un procedeu nou. În realitate o făcea ca să poată alege cărțile după propria dorință, să nu fie limitat de cele pe care le vor trage. Le arăta doar cupele, care însemnau bucurie, fericire, dragoste, cărți de verde indicînd știri bune, gînd vesel, voie bună și sănătate și carale, adică avere, bogăție, bani. Acestea din urmă îi căzură ei, doamnei Šternová. Ca și o prea mare încredere în anumite persoane. „Ah, de-ar fi adevărat“, spuse ea. Cărțile roșii îi căzură Frýdei, ici-colo și de verde. I se păru că Frýda îl ascultă liniștită. „A scăpat“, gîndi. Bunicii îi căzu tot de roșu și de verde. Zîmbea în mijlocul dantelelor albe și lui i se părea că seamănă cu o dădacă bătrînă. „Ultima oară mi-ați spus drăcii“, îi zise. Šimon în genunchi, aplecat deasupra mesei, se întorcea cîteodată spre sfeșnic, care se afla lîngă ușă, și încerca să-l stingă suflînd, de la depărtare. Dar nu reușea decît să-i clintească flăcăruile. Deodată exclamă :

— Aș vrea să-mi ghicească și mie !

Rîseră toți, doar Frýda oftă. Iar Otto mormăi ceva.

Ezită o clipă pe ce carte să pună mîna. Felul în care îl fixa băiatul, din celălalt capăt al mesei, nu că nu-i convenea, dar îl împiedica întrucîtva să se concentreze. Atinse cîteva cărți de roșu și de verde.

— Asta înseamnă mare succes la școală, spuse, iar astea multă distracție, teatru, animale și... Cînd mai mergem la Grădina zoologică ? întrebă.

— La maimuțe și la elefanți, aprobă Šimon, numai dacă n-or fi murit între timp.

— Era încă destul de mic, cînd ați fost ultima dată acolo, ah, Doamne, cît timp a trecut... oftă doamna Šternová.

— O să mergem în curînd să le vedem, spuse domnul Mundstock, apoi arătînd o carte adăugă : iar asta de aici înseamnă dragoste.

Toţi, în afară de Frýda, începură să rîdă, Šimon fluieră.

— Mai ai timp de fete, strigă doamna Šternová, n-ai nici şaisprezece ani.

— Şi ce dacă mai are timp de fete ? exclamă bunica, îndreptîndu-se în fotoliul de catifea. Mai bine aşa, decît să asculte vorbele noastre despre lagăre. Are cincisprezece ani împliniţi.

Apoi, deodată, declară rece :

— Ar fi putut de mult, cum se face în orice familie de oameni cu cap. Ar fi putut să se ducă pe la Haus cîteodată. Are o fată din comunitate. Cam de aceeaşi vîrstă, probabil.

După vorbele bunicii, doamna Šternová se prinse cu mîinile de cap. Šimon stătea în genunchi pe scaun, cu capul în palme, şi rîdea la el, înroşindu-se uşor. Îl privi şi pe Otto, cum îşi întoarce compătimitor ochii spre lampă !

Le spuse că trebuie să-şi ia la revedere şi să plece.

E adevărat, nu le spusese prea multe. Chiar dacă îi mulţumesc în vestibul şi-l invită din toată inima să vină cît mai curînd. Chiar dacă se întristează la gîndul că nu se va mai arăta iar o jumătate de an pe la ei. Făgăduise că de data aceasta n-o să se lase aşteptat. Bucuria lor faţă de promisiunea la care se gîndise în mod serios era neprefăcută. Pe Frýda o ameninţă să nu cumva să îndrăznească să nu-l cheme la nuntă, cînd o să se mărite după război. Zîmbi tristă şi

plecă ochii. Luă faptul ca o expresie a modestiei ei. Iar lui Šimon îi spuse să mai aştepte cu vizita la Haus. Se strîmbă, trăgînd pe furiş cu ochiul la maică-sa. Şi ca să nu-l audă băiatul, pe cînd îşi îmbrăca haina, spuse nesigur doamnei Šternová şi bunicii, care-l privea printre dantelele bonetei :

— Despre Šimon o să mai vorbim.

XVI

Încetini puţin pasul cînd trecu pe lîngă tăbliţa cu numele străzii. Sus era scris „Benediktiner Gasse“ şi sub ea „Benediktská“. Nemţii nu ştiu ceheşte, se gîndi. Dar, slavă Domnului, e strada pe care locuieşte Haus.

Casa era dărăpănată. Spre ea conducea un gang îngrozitor de murdar. Din tavan atîrnau pînze de păianjen, iar în noroiul uscat de pe jos erau gunoaie. Singurul suflet viu cu care se întîlnise fusese un şoarece. Fugea prin curte. Tot acolo, lîngă grămezile de cenuşă, se rostogoliseră lăzi de gunoi răsturnate şi o găleată veche ruginită... „E luna mai, îşi spuse, aici însă nici urmă de mai...“ Şi mai era şi o maghernită cu un singur etaj. Ferestrele de la etaj erau sparte şi astupate cu scînduri şi paie, era clar că acolo nu locuia nimeni. Haus locuia la parter, se intra la el direct din curticică... Îşi zări în geam propriul cap... În mai e lumină pînă tîrziu, în special cînd e o vreme ca de vară, dar înăuntru era întuneric ca în mormînt...

Se apropie de ușă și ciocăni.

În casă era o tăcere de moarte.

Ciocăni din nou, apoi încă o dată, zadarnic. Apăsă pe clanță, ușa nici nu se clinti. Se îndepărtă puțin, și privi fără să vrea fereastra murdară. I se păru că în spatele ei se mișcase capul cuiva. Putea fi o iluzie optică, dar îi trecu prin minte că ar trebui să se așeze în fața geamului, cu fața mai aproape, ca să vadă Haus că el e. Sau cel puțin să observe că are steaua pe haină. Se așeză, așa cum se gîndise. După o clipă auzi pași în spatele ușii și zăngănitul unui lanț. Ușa se deschise și putu pătrunde înăuntru.

Cineva dibuia drumul spre fereastră, se auzi fîșîitul hîrtiei de camuflaj și într-o clipă în încăpere întunericul se făcu mai adînc. Apoi hîrșîi un chibrit, mica flacără galbenă aruncă o umbră mișcătoare pe podea, după care se aprinse o lumînare, de la ea o a doua, apoi a treia. Văzu o umbră care se ducea spre colțul camerei și chiar atunci lumînările începură să lumineze mai puternic.

În colț stătea o fată palidă, roșcată, și-l privea ca pe o fantomă. „Deci ea e, Šimone", își spuse în gînd.

— Sînt Theodor Mundstock, rosti, și vin să-l vizitez pe domnul Moše Haus.

— Domnul Moše Haus nu e aici, zise fata, temătoare.

— Dar unde-i domnul Haus ? Vine ?

— Vine, răspunse fata și se lipi de zid.

— Și la ce oră vine domnul Haus ?

Glasul îi căpătă un ton amabil și un zîmbet i se ivi în colțul buzelor. Se gîndi că probabil a speriat-o puțin pe fetiță.

— Domnul Haus vine la ora șase, răspunse ea.

Se uită la ceas. Era cinci jumătate.

— Aș putea îndrăzni să-l aștept, dacă-mi permiteți ? spuse.

Fata încuviință din cap.

Stătu o clipă mută, apoi mișcă mîna.

— Aici e un scaun, puteți să vă așezați dacă vreți, domnule.

Mulțumi și se așeză pe un scaun de nuiele. Privi puțin în jur. Erau o mulțime de mobile și vechituri. Într-un colț se afla o statuie albă.

— N-aveți curent electric aici ? întrebă zărind pe tavan o lampă care se putea coborî.

— Este, dar l-au întrerupt, spuse timid fata.

Observă apoi că pe un fel de comodă din apropierea scaunului său se află un șir de sfeșnice, toate cu lumînări pe jumătate arse. Nu spuse însă nimic. Privi din nou prin încăpere. Nu exista nici o albie. Nu exista de altfel nici conductă de apă sau cel puțin nu se vedea. Cum o fi vrut să se înece nenorocitul aici ? Îi trecu prin minte s-o mai întrebe ceva pe fată.

— Mai aveți încă o cameră ?

Fata tresări și rămase ca o statuie. Mîinile îi atîrnau țepene, de-a lungul corpului.

— Dumneavoastră cred că vă temeți de mine. Sînt un vechi cunoscut al domnului Haus. Nu trebuie să vă fie frică de mine. Nu vă fac nici un rău. Știu și că ați venit aici de la comunitate.

Fata dădu ușor din cap. În lumina cenușie a lumînărilor părul ei se înroșise.

— Mai aveţi o cameră aici ? îşi repetă zîmbind întrebarea.

— Mai e un fel de cămăruţă.

Acolo era probabil albia, gîndi el şi nu mai întrebă nimic.

În minte începu să-i ghicească vîrsta. Într-adevăr, nu putea fi mai mare ca Šimon. Mai degrabă mai tînără. Dacă ar fi de aceeaşi vîrstă, ar arăta altfel. Fetele arată totdeauna mai mari decît băieţii, la aceeaşi vîrstă. Oare ce-ar spune Šimon despre toate astea ? Nu putea de loc să-şi închipuie că ar veni aici. Era pură nebunie ideea bunicii. Oare cum îi putuse trece prin cap ?

Din nou linişte. Fata stătea mai departe în colţ şi tăcea şi nici el nu zicea nimic. Pînă cînd tăcerea deveni chinuitoare. Ca s-o alunge, spuse prieteneşte :

— Dumneavoastră nu vă aşezaţi ? Mai e încă un scaun.

— Încă două, spuse fata încet, dar nu se văd de aici.

— Luaţi loc, îi oferi el.

Fata ieşi din colţ şi se aşeză timid.

Acum îi cădea mai multă lumină pe faţă.

Era într-adevăr roşcată şi foarte palidă. Dar în ciuda acestei palori era frumoasă. Un tip evreiesc specific. Avea gura regulată şi ochii mari ca nişte mărgele. La lumina luminărilor nu putu să le ghicească culoarea. Putea să aibă într-adevăr cel mult cincisprezece ani. Dar i se păru că e foarte murdară.

— Şi vă place aici ? întrebă el cu un zîmbet amar.

Încuviinţă din cap.

— Domnul Haus e bun ?

Încuviinţă din cap şi-l privi în tăcere.

— E puţin bolnav ?

Clătină capul.

— Doarme bine ?

Clătină din nou din cap.

— Într-adevăr, nu doarme bine ?

— Doar cînd îi citesc din carte, răspunse.

— Cînd îi citiţi din carte, adoarme ? întrebă zîmbind.

— Nu adoarme, doarme.

Brusc, îl luă uşor cu frig. Nu era frică. Era ceva curios.

— Şi încotro a plecat acum ? întrebă.

Fata arătă cu capul spre tavan.

— Încotro ?

— Departe...

— Şi se întoarce la şase, cum spuneţi ?

Dădu din cap.

— Ei, atunci vom aştepta, rosti el şi se uită la ceas. Era fără un sfert. Ştiţi, eu am venit să întreb, zise, ca să întrerupă din nou liniştea, ce mai ştie domnul Haus de la comunitatea religioasă. Pe mine ştirile astea mă interesează grozav.

Văzu că parcă a zîmbit compătimitor.

— Nu se poate ? zîmbi şi el.

— Ba da, dar trebuia să fi venit ziua, domnule. Acu o s-aveţi prea puţin timp... Noi ne sculăm la şase jumătate, spuse apoi, cînd văzu privirea lui curioasă.

— N-o să-l ţin prea mult pe domnul Haus. Cel mult cincisprezece minute, e bine ?

Încuviinţă din cap.

Simțea acum că e ceva anormal în aer. Ceva ce nu se putea exprima. Ceva cu care încă niciodată în viață nu se întîlnise. Se mișcă ușor pe scaunul de nuiele și brusc holbă ochii la fată.

— De ce spuneți că vă treziți la șase jumătate ? Doar n-o să rămîn la dumneavoastră peste noapte. Peste o clipă am să plec.

— Știu, zîmbi fata, înainte de șase jumătate.

— Nu dimineața, acum ! Peste... se uită la „omega" lui, peste nici o jumătate de oră. Înainte de orele optsprezece și treizeci de minute. Doar nu vă sculați atunci ?

— Ba da, dădu din cap fata. Tocmai ne întoarcem.

— Pentru Dumnezeu, unde vă întoarceți ?... izbucni.

— Acasă bineînțeles, acolo, și fata arătă în sus.

Își puse mîna pe frunte. I se umezise brusc. Nu, nu era frică. Era mai degrabă o neliniște ciudată, neobișnuită. Încercă să nu se trădeze prin nimic. Străbătu încăperea cu ochii și i se păru că în jurul lui începuse să se învîrtă o umbră. Putea fi provocată și de flăcările lumînărilor, care pîlpîiau neliniștit ceva mai încolo.

— Vă rog, spuse, și unde e acum, de fapt, domnul Haus ? N-ați putea fi puțintel amabilă să-mi explicați ? Privea încremenit la frumoasa față palidă de sub buclele roșii.

Fata începu să zîmbească. Brusc parcă crescu pe scaunul din fața lui, iar el începu să se micșoreze.

— Ce vă pasă unde e ? Doarme alături. În cămăruță...

— Pentru Dumnezeu, fetițo, așadar e aici ? Și n-ai putea să-i spui că am venit ?

Clătină capul.

— Tocmai azi cînd a adormit așa de bine...

— Și exact la ora șase se scoală și vine aici ?

Încuviință cu un zîmbet.

„Dumnezeule din cer, încă n-am mai trăit așa ceva, gîndi, aici e într-adevăr ca la duhuri." I se uita acum în ochi cu cel mai liniștit zîmbet pe care-l văzuse vreodată. O fetișoară palidă și frumoasă sub părul roșu. Nu exista nici o îndoială.

Fata era cu mintea tulburată.

Începu să-și piardă răbdarea. Se uită la ceas. Șase fără cinci. Vru să se scoale. Apoi își spuse că ar fi mai bine să aștepte și cele cinci minute. Prin cap i se rotea tot ce auzise la familia Stern. „Probabil că a înnebunit abia aici, își spuse, altfel nu i-ar fi trimis-o comunitatea evreiască, și-a pierdut mințile din cauza lui." Încercă să nu se mai gîndească la asta. Se întoarse spre colțul, unde stătuse la început. Zăcea în locul acela o grămadă de zdrențe. „Acolo doarme probabil", îi străfulgeră prin cap și se cutremură, își aminti din nou de Simon. Privi în jur și văzu că pîlpîie o umbră. Se cramponă disperat de scaunul pe care stătea.

— La noi mai vin și alți domni și doamne, spuse fata.

— Pentru ceasuri, desigur.

— Domnul Haus îi învață litere și numere. Cînd învață asta, știu ce sînt visurile, și nu se mai chinuie... Arătă în sus : Sînt veseli.

„Haus şi-a organizat aici o şcoală de spirite", îi fulgeră prin cap.

— Şi cine vin — evrei ? şopti nesigur.

— Desigur, zîmbi ea. Cine altcineva ar avea nevoie ? Să cunoşti realitatea... adăugă.

Dar asta nu mai auzi. Deodată strigă :

— Domnişoară, e şase fix !

Fata se ridică de pe scaun şi se apropie de sfeşnic.

— Eu nu sînt domnişoară, domnule, spuse încet.

— Atunci cum vă numiţi ? întrebă.

— Chanina. Şi mai cum, zîmbi ea, n-am voie să dezvălui.

„Dumnezeule, gîndi el, crezi că n-aş putea afla, dacă aş vrea. Doar te cunosc cei de la comunitate."

— Nici la comunitate, spuse fata, ca şi cum i-ar fi citit gîndurile. Acolo ştiu doar numele, care li se pare... Nu e cel adevărat. Veniţi şi dumneavoastră să învăţaţi literele şi cifrele. O să aflaţi cum vă numiţi. Şi de asemenea cînd nu dormiţi şi ce vi se pare...

„Ei da, îşi zise, mă şi interesează prostiile astea." Dar deodată îl cuprinse un fel de curiozitate glumeaţă, să întrebe de numele stelei pe care trăiesc...

— Nu e de fapt o stea, răspunse, e toată constelaţia Lebedei...

Se scurse o nesfîrşită clipă de linişte. Privea încremenit la faţa ei palidă, sub care ardea sfeşnicul, şi-şi auzea bătăile inimii. Văzu că fata zîmbeşte ciudat, dar putea fi un efect provocat de umbre. Zîmbetul acela te îngrozea.

Deodată parcă s-ar fi trezit din ameţeală. Se lovi peste frunte şi strigă :

— Ei, unde e domnul Haus, e şase trecute ! Şi el mai doarme încă !

— Dar e aici, răspunse fata cu cel mai liniştit zîmbet pe care-l văzuse vreodată în viaţă.

— Pentru Dumnezeu, unde aici ? sări de pe scaun.

— Chiar aici, arătă fata undeva în aer. Nu-l vedeţi ?

În clipa aceea pricepu că e pur şi simplu nebună.

Această constatare îl linişti întrucîtva.

— Domnişoară, încercă să vorbească cu glasul cel mai blînd, am venit într-adevăr pentru cîteva clipe. N-aş vrea să vă deranjez nici pe el, nici pe dumneavoastră. Nu vreau să vă ţin în loc din drumul spre constelaţia aceea a Lirei...

— A Lebedei, îl corectă.

— A Lebedei, totuna e, dădu din mînă.

— Ba nu, nu e totuna, domnule, aţi putea merge într-o direcţie greşită. Acolo nu e...

— Bine, bine, scuzaţi-mă, m-am încurcat, spuse nerăbdător, a fost odată la dumneavoastră şi domnul Otto Štern... Am promis că vin să vă văd. Spuneţi-mi, vă rog, pot să-l văd pe domnul Haus sau nu ? Glasul începuse să-i tremure.

Îl privi fără să înţeleagă. Clătină uimită capul.

— Eu am crezut că vreţi să vorbiţi cu el. Să-l întrebaţi ceva, spuse ea.

— Tocmai asta aş dori, răspunse repede.

— Atunci vorbiţi cu el. Uitaţi-vă, domnule, e aici, repetă. Pe zidul din spatele unui scrin se ivi umbra mîinii ei.

— Nu văd, pentru Dumnezeu, nu văd, strigă domnul Mundstock și sări de pe scaun, nu văd, să mă ierte Cel-de-sus, se prinse cu mîinile de cap. Preasfîntule, mîntuiește-ne sufletele, arătați-mi-l în așa fel, ca să-l văd... Ca să-l văd cu ochii ăștia ai mei... gemu.

— Atunci veniți, domnule, spuse fata și se îndreptă spre perete.

În zid era o ușă pe care abia acum o observă. O deschise.

— Vedeți ? Sau mai bine să vă luminez ? Luă sfeșnicul și se apropie de ușa deschisă.

— Aici însă nu trebuie să vorbiți cu el, domnule, spuse hotărît. Aici doarme.

Privi în cămăruță.

Se afla acolo o albie de lemn în care zăcea domnul Moše Haus.

— Eloj ! țipă domnul Mundstock, de se cutremură lumina lumînării. Ăsta e un cadavru !

— Vă înșelați, domnule, răspunse fata și ridică sfeșnicul. I-a luat duhul. El e nemuritor.

Domnul Mundstock se repezi afară.

„Calm, calm, își spuse răgușit cînd ajunse acasă și se prăbuși pe canapea. Calm, calm ! O să treacă !" A trecut el și peste alte lucruri ! Calm, calm !

Bătu în ușa familiei Čížek.

— Vă rog, mi s-a făcut rău, șopti cu ochii injectați. Se grăbiră amîndoi să vină la el.

— O să treacă, domnule Mundstock, spuse doamna Čížková, pe cînd îi ajuta să transforme canapeaua în pat. V-a tulburat ceva. De mult nu v-am mai văzut așa. Arătați așa bine.

— O să treacă, domnule Mundstock, spuse domnul Čížek, așteptați, mă reped pînă acasă s-aduc ceva.

Într-adevăr îi trecu.

A doua zi de dimineață, sculîndu-se de pe prici, clătină trist capul. Nu era o cale, într-adevăr, nu era, ceea ce făcuse Haus. Se salvase ?

Bietul Haus, care alesese duhurile în locul realității. De ce nu se dusese mai devreme la el, ca să-i ofere calea salvatoare ?

XVII

La răsărit se lumina.

Soarele de mai, în zori, e ca o cireașă ciugulită de o pasăre. Curge din ea un suc dulce. Iar cînd pe pămînt e război, sîngerează. De ce izbucnesc războaiele ? La această întrebare n-a izbutit încă nimeni să răspundă, gîndi domnul Mundstock și se ridică de pe prici. Se apropie de fereastră. Zări soarele galben deasupra acoperișurilor caselor care se puteau vedea de la înălțimea etajului său, al patrulea. Cu toate acestea trebui să se aplece puțin.

Adînc sub el, se întindea strada dumnezeiește de liniștită și goală, ca și cum războiul abia trebuia să înceapă. O frunză nu se clintea în copaci, o pasăre nu cînta. La geamurile de peste drum se mai dormea.

Domnul Mundstock zîmbi.

Deodată sesiză că în această liniște se mișcă ceva rău prevestitor.

„Se mişcă ceva rău prevestitor în această linişte, gîndi, e ciudat, natura a presimţit parcă ce se va petrece azi, aici, la mine. De ce-am ales ziua de azi? Pentru că azi nu mătur, am acasă ceai şi pîine, nu trebuie să ies nici un pas afară din locuinţă. Pentru că voi avea o linişte asemănătoare celei de afară. De aceea am ales ziua de azi."

Se îndepărtă de fereastră cu zîmbetul omului care a ales timpul aşa cum trebuie şi se duse în vestibul ca să se întărească cu o înghiţitură de apă rece, pentru ziua care începea.

Termină micul dejun compus din apă şi se întoarse în cameră. Transformă priciul în canapea şi se aşeză. Avea timp. Lîngă uşă stătea geamantanul îndesat. Îl observă o clipă zîmbind. Pereţii lui maronii se umflaseră ca nişte arcuri şi semănau cu şoldurile unui cal bine hrănit. Încuietorile vibrau de efort. Calul acesta avea o genealogie fără cusur. Îl cumpărase o dată, de mult, de la o firmă ariană. „Ce-am mai călătorit cu el prin Slovacia, gîndi, ba a fost cu mine pînă la rîul Váh..." Se întoarse spre fereastră. Din stradă nu înceta să răzbată liniştea moartă a dimineţii. Soarele încă nu se ivise deasupra acoperişurilor şi oamenii de peste drum dormeau. Cu expresia fericită a celui care ştie ce-l aşteaptă şi e împăcat cu acest fapt, închise uşa.

Se afla azi în faţa celei mai teribile realităţi pe care i-o impusese soarta în ultima etapă a severei şi metodicei sale pregătiri. Trebuia doar să hotărască ce parte a zilei să aleagă pentru acest din urmă coşmar. Dimineaţa? După-amiaza? Reflecţiile acestea erau inutile. Alesese

timpul, ieri, mai înainte de a se întinde pe prici. Ştia că va ajunge la groaznicul sfîrşit în orele tîrzii ale serii. Atunci, cînd vecinii Čížek vor dormi cu siguranţă şi cînd nimeni nu va mai bate la uşa lui.

Dimineaţa însă trebuia să mai pună la punct cîteva amănunte, printre care şi calul. Deschise ochii şi zîmbi din nou calului pregătit lîngă uşa cămăruţei. Ştia că spre prînz vor veni oamenii în uniformă şi-i vor porunci să cîntărească calul sub ochii lor, vrînd să ştie dacă n-are peste cincizeci de kilograme. În care caz ar putea să-i spună că e şarlatan. Că a înstrăinat o parte a bunurilor din locuinţa sa... Ajunse astfel la concluzia că ar fi mai bine să meargă cu calul mai uşor cu zece kilograme. Prin fereastră, pătrunse în cameră un uşor reflex roz, soarele apăru deasupra acoperişurilor caselor de peste drum şi coloră podeaua sub perdea. Nu, îşi spuse, observînd reflexul, nici patruzeci. E prevăzut doar că se pot lua cincizeci. Ar putea să-i spună, domnule Mundstock, nu cumva sînteţi un şarlatan? Unde aţi lăsat zece kilograme? Le-aţi aruncat pe drum! Şi să arunci ceva pe drum e acelaşi lucru ca şi înstrăinarea proprietăţii Reichului... Şi s-ar mai putea întîmpla să conteze pe cal pentru propriul lor buzunar, şi apoi, din cauza aceasta, să vrea mai degrabă să se convingă dacă nu are sub greutatea prevăzută. Şi atunci s-ar arunca asupra lui, pretinzînd că e şarlatan, fiindcă le-a furat propriile lor bunuri. Este vai! lucru cunoscut că cetăţeanul evreu orice-ar face e greu să-i mulţumească. Ajunse la concluzia că doar dacă va împacheta exact cît trebuia nu va mai fi şar-

latan. Prin cap îi trecu fulgerător cîntarul doamnei portărese Čívrná. Era un cîntar zecimal special : lua șaizeci de kilograme și se putea strînge și purta sub braț, ca un scăunel pliant. Îl primise, înainte de război, de la o soră din America. Dar asta însemna că va fi nevoie să se ducă după el... Reflexul roz de sub fereastră dispăruse, soarele urca pe cer spre răsărit. Arătătoarele de la „omega" domnului Mundstock se deplasau încet. Era neplăcut, dar nu putea face nimic. Să scape de problema calului însemna să se repeadă pe dată la doamna portăreasă.

Dar domnul Mundstock se simțea azi deosebit de bine în fotoliu. Poate că era ușor obosit din cauza ultimelor zile. Miji ochii, observă cum reflexul roz colorează rama din dreapta a geamului, miji iarăși ochii, pînă cînd în cele din urmă adormi.

Se pregăti să se scoale de pe canapea și să coboare abia în pragul amiezii, cînd oamenii în uniformă puteau să ciocănească dintr-un moment în altul la ușa lui.

Deodată, în timp ce se pregătea, într-adevăr ciocăni cineva.

Din josul casei se auzea cantata unor glasuri feminine, în fața ușii stătea doamna Čížková.

Știrea nu-l prea surprinse.

— Sper că l-au nimerit, spuse.

— Domnule Mundstock, rosti doamna Čížková, spre seară, cînd se întoarce bărbatul meu, ați putea veni la noi, la un pahar de vin.

— Nici nu știu cum o să mă revanșez, oftă plăcut impresionat, pentru cîte ați făcut pentru mine. Ar fi vrut să mîngîie mîna acestei prea-bune doamne.

— S-a făcut ?

— Cred c-aș putea să trec, pe seară, tresări.

— S-a făcut, deci.

„Căluțule negru, tu nu știi ce s-a întîmplat", spuse, cînd intră în cămăruță. Și se duse drept la fereastră.

Din difuzoarele de pe stradă răsunau tonurile maiestoase ale unui marș funebru, care se ridica în sus spre acoperișuri.

„Beethoven, își spuse, marșul funebru al lui Beethoven. Se află probabil întru Domnul, și a terminat-o cu cariera. Poate că ieri încă mai trecea în cizmele lui înalte, printre șirurile de oameni, ridica mîna și-i sunau la uniformă frunzele de stejar cu briliante și spade. Poate că ieri mai tremurau oamenii în fața lui. Și iată ! Pînă să-ți dai seama, e doar un pumn de praf, care se poate aduna pe făraș și arunca în rîu. Trist sfîrșit pentru un asemenea general SS. Într-adevăr, trist sfîrșit." Și pe el îl așteaptă astă seară ceva asemănător.

Își aminti : „Pentru Dumnezeu, să cîntăresc calul ! Timpul zboară ; am dormit, iar acum mă mai și las pradă unor meditații așa ciudate. Poate că jos o fi deja liniște, doar n-or să vorbească mereu despre asta, cînd au de gătit."

Dar în casă nu era nici pe departe liniște.

Doamna Čívrná, în rochie tărcată, stătea în fața ușii în mijlocul mai multor femei. Cum auziră pași la primul etaj amuțiră și priviră spre scări. Cînd apăru el, domnul Mundstock, doamna

Čívrná ridică mîinile, și doamnele din jurul ei începură să zîmbească semnificativ.

Din stradă pătrundea marșul funebru beethovenian, tromboane, harfe și viole.

În cugetul lui zîmbea, se gîndea cum o să cîntărească peste o clipă calul.

Deodată cineva pătrunse în casă, urmărit de acordurile marșului funebru.

Pe coridor apăru într-o haină de piele și cu pălăria pusă pe frunte făptura costelivă a gestapovistului Korka. Fără un cuvînt, își scoase pălăria și urcă scările.

Marșul funebru răsuna solemn și puternic.

— Doamnă portăreasă, am venit pentru cîntar, șopti. Ați putea să mi-l împrumutați ? După amiază vi-l înapoiez. Ei, replică glumeț, cînd îl asaltară cu întrebările, vreau să-mi cîntăresc calul. Bocceaua, adică.

— Pentru Dumnezeu, v-a venit citația ?

— Da de unde, răspunse zîmbind. E vorba doar de un fel de pregătire. Pentru cazul c-aș pleca !

— Pentru cazul c-ați pleca ? rosti doamna Hejčlová și dădu din mînă. Nu mai contați pe așa ceva. L-au împușcat și totul se prăbușește. Acum o să aibă alte griji, decît să gonească oamenii în lagăre. Celelalte fură de acord cu ea.

— Nu mai contați pe asta, spuse doamna Boháčová. N-o să plecați nicăieri, fiindcă totul se va sfîrși.

— Va fi sfîrșitul, strigară toate deodată, prin ochi le trecu un fulger și li se strînseră buzele.

Bombănind, doamna Čívrná aduse cîntarul.

— Uitați-l, spuse și, pe cînd îl punea jos, mîneca ei tărcată se agită ca un semn rău prevestitor în dreptul picioarelor lui.

Ridică cîntarul și simți o mare ușurare.

Îl însoțiră cu ochi compătimitori pînă la etaj.

În săliță, după ce tîrî cu greutate geamantanul pe cîntar, observă că atîrna cincizeci și unu de kilograme. Îl deschise și medită ce să lase deoparte. Scoase o pereche de ghete, două cărțulii, săpunul de rufe îl schimbă cu unul de toaletă, apoi se gîndi la pătură. Îi veni însă în minte întîmplarea cu domnul Vorjahren în baracă și lăsă pătura.

Cu un sentiment agreabil, de curiozitate, tîrî din nou geamantanul pe cîntar, arăta acum exact cincizeci.

Își aminti apoi de mica scîndură cu rotile care s-ar putea introduce sub cal. Pentru ca, pe scîndură, calul să poată fi dus ca pe un cărucior. Fiindcă de la o vreme presimțea că cele cincizeci de kilograme n-o să le prea ducă nici cu flanelul. Cincizeci de kilograme în mînă era prea mult și pentru domnul Klokočník. „Flanelul e necesar, dar și scîndurica la fel, am să mă gîndesc de unde să le iau, recunoscu. În special rotilele..."

Era spre ora trei după-amiază. Soarele se afla deasupra acoperișurilor.

Mîncă pîine cu ceai și-și spuse : acu o să mă duc și-o să-i dau doamnei Čívrná cîntarul. Cu siguranță c-au terminat de mult prînzul, ca și mine. Dar tocmai cînd se pregătea să plece, se auzi un ciocănit.

— Domnule Mundstock, șopti pe coridor doamna Čížková, se anunță că au decretat starea

de asediu. Da, starea de asediu! Veniți repede la noi să ascultați, sau dați fuga la geam. Anunță și difuzoarele.

„Ce-or înțelege prin asta ?" își spuse cum se întoarse în cameră.

Din stradă, ca pe aripile unor monștri de fier, se ridica în sus un glas, rece ca oțelul :

„Pentru încuviințarea atentatului... Pentru ascunderea unor persoane nedeclarate la poliție... Pentru... pedeapsa cu moartea. Cine va... va fi împușcat !"

„Va să zică, asta se înțelege", clatină capul și, plecînd de la fereastră, se așeză o clipă.

„Starea de asediu pe teritoriul Cehiei și Moraviei, își zise, asta e răzbunare. Se răzbună, fiindcă li s-a împușcat un om. Cred că au dreptul..." Domnul Mundstock ridică din umeri, el personal nu se mai temea de mult de ei. Lui, personal, existența lor îi era indiferentă. Îl zguduia doar gîndul că prin starea de asediu mulți oameni sînt amenințați cu moartea. De pildă, și familia Stern... îi trecu prin minte, dar alungă imediat gîndul și o clipă își lăsă capul în palmă.

Deodată realiză că din nou stă, cînd de fapt voia să dea înapoi cîntarul. Se ridică, dar atunci îl fulgeră o îndoială : dacă cumva vine prea tîrziu cu încheierea pregătirilor sale, încheiere pe care trebuia s-o efectueze astă seară. „Prin starea de asediu mulți oameni sînt amenințați de o moarte subită, își spuse, ce-ar fi să mă împuște și pe mine ?"

Se uită la geamantanul cîntărit, pe al cărui mîner se afla o bucată de flanel cenușiu, își privi „omega" și văzu că secundarul, cu mișcări sacadate, aleargă înainte. Ce de mai pregătiri, și acum să i se facă asemenea figură ? Nu e cu putință ! Dădu din mînă, luă cîntarul și se duse la doamna Čívrná.

Din fericire doamnele nu mai erau în casă. Era, de altfel, trei și jumătate. O rochie tărcată se mișca însă lîngă scară, în pivniță. Urcă, descuie locuința și-l invită în antreu.

— Vine teroarea, domnule procurist, dar fie, amenință cu pumnul, o să rezistăm.

Așeză cîntarul la perete și se gîndi dacă nu e tîrziu și ce-o să spună Sternii.

— Atenție la Korka, spuse portăreasa, o să fie folosit ! Deocamdată e acasă, da o să trimită probabil după el. Circulă cu automobilul ca un grangur.

Stătea tăcut, cu privirea ațintită la cîntar, și-și aduse aminte de scîndurica cu rotile. Poate c-o ști domnul Čívrný despre ceva de felul acesta. O să ducă calul pe scîndurică.

— Fiți nemiloși, auzi glasul doamnei portărese din cămară, unde așeza cîntarul, ăștia nu sînt oameni. Cînd o veni semnalul, ce o să-i mai gonim, domnule !

Se întoarse dinspre cămară și se gîndi la scîndurică. O să-i spună mîine domnului Čívrný, nu azi. Azi, toată lumea se gîndește doar la lucruri rele.

— Nu vreți niște zahăr sau puțin mei ?

Zîmbi trist și plecă capul. Apoi își luă la revedere.

Încruntîndu-se, închise ușa după el.

Urcă la etajul al patrulea, gîndindu-se că vizita de azi la familia Čížek poate împiedica de-a

binelea activitatea lui de diseară. N-ar trebui să se scuze și să spună c-o să-i viziteze mîine?

Nici nu se uită să vadă cît e ceasul, cînd doamna Čížková ciocăni a treia oară.

Deschise ușa oftînd.

— L-au nimerit, domnule Mundstock, îi comunică încet, probabil o să moară curînd.

„Bine, se gîndi, o să moară", și observă balustrada din spatele ei. Constată că vopseaua neagră e cam scorojită.

— Veniți diseară, cînd s-o întoarce bărbatu-meu. O să bem cîte un păhărel de vin. Acum mă duc la farmacie după aspirină. Karlík a răcit.

— A răcit Karlíček? își smulse el privirea de la balustradă. Acum, la sfîrșitul lui mai?

— Guturai alergic, spuse ea, și eu aveam cînd eram de vîrsta lui. Transpiră și-i trece în somn.

Deodată îi veni o idee.

— Vă rog, doamnă Čížková, dacă vă duceți la farmacie, n-ați putea să-mi luați un praf de dormit?

„Sărmana, se gîndi pe cînd cobora scările, a crezut pesemne că sînt tulburat și că abia-abia mă mai stăpînesc. Eu însă nu vreau să iau praful de dormit, ci să-l împachetez în geamantan."

Veniți diseară, cînd s-o întoarce bărbatu-meu, medită, dar cînd se întoarce? La șase? La șapte? Să se apuce de lucru înainte de vizită? Renunță imediat. Ar putea să vină să-l cheme în mijlocul pregătirilor. Sau, Doamne ferește, chiar în mijlocul lucrului însuși și asta ar fi o catastrofă. Trebuie să aștepte să se întoarcă domnul Čížek, sau să contramandeze vizita. Lucrul

trebuie făcut cînd va fi sigur că n-o să mai ciocăne cei doi Čížek.

Privi din nou la geamantanul cîntărit, cu flanelul cenușiu înfășurat pe mîner.

„Tu, tu ești cel mai mic lucru, îi spuse, de parcă ar fi vorbit cu un cal, esențialul abia acum vine. Numai de-ar veni odată. Se prezintă destul de funest..."

Se apropie de fereastra prin care pătrundea aerul fierbinte al zilei de mai, dar nu mai văzu soarele, plutea undeva spre sud. Difuzoarele de pe stradă cîntau iarăși ceva. Deodată auzi cum în fața casei lor scrîșniră niște frîne. Se înclină puțin și, de la înălțimea celui de al patrulea etaj, văzu capota unui automobil german. Din el coborîră două capete cu umerii în mantale de piele. De la acea înălțime îi apăreau ca niște furnici cenușii. Pe fondul sunetelor de trombon și harfă dispărură undeva pe lîngă zid, unde anume nu văzu de la fereastră. Intraseră însă în mod evident în casa lor.

Se îndepărtă de la fereastră și privi indiferent prin cameră. Deodată îi trecu prin minte că vin la el, să-i facă percheziție.

„N-au decît, se gîndi, tot n-am nimic în locuință..."

Brusc i se întoarse vechiul zîmbet.

Se duse în săliță, luă din cuier haina cu steaua galbenă în șase colțuri, o îmbrăcă cu grijă, își aranjă cămașa la gît și se așeză cu fruntea spre ușă.

„Așa, și acum pot să vină", își zise.

Dar gîndul că ceea ce vrea să întreprindă astă seară trebuia să-l fi făcut ieri îi reveni în minte.

Dacă vin va fi singura greşeală pe care a făcut-o în socotelile lui. Dacă vor veni, numai acest lucru nu l-a realizat...

Cum stătea cu fruntea spre uşă şi aştepta cînd or să sune, îşi fixă privirea pe cutia de scrisori. O avea de aproape treizeci de ani şi pînă nu demult se repezea zilnic la ea, dar abia acum observă că are partea de jos în formă de coloane subţiri terminate cu pătrăţele şi cerculeţe. În spatele lor era semiîntunericul cutiei poştale. Îi trecu prin cap că gestapoviştilor trebuie să le fie cald în luna mai în mantale de piele. Pînă să ajungă la etajul patru, trebuie să transpire grozav. Cum s-o tăia tabla, îi veni în minte, precis că se face mecanic, manual ar costa mulţi bani ? Au bandă rulantă, taie tabla după dimensiunea cutiilor şi-apoi le montează. Îşi aminti că la şcoala primară făceau armonici. Se îndoia o foaie de hîrtie, încreţindu-se, şi-apoi se împăturea. După care se îndoia din nou încreţindu-se fiecare fîşie, dar totdeauna alternativ pe cîte o parte şi-apoi se uneau şi asta era lucrul cel mai greu. Ar mai reuşi oare ? Probabil că nu. Şi familia Štern are cutie de scrisori, dar altfel. Cu nişte steluţe parcă. Numai de nu s-ar deconspira inutil. Šimon în special. Să fi făcut o greşeală că n-a întreprins ieri lucrul de azi ? Dacă ar veni...

Privi mult, foarte mult la cutia de la uşă, nu veni nimeni. Trecură cinci minute, zece, mereu nimic. Pe coridor era linişte ca în miez de noapte, în locuinţă era de asemenea linişte, cu excepţia tînguielii slabe a muzicii, care răsuna pînă aci din stradă.

Pe faţă îi flutură un zîmbet.

Dezbrăcă haina cu steaua evreiască şi o atîrnă grijuliu pe umeraş la locul ei. Se întoarse zîmbind în cameră.

Se apropie de fereastră în clipa cînd jos pocni uşa şi, în sunetele viorilor şi flautelor, capota automobilului german se puse în mişcare.

„Cine ştie ce-au vrut", gîndi şi se duse să se aşeze în fotoliu.

Aşadar, lucrul acela ultim, de azi, va fi teribil, dă fiori reci pe spinare, nu-şi ascunsese nimic, nu se minţise, îl privise cu ochii unui om practic, dar ştia că ascunde în el şi o anume contradicţie. Adică dacă metoda lui practică se verifică, cum au dovedit-o exerciţiile făcute, niciodată nu se va putea ajunge la acest ultim lucru, de unde decurge că se pregăteşte pentru el cu totul inutil. Dacă, pe de altă parte, se va pregăti în vederea lui, nu se va mai ivi în el nici cea mai mică urmă de îndoială, chiar dacă aparent pericolul l-ar ameninţa. Problema era gîndită solid şi nu existase scăpare din ea. Chiar şi acea unică fisură din planul său, deşi se nega pe ea însăşi, dispăruse. Acum, numai de-ar veni seara. Numai de-ar fi linişte. Mai înainte trebuie să ciocnească pentru atentat. Cine ar fi crezut ! *Die Gläsern werden dazu klingen*[1], îşi aminti de un marş german, pe care-l auzise la difuzoare, *die Gläsern werden klingen...* Nu, ar trebui totuşi să se scuze azi la familia Čížek, rămîne doar să hotărască cum. Pe stradă, difuzoarele nu mai cîn-

[1] Vom ciocni paharele cu acest prilej (germ.).

tau, era liniște. Începu să i se pară că timpul se scurge încet.

Ciocăni doamna Čížková.

Îi dădu prafurile. Pe fața ei se citea încordarea. Înainte arătase mai bine.

— Tocmai a fost aici gestapoul, domnule Mundstock. Au venit după Korka. Ba a trebuit să am ghinionul să-i întîlnesc în casă. Avea mîinile în buzunare, nici nu m-a salutat. Doamna Čívrná zice că trebuie să fim cu ochii în paișpe. A avut ghinion ca și mine. Era acasă...

„Dumnezeule, ce mai zi e azi, gîndi el, oare prafurile trebuie luate cu apă, ca odinioară cele elvețiene?“ Întrebă cu totul involuntar:

— Credeți că spiona și-n casă?

— E posibil. Trecea pe lîngă noi, saluta, dar putea să ne observe. Mi-e cam frică. Azi ar putea să le spună tot ce știe.

— Fiți liniștită, doamnă Čížková, spuse după o clipă de gîndire; oare n-ar trebui să-și procure pe lîngă prafuri și tinctură de iod? După cîte știu, nimeni din casă nu i-a dat vreo pricină de denunț. Toți trăiesc aici așa cum se cade. Ar trebui să născocească.

Întors în cameră își spuse că ar fi bine să împacheteze și o bucățică de vată, lucru pe care-l poate face și mîine. Vata n-atîrnă mai nimic. Acum, de-ar veni noaptea. Din ce în ce mai mult i se părea că timpul se tîrăște cu greu. În unele momente se gîndea la familia Štern, și la faptul că doamna Čívrná îi oferise mei. Se decise ca dacă doamna Čížková va ciocăni a cincea oară, să se scuze invocînd oboseala.

Doamna Čížková veni fuga la șase, arăta cum n-o mai văzuse pînă acum.

— Pentru Dumnezeu, ce mai e? strigă. Nu-i liniște încă?

— Domnule Mundstock, tocmai se anunță la radio primele victime ale stării de asediu, șopti și se sprijini de tocul ușii. Încep să împuște.

Un fapt neașteptat îl scuti de scuze.

Era ora opt, ieșise tocmai pe coridor în fața ușii sale, ca să se convingă cît de etanșă e, cînd de la familia Čížek o zbughi în fugă un om. Abia dispăruse pe scări, cînd apăru doamna Čížková cu un bilețel în mînă. Domnul Čížek îi scria soției sale concis și repede că astăzi nu va dormi acasă. Neînțelegînd, se uită la doamna Čížková.

— Asta înseamnă că bărbatu-meu rămîne în fabrică. Are mult de lucru, spuse, ca și cum ar fi vorbit de cel mai obișnuit fapt, dar trebui să se prindă cu mîna de balustradă; din păcate, domnule Mundstock, întîlnirea din seara asta n-o să mai aibă loc...

— Cum se simte Karlíček? întrebă.

Stăpînindu-se, zîmbi și spuse că transpiră. Că o să-l schimbe peste o clipă și că apoi o culcă și pe Máňa.

— Iar vinul îl lăsăm pe mîine, cînd se întoarce bărbatu-meu, da? repetă, în timp ce zîmbetul de pe față i se stingea, iar domnul Mundstock încuviință amabil.

— Așa-i, pe mîine, spuse, azi a fost o zi foarte ciudată.

Îi ură noapte bună și cam derutat încuie ușa.

Soarele de mai e la apus la fel ca şi la răsărit. Arată ca o cireaşă coaptă. În timp de război, se simte în el sîngele. Soarele apusese de mult, dar domnul Mundstock nu-i urmărise apusul, avea fereastra pe partea de răsărit. Era, în afara patriei lui străvechi, care se afla ceva mai spre sud, singurul lucru pe care-l avea la răsărit. Se uita tot timpul la ceas, dar cu toate acestea credea că simte mireasma soarelui apunînd. Nu se temea pentru sine. În ce-l privea, ridica doar din umeri. „Poate că va fi linişte, îşi spuse. Groaznica mea zi abia începe."

Apoi se hotărî să mai aştepte încă cîteva ore, pentru mai multă siguranţă.

XVIII

Stă cu fruntea spre zid. Mîinile le are legate la spate, ochii înfăşuraţi cu o batistă. În spatele lui se aude bocănitul bocancilor şi ţăcănitul puştilor. Ţăcănitul bocancilor şi zgomotul încărcării puştilor...

Îi vin în gînd cuvintele unui filozof pe care le citise poate cîndva: „Dacă noi sîntem, moartea nu există, dacă există moartea, nu sîntem noi." După dumneata, gîndi, moartea e foarte uşoară. Ce simplitate! Ce formidabilă siguranţă! Vrea însă să-l creadă. Se stăpîneşte cu gîndul că frica e inutilă. Dar ţăcănitul, care trebuie să-i dezvăluie acea simplitate a morţii, nu soseşte. Cei din spatele lui umblă de colo-colo, încarcă armele, poate şi ţintesc, dar nu apasă. O fac intenţionat, ca să-l ţină încordat, şi nu presimt că ies în

întîmpinarea dorinţelor lui. Cel puţin, aşa poate să se gîndească! Faptul e o minune, în asemenea clipă zbuciumată, dar poate că e din cauza antrenamentului. Dacă sîntem noi, moartea nu există, dacă există moartea, nu sîntem noi.

Îi vine în gînd că moartea e un hotar, în faţa căruia oamenii se opresc. Cît timp trăiesc, oamenii se opresc în faţa unor hotare mult mai mici, ca de pildă cînd li se termină concediul, cînd schimbă slujba, cînd primesc o leafă mai mare sau se căsătoresc... Dar cînd se despart de ei înşişi, cu care au trăit împreună întreaga viaţă... Acum se poate definitiv despărţi, fără ca cei cu puştile din spatele lui s-o presimtă. Acum trebuie doar să meargă liniştit mai departe. Moartea e un hotar, în faţa căruia oamenii se opresc...

În gînd îi vine...

A, da.

Socoteala lui cu viaţa e mai banală decît calculul cînepei, frînghiilor şi aţei.

De la invazia naziştilor a trăit o perioadă grea. Naziştii au cotropit ţările şi au stricat astfel viaţa a milioane de oameni. Să strici viaţa oamenilor, pentru asta nu există paragraf de lege, asta e politică. În acest rău al epocii a trăit ca unul dintre milioane, dar a simţit răul poate mai mult decît alţii. Gîndirea lui evreiască era contrariată. Creierul lui evreiesc se revolta împotriva acestei situaţii. Gîndirea lui refuza cu disperare să recunoască. Creierul lui cuprindea parcă durerea întregii Europe.

Pierderea independenţei îl lovise, dar în nenorocire se simţea unul din milioane. În propria lor nenorocire se simţea el însuşi. Credea că e cea

mai groaznică persecuţie din cei şase mii de ani de existenţă a lor atestată. Unii le imputau înainte de război că deţin cea mai mare putere şi bogăţie a lumii, sărmanii şi neputincioşii evrei apăreau pe saci de aur şi pe afişele naziste şi iată că lucrul fusese, în mod evident, mai complicat. Ca să-şi dea seama de deosebirea dintre afiş şi adevăr, lumea trebuise să se scufunde în întuneric, şi nici aşa nu-şi dăduse seama.

Dar dacă nu s-ar fi născut în Europa? În America nu-i urmărea nimeni. La fel, pînă în Australia şi Africa nu pătrunseseră ghearele sălbatice. Dar el trăia aici, şi cu aceste împrejurări trebuia să se împace. Să se împace? Desigur. Întrebări ca: ar putea oare să facă ceva, erau în cazul său absurde. Era un om bătrîn, frînt de oboseală. N-avea rost nici să spună că n-are revolver, ca să poată ieşi în stradă. N-avea nevoie să se scuze şi să se apere în faţa nimănui, nici în faţa lui Steiner şi Knapp, doi evrei tineri, care fugiseră în Slovacia la răsculaţi, era într-adevăr un om bătrîn şi frînt de oboseală. Se punea problema dacă pentru împăcarea cu soarta evreiască a unui asemenea om înfrînt, cum fusese el pînă nu demult, nu era nevoie de mai mult curaj decît pentru fuga din infernul nazist.

Renunţă apoi la aceste consideraţii.

Stă cu fruntea la zid, cu mîinile legate şi cu ochii înfăşuraţi, şi-l doboară oboseala. Loveşte cu piciorul în zid.

E gestul omului care-şi cere moartea.

Pentru ca cei din spatele lui să se mişte şi să apese în fine pe trăgaci.

Ei însă ţăcănesc mai departe din bocanci, încarcă mai departe puştile, sînt minute din cauza cărora omul e capabil să-şi renege toată viaţa anterioară şi să vrea ca nici să nu se fi născut. În suferinţa aceea îi vine deodată să strige! Şi cum deschide gura...

Simte c-o are încercuită, că strînge în dinţi un lucru care îi atinge buzele şi are gust de tablă. Ah, da. Acum ştie că, în fine, cei din spatele lui trag cu-adevărat. Spune ultimul adio şi strînge între dinţi broscuţa de tinichea.

Broasca ţăcăne o dată, încă o dată, după cum îi permit dinţii.

Domnul Mundstock se prăvăleşte la pămînt.

Îşi smulge apoi iute legătura şi cu mîinile libere batista de la ochi. După aceea se ridică repede. Fiindcă ştie că această moarte n-ajunge. Că mai poate exista o moarte, mult mai bizară. Poate exista, într-adevăr? Şovăie o clipă, ca şi cum s-ar îngrozi de ceva, dar îndată îi revine vechea hotărîre. „Aşa voi face, se îmbărbătează pe sine însuşi, şi nu trebuie să mă predau. Doar mă aflu în faţa ţelului! Bestiile astea ajung la lucruri incredibile. Am auzit că în lagăre închid oamenii în celule care n-au geam, şi că oamenii se asfixiază acolo din lipsă de aer."

Dar pot fi cu siguranţă şi lucruri mai rele decît lipsa de aer. Ar putea să dea drumul la gaze într-o asemenea celulă, sînt bestii cărora le vin în cap lucruri pe care niciodată un om normal nu le-ar face. Încearcă rezistenţa garniturii de cauciuc de la robinetul de gaz, şi caută sub maşina de gătit unde are pregătite chibriturile...

I-au venit în minte domnul Vorjahren, familia Bäcker, familia Radnitzer, Grünwaldii, Hekšová, Kolb.

Apoi bietul Haus...

Apoi întreaga familie Štern. Inclusiv Šimon, în al cărui viitor crezuse şi sperase din totdeauna. La care voise el însuşi să contribuie cu opera lui modestă...

Apoi nefericita Ruth Krausová !...

Aici simţi că trebuie să se oprească ceva mai îndelung.

În toată perioada ocupaţiei încercase să se gîndească cît mai puţin posibil la Ruth Krausová. Îşi reprimase cum putuse amintirile despre ea, ca şi cum Ruth Krausová fusese doar aşa, un simplu episod neînsemnat la marginea vieţii lui. Gîndurile despre Ruth se strecuraseră în el doar din cînd în cînd, o dată cînd mînca caşă de mei, a doua oară cînd se grăbea spre Šterni, la Šterni, apoi cînd apucase nenorocita aia de frînghie, de hanuca, cînd recitise ultima ei scrisoare... Da, doar din cînd în cînd se strecuraseră în el gîndurile despre Ruth, ca şi cum ar fi fost doar aşa, un simplu episod neînsemnat, la marginea vieţii lui, dar el ştia că faptul a fost intenţionat şi obligatoriu, pur şi simplu ca să nu înnebunească. Şi după cum se gîndise la ea cît mai puţin în timpul ocupaţiei, tot la fel n-o vizitase niciodată în timpul ocupaţiei, căci se lăsase cuprins de frica c-o să-i găsească locuinţa încuiată, goală, fiindcă plecase. Fiindcă plecase şi ajunsese în singurul loc de pe lume, unde e linişte şi pace, la tatăl ei... Cînd, în cele din urmă, se eliberase de frică şi suferinţă şi ar fi reuşit să privească faţă-n faţă şi această realitate, cînd ar fi fost în stare să se gîndească la Ruth Krausová, ba chiar s-o viziteze, fusese prea tîrziu. Într-o zi aflase, recunoaşte brusc în clipa aceasta, că Ruth Krausová plecase cu un transport la începutul primăverii anului în curs... recunoaşte acum, iar fruntea şi tîmplele îi sînt umede, şi gura uscată şopteşte : Am pierdut cu Ruth toată viaţa mea amară... de fapt, mi-am pierdut toată viaţa cu Ruth... *Eine unverheiratete jüdische Sau...* Singur... Şi dădu de fundul creierului său.

Abia în clipa aceasta îşi dă seama că-l cuprinde ameţeala, că se apropie de leşin...

Le cere repede să oprească o clipă gazul... Într-adevăr, învîrte robinetul şi gazul încetează să se mai scurgă din maşină. Epuizat, se tîrăşte spre unica fereastră, o deschide şi gazul din săliţă începe să se risipească în stradă. Apoi se întoarce la perete şi în fine...

Domnului Mundstock îi străfulgeră prin cap ultima licărire de conştiinţă şi se prăbuşeşte a doua oară la pămînt, de această dată pentru ultima oară. Se loveşte de zid, simte mirosul de var al tencuielii, praf. Zace pe pămînt şi pe buze...

Pe buze îi joacă un zîmbet fericit, zîmbetul omului care a lăsat în urmă viaţa sa pămîntească şi şi-a atins ultimul ţel. Ultima realitate, pentru care se merge în lagăr, e împlinită. Cel mai îngrozitor lucru pe care i-l predestinase soarta s-a consumat. Moartea îi dezvăluie simplitatea ei...

E ora două după miezul nopţii.

Şi totuşi !

Totuşi încă nu se termină, cum recunoaşte cu mirare, peste o clipă !

Simte brusc că-l ridică cineva de pe duşumea. Se sperie teribil, dar imediat e recunoscător. Nu, vă rog, nu e împotriva unei mici continuări. Ce, parcă e scris undeva să-şi termine astfel pregătirea? Vă rog... Dar mai înainte să-şi ducă la capăt gîndul, îl trezeşte o lovitură în obraz. Vă rog! Cu viteza fulgerului proteza îi cade la pămînt. Mai departe? Îmbrîncire? Vă rog. Şi mai ce?

Un om stă lîngă prici. Celălalt om lîngă masa de scris.

— Ce scrisori sînt astea? strigă, şi domnul Mundstock observă că are manta de piele. Vorjahren, Štern, Ruth Krausová, Krausová! *Eine reine, Sau, nicht war? Aber das ist unglaublich. Das ist doch eine ganze Packung!*[1] Hîrtiile zboară la pămînt, e ca şi cum masa ar zvîrli singură hîrtiile, zîmbeşte el.

— Ce scîndură e asta? strigă cel de lîngă prici şi domnul Mundstock observă că şi el e în haină de piele.

— Ce dihanie e asta de-aici? Aveţi copii? Şi izbeşte cu piciorul în broscuţa de tinichea, care zboară sub masă. „N-au decît să devasteze, zîmbeşte el, nu mă mai miră. Mi-e totuna, doar am în urma mea epilogul. Faţă de el, asta e adevărată jucărie..." În săliţă îi scot afară conţinutul scrinului, inclusiv funiile, cînepa şi aţa.

[1] O adevărată scroafă, nu-i aşa? Dar e de necrezut. Aici este un întreg pachet (germ.)

— *Was ist das für Stricke?* strigă primul. *Habt ihr wohl Seiberei gehabt? Oder wollt ihr euch damit hängen?* [1]

— Şi ce-i cu gazul? strigă al doilea. *Hier strömt immerfort Gas aus. Ihr habt euch wegmachen wollen ihr Schweinhund!* [2]

Vrusese cică să o mierlească, porcul de cîine, zîmbeşte şi tace, într-adevăr nişte nebuni obişnuiţi. Poate că se răzbună, fiindcă le zădărnicise încărcarea puştilor. Sau fiindcă, în genere, se născuseră. În zîmbetul lui se iveşte o picătură de dispreţ.

Primul dă năvală înapoi în cămăruţă şi loveşte lampa, din al cărui abajur pluteşte caravela lui Columb, lampa se răstoarnă şi se stinge.

Şi e sfîrşitul.

Pleacă, trîntind în urma lor uşa garsonierei, distrusă de lovituri de picioare.

„Aşadar cu asta am terminat, răsuflă domnul Mundstock şi cu un zîmbet pe buze culege proteza. Azi am avut într-adevăr destulă pregătire metodică. Ba chiar a fost mai multă decît mă aşteptam."

După un moment, vine în fugă doamna Čížková, în capot.

— Dar, doamnă Čížková, nu mi s-a întîmplat nimic, credeţi-mă, ce v-a venit? A fost doar o mică repetiţie generală. Dacă încui uşa? Asta-i un fleac. Acum o să mă duc într-adevăr să mă culc.

[1] Ce fel de frînghie e asta? Ai făcut poate curăţenie mare? Sau ai vrut să te spînzuri cu ea?

[2] Aici se scurge mereu gazul. Ai vrut să dispari, porc de cîine (germ.).

— Mie mi se pare, domnule Mundstock, că au fost aceiaşi cu care a plecat Korka după-amiază! Sfinte Cristoase, ce întîmplare! Mîine mă duc la lăcătuş.

Domnul Mundstock zîmbeşte grijuliu, dar din tact înnăscut tace. Dimpotrivă, doamna Čížková, palidă ca moartă, se miră în sinea ei de domnul Mundstock. Cum se ţine, ce tare e, ce liniştit şi zîmbitor, ca şi cum nici n-ar fi avut o percheziţie la domiciliu.

XIX

8 iunie 1942

Stimate domnule Mundstock,

Vă salută nişte oameni distruşi. Domnule Mundstock, tocmai a venit sentinţa.

Plecăm la Terezin.

Singurul care nu merge e Šimon. Šimon rămîne, domnule Mundstock, ne-au despărţit.

Ne-au spus că o să plece data viitoare.

Ne e groaznic de frică ce-o să se întîmple aici cu bietul de el. Otto spune, slavă Domnului, fiindcă pînă la viitorul transport s-a sfîrşit. Credeţi asta? Nu credeţi! Nu e adevărat! Următorul transport pleacă peste cîteva zile şi cu totul în altă parte, n-o să ne mai vedem niciodată. Gîndul ăsta îmi ia minţile. I s-a mai întîmplat cuiva aşa ceva? Li s-a mai întîmplat, domnule Mundstock, vreodată cîndva unor părinţi să li se smulgă copiii şi să fie mînaţi fiecare, separat, la moarte? I s-a mai întîmplat cuiva vreodată în lume ceea ce ni s-a întîmplat nouă?...

Plîngem, domnule Mundstock, şi eu mă aflu în pragul unei crize de nervi. Surzesc, îmi pierd vederea, paralizez. Nici nu ştiu dacă o să apuc ziua aceea. Otto mă consolează, dar ca întotdeauna se înşală, ah, bietul Otto...

Cea mai curajoasă e Frýda. Închipuiţi-vă, domnule Mundstock, Frýda! Aţi cunoscut-o? Nu vorbeşte, dar merge prin cameră, fredonează încet un cîntec străin, şi-n unele clipe zîmbeşte. Închipuiţi-vă, în unele clipe zîmbeşte! Domnule Mundstock, ăsta e singurul lucru care ne mai susţine niţel. Nu contenim să ne mirăm de ea...

Otto a împachetat trei bagaje, dar a rătăcit pe undeva crema de ghete, peria şi-o pilă mică de unghii pe care-o aveam, de cumpărat nu mai putem cumpăra, nu ştiu cum o să mergem acolo, mi-e ruşine...

Bunica vorbeşte în ebraică şi e îngrozitor. N-o înţelegem. Nu înţelegem nici un cuvînt, domnule Mundstock! Ieri m-a învăţat să scriu em, *asta înseamnă cică mamă şi* m *se scrie la sfîrşitul acestui cuvînt altfel decît la început şi la mijloc; afirmă pur şi simplu c-a uitat ceheşte, iar nemţeşte nu vrea să vorbească. Dumnezeule, nu mă mir de ea, dar ce vă scriu eu dumneavoastră? Nici nu ştiu ce...*

Domnule Mundstock, nu ne mai întoarcem. Cu siguranţă că nu...

Dar vă rugăm, iar eu în genunchi, treceţi cîteodată pe la Šimon. Vă amintiţi? E fiul nostru. Îşi lipea timbrele primite de la dumneavoastră într-un caieţel. Aţi fost întotdeauna pentru el ca Sfîntul Dumnezeu, ţinea la dumneavoastră, credea în dumneavoastră. Domnule Mundstock, îi

lăsăm sărmanului valiza verde, am cumpărat-o eu înainte de război de la o firmă pur ariană cu cincizeci de coroane, deşi Goldstein vindea aceeaşi marfă cu patruzeci şi cinci, e în bucătărie pe canapea. Cel mai bine ar fi să-şi ia două treninguri şi toată rufăria călduroasă. Are totul, inclusiv ghetele, în valiză. Are la el şi-o mie de coroane, ca să se hrănească bietul de el sau pentru cazul că or să vrea ceva de la el. Chiria e plătită pînă la sfîrşitul semestrului, să n-o mai plătească, are chitanţa în portmoneu. Dumnezeule, domnule Mundstock, şi rufăria era ariană şi mai scumpă, a trebuit să-i ordon să nu se ţină după mine...

Domnule Mundstock, eu cred că n-o să ne mai vedem niciodată. Poate în cer, dacă Domnul o să fie milostiv cu sufletele noastre şi n-o să ne piardă. În sînul strămoşului nostru Abraham...

Fiţi sănătos, stimate domnule Mundstock, n-aţi mai ajuns pe la noi şi scuzaţi-ne dacă v-am supărat vreodată cu ceva, sperăm că nu. Vă salută din inimă, ai dumneavoastră Šterni, şi vă urează să rezistaţi mai bine decît nefericiţii de ei.

Klára, născută Taubová, Otto, soţul meu, bunica, mama mea, Frýda, fiica noastră, Šimon, fiul nostru...

Mîinile îi căzură neputincioase.

După un timp, pe care nu putu să-l determine exact, îşi veni în fire.

Îi scrisese cu ultimele forţe, ca un om la capătul puterilor corpului şi ale minţii. Tocul îi săltase şi-i scîrţîise grozav în mînă, cîteva rînduri erau aproape ilizibile. Dar constatase, citindu-le,

că nu crede în sfîrşitul rapid al războiului, ba nici în supravieţuire. Abia acum realiză adevărul copleşitor : că pentru ea niciodată cuvintele, promisiunile şi fanteziile lui nu valoraseră nimic, chiar dacă semănau foarte mult cu adevărul, chiar dacă le plăsmuise cum ştiuse mai bine, şi din cauza acestei constatări îl cuprinse o mare, mare tristeţe, vru să se aşeze. Dar îi veni în gînd Frýda. Frýda cîntă şi zîmbeşte. Frydei i-a ajutat ! Fu deodată aşa de bucuros, de emoţionat, că ar fi îngenuncheat pe pămînt ca de Anul nou, la rugăciunea Aleínu, şi-ar fi mulţumit cerului pentru acea minune aproape de necrezut, dar... gîndul fu mai rapid decît mişcarea genunchilor. Šimon ! Treceţi din cînd în cînd pe la Šimon. Are încredere în dumneavoastră. Credea în dumneavoastră. Aţi fost totdeauna pentru el ca Domnul Dumnezeu. Vă rugăm, iar eu în genunchi...

Începu din nou să zboare cu ochii peste rînduri şi în goana cuvintelor, tremurînd împiedicate, realiză deodată realitatea fundamentală, despre care propriu-zis i se scria : aceea că pleacă. Că toată familia Štern pleacă la Terezín, în lagărul de concentrare Terezín. Acea familie Štern pe care-o ştia de treizeci de ani, ea, doamna Klára, cu care dăduse greş, el fostul comerciant de produse textile, care-l crezuse poate, fiica lor, mireasa de odinioară, căreia îi ajutase, bunica octogenară, toţi. Toţi în afară de Šimon, fiul lor, care crede în el ca în Dumnezeu... Iar Šimon, îşi dădu deodată seama, rămîne singur ca un pomişor în furtună, şi va aştepta să vină la el, sau va veni el singur cînd o să cadă fulgerul, cel dintîi transport care urmează, şi o să plece, săr-

manul băiat, într-un lagăr de concentrare cu o poziție și-un nume necunoscut. Și brusc, de îndată ce realiză situația, îl cuprinse groaza.

Nu era groaza în fața stării de asediu. Nu era groaza de gestapoviștii în haine cenușii de piele. Nu era groaza de lagăre și de celulele cu gaz. Nu era de loc groaza de tot ceea ce adusese și aducea această epocă săracă, întunecoasă, criminală, barbară, iad al inumanității, chinului și jalei. Era groaza imensă, înfiorătoare, de faptul că niciodată în viață nu făcuse nimic ca lumea pentru acest băiat, care crezuse atît în el...

Pentru prima oară, după multă vreme, domnul Mundstock se așază în fotoliu cu capul în mîini. Pentru prima oară, după multă vreme, domnul Mundstock își amintește că viața lui a fost pierdută, zadarnică și inutilă. Pentru prima oară, după multă vreme, din ochii domnului Mundstock țîșnesc lacrimile regretului și dezamăgirii față de el însuși și se pregătesc să curgă pe obrazul lui ofilit, și totuși nu vor curge. Deodată parcă se stîrnește totul în el și-și revine din visul trist, din coșmarul apăsător, fără sens... Se scoală repede, ridică scrisoarea Šternilor, care îi căzuse din mînă. Sînt un nerod, strigă la masă, un neghiob, Doamne, oare nu știu că nimic nu e pierdut ? Ce, nu știu că n-o să murim ? Ce, parcă plecarea e o nenorocire care sfîrșește cu moartea ? Cum a putut să-mi vină în minte așa ceva ? Doar nu e tîrziu de loc. Totul se poate recupera.

„Nu sînt mîntuitor, își spune stînd cu fruntea spre fereastră, Dumnezeu nu mi-a îngăduit să ajut neamul lui Israel. Dar pe tine nu mi te mai smulge. Tot ce-am vrut să fac pentru tine a rămas doar în acele vise frumoase și trandafirii. Dar acum a venit momentul și o să te ajut.

O să te învăț toate metodele și procedeele mele. O să te învăț să cunoști realitatea ca s-o birui... Ei, și cînd ne-om întoarce din lagăr..."

Domnul Mundstock se întoarce în fotoliu și-o clipă închide ochii. Și deodată vede cum pășește pe strada Havelská, acolo la masa din fața stă domnul Vorjahren, vede un parc, o întîlnește în parc pe doamna Hobzková, care-i spune, știți, domnule Munstock, că s-a întors domnul Kolb și că mîine ne ducem cu toți la vila de la Klánovice, vede Grădina botanică, care tocmai e în floare, stă cu Ruth, care s-a întors și ea, se uită la palmierii din pavilionul de sticlă și peste o clipă se ridică și se duc la cinema... Și-l vede pe Šimon cu un buchețel de trandafiri, pe care l-a primit de ziua lui de naștere, pe bunul, fericitul Šimon cu ochii mari, strălucitori și cu zîmbetul pe buze. Ei, vezi, îi zice, vezi, băiete, am trecut cu bine peste încercări. Ești aici, și eu de asemenea. Și acum îți urez doar ca primul pas în noua viață să fie bun și fericit, cum mi-am dorit-o întotdeauna. Nu mai depinde de mine, eu sînt, precum vezi, destul de bătrîn, încărunțit, aproape în preajma sfîrșitului, dar tu ești chiar la început. Tot în ce-am crezut și am sperat odinioară au fost doar intenții, viziuni de om care n-a avut soție și copii, au fost doar visurile mele trandafirii. Dar acum nu e timp de ele. Acum e de datoria mea să le transform în realitate. Nu mi-a fost viața zadarnică și bună la nimic, n-a fost și nu s-a pierdut nimic, absolut nimic atunci...

Cum stă în fotoliu cu ochii închişi, văzînd şi auzind aceste lucruri, pe buze i se iveşte un zîmbet bun, fericit, iar ochii, sub pleoapele închise, strălucesc pur, ca două luminiţe trandafirii de hanuca...

XX

E duminică, o seară tîrzie de iunie, aproape noapte. Plouă uşor.

La radio se cîntă un *intermezzo*, poate din *Ţăranul cavaler*, poate din *Comedianţii*, sau din vreo altă operă. Ba nu, nu e un *intermezzo*. E uvertura la *Forţa destinului* de Verdi. Domnul Theodor Mundstock n-aude uvertura la *Forţa destinului*, pentru că nu mai are de mult radio.

Stă în cămăruţa lui, la lumina lămpii reparate, pe al cărei abajur se vălureşte o nesfîrşită mare liniştită, unde pluteşte caravela lui Cristofor Columb, şi termină de mîncat în tăcere o bucăţică de pîine cu sare. Vrea tocmai să bea nişte frank-cafea, cînd sună cineva. Domnul Mundstock aşază cana pe masă, se ridică, se duce să deschidă. Repede şi liniştit, deşi după sunetul soneriei ştie că este cineva străin, căruia doamna portăreasă i-a deschis uşa. Aprinde becul atîrnat pe zid în săliţă, şi prin cap îi străfulgeră un singur gînd. Toţi pe care-i ştia, toţi pînă la unul plecaseră deja. Poate că nu mai rămăsese nici unul. Nici familia Štern, în afara celui mai tînăr... Nu, nu e posibil să nu se ajungă şi la el. Nu e posibil să rămînă

aici, singur, părăsit, lăsat în voia soartei. Trebuie să fie mesagerul.

Domnul Mundstock deschide uşa.

În spatele uşii stă un om.

Deşi pe coridor e întuneric şi din săliţă pătrunde doar o dîră de lumină gălbuie, domnul Mundstock vede bine. În spatele uşii stă un tinerel de vreo douăzeci şi trei de ani, cu o cravată verde mototolită, cu faţa palidă. Pe piept i se distinge o stea mare, galbenă, în şase colţuri. Domnul Mundstock observă plicul pe care-l strînge tînărul în mînă, dă din cap tăcut şi întinde palma. Deschide plicul şi citeşte.

Pînă în cincizeci de kilograme, locul de adunare— la Palatul tîrgurilor internaţionale, plecarea cu transportul.

Domnul Mundstock îl priveşte pe tînăr şi zîmbeşte.

Zîmbeşte un domn mai în vîrstă, uşor încărunţit, care are de mult în urmă cei douăzeci şi trei de ani ai lui, care are în urmă aproape întreaga sa viaţă, un zîmbet amabil, plin de bunătate, împăcat, un zîmbet în care tremură o infinită, neţărmurită îngăduinţă şi o abia perceptibilă nuanţă de tristeţe tăcută, pe punctul de a se stinge...

Înspăimîntat, tînărul deschide gura, dar nu izbuteşte să spună nici un cuvînt. Împarte de-un an citaţiile prin case. Dar cu aşa ceva nu s-a mai întîlnit. I se pare că figura din faţa lui străluceşte. E doar o siluetă însă, în spatele căreia luminează sărăcăciosul bec din săliţă... Se întoarce şi-o ia la fugă.

E duminică, o seară tîrzie de iunie, aproape noapte, și la radio răsună uvertura la *Forța destinului*, pe care domnul Theodor Mundstock n-o aude. Pe un alt post, la un milimetru depărtare, încep primele acorduri ale unei simfonii de Beethoven. Nu știe care anume, n-o aude nici pe aceasta.

Pe abajurul lămpii plutește liniștită caravela lui Columb, tot mai aproape de țelul ei.

E tîrziu, spre dimineață.

Pe masă arde lampa, pe al cărei abajur plutește caravela lui Columb.

Domnul Theodor Mundstock termină curățenia generală a locuinței sale.

N-are nimic împrumutat pe care să nu-l fi înapoiat. Tot ce are aici e al lui, totul — cu excepția sfeșnicului de hanuca și a cîtorva mărunțișuri de la bunica — e cumpărat pe bani cinstiți, pe care-i cîștigase timp de treizeci de ani la firma *Löwy și Rezmovič, Cînepă, frînghie și ață*. Mica bibliotecă, măsuța cu fotolii, canapeaua transformabilă, oglinda, masa de scris, lampa... Scrinulețul negru de sub lampă și scrisorile și bonurile... Le scoate... Se apropie apoi de sfeșnicul de hanuca și aprinde șamisul.

„Dumnezeu cel veșnic și fără de sfîrșit, a cărui putere e nemărginită, face în cer și pe pămînt minuni uriașe și de nepătruns", spune și gîndește domnul Theodor Mundstock deasupra șamisului arzînd. De nepătruns și uimitoare sînt faptele lui, așa învățăm din vremuri imemoriale... zice domnul Mundstock și pune scrisorile și bonurile în dreptul lumînării, hîrtia ia

foc, arde în vîlvătăi, și cît ai clipi se preface într-un pumn de cenușă neagră, fragilă. Apoi stinge sfeșnicul.

Domnul Theodor Mundstock a terminat curățenia generală a locuinței sale.

E tîrziu spre dimineață.

Pe masă arde lampa, pe al cărei abajur plutește liniștită o corabie, tot mai aproape și mai aproape de țelul ei.

Afară plouă ușor.

XXI

O stradă. Dis-de-dimineață.

Prin văzduh nu se învolburează încă praful, depus pe pavaj în cursul ultimelor zile fără ploaie.

Pietonul singuratic e unica ființă care pășește pe aici, mergînd nu se știe unde.

E un domn proaspăt, cu obrajii trandafirii, care zîmbește cu blîndețe.

Colțul casei e hotarul.

Posibilitatea de a se mai întoarce, de a zîmbi blînd, de a face semn cu mîna. O latură a zidului se deplasează încet înainte, acoperind siluetele femeilor consternate din ușa casei. Începe perindarea unor lucruri extraordinare...

Cu un zîmbet binevoitor, privește firma unei prăvălii. E albă ca neaua, iar literele, orbitor de roșii. S-ar opri o clipă dacă nu s-ar grăbi, dar se grăbește. Apoi : în spatele ferestrei de la parter, pare că se vede un cap de uriaș cu niște mustăți ridicate în sus într-un mod ame-

nințător, iar sub ele două labe sprijinindu-se de sticlă. Se uită la el un saint-bernard uriaș. Preferă să strîngă în mînă flanelul cenușiu ca un pui de porumbel, și să tîrască geamantanul, ca să iasă o dată din raza acelei priviri, și abia după aceea se uită înapoi cu un surîs binevoitor. „Răbdare, șoptește, să avem răbdare, ce-o să vă mai mirați. O să vă despăgubesc pentru toate. Acum însă țineți-vă bine." Dar sălbaticul cel bun nu e la geam, mai sforăie încă în pat, nu bănuiește cine trece în zori prin preajmă și lasă în urmă cu atîta succes piedicile. Jakoub Pazourek, brutărie ? Nu, nu e cu putință să nu zîmbească. Aici nu-l amenință absolut nimic. De brutar se despărțise ieri, cînd își cumpărase ultima bucățică de pîine, din care o parte precis măsurată o are în buzunar.

De altfel, drumul nici nu trece pe lîngă el. Duce spre parc.

Iar parcul orașului ? E o adevărată vrajă în zori.

Verdeața proaspătă de iunie, a pomilor, a ierburilor și a arbuștilor, încă neatinsă de praful străzilor, noroc la drum, să ajungeți și să vă întoarceți cu bine, domnule și el zîmbește și dă din cap, e așa de plăcut aici, că nu rezistă. Numără mai încet, domolește mișcările mîinii și pașii. Din parc sosește în zbor o întrebare care-l mișcă :

Încotro vă duceți de fapt,
cu siguranță că nu la băi,
doar sînteți sănătos tun, fața, ochii aceștia,
ce să faceți acolo,

e probabil concediul, nu ?
dar devreme, prea devreme, în iunie, puteați să așteptați
iulie sau începutul lui august...

Ei, da, puteam, răspunde, neamăgindu-se cu propriul răspuns, dar știi, parcule, m-am hotărît pentru această vineri de iunie. Cred că n-am făcut o prostie, răsună undeva în lăuntrul lui...

Plutește cu valiza, numără pașii propriilor sale picioare, steaua o are, doar aripi să mai aibă și s-ar ridica deasupra străzii.

Într-adevăr, parcă n-ar merge pe pămînt.

Valiza ?

Nici n-o simte, ca și cum ceva l-ar împinge în sus.

În burta calului fără scîndură și rotițe nu sînt cincizeci, nici patruzeci, ci doar cincisprezece kilograme, consecința unei ultime, dar înțelepte chibzuințe.

Ajunge plutind la colțul parcului, unde se agitase cîndva casca polițistului, și apleacă ochii spre pavaj. Dar oricît de mult se uită, vede doar praf, nici urmă de accident, deodată însă i se pare că aude de undeva zvon de clopote... „Ah, e o iluzie, șoptește și zîmbește, e mult de cînd s-au întîmplat toate astea, e mult timp." Și plutește mai departe...

Străvechea primărie evreiască are ceva comun cu îngerii, și fiindcă fațada e în partea de apus, acum dimineața e cam întunecoasă, la fel ca și sinagoga de lîngă ea, întunecoasă și din cauza umbrei și din cauza vîrstei sale medievale, dar în spatele ei răsare soarele...

În mijlocul roşiaticei coroane solare se înalţă un turnuleţ baroc, cu un străvechi orologiu evreiesc. Pare că ceasul de pe turnuleţ se află chiar în soare.

Privirea i se mută pe scările sinagogii, care se înalţă pe o mare arteră agitată.

Pe aici trece drumul spre Havelská.

Azi n-o să se ducă acolo, nici gînd azi, ar întîrzia prea mult. Dar cînd s-o întoarce... O să ajungă în faţa casei, o să urce şi scările de lemn la etaj... Parcă aude loviturile surde ale paşilor, lovituri ca de tobă... Ochii lui zîmbitori, reflectînd treptele, iar mai în spate pavajul bulevardului, devin mai gravi, se înfioară... În spatele sinagogii şi al primăriei, soarele se saltă puţin mai sus, ca şi cum ar vrea să-l zărească. Reuşeşte să mişte doar limba orologiului evreiesc de fier. Dă repede colţul...

Şi numărînd, schimbînd şi scuturînd, scuturînd, schimbînd, numărînd, în haina de culoare bleumarin, pe al cărei piept străluceşte galbenul intens al stelei în şase colţuri, răspîndind lumină cu toată forţa sa cerească în adîncurile întunecoase ale universului, pluteşte pe lîngă o casă a oraşului vechi, cu ferestre zvelte, ca nişte arcuri frînte, cu lucarne şi turnuleţe, cu capete groteşti pe gîturi lungi ; pe faţă îi trece în fugă un surîs trist.

Un zîmbet pentru vechile lui iluzii, pentru o naivitate de mult depăşită.

Ce-o face oare ?

Stă la masa de scris şi se gîndeşte, poate la sărbătoarea Şavuot, care tocmai trecuse, sau cu fruntea la zid se roagă, poate spune Joser

şi Ofan şi Ahava şi Zulat, poate chiar şi *Av harachamin*. Poate că nu mai e aici.

Îşi mută repede privirea la pavaj şi şopteşte, la revedere, la revedere, dar ştie că rabinul principal e un domn prea bătrîn ca să poată exista siguranţa că o să apuce sfîrşitul şi ca astfel să fie nevoie să-l încredinţeze voinţei divine.

Fie ca Cel-prea-sfînt să-l răsplătească cu raiul pentru tot binele făcut.

Şi involuntar şopteşte : *Jisgadal vejiskadaş şmé rabbo...* [1]

Rugăciunea pentru morţi...

Prin faţa ochilor îi trec parcă nişte capete plecate şi-o luminiţă galbenă. Încearcă iar să zîmbească, dar dă colţul, e pe altă stradă, la zece schimbă valiza, scutură mîna şi peste o clipă alt colţ, apoi altul, şi-apoi, după un colţ...

Şcoala, magazinul cu obiecte sportive, în faţă zidurile uriaşe ale bisericii.

Cinematograful.

O faţă de femeie frumoasă şi colorată.

Dar nu e ea.

O străfulgerare luată de mult de vînt, umbra unui zîmbet...

Pavajul !

Se uită la el cu sentimentul de proprietar.

Deşi se grăbeşte, trebuie să se mai convingă o dată. Ici zace o cutie de chibrituri, colo un băţ de chibrit ars, mult praf pretutindeni. Se întristează puţin. Vrea însă să consoleze strada. Ceva alb ca o pană de pasăre i se încurcă sub

[1] Lăudat şi sfinţit fie numele Celui-prea-înalt (ebraică).

picioare. În mîna tremurătoare îi sclipeşte alb un bilet de tramvai aruncat. Salutul drag al străzii Sanytrová.

Şi nu e singurul.

Strada aceasta e recunoscătoare.

Păşind în direcţia catedralei, se opreşte deodată. Acum, în zori, cineva cîntă. Prin geamul deschis, cîntecul pătrunde pe stradă. Deasupra capului său, dinspre geam, în adierea dimineţii, pluteşte o melodie frumoasă, înduioşătoare, de parcă ar cînta, înălţîndu-se pe aripile lui, un înger. E o voce de tenor înaltă, lejeră şi moale, ca şi cum aici ar locui un membru al operei sau un profesor de cînt, curios că nu-l mai auzise niciodată pe cînd mătura. Cu un zîmbet, blînd ca şi adierea care se joacă cu melodia înduioşătoare, îşi ridică ochii spre fereastră, cîntăreţul e undeva după perdea şi nu poate fi zărit, dar parcă i-ar cînta lui, fiindcă ştie că trece prin apropiere. În drum... Melodia înduioşătoare slăbeşte, amuţeşte şi, deodată, din fereastră răsună un acord de pian, grav şi profund... Se cutremură. Trebuie să se grăbească. Da, să se grăbească. Să fie acolo cît mai repede. Fiindcă...

Da. Ştie de mult şi se gîndeşte la lucrul acesta.

Cine o să mai fie acolo.

Cu cine o să se mai întîlnească.

Cu cine va mai pleca.

Doar ăsta era primul — următorul transport.

„L-am ajutat să-şi facă valiza verde pe care i-o pregătiseră înainte de a pleca, îşi zice, pe cînd merge grăbit pe stradă, spre catedrală. Am pus cinci cămăşi, pantofi pentru zilele călduroase, puloverul bej, în cazul că s-ar lăsa frigul, toată lenjeria călduroasă, două treninguri. Oare am pus toată lenjeria? O avea destule şosete? Am închis valiza şi nici nu le-am numărat, cred că erau două perechi... Iar pentru călătoria de azi s-o fi îmbrăcat cum trebuie? Să nu-i fie prea cald şi să nu-l strîngă pantalonii în care merge, a crescut destul de mare pentru ei, războiul ţine de doi ani... Căciuliţa şi-o fi luat-o, ce-ar fi să plouă după-amiază?..."

Dă colţul, lîngă biserică e o bucăţică de trotuar, strînsă între ziduri înalte şi negre, locul de odihnă. Aici se prefăcea că-şi curăţă măturile, că şi le repară şi le întăreşte în diferite feluri, locul e pînă acum acoperit de umbră, soarele n-a pătruns încă. Dar nu poate să rămînă pe loc. Cînd o să se întoarcă o să vină în acest loc, ca odinioară cu mătura, dacă o să-l mai ştie şi-o să-şi amintească. Acum însă trebuie să recupereze pierderea de timp. Cu siguranţă că bietul băiat e deja acolo şi aşteaptă...

Spre staţia din apropiere goneşte tramvaiul, dis-de-dimineaţă e gol, şi merge în direcţia expoziţiei. Dar lui îi e interzis să se urce şi să meargă cu el. Deşi e gol şi el ţine în mînă biletul de pe Sanytrová. Nu-i nimic. Doar se descurcă destul de bine. Are flanel, numără, schimbă, scutură...

Tramvaiul clincăne, pleacă, şi el aleargă în urma lui; bietul băiat cu siguranţă că aşteaptă deja acolo; schimbă, numără, scutură şi, ca drumul să treacă mai repede, se uită în pămînt.

Pavajele străzilor sînt diferite, mereu altele, vechi şi noi, accidentale şi netede, ici destul

de curate, dincolo cu vreun gunoi, un lucru au comun: praful așezat în ultimele zile fără ploaie. Picioarele lui învolburează ușor praful, iar în spate i se ridică încet soarele, arată ca un înger dintr-un tablou... Pînă cînd, deodată, încetinește pasul pentru ultima oară...

Și cum privește pavajul pe care tocmai merge...

Crăpăturile cu pămînt brun dintre pietrele rotunjite la colțuri, pietrele rotunjite, pe care se pășește, dispuse în formă de arcuri, unele adîncite, altele ieșite în afară. Pavajul care i s-a întipărit pe veci în memorie.

O clipă, ochii și fața trandafirie strălucesc ca cele treizeci și șase de lumînări ale menorei.

Cum să nu le recunoască?

Dacă ar ridica acum capul, ar vedea drogheria în fața căreia zăcea furtunul cel vechi, iar colo ar vedea casa cea mare, unde se aflase grămada de cărămizi de la soba dărîmată.

Locul unde se născuse salvarea lui.

Și dacă ar fi fost doar salvarea lui, doar a lui.

Sfîntul, binecuvîntatul pavaj al străzii Mečířská.

Știe că ar trebui să se oprească, că ar trebui sa îngenunche ca de Aleínu și să-l sărute. Preabunul, dulcele pavaj.

Și deodată, o descoperire!

Oare azi nu e o vineri, asemănătoare celei de odinioară, din ianuarie, pe care o încercuise în calendar, numai că de data aceasta în iunie? Și se împlinește exact o jumătate de an!

Binecuvîntate metode și procedee!

Dacă ar putea să le sărute simbolic! Dar metoda, procedeul nu se pot apuca și săruta ca pavajul acestei străzi, sînt în el, în acea jumătate de an scursă în pregătiri practice, sînt în tot ce gîndește și face, dar sînt și în acest geamantan bun, în flanelul cenușiu, în mîini, în bucățica de pîine din buzunar, în numărătoare, schimbare, scuturare, în toate astea sînt...

Da, știe bine în ce mai sînt: în faptul că lîngă el n-aleargă umbra, umbra aceea care odinioară era legată de persoana lui, venea la o simplă chemare pe nume, umbra omului singur, deprimat, sleit de hărțuială, distrus, împărțit; desigur, ce mult timp a trecut de cînd era așa, aproape o veșnicie, ce mult timp de cînd nu mai trebuie să se îngrozească, să-i fie frică de nimic și deci nici să-și strige umbra și mai ales: niciodată nu va mai fi nevoie să strige.

Se uită la pavajul străzii Mečířská și din nou îi vine în gînd el. Aici se născuse salvarea, oare am exersat totul cu băiatul în aceste trei zile? Ne-au ajuns trei zile să exersăm totul? N-am uitat oare să-i spun că e preferabil să nu rîdă mult și să nu-i enerveze zadarnic, doar bietul de el n-are proteză ca mine. Iar ca să nu lase în farfurie resturi de mîncare, să aibă mai bine un săculeț unde să pună rămășițele și să le ia cu el, dacă nu mai poate, căci s-ar putea să-i dea mai puțin a doua oară. Și să nu poarte ochelari de soare, ei ar putea gîndi că i se pare că e undeva pe plaje și l-ar repartiza la o muncă în vreun subsol...

N-am uitat nimic, dar o fi înțeles oare tot?

Trebuia să fi început să exersez cu el mai demult, îi trece prin cap, Doamne, de nu mi-ar fi înşelate aşteptările... Priveşte încă o dată repede în jur şi se pune în mişcare. Aleargă. Faţa îi arde. De-ar ajunge o dată. Trebuie să fie acolo. La locul de adunare. La expoziţie...

Şi în cele din urmă ajunge.

În faţa domnului Mundstock se iveşte un larg, şi la această oră destul de circulat bulevard, de cealaltă parte a lui se află un colos cenuşiu, de beton, cu multe etaje, cu geamuri uriaşe de sticlă.

Îl inundă căldura.

— Aşadar, aici începe clipa celui mai mare succes al vieţii mele, îşi dă seama şi se cutremură puţin, numărătoarea şi schimbarea salvatoare. Nici nu-i vine să creadă că a mers şi a dus ceva. Dar simţurile nu-l înşală.

E aici...

În faţa Palatului marilor tîrguri internaţionale, pe largile trotuare stă o mulţime de oameni cu cufere, coşuri, rucsacuri şi boccele, sute şi sute de bărbaţi, femei, copii, bătrîni, bătrîne, cu toţii însemnaţi cu stele galbene, evreieşti, ca el, ca domnul Theodor Mundstock.

— Aşadar, cu aceştia toţi o să plec, zîmbeşte compătimitor. Aşadar, cu aceştia toţi.

Disperarea mută, dezorientarea, groaza lor reţinută le simte peste acel mare bulevard animat, ca pe un bolovan, iar povara parcă s-ar fi mutat puţin şi în propriul suflet.

Povara Izraelului veşnic, nemuritor.

— Sărmanii, sînt abia la început, nu ştiu ce-i aşteaptă. Eu însă ştiu. Am trecut prin toate.

Pe mine nimic nu mă mai miră, se convinge pe sine însuşi...

Şi pe trotuar, ochii lui sînt neliniştiţi şi neastîmpăraţi, sar de la un grup la altul, din nou pe stelele galbene ale oamenilor de vizavi, ca şi cum ar străbate pe pietre rîul de lîngă zidurile Ierihonului, caută. Şi deodată i se pare că au găsit.

Iată-l !

În partea aceea, lîngă grupul de colo, aşezat stingher, e un băiat cu ochii mari, negri şi cu o valiză verde. Da. El e. Šimon.

— Te-am găsit, în fine, şopteşte, pe tine singur nu mi te-a smuls Dumnezeu. Ţie ţi-am ajutat. Cel puţin ţie. Te-am învăţat metodele, procedeele blagoslovite. Să numeri, să schimbi pînă la zece, pînă la cinci, o să te salvezi... Doamne, de-ar reuşi...

Şi cum îl vede pe Šimon stînd izolat între grupurile de oameni, a căror disperare, dezorientare, groază o simte peste marele bulevard circulat, deodată îi vine gîndul dacă aceasta avea în general sens în cazul lui Šimon. Şi brusc îi străfulgeră prin cap că sînt posibile lucruri pentru care omul nici nu se pregăteşte... „Tocmai asta am uitat să exersez, îi trece prin cap ca fulgerul, să nu stea astfel izolat în mulţime, ci să facă mai bine ca ceilalţi, tocmai asta am uitat..."

Şi domnul Theodor Mundstock, cu geamantanul şi cu flanelul cenuşiu în mînă, păşeşte în grabă peste marele bulevard, care-l desparte de sărmanii din faţa Palatului tîrgurilor internaţionale, colosul căzut pradă morţii, şi-l desparte

și de el, de Šimon, stingher printre ceilalți și față de care se simte așa de îndatorat, privește în fața lui, la celălalt trotuar, la sărmanii cu boccele, căzuți pradă morții, la Šimon cel stingher, bietul băiat, el e, nu mă vede încă, dar n-am voie să-l strig, și zîmbește nesigur, obrajii îi zvîcnesc și mai puternic de milă, tot sufletul îi zvîcnește în această zi neobișnuită.

Dar deodată, în mijlocul străzii, își dă seama : atenție, pentru Dumnezeu !

Sînt în mijlocul străzii, mă aflu în fața țelului !

Nu se mai numără pînă la zace, se numără doar pînă la cinci ! Trebuie să păstreze exact metoda, altfel n-ar avea nici o valoare.

Și cu o smucitură se oprește brusc, în mijlocul străzii, ca să mai schimbe o dată — la cinci — conform planului divin...

Deodată aude un zgomot îngrozitor. Vede cum se năpustește asupra lui un camion militar uriaș. Lumina ochilor i se întunecă, o forță grozavă îi smulge valiza din mînă și atunci își dă seama că a nimerit într-o capcană îngrozitoare... Dumnezeule, ce s-a întîmplat, țipă în capul lui, ce-am făcut, că doar am exersat, poate că într-adevăr nu puteam să ne pregătim pentru toate, totul a fost probabil vreo greșeală de-a mea, m-am înșelat groaznic, probabil... simte că a căzut parcă o stea, crescută pe el, jos, mai jos, îi străfulgeră prin cap, Dumnezeule, dacă băiatul vede, dacă înțelege, Dumnezeule, fă doar ca sărmanul... și în aceeași clipă, de groază, țipă involuntar. Țipătul îi izbucnește din gură, ultimul țipăt : Mon, Mon...

Simte piatra pe față și ultimul lucru pe care-l recunoaște e pavajul acestui mare bulevard circulat, plin de praf...

Sosesc în grabă oameni, un polițist cu cască.

Domnul Theodor Mundstock zace sub roata uriașă a camionului nemțesc și de sub roată curge sînge.

Cînd mașina se deplasează puțin, și polițistul îl întoarce pe domnul Mundstock pe spate, constată, deși nu e medic, că omul care se oprise brusc în mijlocul străzii nu va mai apuca să traverseze.

E un bărbat slăbit, cu fața cenușie și cu ochii nemișcați, întorși rugători undeva spre cer. Steaua galbenă, evreiască, de pe haina bleumarin, e toată prăfuită, dar lucru de mirare, nu e nici o picătură de sînge pe ea. Mîna cuiva din mulțime, care se înclină deasupra lui, o șterge de praf, ca și cum ar dori să atragă atenția celorlalți că vrea să afle identitatea mortului, iar cineva șoptește aproape neauzit : *Jisgadal vejiskadaș șmé rabbo...*

Poate că altcineva observă și această bucățică de material flanelat din mîna zdrobită. Culoarea ei nu se mai cunoaște. E plină de sînge. Dar mica umbră, tremurînd înspăimîntată pe trotuar, alături de bărbatul mort, cu siguranță că-n acea clipă n-o bagă nimeni în seamă.

O aruncă plîngînd un băiat cu o stea și cu o valiză verde, care venise în fugă, de îndată ce auzise strigîndu-se, de pe celălalt trotuar, numele lui...

Lector: NATALIA STĂNESCU
Tehnoredactor: VICTOR MAȘEK

*

Tiraj 14.160 Coli tipar 8

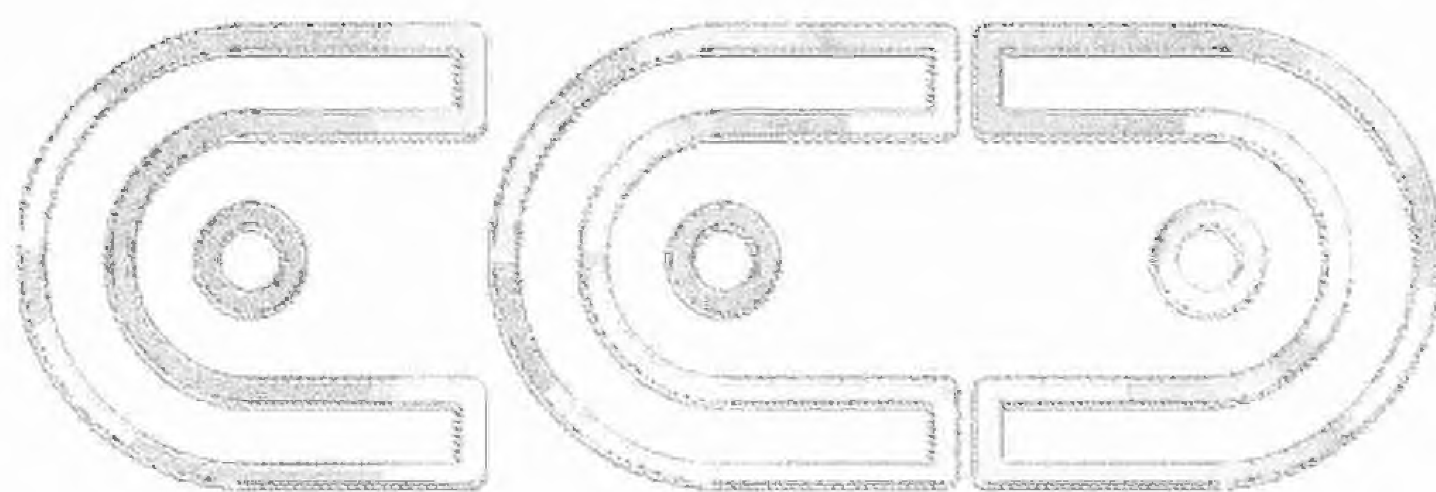
*

Tiparul executat sub comanda
nr. 1/773 la
Întreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97.
București,
Republica Socialistă România

Clubul cărții digitale 2023

Scanare și prelucrare digitală

de

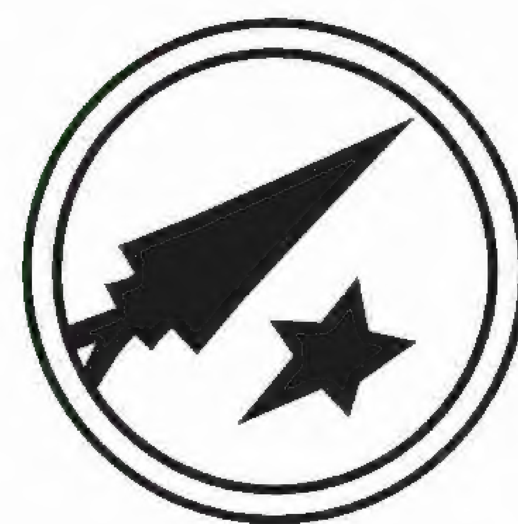

Anonim

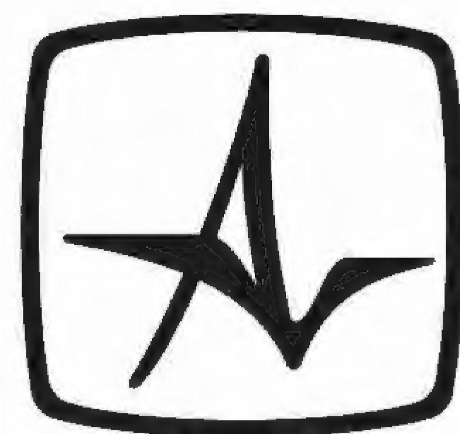

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

